BJÖRNSTÅHLS

RESA.

V - VI.

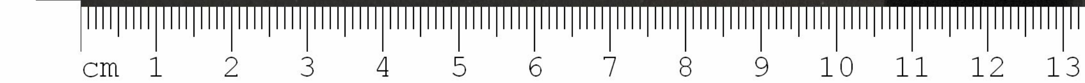
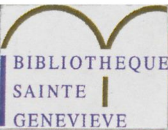

Dubl.

Ehl

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

RESA
TIL
Frankrike, Italien, Sweitz, Tyskland, Holland, England, Turkiet, och *Grekland:*

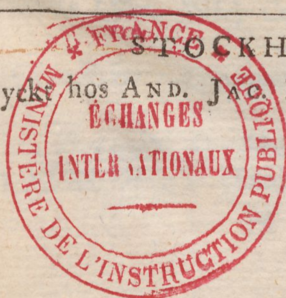
Beskrifven af och efter

JAC. JON. BJÖRNSTÅHL,
Österl. och Grek. Språkens Professor i Lund, Ledamot af Kongl. Vet. Sällsk. i Upsala och Kongl. Antiquitets-Societ. i London, samt Correspond. af Kongl. Vitterh. Acad. i Paris, m. m.

Efter Des Död utgifven
AF
CARL CHRISTOF. GJÖRWELL,
Kongl. Bibliothecarie.

FEMTE DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckt hos AND. JAC. NORDSTRÖM, 1783.

FORTEKNING

På de RESPECTIVE MEDBORGARE, hvilka anteknat ſig, ſom *Prenumeranter*, på framledne Herr Profeſſor J. J. BJÖRNSTÅHLS *Tålfåriga* Utländſka Reſa, til Förlag: dels af hela Reſans Utgifvande, dels af Minnes-vårdar öfver Författaren.

ALBOM (*Jon.*) Lands-Secreterare.
ASKEGREN (*Iſac*) Adv. Fiſcal vid Armeens Flotta.
ARFVIDSON (*Hans*) Groſshandlare i London.

BERGIUS (*Pet. Jon.*) Hiſt. Nat. et Pharm. Prof. i Stockh.
BERGSTEN (*Eric*) Kyrkoherde i Warberg.
BLIXEN (Bar. *Guſt. v.*) Hof-Junkare.
BRANDER (*Guſt.*) Direct. vid Engelſke Banken i Lond.
BROWALLIUS ( ) Notarie.
BUTTLER (D. *Joh.*) Biſkop i Oxford.

CHALMERS (*Carl*) Groſshandlare i London.

DALESKÖLD (*Carl Johan*) Lagman.
DRUFWA (*Carl Joh.*) Kammarherre.

EUROPÆUS (*Jac. Joh.*) Conſiſt. Notarie i Wiborg.

FINLAY (*Robert*) Commerce-Råd.

GIERS (*Ferdinand*) Groſshandlare i Petersburg.
GRILL (*Clas*) Svenſk Conſul i London.

HACKSON (Fru *Melior*) Enka efter Consuln Hackson.
HAGEN (*Carl Henr. von der*) Directeur.
HALLBERG (*Fr.*) Handels-Bokhållare.
HAMMOND ( ) Pastor i Drammen i Norrige.
HAUSSWOLFF (Fröken *Ulrica von*).
HERDIN (*Jöns*) Handlande.
HESSENSTEIN (Gr. FREDR. W. *von*) Riks-Råd, Gen. Gouvern. i Pomern m. m. samt Tysk Riks-Furste.
HOLMBERG (*Joh. Christof.*) Bokhandlare.
HÅRLEMAN (*C. A.*) Fänrik.

KENNEL (*Israel*) Actuarie.
KJELLIN (*Nils*) Philos. Magister.
KOCK (*Lars*) Grosshandlare i Petersburg.
KOLTHOFF (*Herman*) Secreterare.

LOFFMAN (*Carl Gust.*) Assessor.
LUNDBERG (*Sven*).

MATHESIUS (*Aron*) Pastor vid Svenska Församl. i London.
MOBERG (*Pet.*) Lector vid Cadet-Corpsen i Carlscrona.

NYSTRÖM (*Thomas*) Kammar-Förvant i Amir. Coll.

OLLER (*C. G.*) Grosshandlare i London.

PALM (Fru *Margareta Christina*).
PAULI (*Christ ffer*) Fabriqueur.
PAYKULL (*Carl Fr.*) Major o. Rid.
POMP (*P.*) Grosshandlare i Stockholm.
PRINZ (*Jac.*) Bokhållare vid Myntverk. i Avesta.

QVI-

QVIDING (*Jöns*) Adv. Fiſcal i Kgl. Slotts-Råtten.

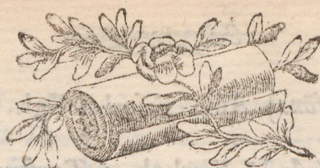
RAMSTEDT (*And.*) Kyrkoh. i Torſtuna.
RICKMAN (*Olof*) Handlande i Stockholm.

SCHENLING (*P.*)
SEFSTRÖM (*Eric*) Borgmåſtare i Halmſtad.
SPENS (Gr. *C. G.*) Lagman.
SPRINGER (*Chriſtof.*) Groſs-Handlare i London.
SUNDSTRAND (*Pehr*) Bataillons-Predik.
SÖDERMANLANDS REGEMENTE.

TIMANDER (   ) Rådman.
TOTTE (*Nils*).

WIGIUS (*Daniel*) Aſſeſſor i Kgl. Com. Coll.
WIK (*Gabr.*) Secreterare.
WIMMERMARK (*Sven*) Lector i Linköping.
WINGÅRD (D. *Joh.*) Biſkop i Götheborg.
WIRGMAN (*Gabr.*) Juvelerare i London.

I den håndelſe, at någon af de Reſpective Subſcribenterne, på denna Reſa, ſkulle finna ſig förbigången i Förtekningarne på Prenumeranterne, ſom åro anförde framföre 2:dra, 3:dje, 4:de och 5:te Delarne, behagade Denſamme inſända ſit Namn och Caractere för at fogas til den Förtekningen, ſom ſluteligen kommer at införas framföre 6:te eller ſiſta Delen af denna Reſebeſkrifning.

FÖRETAL.

Då uti Företalen til de föregående Delarne af denna Resa så tilräckeligen är anfört om detta Arbetes Anledning, Föremål och Beskaffenhet, kan här denne gång föga något mera blifva at förorda, än det, at denne *Femte* Del innehåller dels *Slutet* af Sal. Profess. BJÖRNSTÅHLS *egen Resa*, som här innefattar den Tiden, då han vistades i *Turkiet* och *Grekland*; och dels en Följd af *Bref*, hvarmed LL. OO. & Gr. Professoren i Lund, Herr *Matthias* NORBERG, hedrat Underteknad under des Resa uti *Frankrike*, *Italien* och *Turkiet*, hvilkas Innehåll står i så mycken gemenskap med Sal. Hr Björnståhls Hufvudsak eller Orientaliska Literaturen; åfven som Hr Prof. Norberg på Kongl. Befalning hade rest til Turkiet, för at följa den förstn. Vandringsmannen in åt Orienten; men hvilken just i detsamma, som Hr Prof. Norberg ankom, uti Salonichi afled. De Norbergske Brefvens Vårde må af mig icke tolkas, hälst den store Michaëlis i Göttingen så offenteli-

ligen förklarat sin åstundan at se dem utgifne, samt tildelat deras Författare så ypperlige loford *). De ligga nu under Almänhetens ögon; och förvissar man sig således gerna, at de vinna des Bifall. Sista eller *Sjette* Delen, med hvars tryckning början göres efter Michaëlis, kommer at innehålla en annan Följd af *Bref*, författade af Kyrkoherden vid Fransyska Lutherska Kyrkan i Stockholm, Hr *Carl Pet.* Blomberg, innehållande de Anmårkningar, som samme vittre Man gjort under sit fleråriga vistande i Constantinopel, rörande *Turkiet*, des Invånare, deras Religion, Kunskaper, Lefnadssått m. m.; och då man förut kånner Hr Kyrkoh. Blombergs både granskning af de Saker han framlägger, och smak uti sjelfva Skrifsåttet, så kan man ock tryggt försåkra Almänheten, at des så billiga Våntan af en både lårorik och angenåm Låsning icke skal finnas oupfyld. Hvad mera som kommer at uti samma Sjette Del tilläggas, får i Företalet til densamma anmårkas.

Men hår tager man sig den friheten, at införa *Utdrag* af några Bref, hvarmed Hans Exc. Herr Riks-Rådet, Gouverneuren hos H. K. H. Kron-Prinsen m. m. Bar. Fredr. Spar-

*) Se Upfostrings-Sålskapets Tidningar för 1782 sid. 55, och de flere ställen uti Hr Hof-Rådets Orientaliska Bibliotek, hvarest han uprepat Hr Prof. Norbergs Förtjenster.

SPARRE blifvit af Hr Professor *Norberg* upvagtad; de lyda således *).

Constantinopel, d. 17 Dec. 1779. En Turk har för god betalning lofvat skaffa mig Cataloger på de största Turkiska Biblioteker härstädes, til och med på Sultanens eget, som är eljest en förseglad Bok utan tilträde för någon. Kan hända i något af dem förvaras Arabiska Öfversättningar af hvad vi förlorat på Grekiska och Latin. Om något dylikt blifver uptäkt, är ingen ting lättare, än få afskrift däraf. Detta är Orientens enda förmån. Turkarne göra alt för penningar. Underligt, at ingen ännu velat nyttja detta tilfälle. Bruket däraf skal utvisa, om vi hafve något at vänta från dessa rika Skattkamrar. Min Turkiske Språkmästare har berättat mig, at han en gång set en Bok, kallad *Lawjus*; men han kan icke påminna sig stället. Om man vil skrifva Livius efter Arabiska Alphabetet, blifva bokstäfverne de samme. Jag vil icke tro, at det är samme Auctor. Imedlertid har jag försäkrat honom om en stor belöning, om han kan gifva anvisning på denna Bok.

Constantinopel, d. 3 Febr. 1780. Utom min Maronit har jag uti Arabiskan nyttjat någon tid en Scherif från Mecka, vid namn *Abdallah*, för at af honom lära detta Landets Språk och Regeringssätt. Det förra är allenast i et behagligare och för Europeer lättare uttal skiljaktigt från det, som talas i Syrien. Det senare uti många delar olikt det Ottomanniska, är ännu kändt af få, så vida ingen Christen får lof at komma til Mecka och Medina. Denna Abdallah är icke lik Turkarne i det at vara inbunden, och in-

*) De finnas förut trykte i *Stockholms Lärda Tidningar*, År 1780, N:o 60.

intagen af et blindt Religions-nit. Han har talt öpenhjertigt om alt, til och med om Harems Hemligheter och Fruntimrens Plågseder. Jag kunde finna af denna Scherifens maner, at han var en förnäm Man, och af hans prétentioner, at han var en Arab. Andre dagen han kom til mig, begärte han et ur. När jag beskref honom min förmåga därtil mindre än min vilja, förnyade han dagen efter samma anhållan hos Kgl. Secret. von Heidenstam. Om den blifvit upfyld, är jag försäkrad, at han tredje dagen utvidgat den til en häst, fortsatt den sedan til en pelis, och så vidare. Ibland annat var han aldrig nögd med mina Tobaks-pipor. När jag föreställte honom, at jag sjelf ej brukte dem, och därföre mig ej gifvit at döma om deras godhet, förundrade han sig däröfver, at en människa kunde lefva utan at röka tobak. Det skulle blifva för vidlyftigt, at berätta beskaffenheten af hela vårt omgånge. Jag hoppas en gång få den äran, at munteligen göra det. Et bör jag likvål nämna ännu. Jag hade kommit öfverens med honom om 30 Para för hvar gång han kom til mig. Men när vi sluteligen skulle göra räkning, påstod han en Piaster, ur det skälet, at han ej blifvit hedrad med någon present. Jag gaf honom gerna 10 Para mera, af fruktan at han skulle förvandla detta öfverskott uti något större påstående. Men om jag vetat då det jag vet nu, skulle jag ej kunnat utan största blygsel pruta med honom. För någon tid sedan kom hit från Cajro en Engelsk Köpman, vid namn Balduin. Han berättade oss i förra veckan, at Caravanen förledet år blifvit sköflad af Araberne i deras Öknar. Begen uti Egypten skickade til dem en Scherif från Mecka, vid namn Abdallah, för at förmå dem til fred. Denna Scherif kom til Cajro, och reste ej långt därefter til Constantinopel. När

jag

jag beskref för Balduin min Abdallah, sade han: det är densamme jag talar om, och ville gerna råka honom, så vida han torde kunna gifva någon uplysning om nämnde ströfveri, i hvilket både jag och andra förlorat ganska mycket. Hr Balduin lade det til: Denne Abdallah blef under Ali Begs Krig Sultan i Mecka, men efter hans död stött af Thronen. Detta kan jag icke tro. Det är likvål sant, at han under detta Uproret var en betydande Man. Han har sjelf sagt mig, at Sultanen i Mecka skickade honom med 40000 Araber til Egypten, för at där återställa fred och enighet, och at, om Ali Beg icke blifvit död så oförmodeligen, hade han blifvit uphögd på Thronen i Mecka. När jag jämförer båda dessa berättelser med hvarandra, tror jag mig finna någon slags anledning til denna gissning. Sultanen i Mecka affärdade Abdallah med 40000 Araber mer eller mindre emot Ali Beg, ehuru han kommen til Egypten agerade med honom, därtil bevekt genom löfte på Thronen uti Mecka. Ali Begs Död nedslog hans affigter. Återkommen til Mecka, måtte han ej hafva blifvit väl emottagen af Sultanen och sina Landsmän, som förmodligen hade sig bekante hans hemliga anläggningar. Därföre nödsakad at fara ur Riket. Och har han sedermera varit i ständig rörelse emellan Mecka, Cajro och Constantinopel. När han var lyklig, förvärfvade han sig på båda de sista ställen många vänner: de äro nu hans Gynnare. Såsom Scherif vågar ingen göra honom ondt: en stor nåd at få kyssa hans hand. Vi längte efter närmare kunskap om denne namnkunnige Man. Vi hafve sökt honom i Constantinopel, men ännu ej träffat honom. Imedlertid ej den minsta anledning at tro det omöjeligt.

Con-

Constantinopel, d 17 Martii 1780. Nu får jag ock lemna närmare uplysning om min andre Arabiske Språkmästare *Abdallah*, hvilkens besynnerliga öden jag för par Postdagar sedan tog mig den friheten at beskrifva. Han har sedan flere gånger hälsat på mig, och har jag fört honom til Hr Balduin, som vid första påseende försäkrade mig, at det är densamme, som han känt uti Egypten, och varit af Ali Beg uphögd på Thronen i Mecka, men efter hans död stört därifrån. Ingen ville gärna ännu sätta tro til Hr Balduins berättelse, förrän vår Förste Tolk härstädes, efter förfrågan hos Porten, kom tilbaka med stadfästelse därpå. Des innehåll detta: Abdallah är til sin härkomst Scherif, har altid varit en Intrigueur, blifvit af Ali Beg upsatt på Thronen i Mecka, til tacksamhets prof rest med 60000 Araber honom til hjelp under uproret i Egypten, detta Kriget olyckligt, Ali Beg mördad, Regeringen tagen från Abdallah, och gifven åt Serur den nu varande Sultanen i Mecka; den förre kommen hit för at anhålla om biträde emot den senare, men detta honom nekat. Denna Abdallah har ock sedermera bekänt för mig sjelf, at hans afundsmän nyttjat hans frånvaro uti Egypten, under Ali Begs Krig, såsom medel at störta honom från väldet, hvartil han lagligen äger rättighet, och at han har hopp at få igen det. I dag har han åter varit hos mig och berättat, at han innan kort reser härifrån med Capitain Bascha til Egypten. Men jag har hört, at detta är icke sant. Hr Kgl. Secreteraren von Heidenstam gaf honom i dag en present af et stycke Chokolad. Vi försäkrade honom, at detta är den dyrbaraste och nyttigaste Medicinen i naturen, i synnerhet makalös emot ryggverk. Han var däröfver besynnerligen glad, och sade at han ej skulle visa det för någon mennifka,

)( )(

utan

utan nyttja det för egen räkning; han ville likvål då och då gifva de Arabiska Prinsarne en liten bit dåraf. Med en Håst eller et Ur hade han varit myc-ket mindre nögd. När jag får tid at tolka och ståda hans berättelser om Regerings-sättet och Plågsederna i Mecka, vil jag gifva Almånheten del utaf dem tillika med hans egna åfventyr.

Under Loppet af denne Femte Del har Subscriptions-Listan blifvit ökt med 56 Prenumeranter, hvilkas Namn ock finnas här framföre tryckte; således fattas vål ånnu omkring 400, hvilka icke *förnyat* Senare Prenumerationen; men man hoppas, at de under Loppet af Sjette och Sista Delen lära hafva den billiga Godheten och antekna sig, för at hålla Utgifvaren skadeslös vid Förlaget af en Resa, som gör Nationen så mycken heder, och tildelar Lärdomen så mycken båtnad. *Stockholm*, den 28 Jul. 1783.

C. C. GJÖRWELL.

IN-

INNEHÅLLET
AF
FEMTE DELEN.
År 1776.

Martius. Prof. Björnståhls Afresa ifrån London til Turkiet. Åtskillige Engelske Ståder och Platser vid Sjö-Kusterne, som passerades, omröras, såsom Gravesand, Margate, Douwer, Dartmouth m. fl. *April*. Cap Spartel eller Udden af Barbariet. Siciliauska Kusterne och Bergen. Etna. Cap Passaro. *Maj*. Moréa. Mainotterne, Gråkiske Sjöröfvare. Reflexioner öfver Gråkelands fordna utseende, jämfördt med des nuvarande. Öen Cerigo. Åtsk. andre Öar i Archipelagen. Smirna-Golfen. Ankomsten til Smirna. Besök hos Hr Peyssonnel, Fransk Consul. Gref de Hautefort. Kort beskrifning på Staden. Doct. Zimmerman. Angående afledne Sv. Consuln Hr Justi och des Famille. Anastasi Dimostico, en Gråk, som tjent Kon. Carl XII. Samtal med Hr Peyssonnel om Sverige och om Kon. Gustaf III. Lutherske Pastoren Hr Weinrich. Något angående Turkarnes Caractere. Lutherska Kyrkan i Smirna. Anecdoter om

Hr

La-

Larissa, des beskrifning. Oroligheterne därstädes. Efterrättelser om Handeln i Volo. Tirnava, en ledsam händelse därstädes. p. 94 På vägen därifrån til Zarko nytt äfventyr. Wallacher. Storkar. Staden Trikkala. Gräkiske Ärke-Biskopen därstädes. Arnautiska bullren. *April.* Gräkiska Byen Stagi. Gräkiska Klostret Hagios Stephanos, des besynnerliga belägenhet. p. 102 Gräkiske MSS. Åtskillige andre Kloster, anlagde på höga bergsklippor, besökas och beskrifvas. *Maj.* Klostren Vitoma och Dusico. Märkvärdigt MSC. Landets beskaffenhet omkring Trikkala. Staden Trikkala besökes å nyo. Byn Misdan, Antiquiteter däromkring. *Junius.* Palæocastri. Pelikaner. p. 141. Ankomsten til Staden Larissa åter igen. Des läge beskrifves. Färgerierne i Ambellaki. Berget Ossa. Baba. Latinsk Inscription. Laspochore. Resan til Salonichi, hvar Prof. Björnståhl dog *d. 12 Jul. 1779.*

INNEHÅLL
af Hr Prof. *M.* NORBERGS Bref.

Brefvet 1; dat. *Paris*, d. 5 Augusti 1778.

Upräckt gjord i Kongl. Bibliotheket i Paris af Sabeiske och Syriske MSS.

Brefvet 2; dat. *Meiland*, d. 1 Martii 1779.

Hr Norbergs arbete på Bibliotheket därst. Des Samlingar.

Bref-

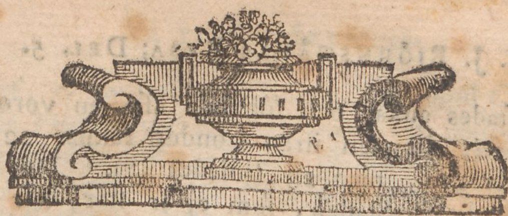

Rät-

Rättelse:

S. 278 r. 20, står d. 20 Jun. läs d. 22 Jun.

ÅR

ÅR 1776; MARTIUS *).

År 1776 d. 4 Mars skildes jag ifrån London och mine dårvarande Vånner och Landsmån. Mitt sista besők gjordes hos den sångliggande Vånnen Hr *Acrel* (en skickelig Svensk, som reste főr att studera Skepsbyggeriet, och hvars dőd, som timade kort tid efter Hr Bjőrnståhls afresa, blef en betydlig nationel főrlust. Hans nit főr sin Vetenskap var på sjelfva sjuk-sången lika eldig och oafbruten. Han bad sin afresande Vån i Turkiet anmårka det, som rőrde Skeppsbyggeriet; hvad slags trå Turkarne nyttja til Skeppsbygnad m. m.) och efter et őmt afsked å őmse sidor, begaf jag mig til Skeppet *Tartar*, med hvilket jag skulle fårdas til Turkiet, och som fődes af Capitaine *Smith*. Eftermiddagen

*) Sedan Resan genom *Sweitz*, *Tyskland*, *Holland* och *Ångland*, uti *Fjerde* Delen, blifvit til fullo beskrifven, bőrjas nu denne *Femte* Del med Resan til och uti *Turkiet*, samt fortsåttes med sal. Hr Bjőrnståhls sista Fård eller den til *Grekeland*. Főr detta nya Sammandrag utur Bjőrnståhlske Dagbőckerne, har det Svenska Almånna åter at tacka den ifrån Constantinopel icke långesedan hemkomne Legations-Predikanten, Hr Carl Pet. Blomberg, åfven som det har at vånta af Hr Matth. Norberg, L. L. O. O. och Gr. Professor i Lund, Berättelse om des Resa uti *Europa* och vistande i *Turkiet*: hvilket samfält kommer at utgőra Innehållet af denna Femte Del.

Utgifvaren.

gen lyftades ankar och följande aftonen voro vi i *Gravesand*, dit man ifrån London räknar 22 Äng. mil landvägen, men 28 sjöledes (*). Jag gick i land och besåg Staden, som ej är stor, har endast 2 à 3 gator; men dess läge vid Themse-floden är vackert. Här sågs en liten Stål-machine, som nyttjas at pröfva Guinéer, halfva Guinéer &c. om de äro rigtige eller förfalskade. Denne Profvare påfans för några månader, och Upfinnarens belöning består i uteslutande rättighet, at på vissa år förfärdiga denna Machine.

D. 8 ankrades vid *Margate*, en liten Stad i Kent, 72 mil ifrån London. Här äro Bad inrättade i Hafs- eller salta vattnet. Medici började för ungefär 20 år sedan recommendera denna Cur, såsom ganska hälsosam. De nyttjas nu mycket af de Förnäme. Vid *Buchinton* på Ön *Thanet*, samt vid de fläste Ängelske Kusterne äro äfven dylika Bad.

D. 10 kastades ankar vid *Deal*, 80 mil ifrån London. Denna Resan kan med god vind göras på 2 dagar, men ej på kortare tid för Ebbens skull. Salta vattnet i Themsen börjar vid *Gravesand*.

D. 11 var vid upvaknandet vid *Dover*. Där observerades Krit-dunerne; men denna Kalken skal ej vara så god som vid *Margate*, *Deal* &c. Sedan seglade förbi Städerne *Rye* och *Hastings*. De hafva ej någon Hamn; men äro tilhåll för Lurendrägare, hvilka här lägga til med sina små Fartyg, och draga dem om vintren up på land.

D. 12 tilbragtes tiden under häftigt väder, at läsa en Rese-beskrifning på Italienska, utgifven under form af

*) Sex Engelska mil utgöra en Svensk.

af Bref, af en Italiensk Dräng, benämnd *Cavalesca*, som är i tjenst hos en Ångelsman Hr *Solley*, hvilken beständigt reser. Titeln på Boken är: *Descrizione Itineraria di vari Paesi di Europa e di qualche Luogi di Africa, fatta dall' Anno 1765 fino a tutto il 1770. Napoli 1771*, in 8:o, 244 sidor. Boken är bättre, än man af en Betjent kunnat förmoda. Han berättar öfver alt Facta och hvad han sjelf sett; stundom tillägger han sina egna Reflexioner. Ifrån Neapel til Constantinopel reste han på det samma Skeppet, med hvilket jag nu seglar. Han uppehåller sig nu i London, och ärnar än vidare begåfva den nygiriga verlden med Fortsättningen af sina Rese-anteckningar, som komma at innehålla färden til Constantinopel, Smirna, Egypten m. m. Denna continuation skal äfven tryckas i Neapel, och på hans egen bekostnad. Denne Rese-beskrifvaren är född vid Sjön *Como*, och Landsman med *Plinius* och Hr *Fontana*.

D. 16 ankrades vid *Dartmouth*, i *Devonshire*. Hela Landet vid denna Kust kallas *West-country*. Dess Invånare anses i London såsom nog ohyfsade. Den lärde Doctor *Kennicott* är född nära vid Dartmouth i en Sockn, där hans Far var Klockare. Dartmouth ligger vid inloppet af Floden Dart, den vackraste Flod i hela Riket, i anseende til de täcka utsigterne. Landet *Devonshire* räknas för det bäst upodlade i hela England. Det är särdeles namnkunnigt för den goda Gräddan, som kommer därifrån, och kallas Devonshire-creame; äfven bekant för goda Frukter och Cidre. Största Handeln består eljest i saltad Fisk, *Cod* eller Stockfisk, som tilredes på *Neuwfoundland*, en stor Ö nära vid America, dit Dartmouths-boarne resa och hämta honom,

ſamt ſälja den ſedan i Italien, Spanien, Portugal och England. Igenom Freden 1763 lämnades viſſe Befitningar åt Franſoſerne til Fiſke', och ſedan den tiden hafva Engelsmännen ej kunnat afyttra ſin Stockfiſk i Frankrike. Man tilſkrifver och laſtar Lord *Bute* för denna Freden, ſom ſå märkeligen ſkadat denna Handelsgrenen. Staden Dartmouth ſkal hafva 2 à 3000 Invånare.

D. 19 ankom til *Landsend*, ſom är yttérſta udden af England i Syd-weſt.

D. 29 hade vi paſſerat Liſſabon, ſom har 38 gr. 45 m. Pol-högd; och ligger 850 mil i S. W. ifrån London.

D. 30 om aftonen ſyntes Kuſten af *Algarvien* i Portugal, beſtående af höga berg, ſom båra Vin, hvilket dock ej är godt. Namnet Algarvien är Arabiſkt. Landet nämndes ſå af Morerne; ty det var det Väſtraſte eller mäſt Occidentaliſke de ägde.

D. 3 *April* ſågs på långt håll likſom en ſkymt af Africanſke landet.

D. 5 ſyntes på nog nära afſtånd och för förſta gången Africa. Det var *Cap Spartel* eller Udden af Barbariet. Hela denna trakt är bergig och ofruktſam; men längre in äro fruktbärande Dalar. E. m. kunde vi ännu bättre ſe landet. Skepps-Capitainen berättade, at han gått til fots ifrån *Tanger* til deſſa Kuſterne; at där är mycken Såd, goda, men ſmå Kor och ſköna Drufvor. De Africanſke Drufvorne öfverträffa de Neapolitanſke, äro ſtore och ganſka ſöte.

D. 5 paſſerades *Gibraltars* Sund, och vinden blef god.

D. 6 ſågs Bergen i Grenada i Spanien; likaledes de Africanſke, men på långt håll.

D. 7

D. 7. Blefvo varse 2:ne Algieriske Chebequer, som kryssa emot Spaniorerne, om nätterne gå de in i de Africanske Hamnarne, men om dagarne löpa de ut. De äro bättre Sjömän än Spaniorerne, och bygga sina Skepp af ek, likfom Engelsmännen. De hafva Skeppsvirke sjelfve utom Mast-tråden, som äro af Tall, hvilka de köpa.

D. 14 voro vi nära til Sardinien.

D. 16 vid middags-tiden fingo se Ön *Meritimo*, som ligger väster om Sicilien. Det är en stor Klippa, och lärer ej vara bebodd af andre än någre Fiskare.

D. 17 voro vi nära nyssnämnde Ö. På sidan bredvid är et Castell anlagdt på en annan klippa; kan hända at denna klippa är Ön *Levace*..

D. 18 voro än under Maritimo och sågo Sicilien samt Staden Marsala. En annan Stad *Mazara* ligger ej långt ifrån den förra, där jag vet at ruinerne af gamla Staden *Selinus* skola synas. De Siciliska Bergen förekomma mig såsom *stora Askhögar* til färgen, at döma efter ögat. Följande dagen sågs ock Sicilien. Vi voro nu framför Staden *Gergenti*, fordom *Agrigentum* på Sicilien. Landet häromkring syntes bergigt, men Bergen voro betäkte med Vin-planteringar. Nyssnämnde Stad är ganska stor, och ligger på en högd.

D. 21. Sicilien gjorde ännu vår ögon-fägnad. Landet åt denna sidan är det vackraste man kan se. Jag mins mig aldrig haft någon täckare utsigt. Landet är slätt, men höjer sig småningom likfom en Amphitheater; öfveralt märkas Åkerfält, Slåtter, Vingårdar, Träd, äfven en Skogs-park och högre upp ser man Horizonten afskäras af trädens toppar. Således har man al uptänkelig omväxling. Ocksä sade

mig Capitain *Smith*, at han aldrig under al den tid han flutit ikring på Hafvet, sett angenåmare vüe; altid fåster han ögat på detta landet, då han far hår fram, och aldrig ser han sig mått. Vi vete ej namnet på denna Provincen, men den år nåstan parallel med *Tripoli*, innan man passerat *Maltha*; kanske det år *Terra Nuova*; åtminstone torde det vara de östra nejderne kring denna Stad, såsom *Pallia*, *Viboria*, *la Blaceta*, *la Seccha* &c. såsom orterne åro lagde på Hr *de Roux* Charta. Ön *Maltha* ligger skild 11 mil ifrån Sicilien, efter den omnåmnde Chartan: men en annan Charta utsåtter skilnaden til 15, som ock år råttare. Vi passerade således i dag fram om *Tripoli*.

D. 22. Denna morgon såg jag Berget *Etna* hel rykande, men eld mårktes ej. Det har form af en tratt, såsom alla Berg, hvilka tilkommit genom Volcaner. Detta Berg kallas ock, som bekant år, *Gibello* efter Araberne, hvilke fordom rådde öfver landet och språket. *Gibel* betyder i Arabiskan *Berg*; och kallas det så par excellence; men at såga, såsom nu brukas, *il monte Gibello*, d. å. *berget Berg*, låter verkeligen löjligt, om icke *Gibello* nu för tiden fått anseende af et Nomen proprium. Stillt våder har så förföljt oss hela tiden bortåt, så at vi ågt rådrum nog på oss, at betrakta Sicilien; hvars långd år 60 mil, eller 3 grader, till råknandes ifrån Ön *Maritimo* ånda til *Cap Passaro*, som år yttersta Udden af Sicilien i öster. Hela denna trakten vid Passaro år et slått land, men höjer sig litet långre ifrån kusterne; det år ganska vackert och en continuation af de Naturens behagligheter, som fågnade oss i går. Hår ses Trån, liksom satte i rad och liksom ritningar, hvilka formera den skönaste Coup d'oeil.

d'oeil. Det ser ut, som gröna och gula broderier m. m. Det torde för ro skull vara vårdt at observera, at ifrån detta *Cap Passaro* är nästan lika så långt til Venedig sjöledes, som til Constantinopel, men längre til Venedig än til Smirna; neml. det är härifrån til Venedig 240 lieues eller legues; til Constantinopel 262; och til Smirna 215; när man räknar 20 lieues på graden. Capitainen sade, at han håldre seglar til Smirna eller Constantinopel än til Venedig; ty Adriatiska Hafvet är et besvärligt farvatten, för dess många små Öar, Bankar och de tåta stormarne, samt för den smala passagen, så at man ej kan lofvera som ute i rena hafvet. Ifrån denna Udde til Dardanellerne är ej mera än 11 grader eller 220 lieues. Adriatiska Golfen har nästan 8 grad. eller 160 lieues i längden. E. m. blef vinden frisk, så at vi förlorade mot aftonen vårt sköna Sicilien ur sigte.

D. 1 Maj såg jag Grekeland första gången; men ej annat deraf än Bergen på *Peloponnesus* eller Moréa; hvaraf *Cap Matapan* är den södraste Udden i Europa, neml. af Fasta Landet. Där uppehålla sig vanligen *Sjöröfvare*, som passa på tilfälle at anfalla och plundra de förbifarande Skeppen, hvilka derföre altid måste vara rustade til strids; desse Röfvare eller Vikingar äro Greker, och kallas *Mainotti.* De äro Bergsboar på *Moréa*, som aldrig varit underkufvade af Turkarne, och de hafva sit namn af *Maina*, som är deras hufvud-tilhåll. *Cap Matapan* är detsamma som de gamles *Tanara.* Vid åsynen af Grekeland, kunde jag ej afhålla mig ifrån några almänna Betraktelser öfver des nuvarande tilstånd, jämnfört med des forna. Hvar skal man nu igensöka de gamle Grekers Visdom, deras Magt,

Hjel-

Hjeltemod och Storverk? De exiſtera nu ej annorſtädes än i Böckerne. Underſåtare af de barbariſke Turkarne, deltaga de nu med ſine Herrar i barbari. Alla de namnkunnige Ståderne äro förſtörde, och en ſyndaflod af okunnighet har öfverſvämmat Muſernes och Gratiernes land, ſom fordom var ſå förundransvärdt, och derifrån de Romare och det öfriga Europa hämtade vett och kunſkaper. Venetianerne förlorade Morea 1715, då Turkarne, af hvilka Venetianerne eröfrat det år 1687, återtogo landet. Venetianerne miſte det utan at ſå til ſäjandes röra ſig, ty de lemnade icke en enda Bataille. Vi paſſerade Ön *Cerigo*, ſom ännu tilhörer Venetianerne, hvilka plåga ditſända ſina Miſsgernings-män, likſom Engelsmännen ſkicka ſina til America. Är icke detta en underlig omvåxling, at Miſsdådare och Uſlingar nu bebo en Ö, där *Venus* var född och tilbeden fordom, ty hon hade här på Ön, ſom är de gamlas Cythera, et prågtigt Tempel. Man ſer endaſt höga berg och nakna klippor. Om de inre landets ſkönheter, eller huru mycket af dem år i behåll, kan jag ej något ſäga. *Helena* var ock född på denna Ö. Således var detta källan til det Trojanſka Kriget. Den ligger vid 23 grad. 40 min. Longit. öſter om London, och vid 36 gr. 26 min. Latit. Vi inkommo ſåledes nu i Archipelagen, och paſſerade åtſkillige ſmå Öar eller ſnarare klippor, ſåſom *Ovo*, *Sericotte* &c. *Ovo* är helt när til Cerigo; och åt denna ſida tycks Cerigo vara väl upbrukadt; där är en vacker dal, och längre up en Stad, tåml. ſtor, med et Slott eller en Fäſtning. Denna Stad är *Cerigo* eller *Cythera*. Vi ſågo ſedan en annan Stad på ſlåtten, ſom heter S:t *Nicolas*. E. m. togo vi afſked af Moréa, då vi lemnade *Cap S:t Angelo* til vänſter. På några timmar ſågo vi ej något land, utan ſeglade fort med den här-

hårligaste vind, tils vi kl. 5 blefvo varse på långt håll Ön *Falconera*, under hvilken vi passerade helt tätt kl. 10 om aftonen. Solen gick ned kl. 6, 5 minut.

D. 2 Maj, då jag kom up, såg jag mig omgifven af Öarne i Archipelagen. Vi seglade i Öster, och sågo framför oss *Thermia*, *Serpho*, *Siphanto* och *Argentiera*; til höger hade vi *Antimilo* och *Milo*; bakom oss *Falconera*; til vänster *Zia* och S:t *George*; därjämte sågo vi 2:ne uddar af fasta Landet, neml. af *Livadien* eller *Achaia* och af *Morea*; så at vi nu voro gent emot Golfen af *Engia*, som är imellan *Livadien* och *Morea*. Vi foro nära förbi Ön *Serpho*, som är bergig; men de högsta backarne äro upodlade och besådde; fälten äro såsom Terrasser. Dock ser denna Ö på afstånd ut, som en stel klippa. Deraf kan man sluta til de öfrige Öarne, hvilka, ehuru de likna nakna bergs-klippor, dock äro upodlade åkerfält. E. m passerade vi mellan *Serpho* och *Siphanto*, altid ställande vår kosa åt öster. Vi sågo en Stad på *Serpho*; men på *Siphanto* sågo vi *antique Slott*, Ruiner och en Fästning upbygd på desse ruiner. Innan kort funno vi oss midt i Medelpuncten af alla de så kallade Cycladiske Öarne, såsom *Serpho*, *Thermia*, *Zia*, *Syra*, *Tine* &c. Man vet at det var dessa Öar, som visade Apollo så stor agtning, at de voro de första som bidrogo til des Tempel-bygnad på *Delos*. — En Grekisk Sjöröfvare-båt visade sig, och vi voro färdige at emottaga des besök; men han fann rådligast, at ej hälsa å oss.

D. 3 voro vi ganska nära til Öarne *Delos*, som äro de lägste af alla Öar vi sett i Archipelagen. Där äro inga berg; endast backar, tämligen vackra. Jag tyck-

tyckte, at den ſtörre af deſſa Öar var beſådd på et ſtälle; men eljeſt äro de ej bebodde. Den ſtörre är de gamlas *Rhemea*, men den mindre är det rätta *Delos*, hon är bakom den ſtörre i ſöder. Där var det, ſom Apollo hade et ſå dyrbart Tempel. Där ſkola finnas Ruiner och Colonner af Paros-marmor; äfven en Amphitheater och en Grotta med Marmor-hvalf. Detta berättade Capit. *Smith*, ſom ſett alla deſſa forn-lemningar, då han var här med Lord *Piercy* och Herr *Spiller* år 1774. Vi paſſerade imellan Öarne *Tine* och *Mycone*. De äro bägge bergige; men den förra ganſka väl upodlad och folkrik. Det bäſta *Silke*, ſom nytjas i Levanten, kommer härifrån. *Mycone*, ſom Sjömän vanl. kalla *Mycoli*, är namnkunnig för Könets ſkönhet därſtädes. Ockſå blef Lord *Piercy* ſå intagen af dem, at han tog med ſig härifrån en vacker Grekinna. At undvika vidlyftighet, ſom ej annat kan än blifva tröttſamt i et ſå tort ämne, förbigås upräknandet af åtſkillige ſtörre och mindre Öar ſom paſſerades.

D. 4 Maj kl. 5 f. m. funno vi oſs nära vid Ön *Scio* eller *Chios*, ſom fordom tilhört Genueſerne; och däraf kommer, at Hufvudſtaden *Uſcio* är ſå väl bygd. Jag hade nu den lyckan, at efter ſå lång Sjö-reſa änteligen få ſe faſta landet af Aſien; och e. m. kommo vi in i Golfen vid Smirna. Vi ſågo Ön *Metelin* eller *Lesbo*, där *Arion* och *Sappho* voro födde; och där *Epicurus* och *Ariſtoteles* höllo Skolar. Smirna-Golfen är bebodd å ömſe ſidor; Huſen äro, på Öſterländſka viſet, fyrkantiga och med platta tak ſamt Terraſſer, ſåſom i Neapel. Vi foro förbi *l'Iſle des Anglois*, ſom är liten och obebodd; på *Barthelots* Charta kallas den *l'Iſle des Anglois*, ſom är det antagna namnet, men *de Roux* gifver henne

ne på ſin Charta namn af Ön *Sagelosa*. Golfen år rått vacker; dår åro öfveralt Olive-tråd, gröna kullar och byar.

D. 5 kl. 6 e. m. ſågo vi Smirna utan Tub, och ankrade vid Caſtellet, 10 mil ifrån Staden, för motvinds ſkull. Vi hade nu beſtåndigt vaggat ikring på böljorne och ej ankrat ſedan vi voro i *Dartmouth* i England.

D. 6 kommo vi ånteligen och lyckl. in i Smirna-hamnen, ſedan hela reſan varat jåmt 9 veckors tid. Jag gick genaſt i land; och mit förſta beſök gjordes hos den lårde och ålſkvårde Hr *Peysſonnel*, Franſk Conſul, til hvilken jag i London fick addreſſe af Hr de *Beaumarchais*. Hos honom råkades åfven den Franſka Grefven Hr *de Hautefort*, ſom jag förut kånt år 1773 i Geneve hos Hr *Hennin*. Han frågade mig ganſka mycket efter den ålſkvårde Baron *Rudbeck*, och fågnade det mig otroligen, at höra detta mig ſå kåra Namnet vara et af de förſta, ſom blef ihogkommet hår borta i Aſien. Herr Gr. *Hautefort* trodde, at jag, ſedan vi ſenaſt tråffades, igenomvandrat både Egypten och Arabien. Staden Smirna år ſtenlagd, men illa; deſs gator åro trånga. Den år ej mycket ſtor, men vål bebodd; man tror at Invånarnes antal ſtiger til 200,000. Den år belågen på en backe, men ſluttar utföre och går långs utåt ſjöſtranden. Bekant år det, at Staden ej nu ligger på det ſtållet, dår den aldraförſt anlades; den har blifvit flyttad åfven ſom många andra Ståder. Alexander den Store grundade den förſt hår. Floden, ſom flyter fram, år icke *Meles*, dår *Homerus* ſåges blifvit född, utan ligger långt hårifrån.

D. 7. Fick beſök af Hr *Zimmerman*. Han år född i *Lifland*; blef Med. Doctor i *Halle*; reſte i

 Gre-

Grekeland; blef bekant med Hr *Peyssonnel* på Candia; följde honom hit til Smirna; har uppehållit sig här i 9 år, och gifte sig för 5 år sedan med afl. Sv. Consulen *Justis* Dotter. Har mycken Credit i Staden, ty han är en snäll och kunnig Medicus. Den stora höflighet och tjenstaktighet så väl denne Hedersmannen, som hela Hr *Justis* Famille mig bevistе under hela mit vistande här, kan jag ej nog beskrifva. Afl. Hr Consul *Justi* tjente Fäderneslandet med all heder i 35 års tid, först uti Crim ibland Tartarerne, och sedan som Consul i *Smirna*, där han dog för 2 år sedan af slag, och lemnade efter sig en talrik Famille i ömande omständigheter; ty han var vid dödsfallet i gäld. Jag följde med Doct. *Zimmerman* i land, och vi besökte Hr *Anastasi Dimostico*, en Grek, född i Adrianopel, men som tjent vår Nordiske Hjelte Kon. *Carl XII* såsom Drabant. Han talar Svenska så ganska väl, at man måste förundra sig däröfver, ehuru han ej varit i Sverige, sedan år 1727. Gubben är vid en ålder af 95 år, dock mycket munter och har god matlust; han ser ut, som vore han ej äldre än 60 år. Des Son *Apostoli Dimostico* talar äfven Svenska. Vi gingo sedan at spisa middag hos Hr *Peyssonnel*. Han emottog mig med all sin Nations artighet. Man måste nödvändigt väl trifvas i hans sällskap, ty man kan säga om honom: qu'il a beaucoup lû, il a beaucoup vû & beaucoup retenu. Han vet ock, at rättligen communicera med andra sina kunskaper och sin erfarenhet. Han var så god och lånte mig sit eget och enda *MSC.* af den lärda Dissertation han skrifvit: *Om den gamla Staden Smirna.* Hr *Peyssonnel* gjorde mig åtskillige frågor om det *Kongl. Slottet i Stockholm*, hvilket han hört omtalas såsom det präggtigaste Slott i hela Europen, i alla afseenden. Han talte

åfven med den varmaste Enthousiasme om K. *Gustaf Wasa*, i hans tanka den största Menniska som verlden sett; som ej allenast råddade sit Fådernesland ifrån undergång, utan ock åndrade både des Constitution och Religion, utan en blodsdroppas utgjutande; som af en blott Adelsman blef Konung, och gjorde Kronan inom sit Hus årftelig; som ur fångelset steg up på Thronen &c. Samtalet föll ock ganska naturligt dårifrån på vår nu regerande Kon. *Gustaf* III och des Gustaviska egenskaper. Första middagsmåltiden i Asien var således för mig rått angenåm. Hr *Peyssonnel* sade mig, at han kånt Hr *Otter* i Paris; han berömde honom såsom un Homme prodigieux i anseende til des kunskaper, i synnerhet i Språken; han arbetade outtröttligen och sof ganska litet; var dock mycket kringspridd i Staden och hos de Stora. Emot aftonen följde mig Hr D. *Zimmerman* hem til Hr *Justis* Familie; dår talas Tyska, Italienska, Grekiska och Turkiska, men ej Svenska. Jag besökte ock Hr M. *Weinrich*, Dansk Pastor, som bor i samma Hus, hvarest åfven Lutherska Kyrkan år. Våre Trosförvanters antal hår på orten stiger ej öfver 27 à 30 personer. Jag besökte ånnu denna afton åtskillige Frankiske Köpmån. De, som åro vålmående, nytja vanligen med sina Barns upfostran den utvågen, at de sånda dem öfver til Europen på några år; ty hår saknas alla tillfållen at ge sina Barn en tilbörlig upfostran. Så undergår all ting hår i verlden omvåxling! De forna Jonier och Smirnas Inbyggare voro de, som egde nåstan alla möjliga kunskaper på en tid, då större delen af Europen låg nedsånkt i djupaste barbari och okunnighet; och nu åre vi i stånd at uplysa dem: ja, de måste resa til oss för at håmta de insigter vi fått aldraförst ifrån dem. Och jag tilstår, at jag

 ej

ej annorlunda än med medlidande läser i Rese-beskrifningarne, huru som några Capuciner-Munkar hålla Skolar på Ön *Andro*, dit Athenienserne skicka sina Barn för at blifva underviste. Se, i sådant förfall har det lysande Athen, Musernas Forn-säte, samt Smyrna, Homeri Fädernesland, nu råkat. Desse händelser gifva rikligt förråd til betraktelser. Ho vet, om icke också vi en gång torde få lof at sända vår Ungdom til America, för at lära där bokvett och seder, som de nu få ifrån oss.

D. 8. Okunnighet och högmod, som gemenligen följas åt, utgöra en hufvud-trait i Turkarnes National-caractere. En Nation, som ej har ringaste kunskap om andra Folkslag, och som aldrig reser utom hemknutarne för at se och lära något, kan ock ej vara annorlunda beskaffad. Det hjelper ock mycket til at öka deras högmod, at de se Européerne, ifrån alla kanter, komma til Turkiet, där de vid flera tilfällen måste hålla til godo, at blifva förödmjukade af denna barbariska Nation. Exempel kunde anföras, utan at behöfva söka dem långt tilbakas; men den som har lust at finna dem, han läse Engelsmannen Hr *Porters* Rese-beskrifning, ehuru hvar oväldig måste tilstå, at han i mycket har exagererat. Nu för tiden hafva likvål Turkarne igenom de Ryska segrarne blifvit något fogligare. Sällan ropa de *Giaur* åt en förbigående Frank. Händer det stundom, så sker det gemenligen ej af andra, än af någon gammal nitälskande Matrona, eller af någon näsvis Yngling. Af Smirna-boerne åtnjöt jag under mit vistande på orten al höflighet. Redan i de förre Bladen är nämnt, huru mycken tjenstaktighet mig bevisades af asl. Sv. Consulns Hr *Justis* Famille och i synnerhet af Hr Doct. Zimmer-

merman, hos hvilken jag åfven bodde. I famma Hus år ock Lutherfka Kyrkan, fom ej år mycket ftor, men tåmligen vacker. Förfamlingens Ledamöter åro få, blott 6 Familler inalles. Omftåndligare underråttelfe om det, fom rörer denna Förfamling, des inråttning och öden, lemnar Hr D. *Lüdeke* i fin Bok. En omftåndighet bör dock tilläggas, fom faknas hos Hr *Lüdeke*, åfven i den fenare Uplagan eller i Tilökningarne, hvilka han utgifvit: neml. at afl. Sv. Confuln Hr *Rydelius* fkånkt til Kyrkan fit vackra Bok-förråd. Det år vål icke talrikt i anfeende til Volumerne, men dock ganfka utvaldt: dåribland finnas de flåfte Latinfke Auctores Claffici; några af de Grekifke; Bayles och Moreris Diction. Iournal de Trevoux &c. Til denna Bokfamling har ock Hr *Rofs*, Capellan vid Dom-Kyrkan i Åbo, och bekant för fin Pelegrims-fård til Jerufalem, dår han ock för några år fedan afled, fkånkt *Finfka Bibeln*, tr. i Åbo 1758. På förfta och fifta bladen har han fkrifvit hvarjehanda flags anteckningar. Det år en fort Journal öfver hans Lecture. Innehåller ej blott antekningar, fom hafva gemenfkap med Bibeln och Theologien; t. e. ibland annat ftår: *Exeunte Seculo 6:to taltes ej mera Latin publice i Rom*; hvilket dock år oriktigt. *Baco Verulam dog 1626 &c.* Denne Hr *Rofs* viftades hår för 10 à 11 år fedan, och fkal hafva varit en befynnerlig Man *). Den få kallade *Aqueduc de S:te An-*

*) Om vår afl. Hr Doct. *Haffelquifts* MSS i 3 buntar, fom blefvo fkånkte Hr Björnftåhl af Danfke Paftoren Hr *Weinrich*, lårer förut vara til M. H. både af fal. Hr B. fjelf och federmera af mig inberåttat. De innehålla i det måfta, det fom redan år tryckt i den efter Hr Haffelquift utgifne *Refebefkrifning*. Dock kan mycket utur deffa Handfkrifterne tilläggas och råttas, i fall man med

Anne, ſom ligger et ſtycke utanför Smirna, beſågs. Den beſtår af 2:ne rader Arcader; 5 ſt. ſtora nedantil och lika många ofvanföre. Det är et nyare tiders arbete, förmodligen af Genueſerne eller ock af Grekerne under Kejſare-regeringen; det är vål gjordt, och kan ſåledes ej vara af Turkarne. Vatnet ledes därifrån in i Staden, men kommer ej ifrån Floden *Meles*, ſom några Reſe-beſkrifvare föregifva; ibland andre Hr *Haſſelquiſt* i et bref til Hr Secret. *Elvius*; utan det flyter ur källſprång, ſom lig-

tiden vil af denna intereſſanta Reſa göra en ny Uplaga. Igenom den ſkicklige Grekiſke Läkaren och Älſkaren af Nat. Hiſtorien, Hr *Demetri*, ſom M. H. redan igenom vår B. berättelſe om honom och hans ifver för Nat. Hiſt. ſå fördelaktigt känner, hade jag, om Sommaren 1779, tilfälle at i det Exemplar, jag eger af D. *Haſſelquiſts Reſa*, låta rätta åtſkilliga af de Arabiſka Namnen på Örter, Djur, Stenar &c. Hr Haſſelquiſt var nödſakad, at fråga ſig fram hos Folk, ſom om Vetenſkapen ej hade ringaſte begrep; ſåledes ej underligt, om åtſkilliga Namn blefvo oriktige; men Hr *Demetri*, ſom känner Öſterl. Språken i grund, och derjämte är Natural-Hiſtoricus ſamt Eleve af vår i ſaken ſå kunnige Hr *Forſkål*, har förbättrat de rådbråkade Namnen; och kunna deſſa Correctioner gagna både Herrar Philologer och Nat. Hiſtorici. Åtſkillige Utlänningar, i ſynnerhet ifrån Italien, där Nat. Hiſt. nu för tiden ſynes vara Favorit-Vetenſkapen, och drifves efter vår Linnés Syſteme, hafva högligen önſkat at få ſe en Öfverſ. af Hr *Haſſelquiſts Reſa*, på et för dem begripligt Språk. Företages någon ſådan Öfverſättning, bör den viſſerligen upſättas utur Sv. Originalet, ſedan det på ſine ſtällen blifvit jämkadt medelſt Hr Haſſelquiſts egenhändiga Handſkrift. Icke bör den ſke efter den Tyſka Öfverſättningen, författad af Hr *Gadebuſch* och trykt i Roſtock 1762. För ro ſkul kan et miſstag i denna Öfverſättning anmärkas: Det Svenſka ordet *Apinior* har ſ. 235 af Öfverſättaren blifvit bibehållet.

BLOMBERG.

ligga ån långre bort. De gamle Aqueduquernes ruiner befågos, på hvilka kalkbandet af tiden få blifvit hårdadt, at det ej utan mycken möda kan brytas löft. Vid detta ftället, fom kallas *Kara Kapi*, tildrog fig den beklagliga håndelfen, fom af Hr *Haffelquift* anföres i Refe-befkrifn. f. 26, med vår Landsman, den Sv. Handlanden Hr *Kjerrman*, hvilken hår blef ihjälfkuten, då han promenerade til håft. Han höll på at låfa uti *l'Hift. du peuple de Dieu par Berruyer*, då några Turkar, fom lågo i förfåt, fköto på honom; åfven på Svenfka Tolken hårftädes Hr *Muradgea*, fom blef bleflerad. Man fåger, at de togo Hr *Kjerrman* för en annan. Fem Turkar blefvo för detta mord hångde, och en Janitfchar blef halshuggen, och Banemånnens hufvuden fkickades fedan til Conftantinopel med påfkrifter, fom innefattade deras brott. Det beråttas, at Turkifka pöbeln hår i Smirna knorrat högligen däröfver: at man för en *Giaur* fkul afhåndt få många *Rått-trogne* lifver. — Byen *Budgia* ligger 1½ timmas våg ifrån Staden, nåra vid Berget *Tach-tely*; den ftyres af en Turkifk *Aga*. Hår har Hr *Juftis* Enka en liten Landtgård, dår hon med fin Famille viftas Sommar-tiden. Hennes Man, fom tjent Sverige i 35 år, har ej lemnat mera efter fig, ån detta Landthufet och en liten Köks-trågård. Hår år en ftårlig Cypref s-Allé, hvars like man ej finner i fjelfva Rom, fom eljeft har få fköna Alléer. Fru *Jufti* år et fnålt och arbetfamt Fruntimer; lefver af fin lilla Trågård, och har gifvit fina Döttrar en god upfoftran. — Vidare befögtes *Dianas Bad*, fom år en Sjö i Golfen, men fkild ifrån Hafvet; dår våxer dock en mångd hafsrör. Hår fynas lemningar af en gammal byggnad, den Hr *Peysfonnel* tror, hafva varit et *Gymnafium*, men Hr *Haffelquift* tar för

et *Æsculapii Tempel*. Ruiner finnas i sjelfva vattnet; förmodligen hafva murarne ramlat. Gent öfver, invid vågen är en stor Fontaine på Turkiska viset. Härifrån syntes ganska väl Berget *Sipylus*, vid hvars fot det *gamla Smirna* stått; tillika med Floden *Meles*, vid hvars strand, de Grekiske Skaldernes Fader *Homerus*, blef född. Det gamla *Smirna* låg 20 stadier eller 3 mil ifrån det *nya*, som grundades af *Alexander Magnus*. Se *Strabo* Libr. 14. Den stora vågen, som går härifrån til Staden, är visst icke någon *via antiqua*; ty den är ej så väl gjord, som de gamla vågarne, och har ej så solid grund. Den är illa lagd, ehuru dock altför god för detta landet; dock kan vara troligt, at man nytjat stenarne af en *via antiqua*, för at göra les trottoirs eller *fotstigarne*; ty de därtil brukade stenar äro ganska stora. Denna stenlagda våg är tämligen lång; börjas innan man passerar bron, och går sedan äfven framåt Staden. Bron har ej mer än en hvalfbåge, är dock tämligen skickligt hvälfd, men utan ledstånger, så at man lätt kan falla ned i Floden, som är den *nya Meles*. Denna Bro är, liksom Vågen, ingen ting mindre än antique. — Den lärde Franske Consulen Hr *Peyssonnel* har skrifvit omständligen och mästerligen angående *Smirnas Antiquiteter*, och förmodligen är hans Arbete nu utgifvet *). Hr *Peyssonnel* har ock författat en *Beskrifning öfver Candia*; den 1:sta Delen, en stor Vol. in fol. renskrifven och tryckfärdig, visade han mig; den skal innehålla många lärda och nya underfökningar. — Afsked togs med all saknad af denne lärde och älskvärde Man; äfven så hos den förtjente Hr Grefve Hoche-

*) Ibland Hr Björnståhls papper finnes et stycke af en Beskrifning: *Sur l'ancienne ville de Smirne*; den han troligen utdragit ur detta Hr Peyssonnels MSC. B.

Hochepié, Svensk Vice-Consul, hvars höflighet och tjenstvillighet emot mig, jag ingalunda kan förgäta, fastän jag spart at därom nämna, förrän nu til slut. Denne Herre äger många insigter och stor kännedom af Handelns ställning här i landet, och hvad ännu prisvärdare är än alla kunskaper, en förträffelig caractere. Alla Svenskar, som komma til orten, njuta af honom lika ömhet som af en Landsman. Hans Fader uphöjdes af Kejsaren vid Freden i Carlowitz til Ungersk Grefve, och Farbrodren var Holländsk Ambassadeur i Constantinopel, hvilken värdighet denne Hr *Hochepié* efter honom hade kunnat erhålla, men vedersakade detta förtroende och emottog häldre Holländska Consulatet i Smirna, hvarjämte han besörjer de Kejserlige och de Svenske Handels-ärenderne. Hans Hus är et af de mäst ansedde och förmögnaste härstädes; hans Barn väl upfostrade.

D. 18 Maj. Tog afsked af mina Vänner, och beledsagad af en Janitschar, begaf jag mig til Tullhuset, där mina saker borde visiteras, men blefvo ej vidrörde, då Janitscharen sade: at alt tilhörde Svenske Consuln. Han följde mig sedan om bord, och jag undfägnade honom med Pounch, men förmådde ej öfvertala honom at smaka Vin eller Brännvin. Jag proponerade honom at dricka Kon. *GUSTAF III*:s skål, hvilket han ock gjorde 2 à 3 gånger; förmodligen var detta den första, den enda gången, som en Turk, en Janitschar, druckit denna dyrbara skål, i Pounch, på et Engelskt Skepp. Därefter drucko vi äfven Sultans skål.

D. 19 lyftades ankar, och för det lugna vädret hunno vi ej längre denna och följande dagen än til *Cap Kara Burnù*, som af de gamle kallades *Promontorium Coryci*, där Smirnas Golf tar sin bör-

jan. Denna Vik har 15 à 18 Italienſka mil i längden, och ſträcker ſig ifrån öſter til veſter.

D. 21 voro nära til *Mitylene;* de Gamlas *Lesbos.* Hela Ön har ſit namn af Hufvudſtaden. Sågo Ön *Scio,* den de nyare Grekerne än i dag kalla Χιο, likſom de gamle; och det är blott Europeiſke Sjömän, ſom nämna den *Scio,* ty de veta ej huru de ſkola uttala Grekernes Χ, ſom är ſå ſvårt. Då vi endaſt ur Grekiſke och Latinſke Auctorer fått namnen på Öarne i Archipelagen, och på de gamle Grekiſke Ståderne, men vi däremot hafve de nyare namnen ur ſå många olika Nationers munnar, ſå kunne vi ej annat än finna namnens förändringar mycket betydlige. Til at afhjelpa detta, bör man underſöka huru Grekerne nu för tiden kalla dem, då ſkilnaden tör hända ej blir ſå ſtor. Χιο kan tjena til exempel. Vår Grekiſke Lots berättade, at på Ön Mitylene är en Stad, ſom kallas ännu *Lesbo.* Kanſke at Öns gamla namn var taget af denna Staden *Lesbo*, likſom det nya af Staden Mitylene. Denna Ö är af de ſtörſta i Archipelagen, och öfvergår *Scio* i ſtorlek. På Ön växa många Oljo-träd och Tallar. Där bygges Skepp för Kejſaren, af Tall.

D. 23 paſſerades Ön *Tenedos,* ſom är ojämnt upodlad och mycket låg. Faſta landet gent emot Tenedos, är det lägſta jag ſett i Archipelagen. Således var Troja beläget på et lågländt ſtälle. Här vid Tenedos låg nu *Turkiſka Flottan,* beſtående af 11 ſmå och ſtora Skepp; det är alt hvad Ryſſarne lemnat dem, ſedan de ſatte deras Flotta i brand vid *Chiesme.* Vår Capitain hiſſade Flagg och hälſade Flottan med 5 Canonſkott. Capudan-Baſchan lät beſvara oſs med 1. Turkarne ge aldrig flera, om man

man ock hälsade dem med 30 ſkott. Då Vakten ombyttes på Skeppet, ringdes ej denna gången med Skeppsklockan efter förra vanan, ty Turkarne tåla ej de Chriſtnas klockeljud, ej en gång på Skeppen, hvarken i Conſtantinopel, Candia eller i Alexandria. Men i alla öfriga Hamnar i Archipelagen, äfven i Smirna, har man frihet at betjena ſig af Skeppsklockan. — Omkring Tenedos äro flere ſmå Öar. Änteligen kommo vi til udden, där man löper in i Sundet vid Dardanellerne; men innan man kommer dit, är på höger en Stad, kallad *Silla Core*. Det var de gamlas Sigæum. På Chartan heter den *Cap Janiſſari*. Landet är ſkönt och väl upodladt. Då Sundet paſſerades, ſågo vi *Europa* eller *Thracien* til vänſter, och *Aſien* eller *Natolien* til höger. Fäſtningarne ligga ſå til, at Canonerne kunna ſpela utåt vattu-ytan; jag räknade mer än 20 ofanteligen ſtora Canoner i Europeiſka Fäſtningen, och lika många i den Aſiatiſka. Det är circa 3 Italienſka mil imellan deſſa bägge Slotten, ſå at Canonerne tämligen illa commendera denna paſſagen. Längre in i Sundet, på Europeiſka ſidan, är en ny Fäſtning på en högd, ſom är bygd af Baron *Thott*, men har ingen motſvarande på andra ſidan. Han hade gjort bättre, om han anlagt detta Fäſtet bättre fram vid udden *Nogara*, där Canalen är ſå ſmal, at ej någon fiende ſkulle kunna paſſera Fäſtningen. Strömen är här ganſka ſtark; vatnet kommer utur Marmora-hafvet och går in i Medelhafvet, hvilket mycket hindrar den ſom ſkulle vilja trånga ſig igenom, ſå framt ej vinden är mycket gynnande, och ſådan ſom han nu var för oſs. Aſiatiſka Landskuſten är vackrare och bättre odlad än den Europeiſka; beſtår af et flackt land, många fält, ängar och träd. Europeiſka landet är högre, och ſynes tort

och ofruktbart hår neder utmed ſundet. Dardanellerne åro 2 Ståder gent emot hvarandra, med Fåſtningar, på hvilka ligga ſtora Canoner, laddade med ſten-kulor af 60 ſkålpunds vigt. Floden har på detta ſtålle ej mer ån 1½ mils bredd. Ifrån Dardanellerne, ſom kunna anſes főr nyckeln til Conſtantinopel, råknas 120 Italienſka mil til Turkiſka Hufvudſtaden. Vi foro főrbi Staden *Maito*, i Europa, bebodd af Greker, ſom ſålja vin och olja. Hår åro inga Moſquéer. — I dag har jag paſſerat många *loca claſſica & antiquiſſima: Troja*, Berget *Ida*, *Tenedos*, *Helleſpontus*, *Abidos* och *Seſtos*. Hår år *Mare di Marmora* eller *Propontis* nog ſmalt, och har form af en vacker Flod, mycket bredare ån Themſen; på viſſa ſtållen lik *Målaren* i Sverige. Vi ſeglade framom flere Ståder af tåckaſte låge; den ſtőrſta var *Gallipoli* på *Europeiſka* ſidan, ſom år ſtor och preſenterar ſig rått vackert med ſina Moſquéer, &c. Denna Stad år den ſiſta i Helleſpontus, och hår bőrjas det råtta *Propontis* eller *Mare di Marmora*, ſom år ganſka bredt, ehuru andra gifva detta namnet åt hela paſſagen, alt ifrån Dardanellerne ånda til Conſtantinopel.

D. 24 voro nåra intil Őn *Marmora*, dår åtſkillige Marmor-brott finnas, af alla ſlags fårgor; detta ger namn både åt Őn, den dår belågne Staden och åt hela Hafvet. Hårifrån åro circa 60 Italienſka mil til Conſtantinopel och lika långt til inloppet af Helleſponten. E. m. kl. 4 paſſerades Őn Marmara, ſom tycks vara en ſtor Marmor-klippa. Hafvet år ej bredare hår, ån at man kan ſe land.

D. 25 ſyntes på långt håll Cap S:t Stephano, ej vida ifrån Conſtantinopel. Kl. 7 ſyntes tåmligen vål Conſtantinopel. Des Torn, Domer, Murar, Trå-

Tråden göra en täck figur, hvars behaglighet än mera ökes af en grön flätt, som ligger på andra sidan om Staden. Just då vi skulle löpa in, kom et häftigt Nordanväder, och nödgades vi här vid 7 Tornen ankra. Resan ifrån Smirna har eljest gått lyckligt och varat blott 5 dagar. Utsigten af Constantinopel på sjösidan är vacker och väcker förundran; men den af Neapel är än vackrare, ja, kan hända den vackraste i verlden; ty Amphitheatren där är fullkomligare, för backarnes skul. Här vid Constantinopel äro ej de 7 Bergen höga nog för at göra mycken verkan; men Stadens vidd på alla sidor och des storlek, förtjusa verkeligen. Otålig at snart få se denna besynnerliga Staden på närmare håll, satte jag mig i en Turkisk Båt eller Kaik, som roddes af en Armenian, och for kring Staden. Jag såg i murarne flere stycken af Marmor, af Colonner, af Piedestaller, af Capitåler &c. Således äro Constantinopels murar gjorde af Grekiska konsternes ruiner. Jag passerade *Scutari*, och hade *Topana*, *Pera* och *Galata* i sigte; och sedan såg jag Seraillen, som är mycket förgyld &c. Utsigten på denna sida är vida vackrare än där vi ligga til ankars. Mångden af vackra *Mosquéer* är otrolig. I stället för vackra Palatser i andra Städer, kunna desse förnöja en åskådare. Här äro inga stora Palats med Colonner af Corinthiska, Joniska, Doriska Ordningar &c. sådant är ej i Turkarnes smak. Man säger: at de ej förstå Architecturen; men betraktar man den stora konst som framlyser i Mosquéernas bygnad, deras Domer, Hvalf, Torn eller Minnarets, Seraillen med des torn &c. så lär man finna at denna okunnighet endast består i Turkarnes olika smak; kanske en Italiensk Architect skulle blifva rätt brydd, om han anbefaltes at göra en Mosquée; hvad skulle en

Turk

Turk ſäga, om han komme til Rom? Han lår viſst icke lemna ſin förundran åt Pallazzo del Corſo; men Domen på S:t Petri Kyrka ſkulle fäſta hela hans upmärkſamhet. Jag begaf mig up i Pera, där alla Europeiſke Miniſtrarne bo. Det förſta Palatſet ſom förekommer i Pera-gatan, är det Kongl. Svenſka Hotelet. Beſök aflades hos Hr Envoy'en Celſing, ſom emottog mig med ſtor höflighet; han viſte ingen ting förut om min ankomſt; hade den godhet at tilbjuda mig ſit bord alla dagar äfven rum i huſet.

D. 27. Beſåg Arſenalen och *Canon-gjuteriet*, ſom tillika med alla des machiner blifvit inrättadt af Baron *Thott*, Franſos. Nu är det en Skotte, Hr *Campell*, ſom efter Hr Thott är Directeur däröfver; han har antagit Mahometanſka Läran och kallas *Muſtapha*; är eljeſt mycket artig och kunnig i Artilleriet: jag ſåg *Belidor* på bordet hos honom. Man var ſyſſelſatt at båra en Canon, hvilket ſker på gamla viſet, neml. perpendiculairt; machinen blef omkringvriden af 2 man. På tilfrågan, hvarföre denna gamla method än bibehölls, ſvarade Hr Campell eller Muſtapha: at man ej vil koſta på en machine ſom bårar horizontelt; ty Sultan tycker at den är för dyr. Hr Muſtapha har varit här i 18 års tid. Beſynnerligt nog, at de 2 ſtridigaſte nationer, den Engelſka och Franſka, ſamfält bidraga at underſtödja Turken i Krigs-konſten för at undertrycka de Chriſtna: ſåſom *Bonneval*, *Thott*, *Campell*. Uti Svenſka Palatſet var en ſkicklig Landſkaps-Målare, ſom aftagit de fläſte vackra utſigterne häromkring Conſtantinopel. Äfven har han förfärdigat Taflor, ſom föreſtålla de förnämſta Turkiſka Feſtiviteterne och de därvid öflige bruken. Han lät mig ſe en Målning, föreſtållande *Kurban Bejram* och Ceremo-

monierne dårvid i andra Borggården af Seraillen. *Reis Efendi*, eller Turkiſke Stats-Secreteraren, hade anmodat honom at afmåla denna Feſten och lofvade honom at få beſkrifning dårpå, efter ingen Chriſten kan få biviſta denna Högtidlighet. Men Målaren invånde: at det ej vore möjligt at göra det, utan at vara åſkådare, och frågade om han ej kunde vara tilſtådes, förklådd ſåſom Muſulman. Hårtil ſvarades: at ſådant vore mycket vågadt. Målaren vidtog dock denna utvåg, med förbehåll at få en Turkiſk Betjent, på hvilken han kunde lita. Således biviſtade han i Tartariſk drågt hela Feſten och ſåg alt. Sultan ſitter på ſin Thron, omgifven af Hof-betjenterne, de förnåmſte Åmbetsmånnerne och ſin Vagt. *Mufti* håller et Tal til honom, hvarpå han ſvarar; men alla de öfrige i akt taga en djup tyſtnad. Sedan har han tre gånger för åtſkillige Turkiſke Herrars råkning förfårdigat denna Tafla.

D. 12 Junii. Angelågen at genaſt begynna låra kånna den Turkiſka Nationen, des Språk och Seder, nytjade jag alla de tilfållen, ſom företedde ſig, til detta åndamåls vinnande. Jag upſköt således ej långre at beſöka et af deras offentliga Bad. De åro gemenligen bygde af ſten, och antalet på dem inom Staden år ganſka ſtort. Främmande, af hvad Nation ſom hålſt, få utan ſvårighet fritt tilträde. Man afklåder ſig förſt i en Sal, dår man får et blått linklåde eller bålte, hvarmed man betåcker medjan, och et par tråſkor på fötterne; ſedan föres man in i ſjelfva Badſtufvan at ſvettas, hvilket ej fattas, ty varmen år aldeles inſtångd, emedan deſſa Bad åro bygde med kupor och emottaga dagsljuſet ofvanifrån igenom ſmå runda gröna glasrutor; taket utanpå år blytåkt. Baſſinen år ej ſå ſtor, at man kan

sätta sig däruti, såsom uti de Gamlas Bad, utan man sitter bredvid denna bassin på ljumma stenar, och då man kommer i svettning, twättas man af en Betjent; af hvilken man sedan gnides eller rifves öfver hela kroppen med en tagel-vante, hvaruti Betjenten inträder handen; kroppen bestrykes med såpa, hvarefter vatten pågjutes, och man får et torrt och snygt bälte, vanligen rödt och blått; man går in i en annan Sal, där man lägger sig i en säng och betäckes med lakan. Man serveras med Sorbet, Caffé och Tobak, samt uppehåller sig där så länge man behagar. För et dylikt Bad betalar hvar person 15 *Para* eller ungefär 3 Daler Kopp:mt; men Frankerne måste gemenligen vid dessa, så väl som vid alla andra tilfällen, betala något drygare.

D. 13 Jun. gjorde bekantskap med Doct. *Gobis*, som är Sultans förste Medicus. Hans Far var född i Zürich, men lemnade Sweitz i sin ungdom och satte sig ned i Italien. Doct. *Gobis* är en Discipel af van Swieten, och känner tämligen vår Linnés Systeme. Han stod i utmärkt nåd hos sist afledne Kejs. *Mustapha*, och måste dagligen vara hos honom. Denne Herre var mer lärgirig än de Turkiske Monarcherne vanligen pläga vara. Han lät öfversätta Fransyska Gazetterne åt sig, och talte ofta med Doct. *Gobis* om sista Revolutionen i Sverige, samt hade stor agtning för Kon. Gustaf. *Mustapha* var aldeles icke bigôt; han fruktade ej för Janitscharerne och deras uppror; men ställde sig andäktig, för at vinna *Ulemas* eller de Lagklokas tilgifvenhet; han försummade likväl 3 Fredagar å rad at infinna sig i Mosquéen; Folket knorrade, men han brydde sig ej därom. — Doct. *Gobis* tror som jag, at det ej varit omöjligt för den bekanta Fru *Montaigu* at slip-

ſlippa in i Seraillen, åfven i ſjelfva Harem. Många Qvinnor, ſom ſälja tyger, broderier och hvarjehanda granlåt, hafva fritt tilträde. Hr *Gobis* berättade, at han ſett Bibliotheket i Seraillen, och at där äro 3 Salar fulla med Turkiſka, Perſiſka och Arabiſka MSS; men de Grekiſke och Latinſke MSS har han ej ſett. Likaledes ſade han ſig hafva ſett åtſkilliga Reliquier efter Chriſtendoms-tiden uti Seraillen; neml. et *ſtort Kors af Smaragder*, ſom förvaras efter de gamle Grekiſke Kejſare; där är ock et *gammalt Svärd*, rikligen beſatt med Diamanter, och en Ritning i email, ſom föreſtäller Maria med Barnet och Joſeph. Man har velat taga ſönder detta; men *Gobis* talte med Sultan *Muſtapha* och förekom des förſtöring. Han har åfven ſett *Johannes Döparens Arm*, infattad i maſſift Guld, med en Grekiſk inſcription uppå. Skattmäſtaren, ſom viſade denna relique, kyſte den med mycken andakt; ty Turkarne anſe åfven *Johannes Döparen* ſåſom en ſtor Prophet och et Helgon. Han låt ockſå Hr *Gobis* kyſſa den.

D. 21 Aug. gafs genom ſtyckeſkott tilkänna, at en Prins blifvit född. Han kallades *Muhammed*, efter nu regerande Kejſarens Farfar *Muhammed IV.* I anledning af denne Prinſens födelſe, kungjordes: at Feſtiviteter ſkola anſtällas, hvilka komma at räcka i 7 dagar, illuminationer alla nätter och almänna glädje-betygelſer, ſom man på Turkiſka kallar *Donanma*, men af Frankerne uttalas galet: *Donalma*. Deſſa Högtider äro koſtſamme, åfven för de Chriſtne Miniſtrarne. — Canonerne loſſades i dag 3 gånger, och dermed fortfares under hela *Donanma*. Man ger tekn til ſkjutningen med 2 Metall-Canoner i Seraillen, och deſſa äro en ſkänk af Kon. Fredric i

Sverige; dårpå stå Arabiske Inscriptioner samt Ritningar, som då regerande Sultan *Mahmoud* sjelf hade gifvit, för at såtta på dessa Canoner. Han var snåll Ritare, och ålskade mycket denna konsten *).

D. 25. for öfver til Constantinopel, för at åskåda huru *Caravanen*, som for til de heliga orter Mecca och Medina, gjorde sit uttåg. Jag vil anföra det förnåmsta, som jag såg vid detta högtidliga tilfålle. — Denna *Caravane*, hvars Chef kallas *Surre Emini* och ombytes årligen, tager med sig ansenliga penninge-summor, som Sultan sånder hvart år til Mecca. Desutom skrapas åfven betydliga summor tilhopa under resan, neml. Sultans skatt, som föres til Mecca. Man sade: at Håstarne denna gången buro 1800 Pungar i Guld eller i Venetianska Zequiner, som åro de båsta; ty i dem år minsta alliagen; och en Venetiansk Zequin gåller i Mecca ånda til 5 Piaster eller circa 40 Daler Kopp:mt. Denna tribut eller råttare denna gåfva fortsåttes alt ifrån Sultan *Selims* tid, som hade eröfrat Egypten och Arabien, och som började gifva denna skånken, hvilken ej litet bidrager at utblotta landet. Hela denna summa gifves ej endast af Sultan, utan åfven de Store, Rike och alla andåktiga Musulmån skjuta tilsammans. Det såges: at Sultan allena gifver 5 à 600 pungar årligen. Processionen begyntes ifrån Seraille-gården, for igenom de förnåmsta gatorne, och sedan öfverfördes Caravanen på en Galere til Scutari. Jag såg den ifrån inre Borg-gården, dit man fick tilstånd at gå in denna dagen. Främst gick Sultans Vakt: dårnåst följde *Kislar-Agan* til håst, klådd i en skön Påls, som Sultan i dag förårat honom. Sedan fördes 2:ne vackra Cameler vål utru-

sta-

*) Se denna Resa, Del. 5, s. 185.

ſtade; den ena bar Alkoran och den andra *Tapeten*, ſom vanligen ſkickas til Medina. Dårefter kommo 2:ne perſoner, ſom buros i högden på långa kåppar eller ſtånger; framför dem gingo åtſkillige andre, ſom alla hade kåppar i handen, och gjorde beſynnerliga grimacer, ſamt talte allehanda narraktiga ſaker på Arabiſka, likſom de hvilka man bar på kåpparne. Caravanen transporterades ſedan til *Scutari*; men Camelerne återföras i Kejſarens Stall, utan at paſſera öfver vatnet. De underhållas ſedan dår, utan at brukas förr ån det följande året, då de göra ſamma tjenſt. Caravanen uppehåller ſig i Scutari 8 à 10 dagar, då Res-ſållſkap ſamlas dit ifrån alla kanter, och ſedan börjas marchen, dock utan at i akt taga den ordning, ſom vid uttåget ur Conſtantinopel. Den tager vågen til *Damaſco*, dår den raſtar och firar Ramazan, ſamt dröjer qvar på ſamma ort åfven den följande månaden *Schevval*, för at hvila ut efter ſin långfaſta, och för at upköpa nödiga lifsmedel; ſedan fortſåttes reſan hela månaden *Dzulkedah*; de paſſera *Medina*, dår *Tapeten* afſemnas, och begifva ſig til *Mecca*, dår de fira *Kurban Beiram* på 10:de dagen i månaden *Dzulhidſche*. Fordom förenade Caravanen ifrån Perſien ſig i Damaſco med den ſom ankom ifrån Conſtantinopel; men nu ſker det ej mera alt ifrån *Thamas Chulikans* tid, för upkomne tviſtigheters ſkull. Men Caravanen ifrån Conſtantinopel ökar ſig dock anſenligen under vågen, och kan ſtiga til 60 à 80000 Man. Om man blott ſupponerar hålften, utgör den dock en betydlig Armée, ſom bör lida mycket under vågen i ödemarkerne, i ſynnerhet då Månaden *Dzulhidſche*, i hvilken man nödvåndigt bör vara framme i Mecca, ty eljeſt råknas hela Pelegrims-fården för ingen ting, infaller i hetaſte årstiden. I år faller han på vår Ja-

Januarius och Febr. Det är sista månaden i deras år. Caravanen använder circa 5 månader at resa ifrån Constantinopel til Mecca; måst lika så lång tid åtgår på återresan, undantagande at man ej hvilar så länge i Damasco. Man använder 9 månader på hela resan; ty återkomsten hit sker vid slutet af månaden *Rabie elaval*; således hafva de ej mer igen af året at arbeta på än 3 månader. Se så förtäres måst hela året i en helig låtja.

D. 26. Almånna Illuminationer i anledning af Turkiske Prinsens födelse; äfven hos de Europeiske Ministrarne. Den hos Ryske Envoyén var i Europeisk smak, och inne i rummen gåfvos hvarjehanda förfriskningar, på samma sätt som ock sker i alla de öfriga Palatser, där Caffé, Tobak, Sötsaker &c. utdelas åt hvem som kommer, vare sig Christen eller Turk. Illuminationen i Svenska Hotelet var äfven rätt vacker, med många Speglar i Europeiska smaken. Dessa Turkiska Högtidligheter varade flera dagar, men altid detsamma; altid charlataner och osmakliga farcer. — Jag for öfver til Grekernes Qvarter *Fenèr* kalladt. Illuminationen i det Palatset, som tilhör Prinsen i *Moldau*, var en af de vackraste man såg i denna *Donanma*; där voro äfven ädla stenar utsatte och eclairerade. Prinsen sjelf är i Moldau. Hos Grekiske Patriarchen var aldeles mörkt, och des port tilstängd. Vidare besågs i Judarnes Qvarter, *Balata* kalladt, illuminationen hos den rikaste Juden, som är Nationens Chef och därjämte Janitscharernes Secreterare. — Slutligen gick jag til Stor-Vizirens Palats eller den så kallade *Porten*. Både Gården och Salen var full med Folk. Jag gick in i Salen, och ehuru jag var den enda i hela hopen som hade hatt, blef jag dock af ingen

ofre-

ofredad. Man väntade dit Stor-Viziren, faſtän det redan var midnatt. En Turk, ſom ville underrätta mig om den perſonens värdighet, på hvilken man väntade, viſade mig ſit finger och ſin ring. Han ville därmed ſäga: *at det var Stor-Viziren ſom bar Sultans ring.* Änteligen ankom denne betydande Herren; han ſatte ſig på en Soffa, och man lät framkomma en hop Danſare, Luftſpringare och Muſikanter. Man danſade åtſkillige ſlags Turkiſka Danſar, och ſlutade med Franſka Contradanſar och Menuetter. De danſande voro Goſſar med bara fötter, ſom voro ganſka ſmutſige; jag tror at de voro Greker; man låter dem danſa Menuetter, för at göra narr af de Frankiſke bruken. Jag gick fram och ſatte mig på den ſidan där Stor-Viziren ſatt; framför honom ſtod en Slaf, ſom fläktade på honom med en ſtor Sol-fjäder. I Salen voro Olje-Lampor och Ljus gjorde af talg blandad med vax. — Hos *Kiaja Bey*, eller Stor-Vizirens Lieutenant, voro högtidligheterne ungefär i ſamma ſmak, dock med den tilläggning, at ſedan Dansmäſtarne ſlutat ſpeltes där en ſlags Comedie; och en Man trädde fram och berättade ſagor för Sällſkapet; en ſådan kallas på Turkiſka: *Mettàh.*

D. 27 biviſtade de danſande Dervichernes Gudstjenſt, ſom hafva ſit Kloſter eller Bönehus uti Pera ſtraxt bredvid Svenſka Hotelet, och beſåg Gref *Bonnevals* Graf, ſom är belägen på deſſe Dervichers Kyrkogård. Enligt de underrättelſer jag fått, är denne namnkunnige Fransmannens Hiſtoria korteligen af följande innehåll: Han nödgades öfvergifva Frankrike för en duell och Tyſkland likaledes, där han blef dömd til döden för det han utmanat ſin Förman Prins *Eugene.* Gref *Bonneval* var då Gene-

neral-Lieutenant. Han rymde ur fängelset, och begaf sig til Venedig. Kejsaren återfordrade honom, och Regeringen aviserade honom därom. Han reste då til Bosnien; blef väl emottagen af Paschan därstädes, men andra gången återfordrad af Kejsaren, och Paschan rådde honom at ändra kläder och antaga Turkisk drägt, liksom vore han en Musulman, den man ej är förbunden at utlemna. Denne Pascha blef sedan Stor-Vizir, känd under namn af *Ali Pascha*. Han talte med Sultan om *Bonneval*, som ännu vistades i Bosnien. Sultan låt honom komma til Constantinopel, och han blef obligerad at sätta Turbanten på sig; ty i Bosnien bära Turkarna ej Turbanter, utan de så kallade *Kalpaker*; en hufvudbonad som i Turkiet brukas vanligen af Greker, Armenianer och alla som kläda sig i österländsk drägt, utan at vara Musulmän. Man vet ej visst, om Gr. *Bonneval* någonsin undergått den Ceremonien, som man måste underkasta sig, då man vil vara en Mahomets Lärjunge, och äga rättighet at bruka Turbanten. Han lefde eljest på Christna viset; och ryktet ibland Frankerne härstädes vil förmäla, at han inom sit Hus hade et litet Capell, där Catholska Messan lästes af en Munk, som incognito infann sig och förrättade Gudstjensten. Åtminstone lefde Grefven i den omständigheten på Christna viset, at hans Kök var Fransyskt och icke Turkiskt. Han gick aldrig til Franske Ambassadeuren; men in loco tertio sågo de hvarannan. Han var Pascha af 2 Svansar; upråttade et Bombarder-Regemente och njöt hederliga inkomster af Sultan, som äfven hade lust at göra honom til Pascha af 3 Svansar, men han undanbad sig denna värdigheten; ty då hade han varit nödsakad at begifva sig ur Constantinopel; emedan en Pascha af 3 Svansar sällan vistas i Constanti-

ti-

tinopel, för at ej gifva Stor-Viziren anledning til misstankar. Han var kåck Soldat, och genom hans åtgård vann Prins *Eugene* Bataillen vid *Buda*. Han blef vid det tilfället svårligen blesserad; hans mage blef ihopsydd, och han bar altid dåröfver en Silfver-plåt, fästad vid ryggen med spännen. Han kallades af Turkarne, efter deras vana att gifva bi-namn: *Gümiisch Ajak*, *Silfverfot*, i stället för *Silfvermage*; ty par plaisanterie ombyta Turkarne ofta bi-namnen.

D. 24 Nov. blef *Mufti* afsatt. Vid dylikt tilfälle går således til: Då Sultan år misnöjd med hans förhållande, skickar han til honom en af sina Hofmån; vanligen år det en *Tschaousch-Baschi*, hvilken tilsluter en af dörrarne i Muftis hus, som år et tecken det han redan år afsatt; därefter går han in til Mufti, och låter honom se Sultans *Hatti-Scherif*, hvarmedelst han landtförvises til någon ort. Denne Mufti blef transporterad til sit Landthus i *Scutori*, gent emot Constantinopel; hvilket år et ganska nådigt prof af onåd. Mufti måste visa sig undergifven, ja, på köpet sjelf frambåra Caffé och Rökverk åt den som kommer och afkunnar domen för honom. Man beklagar ej denne Mufti, ehuru det år en 90 års Gubbe; ty han har altid varit obenågen emot de Christne: Har ej velat tillåta Grekerne at i Pera bygga en Kyrka, ehuru Ryssarne gynnat dem. Grekerne hafva ännu ingen Kyrka i Pera, utan då de skola bivista Gudstjensten, måste de antingen gå ned til *Galata* eller ut til Förstaden S:t *Demetri*, belägen på en högd, et stycke utan för Pera. — Samma dag, då Mufti afsattes, hade den nyss hitkomne Engelske Ambassadeuren Hr *Robert Ainslie* sin första audience hos Stor-Viziren, och som jag vid detta tilfälle var närvarande, vil jag anföra

de Ceremonier, som vid detta besöket i akt togos. — Konungens i England Bref til Stor-Viziren, i stort Qvart-format, förseglad med Konungens Sigill och Utanskriften på Engelska: *Til Hans Höghet Muhammed Stor-Vizir*, låg i en hvit Sidentygs-pung, rikt broderad med Silfver och tilsluten med Silkes-snören. Detta Bref bar Ambassade-Secreteraren Hr *Higden* på bägge händerne horizontelt. Vi begåfvo oss kl. half 3 e. m. ifrån Engelska Hotelet *). Hr Ambassadeuren bars i Portchaise af Tchokadarer eller Betjenter, klädde i landsens drägt. Framföre gingo Ambassadeurens Janitscharer; därnäst des Kammartjenare rikt klädde och med värja, samt des Laquaier i Stats-livrée. Däruppå följde Secreteraren til fots med Brefvet, och slutligen vi af den öfrige Suiten. Allesammans voro Engelsmän, undantagande 2:ne unge Hrr *Ludolf*, Söner af härvarande Neapelske Envoyén, och jag. Vi gingo således i god ordning genom Pera ned til *Topchane*, där Båtar lågo tilreds och öfverförde oss. Vid ankomsten på andra sidan til Constantinopel, stodo Hästar i beredskap; men Ambassadeuren begaf sig, så snart han stigit ur Båten, in i et litet Tråhus vid stranden, dit *Tschaousch-Baschi* et ögonblick efter åfven ankom. Han och Ambassadeuren satte sig ned på en gång i Soffan och drucko Caffé; hvarefter vi alle stego til häst. Den, på hvilken Ambassadeuren red, var ganska pråktigt utstofferad, och Hans Excellence sjelf var klädd i Drap d'or. *Tschaousch-Baschi* red til höger, som blef tillåtet, men med protest af Ambassadeuren på des Hofs

*) Man har trodt sig bidraga til Läsarens nöje, då man, utur Sal. Prof. Björnståhls Dagbok, meddelar ända intil de minsta omständigheter, som i akt tagas vid en Österländsk Audience. Man lärer sig däraf til alla delar känna Landets Etiquette. B.

Hofs vågnar, at sådant ej hådanefter måtte hånda och blifva ansedt såsom en råttighet *). Af den orsak tillade åfven Ambassadeuren en Engelsk Kôpman at rida på sin vånstra sida, så at Ambassadeuren behôlt hedersstållet midt imellan, och der såg ut som beledsagades han til hôger af *Tschaousch-Baschi;* och til vånster af en Engelsman. Processionen var på Österlåndska viset prunkande och vidlyftig. Den bôrjades af Portens Janitscharer och åtskillige Turkiske Officerare. Dårnåst Ambassadeurens Stallmåstare, och efter honom des Betjenter med 6 stycken rikt utstofferade Handhåstar; sedan des talrika Statslivrée, som gingo 2 och 2 samt Kammartjenare til fots. Dårnåst Engelske Drogmanerne til håst; efter dem red Secreteraren, som bar Brefvet; berslet hångde ledigt på Håstens hals. Omsider kom Ambassadeuren sjelf, beledsagad på ofvannåmnde sått, och omkring Håsten gingo 6 Tschokadarer. Vi ôfrige, omkring 30 personer til håst, slutade Trouppen. Vi redo nog obeqvåmt utan Stôflar och Spårrar; ganska trånga Salar och mycket korta Jårn-stegbôglar. I denna ordning foro vi in på bågge Gårdarne i Stor-Vizirens Palats, och afstego nåra vid stora trappan, dår Ambassadeuren emottogs af Portens Drogman, som ej ville gå långre ån til Trôskeln af Salsdôrren, dår han undfår Hrr Envoyéerne; men

 Am-

*) Mången torde anse det fôr lôjligt, kan hånda barnsligt, at så håftigt beifra Småsaker; men de Europeiske Hrr Ministrarne åro nôdsakade at nedlåta sig med sin uppmårksamhet til de obetydligaste omståndigheter i Ceremonielet; dels fôr at ej låta det Turkiska hôgmodet få råda, dels fôr at ej gifva Turkarne anledning, at så småningom och ofôrmårkt affkåra några stôrre och våsentligare Råttigheter. I et Land, dår bruk och plågseder gålla lika med Grundlagar annorstådes, får man ej låta pruta med sig i det minsta.

Ambaſſadeuren nödgade honom at avancera ända til förſta trappſteget, dock utan at han gick utföre detſamma, hvilket blott ſker för Extraordinarie Ambaſſadeurer; ſåſom t. e. för Prins *Repnin*, då han var här för et par år ſedan. Drogmanen ville ej gerna göra detta ſteget i étiquetten, utan ſtannade qvar och gjorde bugningar. Men Ambaſſadeuren blef ſtilla ſtående nedan för trappan, och tilſade honom: at han måſte komma och emottaga honom uppe vid trappan, hvilket han än vidare andra gången uprepade, med tillägning, at han i annor händelſe åter ſatte ſig til håſt och red tilbakas. Vid deſſa orden nödgades Drogmanen foga ſig efter hans åſtundan. Vi följde alleſammans med Ambaſſadeuren, ſom gick upföre trappan genom en ſtor Sal in i et Förmak, där han ſatte ſig på en Soffa med Portens Drogman, hvilken urſäktade ſig på bäſta ſätt för det, ſom nyligen hänt vid emottagandet. Han måſte lyda föreſkrift, och fick ej följa egen hug och böjelſe. Efter en kort ſtund tilſades Ambaſſadeuren at inträda i Audience-Salen, dit vi äfven åtföljde honom. Vi behöllo alle våra värjor; hvilket tillåtes vid Audiencen hos Stor-Viziren, men ej vid den Kejſerliga. Et ögnablick efter Ambaſſadeuren inkom ockſå Stor-Viziren, beledſagad af åtſkillige Portens förnämſte Ämbetsmän. Vid detta tilfället hade Stor-Viziren ſin Ceremonie-Turbant utſirad med en Gull-galon eller bindel ſom går ifrån höger til vänſter; hvaremot de andre förnäme Ämbetsmän bära den ifrån vänſter til höger. Denne Bindel är ganſka bred, och omgifver Turbanten nedantil i form af en Feſton. Viziren brukar denna prydnad endaſt vid ſtora Högtidligheter, ſåſom vid Beirams-feſten och när en ny Ambaſſadeur har ſin förſta Audience; men då Ambaſſadeurer vid något an-

nat tilfälle få företräde, såsom at afgifva Bref eller at taga Afsked, bär han en vanlig Turbant utan denna granlåt. När Stor-Viziren kom in, gaf det församlade Folket et enhålligt anskri för at hälsa honom. Han intog sit ställe på en lång Soffa i et hörn af Salen, och Ambassadeuren satte sig på en Kullerstol gent emot. Bägge dessa Herrar observerade noga den étiquetten at sätta sig ned på en gång; men alle andre närvarande, så Turkar som Christne, blefvo stående, likaså de förnäme Åmbetsmännerne, af hvilka 5 stodo på höger om Stor-Viziren; ibland dessa var *Reis Efendi* den förste och närmaste intil Viziren, dock på något afstånd; til vänster stodo 3 à 4 andre Turkiske Herrar. Ambassadeuren och vi öfrige Franker, som åtföljt honom, behöllo hattarne på hufvudet och rörde ej vid dem; ty det anses hos Österlänningarne både för ohöfligt och oanständigt at visa sig med blottadt hufvud. Sedan Ambassadeuren hade satt sig (Secreteraren blef stående under hela Audiencen på Ambassadeurens högra sida med Creditivet på händerne), höll han sit Tal til Stor-Viziren på Engelska. Portens Drogman tolkade det på Turkiska, och slutade med en ganska djup bugning. Stor-Viziren svarade på Turkiska, och Drogmanen uttydde svaret för Ambassadeuren på Fransyska; hvarefter Secreteraren gaf Brefvet åt Ambassadeuren, som lemnade det åt Reis Efendi, och denne åt Stor-Viziren, hvilken lade det bredvid sig på Soffan. Sedan Stor-Viziren gjort til Ambassadeuren några höflighets-frågor, angående hälsan och resan m. m. satte man på honom en vacker Mårdskins-päls. Drogmanen fick en Caftan, likaså vi öfrige; men Secreteraren bekom en *Kereke*, som är en distinction. Stor-Viziren och Ambassadeuren serverades med Sylt-saker, Caffé, Luktvatten at två hän-

hånderne med, och slutligen Rökelse. Näsdukar utdeltes både åt Ambassadeuren och åt oss som voro med honom. Då detta var slutadt, steg Ambassadeuren up och gick ut, men Stor-Viziren blef qvar på sin Soffa. Återtåget skedde på lika sätt, allenast med den skilnad, at vi voro nu allesammans klädde i våra Castaner. Då vi kommo ned til Båtarne, tog Tschiousch Baschi afsked af Ambassadeuren, och hela Ceremonien var slutad.

D. 3 Decembr. hade åter tilfälle at bivista Hr Ambassadeurens Audience hos sjelfva Sultan. Kl. 5 f. m. begaf Ambassadeuren sig utur sit Hotel i lika ordning som förra gången skedde. Emottagandet efter ankomsten öfver vatnet til Constantinopel samt Processions-ordningen, var åfven enahanda; men då vi kommo til *Porten* eller Stor-Vizirens Palats, måste vi stanna och vänta. Vi sågo en Courier i fullt galop fara oss förbi. Denne Enspännaren kom ifrån Seraillen och begaf sig til Stor-Viziren, för at tilsäga honom at infinna sig uti *Divan* eller Conseillen i Seraillen. Innan detta Herrgårdsbudet kommer och kallar honom, kan han ej förfoga sig dit. Efter en kort stund fingo vi se hela denne Stor-Ministerns Suite uttåga ur des Palats och passera framför oss. Stor-Viziren var til häst; han hade Ceremonie-Turbanten likasom förra gången, och var klädd i en pråktig Påls med hvitt Sidentygs-öfverdrag. Vid förbifarten hälsade han på Ambassadeuren. Ändteligen när hela denna Skaran passerat, och var et stycke framför oss, begyntes vår marche, och fortsattes ända til Seraillen. Vi redo öfver första Borggården, och vid ingången til den andra stego vi af Hästarne. Här emottogs Ambassadeuren af Portens Drogman och satte sig på en bänk under Arcaden, tils

tils det blef tilsagt, at han med sin Suite kunde begifva sig til Divan. Tvånne *Tschaousch-Baschi* kommo med denna underrättelsen. Desse buro i handen stora kåppar eller stafvar af metall förgylde, med hvilka de då och då bultade i marken, för at upväcka respect hos Åskådarne, och för at skaffa rum. Beledsagad af dessa Ceremonie-Måstare, begaf Ambassadeuren sig in på andra Borggården. Då vi gingo öfver denna Gården, sågo vi flere hundrade Janitscharer, hvilka, vid et gifvet tecken, samfält rusade til, för at bemägtiga sig den provision af Bröd och Pillau (kokadt Ris, Turkarnas vanliga hvardags-föda), som åt dem var framsatt på gräset. Denne andre Borggården är ej jämn såsom den förste, utan afdeld i Terrasser, på hvilka Cypresser äro planterade; eljest äro där vägar lagde snörrätt af sten; en går til Divan; en annan til det rummet där Sultan ger Audiencen o. s. v. Ambassadeuren inträdde i Divan, under det at Livréet och Tchokadarerne defilerade til vänster och gingo til måltids i et annat rum. Divan är en hvälfd Sal med en Dome, midt i hvilken hänger et förgyldt Klot; Salen är hvarken mycket stor eller vacker. Här afbidades Stor-Viziren, som infann sig efter en kort stund, och satte sig på en bänk fram i Salen. *Capudan Paschan* eller Stor-Amiralen, klädd i en grön Päls och med förgyld bindel omkring Turbanten likasom Stor-Viziren, satte sig til höger om honom, dock på långt afstånd; och Cadileskieren som har rang näst efter Mufti, satte sig til vänster på lika afstånd; så at dessa 3 Herrar suto på främsta Bänken. På andra Bänken til höger satt *Nidschanschi* eller Sigill-bevararen, och på Bänken til vänster om Stor-Viziren satt *Defterdar* eller Skattmästaren &c. Den andra sidan af Salen, som svarade emot den

där

dår Stor-Viziren ſatt, occuperade Ambaſſadeuren med des Suite. Hans Excellence ſatt på en Kullerſtol och vi öfrige ſtodo. Divans-Salen år nåſtan fyrkantig, och på ſidan år en annan Sal, likaledes med kupa på. Denna Sal år endaſt ſkild ifrån Divan medelſt en Balcon. Detta rummet var upfylt med *Tſchaouſchs* och *Kiatibs* eller Skrifvare, hvilka ſutto på Bånkar, ſtålde parallelt den ena efter den andra, likaſom i våra Kyrkor. Öfver Stor-Vizirens hufvud år en Låktare med et galler-fönſter före, dit Sultan ſjelf plår komma och, utan at vara ſedd, ſer och hörer alt hvad ſom förehafves i Divan. Öfver detta fönſter ſes en Tafla, på hvilken ſtår, med ſtora förgylda Bokſtåfver, Mahometanſka Tros-bekånnelſen: *La Ilahe ill allah Muhammed reſul ullah.* Flera perſoner blefvo, den ena efter den andra, framkallade för Stor-Viziren, ſom fålde domen. Alla paſſerade genom en rad af *Tſchaouſch*, hvilka formerade en Haye i Salen alt ifrån Stor-Viziren ånda til dörren. Alla Utſlag gåfvos rått ſkyndſamt; ty Proceſſerne hade redan gått genom Under-Domſtolarne, och Stor-Viziren dömer en dernier reſſort eller i Monarkens namn. Stor-Viziren ger utſlaget enſam, och de andre Herrarne blefvo icke en gång hörde, ſå at desſe Bånkmån ej hafva någon röſt, utan blott ſåte i Divan. En gång ſåg jag Stor-Viziren nytja Sultans Sigill och obſerverade huru han kyſte det förut och åfven ſedan, då han lade det tillbakas i ſin ficka, ſom altid år på bröſtet efter Öſterlånſka Klådedrågtens beſkaffenhet. Alt detta ſlutades ſnart nog; ty denna gång var ingen aflöning åt Janitſcharerne, ſom ſker 4 gånger om året eller alla 3 månader, och altid en Tisdag, ſom år den ende Divans-dagen. Denna betalning plår gemenligen ſke, når främmande Miniſtrar hafva Audience, och drar långt ut

på

på tiden; ty hvarje *Oda* eller Compagnie bekommer et vist antal af possar med penningar, som stå radtals på golfvet, och trångslen är ganska stor. Efter slutad aflöning tilreddes måltiden. Man framsatte åtskilliga små runda bord; et framför *Stor-Viziren*; et annat för *Capudan Paschan*; et för *Kadilaskieren*; et för *Nidschanschi* o. s. v. Ambassadeuren blef buden at sätta sig vid Stor-Vizirens Bord, och spisade där ensam med honom. Secreteraren blef Capudan-Paschans Bords-kamrat, och jag samt några Engelsmän spisade vid et Bord med Nidschanschi; men vid Kadilaskierens Bord kan ingen Christen spisa. Man gaf oss Stolar, samt bruna Bomulls-näsdukar i stället för Servietter; men hvarken Knif, Gaffel eller Talrik, utan blott stora och spetsiga Hornskedar. Måltiden började med en Rissoppa. Maten serverades på Japanískt Porcellaine, men som var så gammalt och svart, at det såg ut som Lerkärl. Detta Porcellaine stöter på blått, är groft och tungt som Ler, men ganska dyrt och rart: det säges at et Fat kan kosta 10 til 12 Ducater; man tror at det ej tål förgift, utan spricker då genast sönder. Detta slags Porcellaine kallas på Turkiska *Menetabani*. Några vilja påstå, at hela denna Servicen är sedan Grekiske Kejsarnes tid, och at Turkarne funno den då de intogo Constantinopel. Man frambar ej mera än en rätt i sänder och borttog den så hastigt, at man knapt hann smaka deraf. Nidschanschi var altid den förste at röra med fingrarne i fatet, och vi följde hans exempel. Köttet söndersletts äfven med fingrarne. Brödet var af 3 slag och ganska godt. I stället för Vin drucko vi Vatten, och måltiden slutades med Sorbetter, som voro ganska söte. Efter måltiden begaf Ambassadeuren sig ur Divan. Vi gingo ut på Gården til den porten,

ten, igenom hvilken man skulle passera til Sultan. Imedlertid satte Ambassadeuren sig på en Bånk tillika med Portens Drogman; man betåckes af et tak ifrån en Kiosk, som går fram öfver Bånken. Detta ställe kallas *Kapi-Aga*. På Bånken var et rödt klåde lagt och en Dyna, på hvilken Ambassadeuren satte sig. Man klädde dår på honom en pråktig Påls; och Secreteraren, som bar Creditivet, fick en *Kerecke*, och vi öfrige fingo Caftaner. Sedan låt Ambassadeuren afskilja de 10 Personer, som skulle följa med intil Sultan, ibland hvilka jag var en. Vi sågo Stor-Viziren passera framför oss, beledsagad af Tschaousch-Baschi, som bultade i marken med deras stafvar; sedan ingick Stor-Viziren ensam til Sultan; likaså gjorde åfven Capudan Baschan kort dårefter. Änteligen kommo Tschaousch-Baschi och beledsagade Ambassadeuren til dörren, altid i akt tagande den formaliteten at bulta med stafvarne. Vid dörren blef hvar och en, som åtföljde Ambassaden, tagen under armarne af 2:ne Capidgi Baschi, en på hvardera sidan. Vi passerade en mångd af Eunuker, som stodo på ömse sidor i flere rader. Vi fördes in i Salen, dår Sultan satt på sin Thron, som år lik en Parade-sång och har aldeles intet utseende af en Stol. Eljest år den så stor, at 4 à 5 personer lätt kunde rymmas dårpå; ofvanföre år en Himmel med vidhångde Ornamenter i Turkiska smaken, såsom förgylda Klot, Guld-tofsar m. m. Sultan var rikt utsmyckad med Diamanter. På hufvudet bar han en simpel Turbant, men ofvanpå den var en groupe af ådla Stenar, för at underhålla Fjåder-busken, som bestod af Håger-fjådrar. Han var eljest klådd liksom i en slags Frack med Diamants-knappar och spånnen på bröstet. Denna slags Klådbonad får ingen annan bruka ån Sultan, som ej

bår ſådan Påls ſom de vanlige. Denna Klådnad år fordrad med ſkinn-verk, ſom åro ganſka dyre; neml. om vintren med ſvarta Råf-ſkinn och om Sommaren med Zobel-ſkinn. En dylik Påls ſtiger til 40 à 50 Pungar. Denna Klådnad kallas *Gabaniza.* Sultan ſatt icke på Turkiſka, utan på Europeiſka viſet, med hångande ben. Stor-Viziren ſtod på höger om Sultan. Capudan Paſchan var i et hörn af Salen på diſtance. På vånſtra ſidan om Thronen, ſtodo 4 unga hvita Eunuker. — Då Ambaſſadeuren trådde in, gjorde han ſin reverence för Sultan, och vi följde hans exempel; ſedan höll han et kort tal på Engelſka, hvilket Portens Drogman med darrande röſt tolkade på Turkiſka. Sultan tycktes afhöra det med ſynnerlig upmårkſamhet. Vid des ſlut vånde han ſig til Stor-Viziren, och gaf honom i få ord ſina ordres. Stor-Viziren lemnade då et kort ſvar. När han nåmnde *Pådischa,* gjorde vi en bugning; men de 2:ne Capidgi Baſchi drogo mig ej i armarne med ſådan håftighet, ſom åtſkillige Reſe-beſkrifvare ſåga; utan den ene höll blott ſin hand på min axel; och det tycktes vara dem tåmligen indifferent, om jag bugade eller ej. Då Stor-Viziren ſlutade at tala, lemnade Ambaſſade-Secreteraren Konungens i England Bref, ſom låg i den förrbeſkrifne Siden-pungen, åt Ambaſſadeuren, hvilken gaf det åt en Officer: *Emir Alem;* denne åt Capudan Paſchan, ſom gaf det til Stor-Viziren, och han gick och lade det vid Sultans ſida på Parad-ſången eller Thronen, men han lade det ej på högra ſidan, dår han ſjelf ſtod, utan gick framför Monarken, likſom han ville preſentera det åt honom, och ſedan lade han det ned på vånſtra ſidan, ſamt intog åter ſin plats på höger. Sultan rörde ej vid Brefvet under vår dårvaro. Då alt var ſlut, gjorde Ambaſſadeuren

å nyo en bugning och gick ut baklånges. Vi likaså. Under hela Audiencen behöllo vi allesammans hattarne på hufvudet. Återtåget skedde på vanligt sätt, sedan vi förut afbidat Stor-Vizirens och Capudan Paschans aftågande.

D. 4 Dec. var jag hos Neapelske Envoyén i sällskap med en Adelsman och Rådsherre ifrån Ragusa, nyligen hitkommen at betala Republikens vanliga Tribut til Porten. Ragusa betalar alla 3 år 12000 Sequiner, råknade till 105 Para eller omkring 21 Dal. Kopp:mt stycket. Han sade mig: at Republiken ej erlägger något, hvarken åt Tyska Kejsaren eller åt Venedig, ehuru åtskillige Geographiske Böcker föregifva det; man ger allenast en obetydlig present åt Venedig för fria Segelfarten på Adriatiska Hafvet, hvaröfver Venedig tilägnar sig Souverainiteten.

D. 12 Jan. 1777 voro vi i Constantinopel, för at se Högtidligheterne vid *Kurban Bejram.* Sedan Sultan varit i Bönen i Mosquéen, återvände han til Seraillen. Vi hörde Canon-skotten lossas, som var et tecken at Sultan då slaktade *Bejrams-Fåret* eller Våduren, som är *Kurban* eller Offret. Och vid detta tecknet slakta äfven alla Husfäder sit Får, för at göra det i samma ögnablick som Sultan, hvilket skal vara lyckligt. Man hänförer denna seden ifrån Abraham, när han tog Våduren och slaktade den i stället för sin Isaac. Men Mahometanerne säga, at det icke var Isaac utan Ismael. De rika Turkarne tilreda sin Vådur lång tid förut; de kamma och tvätta honom; han bör vara utan vank. Somlige göda et dylikt Djur 2 à 3 år förut, tvätta honom och piska ullen med spön, måla sedan ullen. Djuret synes större än en Kalf; en sådan kan kosta öf-

öfver 30 Piaster. Det år fattigt Folk som upföda honom således för at förtjena penningar. Han slaktas på det sättet, at strupen skåres af honom; man skickar stycken dåraf såsom present til sina Vänner; man ger åt de Fattige; man åter sjelf en bit. Och detta år det hufvudsakligaste af *Kurban Bejram*, som varar vanligen i 3 dagar. — Turkarne, som åro i alt stridige emot Europeerne, åro det åfven dårutinnan, at alla deras Ceremonier ske ganska bittida, vid solens upgång. — Min Kodgea sade mig, at *Kurbon* kan ske med 4 *slags Djur*, nemligen *Fåret*, *Geten*, *Oxen* och *Camelen*. De 2 förra för hvar person allena; men vid de 2 senare kunna 7 personer, icke flera, deltaga. Dessa Djurs fårg år en indifferent sak. — Hos Neapelske Envoyéen råkades en Man benåmnd: *Antonio de Vega*, som i flere år varit Slaf hos Kejsaren i Marocco; och såsom han med Kejsarens Morbror gjort en lång resa i det inre af Africa, frågade jag honom mycket och med pennan i handen efter Mr d'Anvilles Charta; han syntes mig exact, och jag uttröttade honom igenom mina frågor.

D. 3 Febr. begaf mig i sällskap med en Engelsk Köpman och en Turk: *Ahmed Bey* til Arsenalen, dår et nytt Skepp i dag skulle gå af stapeln. Det var ånnu på Hvarfvet; på Skeppet voro 2:ne stora gröna Flaggor hissade, och alla de öfriga Skeppen i Hamnen (vi råknade 22 à 24 med små och stora) hade åfven hissat sina Flaggor, som voro spräcklige. Det nya Skeppet hade i framstammen et af trå uthugget Lejon, som var förgyldt. Detta bevisar at Turkarne lida Figurer. Dock ser man på deras Skepp inga andra Figurer ån Lejon eller Tigrar; aldrig Månnisko-figurer. Sultan kom ifrån Seraillen

i en vacker Kaik, *Kantſchabaſch*, med 26 årar. Boſtandgi Baſchi ſatt vid ſtyret. Flere andre Båtar voro med i des följe, ibland hvilka en var tom; den kallas *Hynkar Tchekdereſi* eller Sultans Galere, ockſå med 13 par årar. Roddarne i Sultans Båt böra vara mycket ſkicklige. De 2 förſta, ſom äro Sultan närmaſt, kallas *Hamladgi*, och det ſäges: at om de ſtänka en enda droppa vatten på Sultan med årarne, är Boſtandgi Baſchi afſatt ipſo facto. Sultan ſteg ur Båten up på et ſtort tredäckadt Skepp, hvareſt var en röd Himmel upſlagen, och Fält-Muſiquen. Stor-Viziren och Mufti voro där före Sultans ankomſt; och Capudan Paſchan förde befälet. Sedan gjordes en *Kurban* eller et Offer vid framſtammen på Skeppet. Vi ſågo huru Våduren ſlaktades och blodet rann. Man gör detta Offer i Sultans namn, med böner til Gud; köttet utdelas åt de fattiga. Därefter höggos pålarne undan det nya Skeppet, ſom gick väl och ſagtligen af Stapeln. Des byggnad påbegyntes för et år ſedan. Bakſtammen var mycket utſirad med förgyldt Bildthuggeri - arbete och 5 Arabiſke Inſcriptioner; midtuti ſtod Sultans namn. Man tillät oſs ej at komma nära Skeppet, utan kaſtade ſtenar på oſs. Turkarne äro vidſkeplige; de tro at de Chriſtne förtrolla Skeppet.

D. 12 Febr. gjorde den nykomne Polſke Internuncien Hr *Boscamp*, ſit Intåg i Pera. Många Janitſcharer gingo framföre, och ſedan Polſka Suiten til fot och til häſt. Internuncien ſjelf var til häſt, klädd i en Polſk Päls och med Polſk Möſſa; han hade S:t Stanislai Orden. På des högra ſida red en *Tſchaouſch Baſchi.* Inga andra göra här offenteligt Intåg än Gränſe-Magternes Miniſtrar, nemligen den *Wienſke*, *Ryſke* och *Polſke*, ſom paſſera igenom Pera;

ra; och den Venetianske, som passerar igenom Galata, såsom han anses komma ifrån sjön. — Hos Hr *Kullali*, en rik Armenian, och Svårfader til Förste Svenske Tolken Hr Muradgea, såg jag en handskrifven Armeniansk Bibel på Pergament in 4:o, med Miniatur-målningar och Forgyllningar. År et vackert MSC. och kan vara 150 år gammalt. Denna Bibel har Ågaren nu återfått ifrån Venedig, dit den varit utlånt. Armenianerne i Venedig hafva gjort en collation af Bibeln, för at få en exact version i deras Språk, och därföre samlat alla de Armenianska Handskrifter som de kunnat få. Detta Arbete år nu slutadt, och en god Armeniansk Bibel tryckt af Armenianerne; men det Bibel-verket, som Armenianerne för någon tid sedan företogo sig i Hufvudstaden i Armenien, har ej blifvit fullföljt, utan skal hafva blifvit aldeles nedlagt. — Den förste *Danske Tolken* Herr *Paul*, känner väl detta Landet. Han känner ock väl Frankrike; har studerat i Paris au College de Louis le Grand omkring år 1711. Har sedan varit i Frankrike med den Turkiska Ambassadeuren. Han förſäkrade, at han gjort den Turkiska Grammatican, tryckt här i Constantinopel år 1730, och att han hulpit Ibrahim Effendi med Composition af de Turkiske Böcker, som äro här tryckte. Hr Paul har skrifvit på Latin, och Ibrahim Effendi har sedan öfversatt på Turkiska, åtminstone en stor del af deras Historie och Geographie. Ibrahim Effendi var en Ungersk Renegat, betjente sig af *Polska Judar* vid tryckningen; men detta Tryckeri föll af sig sjelft; icke på Regeringens befallning, som flere föregifvit; utan därföre at man ej kunde afsätta Böckerne. Turkarne älska ej särdeles at läsa, och tycka mer om handskrifne Böcker. Desutom kunde man ej trycka annat än profa-

fana Böcker; ty hvad deras andeliga Skrifter beträffar, såsom Alcoran, Commentarier däröfver, Catecheser &c. så förböd Regeringen at trycka dem. Dessa slags Böcker debiteras och läsas dock mäst. Ibrahims Son har ärft Tryckeriet, men är icke här. Han är Cadi eller Domare i någon Stad i Provincerne. — Hr *Paul* har författat en Beskrifning om Constantinopel och Regeringen, som ock är i Handskrift och ej fulländad. Des Son öfversätter på Turkiska Hr *Du Haldes Beskrifning om China*; dock i sammandrag. — Hos den resande Baron *Reinecke* såg *la Description des Plantes de Constantinople par Buxbaum*, 5 Voll. in 4:o, med goda Gravurer, tr. i Petersburg 1728, och dedicerad til Prins Dolgorucki. Hr Reinecke berättade sig hafva fått et Bref ifrån en Jude i Berlin, vän med Mendelson; hvaruti han beder honom underrätta sig angående *Judarne* i Egypten i den gamla Staden *Joschen*, som nu kallas *Missir Serir*; hvilka sägas hafva i förvar gamla Böcker och Memoirer af Abraham, ur hvilka Moses hämtat sin Historia om Skapelsen, Syndafloden m. m.

D. 19 April om aftonen voro alla Minarets på de Turkiske Dgiami och Mosquéerne illuminerade; frågar man efter orsaken därtil af Frankerne eller af Armenianerne, eller af andra som äro okunnige om de Turkiske Fester och bruk, säga de at det är *Alti ailer* eller *Sex Månar*, efter det är 6 månar til Ramazan. Men sanningen är: at det i dag var den 12 dagen i Månaden *Rebiül åvval*, hvars natt kallas *Laila Mewlüd* eller Födelse-natten; ty Mahometanerne tro at deras Prophet är född denna natten; det är en af deras 5 årliga högtidliga nätter.

D. 24

D. 24 April. Åtföljd af en Janitschar ifrån Svenska Palatset, gick til Phanar i Patriarchal-Kyrkan för at se Fotatvagningen, emedan det i dag var Grekernas Skärtorsdag, efter Julianska Calendern. Gudstjensten var redan börjad, men en Präst sade mig vid dörren, at Fotatvagningen ej förrättades i år, efter den ålderstegne Patriarken ej mådde väl och kunde ej uthärda en så lång Ceremonie. Hans Helighet var dock i Kyrkan, satt på sin Thron, och utdelte välsignelsen i ymnig måtto. Man säger at denne Patriarchal-stolen är sedan S:t Chrysostomi tid; men har blifvit förnyad, som synes lätt; därpå är mycket inlagdt arbete af Elfenben. Kyrkan är stor; har inga flera Antiquiteter at upvisa åt dem, som söka efter heliga Fornlemningar, än den Colonnen, hvarvid Frälsaren skal hafva varit bunden, då han hudflängdes; den är rund och af svart Marmor. I Rom har jag sett den andra hälften; men tror at den var af annan färg. Där äro äfven tre Helgons Kroppar. Prästen, som jag gjort bekantskap med vid porten, förde mig omkring och visade alt. Jag följde honom sedan hem. Han var Professor i Grekiska Språket, och Munk af S:t Basilii Orden; Lärjunge af den lärde *Eugenio Bulgaris*, som reste härifrån til Leipzig, och lät där trycka åtskillige sina Böcker. Denne lärde Munkens namn är Polycarpo, född på Paros, väl kunnig i Litterala Grekiskan och Mathematiquen; har god smak; har studerat i Pisa; talar väl Italienska; har öfversatt på vulgaire Grekiska Rousseaus Discours: *Si le Retablissement des Sciences &c.* med Noter och Anmärkningar, för at vederlägga honom. Han har alt detta i MSC. Jag såg andra Grekiska Böcker, trykte i Venedig. Ibland dem vil jag endast anmärka det Geographiska Verk, hvartil *Meletios*, Biskop i Athén,

år Författare, trykt i Venedig 1728, in fol. på 620 sidor, utom Tabeller. Denna Bok, på Litteral Grekiska, behagade mig mycket, efter orternes både gamla och nya namn finnas där; äfven de Turkiska. Pag. 477 berättas, at en gruflig Vådeld i Constantinopel år 480, förtärt et vackert Bibliothek af 12000 Manuscripter, och desutom en Peau de Dragon af 120 fots längd, på hvilken hela Homeri Verk var skrifvet med Gull-bokstäfver. — Jag passerade öfver en Gata i Constantinopel, där inga andra bodde än Smeder, som tilverkade spik. Deras sätt at sätta Blåsbälgen i rörelse med foten, förekom mig beqvämt: Karlen satt på marken och gaf rörelse åt en dubbel Blåsbälg igenom et strek fästadt vid foten, under det han arberade på annat med händerne. På andra sidan var en sten til motvigt på Blåsbälgen.

D. 25 April vid midnatt begaf mig til S:t Demetri, för at se Begrafnings-Ceremonien, som Grekerne årligen fira *Långfredagen* eller snarare Lördagen. Då jag kom til Kyrkan i S:t Demetri, fann jag henne stängd, men man öpnade den för oss; och jag såg med förundran henne vara full med Qvinnor, som lågo där och sofvo; de lågo öfver alt på golfvet, at man nästan icke kunde komma fram utan at trampa på dem; många Barn äfvenledes. En timma efter midnatt kom en Papas eller Grekisk Präst och tilsade dem: at stiga up och intaga sina ställen på Läcktarne. De stego up, gjorde sin Bön med mycken bugning, kyste korset med all ifver. Åtskillige gingo ut på Kyrkogården och satte sig på grifterne, där deras Män eller andra Anhörige voro begrafne. På Grafstenen utbreddes en Tapet, och därpå sattes et eller två Vaxljus och et Rökelse-kar, hvaruti var

Libanos eller Rökelse, som gaf en ljuflig lukt; vid sidan stod en Korg, full med fint Bröd, Frukt och Confiturer; de fattigare, som ej hafva någon Grafsten, utbreda en Tapet öfver jorden, därunder deras döda Vän hvilar; äfven utan Tapet; man ställer där et ljus. I denna ställning gråta de öfver den döde; några öfverlemnade sig åt den häftigaste sorg och ropade jämmerligen. En Qvinna t. ex. satte pannan emot jorden, där hennes Son var begrafven, gret, ropade och kallade honom vid namn med hög röst, sågande på Grekiska: *K. Son! o mit k. Barn! du är borta, och din Hustru kommer ej mer ihog dig, ty hon har gift sig med en annan Man* &c. När de öfverlemna sig för häftigt åt sin sorg, komma deras Slägtingar och bjuda til at hugsvala dem; men utan verkan; de fortfara likafullt sin bestämda tid. Brödet och Frukten gifvas sedan åt de fattige. Detta bruk är ifrån de gamle Greker. Ja än i dag hyras *Gråterskor* eller *Præficæ*, som åtfölja Liket, när den Döde ej har några Anhörige. Kl. emot 2 om morgonen begyntes Gudstjensten i Kyrkan, som varade mycket länge, man gjorde ej annat än söng på Grekiska; ofta kom man med en tallrik at tigga penningar. En Papas skref ock mit namn, för at hålla Mässor för mina döda Anförvandter; jag sade honom sedan at jag icke var Grek. Man sålde ocksa Vaxljus. Änteligen började Processionen; främst bars en Machine af trå, den kallas *Epitaphio*, och är som en stor hvälfd Kista med många Vaxljus uppå; inuti är den heliga Grafven. Hela Församlingen, Män och Qvinnor följde efter med sina ljus i handen; man gjorde en tour kring hela Byn S:t Demetri, gick sedan tilbaka til Kyrkan, och därmed slutades andagten. Denna Gudstjensten nattetid härleder sig förmodligen ifrån Kejsarnes förföljelser emot första

Kyrkan. I morgon firas Upståndelsen, åfven nattetid. Det år en liten Turkisk Patrouille af 10 à 12 Man, anförd af en *Su-Baschi*, at bibehålla ordning i Byn. Man förfåkrade, at Grekerne betala 10 à 12000 Piaster årligen för denna Kyrkan och Kyrkogården. Denna Kyrka år tåmligen rik; åger många Ljuskronor af Silfver; men man törs ej visa dem för Turkarnes snålhet skull. — Den Grekiske Munken Polycarpo berättade orsaken til Grekernes okunnighet vara den; at Syslorna köpas för penningar; man betalar åt Turkarne och lårdom anses ej, utan tvårtom förföljes af afunden. Hinc illæ lacrymæ. Honos alit artes. I Smirna år den förnåmsta Scholan i hela Grekland. Biskopen uti Athén år förbunden at hålla en Schola, men Athenienserne resa til Öarne at studera. Han citerade et ställe ur Thucydides til bevis, at den moderna Grekiska pronunciation år den råtta: Afgudasvaret i Delphos hade prononcerat ljudet *Limos*, och dåraf år tvifvelsmålet kommet, om det var λοιμὸς eller λιμὸς.

D. 5 Maj tog en Janitschar ur Svenska Palatset och begaf mig til *Balata*, vid åndan af Constantinopel, dår jag såg *Sultans Håstar*, som i dag fördes ut på bete til Ången vid *Ketchane*. Denna Ceremonie sker årligen på S:t Georgs Dag, som altid infaller efter g. st. d. 23 Apr., men denna Ceremonie kan åfven ske 1 à 2 dagar före eller efter S:t Georgs Dag. Det år ifrån denna tiden som Turkarne börja sin Sommar; och före denna tid föras icke Sultans Håstar ut; icke heller går Flottan ut. Turkarne kalla detta Helgon *Khidr*, som år en Prophet, hvilken ånnu i osynlig måtto lefver på Jorden, eller råttare på Hafvet; ty det år *Elias*, som de tro lefva på jorden; och dessa bågge Helgon mö-

tas

tas en dag om året, neml. *Kurban Bejram*, på berget vid Mecca, där de spisa tilhopa; hvarefter de skiljas åt och fasta hela öfriga tiden. Det är ock 2 Propheter i Himmelen, som aldrig dödt, nemligen *Idris* och *Isa*, eller Henock och Jesus. Men för at återkomma til *Khidr*. Allmänna hopen kallar honom *Khydrellez*, sammanblandande *Khidr* och *Elias*, liksom vore det en och samma person. Håstarne utfördes med synnerlig ståt. En myckenhet *Tschaousch* redo förut; därnäst en *Tschaousch Baschi* med andre Officerare och Bostandgi til fots; sedan kommo Håstarne, som fördes af *Vojnuker* eller Bulgarer, hvilke äro för denna tjensten frie ifrån Contribution eller Haratsch; vid hvar stor Håst voro 2 *Vojnuker*, som höllo honom i grimman: man räknade 230 Håstar in alles, med de små, *Metelli* kallade, som komma ifrån Ön Mitylene eller Lesbos; de äro mindre än våra Ölänningar; där voro de som ej voro större än Kalfvar eller som stora Hundar; de små Prinsarne rida på dessa Håstar. Alla Håstarne voro märkte med en Fjädertofs, som man kallar *Tchelenk*. Det är Sultans rättighet allena; ingen annan kan sätta på sina Håstar sådane fjädrar. Dessa Håstar voro hvarken vackre eller väl hållne. Man försäkrade at Sultan in alles har 350 stycken, och at de bästa blifvit utförde nattetid, ty man vil ej låta se dem af vidskeppelse. — Således räkna Turkarne Sommaren ifrån S:t *Georgs* Dag d. 23 Apr. (3 Maj n. st.) ända til S:t *Demetrii* Dag d. 26 Oct. (6 Nov.) då Vintern börjas; hvilket gör en tid af 26 veckor, eller et halft år. S:t *Demetrius* kallas af dem *Kasim*, som ock är en af deras Propheter. Af alt detta ser man, at Turkarne räkna också årstiderne efter Solens lopp, och betjena sig af Grekiska Almanachan, sådan de funno den här, då de intogo Grekernas

nas land. De ombyta äfven Woiwoder och andra Domare-Åmbeten årligen d. 1 Mart. g. st. Det är endast vid Gudstjensten och Religion som de följa Månan, som utvisar deras *Kyrko-år*. Sedan jag åskådat Häste-tåget, begaf jag mig til P. Polycarpo, som följde mig til Santissimo Sepulchro, där Patriarchen ifrån Jerusalem bor. Kyrkan är dedicerad til S:t Georg. Där såg et för detta landet tämligen talrikt Bibliothek; där äro ock Grekiske Manuscripter; men de fläste äro Theologiske; icke eller äro de i ordning; man får ingen ting igen efter Catalogen. Jag ville se Homeri Manuscripter, som äro anförde i Catalogen, men fann dem ej. Detta Bibliothek är gjordt vid detta Seculi början, som en Marmor-Inscription öfver dörren visar; hvilken äfven innehåller et skarpt Anathema öfver den som borttager någon Bok. Där står ibland annat: hans del skal blifva med Judas. Skada at dessa Manuscripter äro i Ignoranters händer.

D. 10 Maj begicks Högtidligheten af *Flottans Uttåg*. Man sköt många Canon-skott. Sultan kom til sin *Kiosk* vid stranden, nära til Seraille-udden. Denna Kiosk kallas *Ali-Kiosk*. Capudan Paschan begaf sig ifrån Amiral-Skeppet medelst en Slup i land til ofvannämnde Kiosk, där han af Sultan emottog Pälsen. Sedan for Capudan Paschan til Dolma Baschi, där flere Tält voro upslagne, och han gaf en måltid åt Stor-Viziren och åt Mufti, hvilken slutades kl. 4 e. m. Capudan Paschan har ej låtit utsira Skeppen med de andra Magternes Flaggor, som man gjort de förra åren, då man hissade Svensk, Fransk, Engelsk m. m. Flagg. Denna gång voro inga andra än Turkiska af åtskillige färger, gröna, randiga, röda m. m. Desutom et nytt mode, nemli-

ligen at hvart och et af de 4 förnämsta Skeppen hade et särskilt tecken på Flaggan. Det 1:sta af 80 Canoner hade *Sabeln* eller *Alis Svärd*, som liknade et kors; det 2:dra hade en Måne; det 3:dje et Ankare, det 4:de Dubas eller Stridshammaren, som såg ut som en Sax. — Nära vid Arsenalen är en Fontaine, ifrån hvilken man kan intaga vatten för Skeppen, utan at gå i land; på det sättet, at man ifrån Fontainen, som ligger högt up, sätter en Spruta eller Piston, och således fyller man tunnorne i Skeppet på et mycket beqvämt sätt.

D. 29 Maj gjorde en lång promenade til häst utanför Staden; passerade förbi en drift *Buffel-oxar*, circa 300 stycken; de skulle öfverföras til Asien at säljas; stycket kostar ungefärligen 50 Piaster. Man tager dem i Ungern och säljer dem i Asien, där man brukar dem at köra i åkern med, eller at draga deras Arabas. Der är et Tullhus vid Canalen, egentligen för dessa Bufflar. Jag for igenom hela Byn *Ejub*, förbi den Mosquéen, där Sultan, då han träder til Regeringen, emottager Sabeln, som svarar emot Kröning hos oss. Gjorde sedan en ritt igenom hela Ejub, ända til Marmora-hafvet och til *7 Tornen*, hvilket utgör basis af triangeln, som Constantinopel formerar; de 2 andra sidor äro kantade af vattnet. Denna sida ligger åt fasta landet, och är längre än de andra efter Mr Tournefort; men jag tiltror mig ej at ge honom 9 mil med Mr Tournefort *), och som åt hvardera af de andra ger 7 mil; således skulle Constantinopel hafva 23 mil i omkrets; men är ej så stor, åtminstone har ej basen 9 mil. Mr Grelot ger åt denna basis en god mil, som syns mig riktigt; han ger 4 i omkrets åt Con-

*) Voyage du Lev. T. II, p. 175.

Constantinopel. Jag följde öfver alt tätt efter muren, som är tämligen god och hög; den är omgifven af en bred Graf, som nästan öfveralt är besådd och upodlad; här och där äro Torn, tämligen låga; Mr Tournefort räknar ända til 250 dylika Torn. Där är intet Artillerie. Efter en gammal beskrifning är det ifrån Hafvet til söta vattnet i rät linea 14075 fot, som ej gör en mil *). På andra sidan om Staden voro öfver alt Kyrkogårdar; vägen är tämligen god. Åt landssidan äro 7 Portar inalles; Mr Tournefort tar miste, då han säger at de ej äro flere än 5 **). Jag sjelf har väl blott sett och examinerat 6; men den 7:de är nära Hamnen vid les eaux douces; vid den var jag ej nu, men den kallas *Aivan Serai Capusi*. Den 2 heter *Egri Capi*. 3. *Edirne Capusi*. 4. *Top Capusi*. 5. *Jenghi Capi*. 6. *Silivri Capi* och 7 *Jedikula Capusi* eller 7 Torns Porten, som göra vinkeln åt Marmora-hafssidan. Här och där ses Grekiske Inscriptioner på Murarne med kors; de äro infästade i Muren på Marmortaflor. Det äro 2 på halfva vägen imellan Adrianopels-Porten och *Top Capusi*. Jag steg af Hästen, och gick öfver Grafven til fots. Här ses högt up på muren först en sten märkt med et kors sålunda +; däröfver en aflång Marmor-skifva, som har en påskrift, bestående af 2 rader: af hvilka den första väl kan läsas, men den andra är bevåxt med gräs, som hindrar at läsa den. Innehållet vil säga: at *hela denna Muren är förnyad af Johannes Paleologus*. Längre ned är en annan Marmor-skifva med en rad, som innehåller dessa orden: *Manuel Jagans Son*. Jag tror således at det är Jan I, som hade til Efterträdare sin Bror Manuel år 1391. Imellan *Jenghi Ca-*

pi

*) Se Gyllius p. 311.

**) Se p. 175, 178.

pi och *Silivri Capusi*, nåra intil denna sednare, år ock en marmorskifva med en Inscription, som åfven nåmner *Johan Autocrator*, och har sedan A. M. 6956, som svarar emot A. Ch. 1448 eller *Jan III Paleologi* sista regerings-år. Men den artigaste Inscription finnes vid *Jenghi Capi* öfver sjelfva Port-Arcaden; dår år en Grekisk Inscription, på hvilken det talas om Theodosius; och på vånstra sidan år en på Latinsk vers, som börjas: *Theodosii jussis gemino nec &c.* men Turkarne tillåto mig ej at afskrifva den; de anförde ingen orsak, utan mumlade blott liksom vore jag en spion. Vid *Jedikula Capisi* åro åtskilliga Arabiske och Turkiske Inscriptioner, och på högra handen ses detta Slottet, eller 7 Tornen, en bas relief, illa gjort, med årtalet 1168, som svarar emot 1754 i vår års-råkning. Men på Tornet vid Marmara-hafvet, som gör vinkeln af Staden, åro långa marmor-band eller skifvor, med en Grekisk Inscription, hvilken kan låsas hos Tournefort s. 177. Jag begaf mig sedan nåra til Marmara-hafvet och såg huset dår man arbetar strångar, som göras af Djurstarmar; litet dårifrån år Sultans *Slaktare-hus*, hvarifrån Får utdelas för Staden och för Serailen. Sedan vånde tilbakas långs efter muren, och kom in i staden igenom 7 *torns-porten*, för at litet nårmare bese belågenheten. Jag mårkte, at man ock kan följa muren åt innan för Staden; ty dår år en gata långs åt muren, som dock stundom kröker sig. Jag for åter ut igenom samma port, och begaf mig et litet stycke ifrån staden för at se fålten, som åro de vakraste jag hår sett: ty jorden år besådd med korn och hafra för håstarne. Jag belåg dårefter *Baliklí*, som år en Grekisk kyrka, hvarest ses en *Hagiasma* eller heligt och undergörande vatten. Denna kyrka år namnkunnig för et underverk, som före-

gifves hafva tildragit sig, då Turkarne togo in Staden 1453. En Munk tog några stekta Fiskar och sade: at om Turkarne taga Staden, skola dessa stekta Fiskarne blifva lefvande; knapt voro dessa ord sagde, förrån Fiskarne började röra sig; och man visar nu dessa Fiskar i en Vatten-reservoir under den underjordiska Kyrkan. Jag drack af vattnet, som är tämligen friskt, och såg åtskillige små Fiskar som simmade af och an; hvilket i en så stor Vattu-bassin är aldelès naturligt; men man vil ock inbilla lättroget Folk, at de äro stekte på den ena sidan. Där brinna under Gudstjensten många Facklor; i sanning behöfs ock ljus i et så stort mörker; och med alt det öpnas dock ej förnuftets ögon på detta Folket. Jag färdades sedan öfver de sköna fälten åt Staden; for in igenom alla de åfvannämnde Portarne; och slutligen igenom *Egri Capi*, för at bese det så kallade *Constantini Palats*, som på Turkiska heter *Tekir Serai*, och ligger in i Staden imellan *Egri Kapi* och *Ederne Kapusi*; när jag frågade vägen af en Turk på gatan, svarade mig en Qvinna ifrån fönster-jalousierne i et Hus och sade; at *Tekir Serai* vore mycket nära därintil, samt visade mig vägen. Det är et gammalt Stenhus, med 10 Göthiska Colonner och Hvalf; nu för tiden arbetar man där Gull- och Silfver-Galoner; det är Armenianer som bo där. — P. Polycarpo lånte mig P. *Gyllii de Constantinopoleos Topographia Libr. IV. Lugd. Batav. A:o 1632*, in 24:o, af 422 sidor. Detta är en den nogaste beskrifning, som man kan finna på Constantinopel. Denna Bok är rar, äfven i Constantinopel. Gyllius hitsändes af Kon. Frans I i Frankrike, at efterlöka eller uphandla gamla MSS. som han sjelf säger s. 85 och 35. I hans tid funnos åtskillige Monumenter, som nu mera ej äro til.

D. 3 Junii klådde mig förſta gången i Levantiſk eller lång drägt, ſom den här kallas. Tio perſoner inalles voro närvarande och behjelplige vid min Toilette; et nog anſenligt antal för en Philoſoph. Af min gamla Garderobe behöll jag ingen ting mera än Näsduken, Uret och Snusdoſan. Denna Drägt är ganſka dyr, churu min Klådning är ſimpel, *ut decet Philoſophum.* Med ſamma koſtnad hade jag kunnat hafva 3 Europeiſka Klädningar. — Se detta har jag nu gjort, för at i Turkarnes ögon ſynas mindre Barbar, och för at kunna båttre trånga mig fram til mit föreſatte mål, til kånnedomen af deras bruk och ſeder.

D. 7 Jun. fick beſök af P. Polycarpo, ſom nu årnar reſa til Petersburg; hvartil han af Hr Envoyéen Stachieff fått anbud. Han blir Lärare i Grekiſka Språket, i den Scholan, ſom Kejſarinnan där anlagt, för at upfoſtra Grekiſka Ynglingar. Han får 600 Rubel årlig lön, Bord, Husrum, Wärma, Uppaſsning, egen Vagn och 200 Rubel i Respenningar. Han har endaſt tre timmar at ſyſsla om dagen. Han får tilfälle at tala med Kejſarinnan ſjelf en gång månatligen; ty hon har den goda vanan at då beſöka Scholan och ſe Ungdomen. — Jag råkade General Cocceji, ſom nu återkommit ifrån ſin färd i Grekland. Han ſade ſig vara måſt nöjd med Athén, där många Monumenter ännu finnas. Han nämnde äfven, at Mr le Roi har mycken fiction i ſit Arbete om Grekeland, äfven i ſina Gravurer; där äro Ornementer, ſom ej mera exiſtera. Sedan taltes om Mr *Bruce*; han har hört mycket om honom i Italien, ſärdeles i Bologna, hvareſt Gref *Zinny* exequerat alla Hr Bruces Ritningar; men Hr Bruce har bett honom göra dem efter coſtume och mycket vack-

ra, utan at binda sig vid sanningen, eller at på et slafviskt sått copiera det antiqua, eller de desseiner, som blifvit tagne på stället; ty Hr Bruce hade haft med sig en snåll Ritare; men åt mig och flera i London sade Hr Bruce, at han sjelf ritat de sköna Stycken han visade mig. Han vaktade sig noga för at nämna sin Ritare, och än mindre Mr *Zinny* i Bologna. Äfven har General *Cocceji* hört af Botanisten i Bologna, at han låtit efterfråga de Egyptiska och andra Africanska orters Växter, af hvilka Hr Bruce ägde Ritningar, för at få frön af dem; men han har fått til svars, at dylika Växter ej finnas; samma svar har han ock fått angående åtskilliga Djur, som Hr Bruce har Ritningar på; och hvad värre är, at då man examinerat deras Anatomie och Structure, har man funnit at sådane Djur ej kunna lefva, gå, andas, föda sig &c. Se! hvilket antal klago-punkter emot den arma Hr Bruce! Härtil kunde jag ännu sjelf lägga flere, men vil ej öka bördan. — Gjorde besök hos P. Polycarpo i Fenaren; han skaffade mig bekantskap med Mr *Nicolao Carazia*, en gammal lärd Grek; rätt väl bevandrad i Grekiska Lärdoms-Historien; äger *Fabricii Bibliotheca Græca*, fast han ej förstår Latin. Han kan endast Turkiska och Grekiska, och känner väl de Grekiske Auctores Classici; han frågade mig mycket om Eudoxia; och jag talte om för honom den Edition, som Mr de Villoison nu har under händer, hvilket mycket fägnade honom. Han sade, at han sett åtskillige Epigrammer och Heroiska Verser af samma Eudoxia i MSC. Han berättade äfven, at hans Farbror varit i Sverige med en Turkisk Ambassadeur omkring år 1730; at han än har et *Carmen Græcum*, som en Svensk gjort Ambassadeuren til ära; han lofvade visa mig det och sade mig, at det-

ta

ta Grekiſka Poëmet hade gifvit anledning åt hans Farbror at ſtudera Litterala Grekiſkan; ty når Ambaſſadeuren fick deſſa Verſer i Sverige, lemnade han dem åt Mr Carazia, főr at uttyda dem, hvilket han då ej kunde, hvarőfver han ſkåmdes ſå mycket, at han genaſt vid återkomſten til Conſtantinopel vinnlade ſig med all ſtyrka om Språket, ehuru redan nog til åren kommen. — Åtfőljde ſedan P. Polycarpo, főr at beſe de ſå kallade *Blachernes;* vi foro dit i Båt; vi landſtego vid Porten ſom kallas *Aivan Serai;* nåra vid Hamnen dår Båtarne ligga, år en Sten med 3 à 4 trappſteg, på hvilken Sultan allena ſtiger til håſt; ſådane finnas ock flereſtådes. Ingen annan får dårifrån ſtiga til håſt. Man kallar den *Bikek Taſchi.* Man ſåger, at ſiſta Grekiſka Kejſaren *Conſtantin XI Palaeologus* vid denna Porten blef dődad, då Conſtantinopel intogs, och då han tappert főrſvarade ſig; men Leunclavius ſ. 208 ſåger, at det var vid Adrianopels-Porten. Vi betraktade ſtållet fordom kalladt *Blacherne,* dår en Kyrka invigd åt S:t Maria varit, men ſom nu år aldeles főrſtőrd; man ſer blott et ſtycke af den gamla Muren, och en Kålla i fonden af et hvalf. Grekerne anſe den főr undergőrande; vattnet har en ſalt ſmak. Detta långa och mőrka hvalf år uplyſt med ſmå ljus, hvilka de ſom komma dit gifva åt honom, ſom håller detta ſtålle; han hyrer det af Turkarne med en Trågård dår bredvid, och betalar 200 Piaſter om året. Vi gingo ſedan åter til *Tekir Serai* eller Conſtantini Palats, ſom vi denna gången noga examinerade, med alla des Salar, Hvalf, Kållrar, Fångelſe &c. Hår åro 10 Corinthiſka Colonner, men i Gőthiſk ſmak; på Façaden åro 4 à 5 ſlags Moſaïquer, men hvarken åro de i god ſmak eller ſtarke. På fenſtren åro prydnader af

grön Fayence, ſom Turkarne kalla *Sirtſché*. Man arbetar Svafvel hår om Vintren; åfven Galoner. Murarne på detta Palatſet åro ganſka tjocka och ſtarka. Det år underligt, at et ſå högt Hus kunnat beſtå och vara ſå vål conſerveradt, oaktadt alla de håftiga jordbåfningar detta land år underkaſtadt. Det vackraſte man nu för tiden hår ſer, år den ſköna utſigten åfvanifrån; man ſer Canalen, Arſenalen, Seraillen, Staden, Galata, Pera, Scutari, Chalcedonien &c. I granſkapet bo många Judar; dår år ock et Glasbruk, hvareſt man gör Bouteiller m. m. — P. Polycarpo förde til mig en annan Munk ifrån Paros, vid namn *Gregorios Zenos*, ſom år kunnig, åfven i Italienſkan, och har varit i Italien. — Såſom et påtagligt prof af de Lårde Grekernes okunnighet och barbari, må jag anföra den enfaldiga tankan och vidſkepliga fördomen, ſom Grekiſke Theologerne hårſtådes hyſa om *Frimurare*. De anſe dem för en Religions-Sect, och tro dem alla vara Eſprits forts eller Deiſter. De kalla dem ockſå Voltairianer; vilja refutera dem med Davids Pſalmer. Patriarchen med Biſkoparne har utfårdat et Herda-Bref i denna ſmaken, för at varna ſina Trosförvanter i Moldau och Wallachiet ifrån denna farliga Secten.

D. 12 Jun. reſte til Ön Chalki; paſſerade förbi Seraille-udden och Chalcedonien, nu för tiden *Kadikoi*; vinden var god och efter 2 timmar voro vi vid *Chalki*, ſom år den angenåmaſte af *Prints-Öarne*, hvilka åro 4 til antalet. Den förſta, nårmaſt til Conſtantinopel, kallas *Proti*; den andra *Antigonia*, hvareſt år en ſtor By af ſamma namn; den tredje år *Chalki*, och den fjerde *Prinkipos* eller Prins-Ön. Desutom åro 3 à 4 andra ſmå Öar, ſom blott åro Klippor, belågne imellan Antigonia och Chalki.

Den-

Denne ſenare har ſit namn af Kopparen, hvaraf här fordom varit Grufvor, däraf nämnes Ön Χαλκη eller χαλκίτης, är vacker; har en Hamn på ſödra ſidan kallad *Tſchamlimeni* eller *Tallhamnen*, ſåſom där fins en myckenhet af deſſa Träden. Här äro 3 Kloſter, neml. S:t *Georgs*, S:t *Mariæ* eller Panagia, och H. *Treenighets*, hvareſt äro Grekiſke MSCr.

D. 13 *Jun.* Denna morgon hörde *Klockorne* ringa uti Kloſtren, ſom är rart i Levanten; men på alla Grekiſka Öar få de nytja denna frihet. Gjorde beſök hos den gamle Grekiſke Patriarchen *Joanikias Caratzias*, ſom varit Patriarch i Conſtantinopel 1761. Han affattes för flera år, och tilbringar nu ſin ålderdom på denna Ö. Man ger honom än Titeln *Hans Helighet*; han äger ej ſtora inſigter; han berömde Turkarne för deras Tolerance; han har under ſin Styrelſe-tid åter upråttat 7 Chriſtna Kyrkor. Det är dennes Bror, ſom var i Sverige med Turkiſka Ambaſſadeuren; des andre Bror är titulaire Prins af Wallachiet. Då jag tog afſked af honom, omfamnade han mig och kyſte pannan. Hans Brorsdöttrar voro hos honom; de voro nyfikne och nåsviſe efter Grekinnornas plågſed. Gjorde ſedan bekantſkap med Mr *Emanuele Mako*, ſom är *Logotheti* eller Patriarchal-Kyrkans Sylloman; och med des Fru, Dotter til den titulaire Prinſen af Wallachiet, fordom Portens förſte Drogman, och Patriarchen Caratzias Broder. Detta Fruntimer rökte Tobak, och var en oblyg Qvinna. Utſigterne på denna Ö äro täcka; i ſynnerhet har S:t Mariæ Kloſter en förtjuſande belägenhet; man går dit genom en Tallſkog, ſom ger ſtället mycken likhet med Sverige; och jag har aldrig bättre igenkänt mit Fäderneſland än här och i Schveitz. Man ſer härifrån Conſtan-

ſtantinopel. Nåra vid Kloſtret år en Engelſk Ambaſſadeurs graf, neml. Eduard Bartons. Stenen år upreſt A:o MDXCVII. Des Epitaphium afcopierades. — Om aftonen begåfvade Hr Mako mig med Panagiotes Lefverne; han var Portens Fŏrſte Drogman, och den fŏrſte Chriſten ſom beklådt detta åmbete; var en ådelſint och vålgŏrande Man. I ſin ungdom gaf han en ſumma penningar åt en okånd fattig. Det var en disgracierad och exilerad Paſcha, ſom lefde incognito i en Trågård i Pera, och ſom ſkickade ut ſin Betjent at ſålja ſina Nåsdukar fŏr at kŏpa ſig brŏd. *Panagiotes*, ſom då var Tyſk Jeune de Langue, gaf åt Drången en hand full med Zequiner. Denne Paſcha blef några veckor dåreſter *Stor-Vizir*, och ſånde ſin Dräng at upſŏka *Panagiotes*, ſom då blef Portens Drogman; ifrån den tiden tar man altid Chriſtna til denna ſyſlan. Han år begrafven hår i S:t Maria. Des Grafſkriſt copierades.

D. 14 *Jun.* firade Grekerne ſin Pingſt och H. Treenighets-feſt på en gång. E. m. gick up til H. *Treenighets-Kloſtret*, ſom har vacker utſigt, och år belåget midt emot Byn Antigonia. Hår ſyns ockſå Conſtantinopel och Aſien. Jag biviſtade i Kyrkan Aftonſången. På Gården åro 2 Klockor, uphångde i et Cypreſs-tråd, och Munkarne åro Ringare. Jag gick at beſe Manuſcripter, ſom ligga i en uſel Kammare, betåckte med dam, upåtne af maſk, mal och råttor; ſamt illa medfarne af fuktigheten. Jag tyckte at ingen rŏrt vid dem åtminſtone på et Seculum, ſå dammige voro de. Deſſa Handſkrifter åro alleſammans Grekiſke, omkring 200; de i Venedig trykte Bŏckerne, ſom hår finnas, med inberåknade, hvilka åro Kyrko-Handbŏcker. Alla åro illa

illa arrangerade, den ena på den andra, så at man ej beqvåmligen kan examinera dem; icke eller finnes Catalog öfver dem. Jag såg stora Volumer in fol. som innehålla St. Chrysostomi Homilier och andra Patres. Här äro ock Evangelierne och Pauli Epistlar. I en volume som innehöll N. Test. såg jag *Uppenb. boken* vid slutet, vål skrifven; men fann ej där *Johannis Epistlar*, ej eller de öfrige Epist. Catholicæ. Där var ock en *Homerus Mscr.* i 8:vo, sönderrifven vid början och slutet; här och där voro Scholier med rödt bläck. Ej är tvifvelsmål, det ju här vore en god skörd at göra, om man hade tid at gräfva och någon til hjelp at skofla bort stoftet.

Efter återkomsten til Pera gjorde å nyo besök i Phenar; och bekantskap med flere lärde Greker, såsom Hr Doctor *Casim*, som har studerat i Italien. Hr *Demetrius Phalereus*, som förstår Arabiska, Turkiska, talar Latin, är ock god Criticus i Litterala Grekiskan; han har blifvit Doctor i Padua. Hr *Nicolao Caratzia*, om hvilken jag förr nämnt, kom äfven dit, och hade med sig de *Grekiska Verserne*, gjorda i Sverige öfver Turkiska Ambassadeuren. *Ericus Er. Tunelius* är därtil Auctor; de äro trykte i Stockh. 1733. Turkiske Ambassadeurens Namn är *Ejami Scherif*. Det är endast 28 verser Grekisk Hexameter, och troligen skulle ej Homerus finna däruti mycken smak, om han åter kom och läste dem; men det är nog af, at de gjort en så stor verkan på Hr *Caratzia*, som åtföljde Turkiske Ambassadeuren. Hr Caratzia skänkte mig et exemplar af dessa verser. Han hade äfven tagit med sig *Marmora Arundeliana*, Prideaux's Edition; besynnerligt at se en lärd man äga så många Latinska böcker, utan at kunna läsa dem. Det är den förste lärde jag sett som ej

förstår Latin. Jag gaf honom någon idée om Hr de Villoisons *Apollonius* och *Eudocia*, och berömde denne lärde Parisaren. Jag lånte honom det Grekiska Brefvet til Kon. Gustaf Adolph, som jag tillät honom afskrifva, ehuru detta bref är et delicat document, och kunde medföra elaka följder för Grekerne, om det blefve almänt bekant.

D. 23 Junii på Tharapia besökte, med P. Polycarpo, Hr *Nicolao Caratzia*, Portens Drogman, Cousin til åfvannämnde Patriarchen. Han har varit i Ryssland med Turkiske Ambassadeuren som des Tolk; har öfversatt 7 Volumer af *Hist. Générale de Voltaire* på vulgaire Grekiska; 2 Vol. af *de Reals Traité Politique*, och hela Ottomanniska Historien af Sacredo, som gör 7 Volumer i 8:vo. Han har gjordt denna Öfversätning för at gagna sin nation; men alt ligger ännu i handskrift, såsom här ej finnes Boktryckeri, och ingen vil köpa böcker. Biskopen af *Anchial*, benämnd *Joachim* kom äfven dit för at blifva bekant med mig. Denne Prelat är väl kunnig i litterala Grekiskan; har förut varit Professor; är enögd, men ser bättre än många som hafva två ögon. Han har öfversatt de 9 Böckerne af *Ovidii Metamorphoses* på Litteral Grekiska; denna Öfversätning ligger än i handskrift. Dit kom också den lärde men fattige Hr *Sergios*. Vi formerade således et artigt lärdt sällskap; måst alle desse Lärde kunde tala Italienska; men Hr Caratzia talade desutom fulkomligen väl Fransyska. Vi talade om åtskilliga ämnen, i synnerhet om Grekiska Litteraturens nuvarande tilstånd härstädes. Grekiska Nationen ligger under Turkarnes ok, utan frihet, utan Bokpräsar, fattige, trampade under fötterne, och alt detta oaktadt finnes uplyst folk ibland dem, som tala åtskilliga språk. Hvad Grekiska Språk-Critiquen angår,

går, så har man altsedan Constantinopels eröfring, ej förstått den så väl som nu, ej drifvit den så långt.

I *Kuruchiesme* besökte jag Hr *Jakowaki*; han sade mig at *Meletios*, Biskop i Athen, den samme som skrifvit Geographien, äfven utarbetat en ganska omständelig *Kyrko-Historia*, som innehåller tillika mycket af den Politiska; den är än ej trykt. Men den lärde *Eugenio*, Hr Jakowakis vän, har tagit MS. med sig at corrigera det, och årnar trycka detsamma i Leipzig; men som han varit sysselsatt med andra arbeten, har han ej än haft tid at lägga hand därvid. Han har sedermera blifvit Biskop i Pultava, hos Ryssarne.

Var åter med P. Polycarpo i Phenar, och köpte hos en Bokhandlare några Piecer, mycket rara i andra länder; en är trykt i Constantinopel 1764 i 8, som innehåller Böner på Turkiska, men med Grekiska bokstäfver. Den andra, trykt i Bucharest 1768 i 4:to, innehåller *Christna Läran* på Vulgaire Grekiska och på Turkiska, men med Grekiska bokstäfver. Jag såg för första gången Patriarchens i Jerusalem *Dosithei Historia*, trykt i Bucharest 1715 i fol. 3 Volumer. Den har många interessanta saker, som äro föga kände af de lärde i Europa. — Vi gingo därifrån til *Has-Kjöi*, och sågo Grekiska Kyrkan, kallad *St. Parasceve*. Där är den äfvannämnde *Dositheus* begrafven. Han dog 1707 d. 7 Febr. Hade varit Patriarch i 38 års tid. Såg äfven *Gregorios* graf, som var Prins eller Voivod i Moldau, och halshögs af Turkarne 1769. Men det märkvärdigaste på detta ställe är en gammal sten af Paros-Marmor, utanför kyrk-porten, nära vid källan. Den blef funnen för 8 à 10 år sedan vid Jenghi Capi, då man gräfde i jorden, för at lägga grunden til et nytt hus;

den föreställer en man klädd i Toga, med et barn vid sidan, en bas-relief, med Grekiska Inscriptioner, som utvisa at det är grafstenen efter en Grammaticus, kallad *Theodoros*. Jag afskref Inscriptionerne helt och hållet. Denna Inscription har ej förr blifvit publicerad; icke en gång läst; ty Grekerne göra sig ej möda at se efter sådant. Min följeslagare P. Polycarpo var otålig öfver dröjsmålet, sade at det ej vore lässligt, beklagade sig öfver den stickande solhettan: Sed labor improbus omnia vincit.

D. 5 *Julii* besökte de Spanske *Patres de Terra Sancta*, som hafva et Hospitium här i Pera, språkade med *P. Michele*, som varit i Damasco och Jerusalem; han talar och predikar på Arabiska; han visade mig en Arabisk Grammatica, trykt förledet år i Madrid. Författaren är P. Francisco Cannes; den består af 272 s. utom Företalet och Christna Läran på Arabiska. Den är curieuse för den vulgaira Arabiskan, som man däraf kan lära sig; men hvad den Litterala angår, är den ej complette i synnerhet hvad conjugationerne angår.

D. 17 *Aug.* fick besök af 2:ne lärde Greker. De sade mig at i dag, som efter Grekiska stylen är d. 6 Augusti, är den första dagen i året, då det för Grekerne är tillåtet at äta *färska drufvor*. Det är et gammalt bruk och drufvorne äro äfven vid denna tiden väl mogna. Prästen bör först välsigna drufvorne i kyrkan. En stor samling af Greker var i dag vid ändan af Seraillen, vid en källa, som har sit namn *Metamorphosis* af *Christi Förklaring*, hvilken Högtid Grekerne fira i dag. Jag begaf mig dit, såg folkmängden, som spatserade, drack välsignadt vatten, och dansade efter instrumenter, som hade ganska oangenämt låte. Jag såg Lazer ifrån Trebizonde,

hvilka åfven danfade fina danfar efter fäckpipor. Men mit egenteliga föremål var at afcopiera de Grekifka Inscriptionerne på Seraille-muren, fom jag blef varfe förfta dagen vid min hitkomft. Hår och dår åro fragmenter af deffa Infcriptioner. Några åro åfven complette. De åro fkrifne på aflånga marmor-fkifvor, infatte i muren; jag fåg en fom var up och nedvånd. Alla innehålla: at det år Kejfar *Theophilus*, fom gjort och åter upråttat Seraille-murarne. Vid *Hofler-Capi*, eller den porten, fom går til Seraille-trågården, år en lång tåmligen vål conferverad Infcription. Hela Infcription intager endaft en rad långs åt muren. Korfen och de 2 förfta orden hafva blifvit litet förderfvade, ty man har öfverftrukit dem med kalk. Kejfar *Theophilus* regerade ifrån år 829 til 842 eller 13 år, och har gjort åtfkilliga vackra faker i Conftantinopel. På 3 à 4 ftållen mårkte jag namnet ΧΡΙCΤΟC ΔΕCΠΟΤΗC. Det år ljufligt at finna vår Frålfares Jefu Chrifti namn, på murarne i Turkarnes eller Mufelmanernes Hufvudftad. Sedan återvånde och gick in igenom porten *Hafler Capufi* kallad: och Boftangis låto mig fe in i Seraille-trågården, fom fer ut fom en vild fmå-fkog. Seraillens bygnader ligga på högden af en klippa. Vid utgåendet affkref den långa åfvannåmnde Infcriptionen. Grekerne, fom voro på ftållet, omgåfvo mig och fkymde före, at ej Turkarne måtte få fe min bok, och at jag affkref Infcriptionen. Jag fåg Canonerne, ibland flere den, medelft hvilken man vunnit Staden *Bagdad*: dår åfvan på ftår fkrifvet på Turkifka at han våger 300 *Cantar*. En Cantar år 44 Ockor.

D. 16 Octob. gick at befe *Raghib Pafchas* Bibliothek, fom var Stor-Vizir och dog år 1176

af Hegira eller för 15 år sedan. Där är först en gård hvarest til vånster ses denne Vizirs graf, som är af vacker marmor, i landets smak, omgifven med gallerverk och åtskillige träd. Bibliotheket är publikt. Det är en afskild bygnad med en vacker Dome. Bibliotheks-förstugan är en slags liten Mosquée med sin *Kibla*. Jag såg flere Turkar där göra sina böner. Uti Bibliotheket äro alla murarne och kupan fulskrifne med Arabiska Inscriptioner, och i taket hänga åtskilliga ornamenter, såsom ljuskronor m. m. på hvilka också stå Inscriptioner. Böckerne stå i skåp med glas och galler före, midt i salen, och skåpen äro desutom omgifne med et vål arbetadt järngaller förgylt, som formerar en fyrkant, och på detta galler är en dörr, hvarigenom Bibliothecarien går in och tar de böcker man begär. Emellan gallerverket och skåpen är en commod passage, för at kunna gå rundt omkring. Böckerne äro vackert skrifne och inbundne, och desutom är hvar bok inlagd i en låda eller foderal, gjord efter volumens form; på detta foder stå bokens titel och Auctorens namn skrifne. Sjelfva salen är också fyrkantig, täckt med en dome, som understödes af 4 Colonner af grå Granit, rätt vackra. Rummet är snygt garnerat med mattor, tapeter, kuddar och bänkar til deras beqvämlighet, som vilja studera där. Där var mycket folk, som satt på golfvet, efter landets sed: man läste och copierade liksom i et Europeiskt Bibliothek. Men deras sätt at hålla papperet på knäet eller i handen förefaller besynnerligt. I hela rummet fins ej något bord. Jag hade mycken möda at kunna sitta en liten stund såsom de andra; mina knän voro ovana; jag måste änteligen utsträcka fötterne och benen på kuddarne, hvilket dock strider emot anständigheten. Bibliothecarien sade, at

hår åro circa 2000 MSS. De Böcker som blifvit trykte i Constantinopel finnas åfven i denna Boksamling. Jag ögnade igenom Catalogen, som år en blott lista på böckerne, skrifven på et aflångt pappar. Den år indelt efter Vetenskaperne. Måsta delen af böckerne angå Alcoran och innehålla Commentarier dåröfver; åfven åtskillige Juridiske skrifter; många Historiska, ja åfven Mathematiska; korteligen, detta Bibliothek år rått snygt, och man år vål betjent dår. Fredagarne år det ej öper. Det år det första Turkiska eller Musulmanska Bibliothek jag sedt; och det gaf mig en förmonligare tanka om Turkarnes kunskaper ån jag förut hade. Man sade mig, at detta icke år det enda almånna, utan at et annat åfven finnes vid *Muhammeds Mosquée*, utom flere. Hr. Muradgea som åtföljde mig dit, var rått nögd med detta Bibliothek, hvilket han ej förut kånt. Det var lustigt se Turkarne, gå och komma, låsa och skrifva. Nu i Ramazan åro de alla fastande, hvilket gör dem mulne och vid elakt humeur. En ibland dem var syssel satt at copiera en Commentarius eller Taffir öfver Alcoran; en ganska tjock och tung volume; han vet ofelbart at det lönar mödan för honom; för min del, beklagar jag honom. Hår i rumet var åfven en pendule, som slog timmarne på Turkiska såttet.

D. 25 Octob. gick åter med min Turkiska Låromåstare Emin Effendi om aftonen til Constantinopel för at se Turkarnes seder i Ramazan. Så snart solen var nedgången af bröt min Turk Fastan på det såttet, at han tog snus först ur sin egen och sedan ur min dosa. Sedan köpte han et varmt bröd, och dårmed gingo vi til en Turkisk eller råttare Tartarisk Tracteur; knapt fans dår något til mats, ty man hade redan förtårt alt, ehuru solen så nyligen

var nedgången; och vi hade redan förut varit förgäfves hos 2 Tracteurer. Änteligen fanns hos den åfvannämnde en portion Dolma och en Ris-soppa som ej var elak; han slog Citron-saft på bägge dessa rätterne. Emin Effendi åt Dolma med handen, och Ris-soppan med en träsked, och til en del drack han den; ingen servett fanns, ej eller duk. Man framstålde de 2 koppar-spillkummarne på en rund tennskifva, som tjente i stället för bord, och denna skifva var satt på Soffan, hvarest duken var, på hvilken man satt. Sedan Emin Effendi spisat kom en Betjent och gaf honom vatten och såpa, som han hölt framför honom, samt göt vatten på hans händer. Emin Effendi tvåttade händerne, ansigtet och skägget öfver en bassin. Hela måltiden kostade ej mer än 2 paras, och brödet hade kostat en; således åt min Turk sig mått för 3 para, sedan han fastat en hel dag; och där var ändå mat öfver, som han ej förmådde med at förtära. Sedan följdes vi til et Caffé-hus, nära vid St. Sophia, där jag tracterade honom med Caffé och pipan. Vi gingo därifrån til St. Sophie, och som jag aldrig sett detta vackra tempel inuti, vågade jag nu at gå dit in med Emin Effendi. Det var väl éclaireradt med lampor; jag tog af mina baboucher eller tofflor, som jag bar i handen liksom de öfrige. Jag såg de 8 portarne och 2 förhusen; och gick igenom hela templet; Turkarne höllo på at bedja och läsa hvar och en i sin vrå, nästan som i våra Kyrkor, innan Gudstjensten börjas; men där äro desutom et slags tält, gjorde af linne utmed murarne och pelarne, där man i stillhet kan förrätta sin andagt, utan at bli sedd af någon; man kallar dessa slags tält *Itikiaph;* de äro där ej längre än de 10 sidsta dagarne i Ramazan. Jag såg den dörren, igenom hvilken Sultan går in i

Mos-

Mosquéen, och låktaren på hvilken han sitter, som är vål förgyld; och icke långt dårifrån såg jag *Mihrab*, som utmärker *Kibla*, som år til höger om Sultans låktare. Jag såg de stora Porphyr-Colonnerne. Sedan alt vål var observerat, afmätte jag Templets långd, emellan *Orta Capu* och *Hünkiar Capu*, som gjorde 124 steg; men då jag gick tilbaka voro de endast 122, efter jag i brådskan tog dem större. Jag måtte bredden, som fans vara 94 af mina steg; således år detta Tempel på långt når ej så stort som St Petri Kyrka i Rom. Hela golfvet år af Marmor, men det ser ut som mattor och tapeter, ganska snygt. Inga Qvinnor sågos i Templet, ty det år dem ej tillåtet; det gifs dock de som gå dit, men man anser sådana såsom skökor. Jag såg en qvinna göra sina böner och bugningar i förstugan. Vid utgåendet såg på gården *Mekteb* eller St Sophie-Skola, dår Barnen låra sig låsa Alcoran; men de låsa eller recitera utan at förstå, ty de komma dit vid 4 års ålder, och dröja dår 4 eller 6 år, af båda könen. Det år i dessa Skolar som man blir *Hafes*, eller lår sig Alcoran utantil, utan at förstå honom. Således har Emin Effendi blifvit *Hafes* medelst sit goda minne; han har kunnat recitera Alcoran utantil på 4 och ½ tima; men han har sjelf sagt mig, det han ej förstod et enda ord. Det var i deras *Meddresé*, som han sedan lärt språken; och dår började han med *Schahidi*, som han ock lårt utantil; han kom i Meddresén på sit 10:de år. Se detta år ungefår vågen och såttet at studera ibland Turkarne; och som den första upfostran verkar på en Nations seder, kan man sluta dårtil af hvad anfört år.

Vi gingo vidare til Mosquéen *Soleimanie*, hvarest *Theriakis* uppehålla sig. I vågen tråffade vi en an-

nan Turk, *Derwisch Mahhmud Effendi*, som var Emin Effendis vän och forna lärjunge; han talar Arabiska; älskar vetenskaperne; vil äfven lära sig latin, och gladde sig öfver, at en slump tilskyndat honom min bekantskap. Jag fann hos honom fria och otvungna maner; han hanterade mig genast som en gammal bekant; han var tämeligen utan fördomar. Vägen var lång och vi passerade åtskillige Mosquéer; äf. en den Colonnen, som på Turkiska heter *Dikeli Tasch*; Frankerne kalla den, *la Colonne brulée*. Den har en trappa inuti likasom Colonnerne i Rom. Emin Effendi sade: at han är född nära vid detta stället. Mina ledsagare förde mig til et ställe vid *Soleimanie*, därifrån jag noga betraktade Illuminationerne i tornen eller Minarets; där voro lampor uphängde på cirklar, som formera figurer like Sultans båtar: dessa illuminationer kallas *Mahüe* d. ä. *quasi lunaris figura*, hvilken bemärkelse ej finnes hos Meninski. Vi gingo sedan in i Mosquéen *Soleimanie*, där alla höllo på at förrätta deras bön; den var mäst full med folk; det var en ståtelig coup d'oeil at se så många turbanter, hvita som snö, tätt vid hvarannan, röra sig, nedfalla och resa sig åter up i detta rymliga och så väl éclairerade tempel; vi gingo in igenom den ena och ut igenom den andra dörren, med våra tofflor i handen; ingen var som märkte mig; man hade tagit sig mycken förargelse, om man blifvit varse det en *oren* och *otrogen* var i templet midt ibland de rättrogna: i synnerhet som det sedan någon tid är förbudet, at någon Frank får gå in i Soleimanie, äfven då inga Muselmaner äro där; ty fordom kunde man gå in här, likasom man än i dag kan göra det i de öfriga Kejserliga templen, då man betalar *Bakschis* eller Drikspenningar åt Mosquée-vaktaren. Men nedre i St. Sophie kan

man

man ej komma utan en Ferman ifrå Porten; och man tillägger, at ingen annan än Venetianſke Ambasſadeuren är, ſom af gammal rättighet kan påſtå det. Men man tillåter hvem ſom vil at ſtiga up på läktaren uppe under Domen, för betalning, hvarifrån man kan ſe ned öfver hela templet. Det ſäges äfven, at man ej får ſtiga up på blytaket utanpå, ſedan en Venetian, ſom beledſagade Ambaſſadeuren, där hade ſkickat ſig oanſtändigt, för circa 80 år ſedan: ifrån den tiden har det varit förbudet för Venetianerne at gå utanpå blytaket, och man tilſtådjer det ej eller gerna åt andra Franker; men penningen gör alt här, ſom på andra ſtällen. Jag har dock denna natt ſett ſå många curieuſa ſaker utan at betala någon ſtyfver; och ſaker ſom näſtan äro omöjlige at eljeſt få ſe. Vi gingo ſedan tilbaka til Theriakis bodar, och ſatte oſs i en, där jag undfägnade mina ledſagare med Caffé, Tobak och Sorbett. Hvad Vin och Liqueurer angår, fins ej däraf til ſalu i Conſtantinopel; åtminſtone icke offenteligen, i ſynnerhet under Ramazan; man har ſagt mig, at ſtraffet ſom en Muſulman undergår, om han dricker vin i Ramazan, är: at man ſlår ſmält bly i munnen på honom. Jag uppehölt mig här tils kl. efter 10 om aftonen. Då vi begåfvo oſs tilbaka, funno vi tilſtängde portar, ſom man öpnade för en Para; det äro träbomar til at ſkilja quarteren åt, aldeles til utſeendet ſom en Svenſk grind; på Turkiſka heter den *Parmak Kapi;* man ſtänger dem om nätterne för Policens ſkul, och en vakt är vid dem. Vår Turk Derwiſch Mahhmud Effendi tog afſked af oſs, och vi paſſerade förbi *Gamla Seraillen*, där jag ſåg många kittlar i högar bredevid muren; de tilhöra Janitſcharerne, och ſäges, at om man rör vid deſſa kittlar blir man Janitſchar par force. Vi gingo ſe-

dan ut igenom en af de ſtora Stads-portarne, nemligen *Baktſche Kapi* och togo en båt til *Topchane*; båten var dyr, efter det var nattetid. Roddarne påſtå, at det år vanligt betala 1 Piaſter om natten, ehuru man om dagen ej betalar för öfverfarten mer ån 2 à 3 para.

D. 2 Nov. var Turkarnes Beyram. Om aftonen voro icke Mosquéerne illuminerade, ſom många likvål ſåga, åfven i trykta beſkrifningar. Turkarne gåfvo mig det ſkålet, at det år för at ſkilja Beyram ifrå Ramazan.

D. 6 Nov. begaf mig til St. *Demetri*, ſåſom Grekerne i dag firade des feſt. Dår var ſtor folkſamling, man celebrerade en måſſa och bad offenteligen i Kyrkan för Patriarchen *Sophronius*; ſedan utdeltes åt de fattige *Kurban*, eller bröd och kött, gratis; och det var underligt at ſe på, huru man ſprang och ſlogs om bitarne, likaſom om en Cocagna eller Krönings-oxe. Vid Grekernes Gudstjenſt tigges mycket af den orſak, at Grekiſka Kyrkorna under Turkarne ej hafva andra inkomſter, men måſte betala mycket åt Turkarne ſine Herrar för Religions-friheten, ſamt ſedan löna ſina Pråſter, bygga &c. Pluraliteten af dem ſom betala åro Grekiſke Handtverkare. Med alt detta åro dock Grekiſka Kyrkorna hårſtådes tåmmeligen rika, ehuru de ej töras viſa ſina rikedomar. I dag var dock i St. Demetri en ſtor mångd ſilfver-ljuskronor; fat af ſamma metall, på hvilka man ſamlade almoſor, både inom och utom Kyrkan; man anfalles öfveralt af deſſa Kyrko-tiggare, ſom nyttja alla medel at vinna några para; man preſenterar Helgona-qvarlefvor; man ſåljer ljus; man beſtånker med roſen-vatten; man ropar, man beder; i almånhet åro Pråſterne de

ſom

ſom göra detta handtverket. Desutom är Turkiſka vakten ſom förmår de arma Grekiſka underſåtare at betala ſig; de ſtänga igen vägen för dem med kåppar. Detta är en extorſion, grundad på vanan, ej i lagarne. Kortligen, de ſtackars Grekerne blodſugas på alt ſätt; men ockſå äro de ſå nåsviſa, at om ej Turkiſke påken hölle dem någorlunda i ſtyr, ſkulle de vara odrägelige. Grekerne betjena ſig ock altför ofta af *Bannlyſning*, ἀφοϱιςμός, ſtundom för nog ſmå felſteg; ty ſom de ej ſjelfve hafva den verldſliga armen, måſte de ſåledes tygla de olydige. — Det äro Präſter ſom arrendera Kyrkorne, och betala något viſt årligen.

D. 9 Nov. gick ned til Galata och hörde hos Jeſuiterne P. *Albi* predika på Turkiſka: *Huru en Chriſten efter Jeſu exempel bör älſka ſina ovänner.* Man blandar många Armenianſka termer i Turkiſkan, nemligen i alt det ſom rörer Theologia Dogmatica och Myſterierne, ſom ej kan uttryckas på Turkiſka, men väl på Armenianſka; efter Chriſtna Läran är ganſka gammal i Armenien, ſåledes ſäger man *Treenighet*, *Bekännelſe*, *Sacrament*, *Mäſſa*, *Transſubſtantiation* &c. på Armenianſka.

D. 11 Nov. förfogade mig til Conſtantinopel för at ſe huru *Prinſen i Moldau* inſtallerades. Jag gick til Stor-Vizirens Palats, och fann där Prinſen af Moldau med hela des ſuite til häſt, under de två ſtora Lönn-träden, hvareſt han väntade, ſåſom alla Europeiſke Miniſtrarne, til des Viziren kom ut och for förut med hela ſin Hof-ſtat. Prinſen red på en häſt, ſom var väl monderad à la turque; han hade en päls med ſtora gull-franſar, därunder en klädning af hvitt ſidentyg och en mårdſkins-möſſa på hufvudet. I des ſuite voro hans tre Söner til

 häſt;

håst; det gick mig til sinnes at se dem; i dag uplyfter lyckan dem, i morgon tör hända åter nedstörtar dem. Så gick det med des Företrådare, Prins Jika, som förlorade hufvudet. Quoties voluit fortuna jocari! Prinsen kände igen mig, ty vi hade ofta sett hvarandra under den tiden han var *Portens Drogman*. Han talte vid mig en lång stund. Utlät sig: at det var en stor lycka at få resa och se verlden. Jag frågade honom: om det vore i dag som han skulle emottaga de 2 Svansarne? Hvartil han svarade: at han i dag skulle få den Hufvudbonaden, som vanligen gifves åt Förstarne af Moldau och Wallachiet; men nästkommande Torsdag skulle han få de 2 Svansarne, dock ärnade han ej komma sjelf at emottaga dem, utan skulle skicka sina Söner. Det blir ock någon skilnad i Ceremonielet, som börjas nästkommande Torsdag kl. 4 efter Turkiska räkningen. Prinsen talte sedan med Turkarne, med Tchiaousch Baschis *Kiatib* och med *Emini*; han berättade för dem, at jag vore en Svensk resande som ärnade fara til Arabistan m. m. Sedan ankom Portens Drogman Hr *Caradschia* och förenade sig med Prinsens suite. Man måste efter vanligheten, vänta mycket länge på ordres ifrån Seraillen. Änteligen kom en *Tchiaous* därifrån i fult galopp, och tilsade Viziren at förfoga sig til Divan. Han kom med sin Ceremonié-Turbant, med Guldbindeln, och steg til håst åtföljd af en stor suite. När Stor-Viziren och hela des suite passerat, for äfven Prinsen med sin suite til Seraillen. Man steg af hästarne på första gården, nemligen de Christne; men Viziren och des följe redo ända in i porten af andra gården, dock ej längre fram. *Prinsen af Moldau* stadnade til fots i andra porten, tils befalning kom, at han finge träda in. Man gaf honom Caffé emed-

lertid.

lertid. Janitscharerne lupo hopıals at taga deras ris och bröd, som efter vanligheten åt dem utdeltes på gråset. Alt hitintils var Ceremonielet lika som för de Europeiske Ministrar. Men når Prinsen gick in öfver andra gården, så gick han ånda til Divans-Porten, görande en djup bugning för Stor-Viziren, som satt dår; men gick ej dit in, som Ministrarne och Ambassadeurerne göra, utan begaf sig långre fram til den salen eller Kiosken, som år emellan Divan och den dörren, hvarigenom man går in til Sultan. Uti detta rummet satte han sig tillika med hela sin suite. Jag följde med öfver alt för at noga betrakta alla omståndigheter; och nu betraktade jag ganska beqvåmligen denna andra Seraille-gården, som år så helig. Salen i hvilken vi voro har en slags afplankad uphögning; det år liksom en Predikstol, och man sade mig, at Mufti kommer dit vid Beyramsfesten. Guds och Mahomets namn stå dår skrifne med Cufiska bokståfver. På denna gården åro många Cypresser planterade radtals; dår åro åfven Lönnträd, m. m. Et stort antal hus och mycket folk åro i Seraillen. På ena sidan åro köken, som hafva många och altid rökande skorstenar; dår stodo Janitscharer i ordning upstålde långs framåt muren; jag tror at de voro vål öfver 1000 til antalet. Man bar ur dessa köken en stor mångd med fat, åt alla dem som voro i Seraillen; åt *Stor-Viziren* uti Divan med de 2 *Kadis-Asker;* åt *Tchiaousch Baschi*, nåra vid Sultans dörr; åt *Kapidgi Agasi* nåra vid salen, dår vi voro; och åt alla *Tchiaous* och *Kapidgi;* desse sednare åto på marken; men åt de andre gaf man faten på tråbord utan duktyg; och åt *Tchiaousch* på långa bråden; man lågger trådskedarne på dessa bråden eller bord, och hår åtes med mindre snygghet och ordning ån vid våra *Slåtter-öl* i Sverige. Man bar

bar ock mat åt Prinſen af Moldau, åt des bågge Söner och åt Portens Drogman i ſalen, på et tämligen ſnyggt bord. Sedan kom en *Tchiaouſch Baſchi*, med Hatti-Scherif eller Sultans ordres; han bar detta papper högt i högra handen nära til högra örat af vördnad; i vänſtra handen hade han commandements-ſtafven, hvarmed han bultade i marken. Han gick öfver gården til Stor-Viziren uti Divan. Prinſen af Moldau ſteg ned ur ſalen, och ſatte ſig på bänken nedanföre. En *Tchiaouſch Baſchi* och en *Tchar-Baſchi* kommo med den Hufvudbonaden, ſom var ämnad åt Prinſen. De ſatte den på Prinſens hufvud, ſedan han aftagit ſin Mårdſkins-möſſa. Denna hufvudbonad är en möſſa i form af en up- och nedvänd kalk, mycket garnerad med guld, och rödt ſammet i kullen, ſamt en ſtor hvit fjäder-buſke, ſådan ſom Tchar-Baſchi båra. Ofvantil och på ſidorne af det röda ſammetet voro 2 aigretter, ſom blänkte likaſom Diamanter, men jag tykte at de voro af poleradt ſilfver. Denna hufvudprydnad kallas *Kuka*. Ordet är Wallachiſkt, ſom man ſäger. De Turkiſke Auctorerne betjena ſig af ordet *Uſkuſia*, och denna ſeden, at gifva åt Prinſarne af Wallachiet och Moldau en ſådan *Uſkuſia*, är ifrån den tiden, då Prinſen af Moldau begick det förräderiet och drog ſig undan Konungens i Ungern lydnad, ſamt öfverlemnade ſig åt Turkarne år 1497 eller 902 af Hegiret. Hela belöningen för detta förräderi beſtod däruti, at han fick privilegium at få en *Uſkuſia* vid inveſtituren. Denna *Kuka* var ej gjord efter Prinſens hufvud; han var nödſakad at trycka den med handen eſomoftaſt. Sedan gaf man honom en Caftan; lika ſå åt des Söner, och åt de öfrige af Suiten, ſamt åt Portens Drogman. Prinſen fick ej en Påls ſom de Europeiſke Miniſtrarne plåga få.

Prinſens Fader, en ganſka vördig Gubbe, var med i Suiten. Därefter gingo förſt de två Kadis-Aſkier in til Sultan; därnäſt Stor-Viziren. Då deſſa Herrar gingo förbi, gjorde Prinſen af Moldau mycket djupa bugningar; han rörde näſtan med pannan vid jorden. Tchiaouſch Baſchi gjorde ock för honom ganſka djup reverence, och lade handen näſtan til marken, ſedan til munnen och ſiſt til pannan. De andre Turkarne, ſåſom Janitſcharerne, Capidgis m. m. krökte endaſt kroppen ganſka djupt. Åntligen introducerades Prinſen til Sultan. Det tillåts endaſt för 4 à 5 perſoner at följa med, nemligen des Fader, des 3 Söner och en annan. Portens Drogman ingick ockſå; i det ſtället at en främmande Miniſter kan hafva 9, ja 11 à 12 perſoner med ſig då han går in. Man ſade mig, at Prinſen, då han kommer in til ſin Souverain, kaſtar ſig aldeles ned til jorden för honom m. m. Imedlertid ſpatſerade jag ute på gården, ſom jag fann vacker och champêtre; den gaf ſnarare tilkänna et Landthus, än et Slott i Reſidencet. Jag obſerverade, at på ömſe ſidor om porten, där man ingår til Sultan, är des Chiffre eller Tugra med gyldene bokſtäfver, nemligen *Abdul Hamid*, likaſom det ſtår på mynten; men på gårdsporten nedanföre, ſes på bägge ſidor des Företrädares *Muſtaphas* Chiffre, ſom är ännu qvar i gyldene bokſtäfver. Sedan ſåg Viziren med des Suite och därefter Prinſen fara ut. Därifrån begaf jag mig til St *Sophie*; och gick dit in, tagande mina Toflor i handen. Jag betraktade noga de gräſeligen ſtora Colonnerne af Porphyr; de öfvergå alt hvad man kan ſäga. Äfven ſåg jag en Colonne af Verd antique; eller rättare af Serpentin. Det är ſåledes et miſstag af Grelot, när han ſäger: at alla Colonnerne äro af Granit. Jag beſkådade med bäſta

upmårkſamhet hela Coupolen, ſom år beſynnerlig och driſtig; den år platt och vidſtråkt; jag har aldrig ſett en dylik, och bågen bör hafva varit mycket ſvår at exequera, ſåſom den ej år högre; förgylda moſaïquer ſitta ånnu qvar uppe i Coupolen. Nu mårkte jag huru ganſka exact den plan och ritning år, ſom Grelot gifvit oſs. Grelot ſåger: at Coupolen har 18 toiſes i diameter och ej mer ån 3 i djuplek; den år éclairerad medelſt 24 ſmå och låga fenſter. De ſtora Porphyr-Colonnerne åro 8, och de af Granit 32. Således åro inalles 40 Colonner ned i Templet; nemligen 20 ſt. på hvardera ſidan. Deſſe nedre Colonnerne underſtödja 60 andre, ſom åro uti Gynaikion eller Galleriet ofvantil. Således åro alla Colonnerne uti ſjelfva Mosquéen ej flere ån 100; ſamt desutom 4 af medelmåttig ſtorlek och 3 ſmå, ſom åro öfver dörrarne. Alla Colonnerne åro tåmmeligen vål ſvarfvade; men deras Capitåler ſvara ej dåremot. De åro af en Græco-Göthiſk Ordre. Åtſkilliga Turkinnor, ſom åtfölgdes af en Turk, beſågo åfven vid detta tilfållet Templet och förråttade ſin bön. Då jag gick tilbakas ifrån Conſtantinopel, råkade jag hos en af mina bekanta i Galata en Derviſch ifrån Adrianopel, ſom förſtod Mathematiquen och ſom gjort et Inſtrument, hvarmedelſt han trodde ſig kunna finna Longituden til ſjös; han viſste at tala om logarithmer, ſinus, tangent m. m. Et verkeligit phénomene i detta landet.

D. 2 Dec. gjorde beſök i *Fenar* hos Årke-Biſkopen af Caſtoria: *Gennadio;* en ganſka lård Prælat. Han viſade mig en *Utlågning öfver Uppenbarelſe-boken* på Grekiſka, ſom han nyligen köpt. Den år gjord af *Andræa*, Årke-Biſkop i Ceſarea i Cappa-

Cappadocien; öfversatt på Latin af *Theodorus Peltan*, utgifven och försedd med noter af *Fredric Sylburg*, trykt 1596 in fol. bestående af 141 sidor. Denna bok är rar. Jag märkte at Peltan ej har väl öfversatt sin Auctor, när han talar om Romerska Stolen t. e. då han säger: at det är åtskillige uttydningar på djurets tal, 666, och at ibland andra Λατεῖνος utgör detta talet. Den ofvannämnde Prælaten talte väl Latin, som är nog sällsynt här i landet.

År 1778.

År 1778, d. 8 *Jan.* gick ned til Dominicanernes Kloster i Galata, där jag besökte P. *Raphael Zerowonisky*, hemma ifrån Prag och som härstammar ifrån en Polsk familie. Han har varit länge i Ninive, och känner rätt väl det landet. Vi talte om *Assidi* eller *Jesidi*, som äro djefvulens tilbedjare; den de på sit språk, som är Curdiskan, kalla *Gutter*, hvilket betyder *en liten Gud*; ty *Gott* är *Gud* likasom i Tyskan och i Persiskan *Khuda*. Deras språk, som eljest är et särskilt språk, är blandat med Persiska och Arabiska. Desse *Assidi* äro Manichéer, och erkänna tvenne principier. De bo vid foten af berget Caucasus i byn *Caderi*, som är belägen 8 timmars våg ifrån Mosul, norr ut. Deras Öfverste Präst kallas *Tcholibek*. Men hvad Curderne uti Curdistan eller gamla Medien angår, som tala Curdiska språket, så äro de Musulmaner. De 3 Dominicanerne, som uppehålla sig uti Mosul, hafva författat en *Historia öfver Curdistan* med Geographiska Chartor på Italienska, den de för några månader sedan skickat til Rom at där tryckas. De hafva hemtat sina underrättelser i synnerhet af Paschan i *Amedien*, som heter *Baram*, och som anlagt Staden *Zaku* vid floden *Zab*, 4 dagsresor ifrån Ninive emot vester. Han härstammar ifrån Califerne i Bagdat och skal äga många gamla MSS. på pergament af 7 à 800 års ålder. De bestå af rullar skrefne på Persiska. Desse Missionairerne hafva också gjort för sit eget bruk en *Curdisk Dictionnaire* på Italienska i MSC. För at skrifva Curdiska Språket har man antagit de Arabiska

biſka bokſtåfverne, likaſom Turkarne gjort. P. Raphaël ſade: at Miſſionairerne paſſera dår i landet fōr Låkare. Denne Pater har ock ſtuderat litet i denna vetenſkapen i Italien. Han beråttade, det man ånnu talar Chaldaiſkan i 3 ſtora byar i Diarbekir; uti *Tokoibi, Tiari* och *Heniamſi;* hvilka åro ſåſom Republiquer i dalen af berget Caucaſus och afgifva i Krigstider 6000 Man åt Paſchan. Den Dialecten, ſom detta folket talar, år ſå ſkiljaktig ifrån deras Lithurgie, at de ej kunna fōrſtå den. Åfven ſkiljer den mycket ifrån Syriſkan; men i grunden åro dock deſſa ſpråk deſamme, och kunſkapen i det ena låttar mycket då man vil låra det andra. Det år ſåſom vulgaira Grekiſkan i anſeende til den litterala.

D. 20 *April* tilbōd den Polſke Internuntien eller Envoyéen Hr *Boscamp* mig at gōra ſig ſållſkap och beſe *St Sophie*, hvartil han bekommit Portens Ferman eller tilſtånd. Jag får, i anledning af detta koſtbara tilfållet, gōra några tillåggningar til det jag fōrut anfōrt om detta mårkvårdiga Tempel. Vi ſtego upfōre en trappa utan trappſteg, på hvilken de forna Grekiſka Kejſare, ſåſom det ſåges, brukade at rida up. Eljeſt var denna trappan egenteligen inråttad fōr Qvinnorne, ſom dår fordomdags gingo up til *Gynaikidion* eller Galleriet. Den liknar trappan i St Petri Kyrka i Rom, men ſom dock år ſtōrre och måſterligare gjord på alt ſått. Ifrån detta Galleriet beſågo vi Templet uti alla mōjeliga ſynpuncter och på alla ſidor. Uppe uti Cupolen eller Domen ſitta ånnu många Moſaïquer qvar, och den ſom håller vakt vid Mosquéen, ſåljer dåraf åt de nyfikna. Til Grelots beſkrifning på St Sophie, ſom år den accurataſte vi åge, kan dock åtſkilligt tillåggas, och den tål på ſina ſtållen råttelſer, t. e.

 at

at på de stora Colonnerne äro stora ramar inhäftade, inom hvilka Mahomets och de förste Califernes namn stå skrifne med Arabiska bokstäfver, nemligen *Muhammed*, *Abubekr*, *Omar*, *Osman*, *Ali Hassan* och *Huseip*, med en sentence eller bönesuck åt hvar och en. Desamma namnen äro ock skrifne i andra ramar nära vid *Mihràb* eller *Kible*, men med små bokstäfver. *Mihràb* är nedre uti Templet vid golfvet, och nära därvid är *Membèr*, dit *Kiatib* allena går up om Fredagen vid middagstiden. Nära därvid är den stora och höga Prädikstolen, hvarifrån Müezzin utropa bönen, sedan de förut ropat den ifrån Minarets eller tornen. Långt därifrån midt i Templet är den lilla Prädikstolen för Prästen, som är en Scheik, hvilken prädikar 2:ne gånger om dagen. *Membèr* eller prädikstolen är ej för Mufti, såsom Grelot säger, ty Mufti har ingen ting at göra i denna Mosquéen; utan det är *Kiatib* som stiger up i denna prädikstolen för at hålla *Khutbé*, eller den almänna förbön för Sultan, alla fredagsmiddagar och vid de stora festerne. När vi hade väl examinerat alt ifrån Galleriet, gingo vi ned i sjelfva Templet; men det var med mycken möda at man ville gifva oss därtil tilstånd; också minskade man ansenligen antalet af vårt sällskap; man tilstadde ej flere än 5 à 6 stycken at få gå dit in; och jag befann mig händelse-vis ibland desse lyckelige. Man måste taga af sig skorna och gå i strumporna; men den goda tapeten, som var utlagd öfver hela gålfvet, förvarade fötterne för kölden ifrån stenarne. Vi gingo under Sultans Tribune, och sedan passerade vi nära vid *Mihràb*, hvarest ligga 2:ne tjocka Alcoraner och två stora vaxljus vid sidan. Här bredvid hade Altaret varit i Christna tiden. Vi sågo Colonnerne af Porphyr, af Verd antique, af Granit och af vanlig Marmor.

mor. Se detta äro alla slags stenar som finnas i detta namnkunniga Tempel; hvad Serpentin beträffar, som Grelot omtalar sid. 194, så har jag ej blifvit den varse. Förmodeligen har han tagit Verd antique för Serpentin, såsom han ej någon gång har nämnt den förra sorten; fastän här äro så många Colonner, små och stora af Verd antique både uppe i Galleriet och ned uti Templet. Vi gingo förbi dörren til *Kitabchané* eller Bibliotheket, som Sultan Mahmud anlagt i detta Tempel, och hvarest skal, ibland andra rara böcker, finnas en Alcoran, skrifven af Califen *Osman* med Cufiska bokstäfver, men omöjeligt var det at få gå dit in; Ja, *Mihmandaren*, eller den Turkiska Officeraren, som skal beledsaga Polska Envoyén til gränsen, gick så vida uti sin nitiske vidskeppelighet, att han hindrade mig att stadna och se vid dörren, som likvål var tilstängd med lås före. Vi gingo omkring hela Templet och ut i Förhuset eller Portiquen, som af gammalt kallades *Nartex* och som nu heter på Turkiska *Taalimchané*; där ses öfver en dörr, en Likkista af gul marmor, i hvilken Turkarne säga: at en Prinsessa eller en Grekisk Kejsares Dotter är begrafven, för at vara i säkerhet för en orm, som hon altid fruktat före, at han skulle upsluka henne lefvande eller död. Sluteligen utdelte Hr *Boscamp Backschis* eller drikspengar åt den som visat oss Mosquéen, och vi förfogade oss tilbakas til Pera.

D. 22 *April* for jag öfver til *Chalcedonien* och besåg den *Grekiska Kyrkan*, där man påstår, at det 4:de *Concilium Oecumenicum* blifvit hållet; där finnas ej flera fornlemningar, än en Marmor-Colonne; utom denne har här tilförene varit 3 andre Colonner, som af Turkarne blifvit borttagne och satte i Mosquéerne

quéerne i Constantinopel; men Grekiske Munkarne föregifva: at Turkarne ej varit i stånd, ehuru försök blifvit gjorde, at borttaga den 4:de, ty St Euphemia, åt hvilken denna Kyrka är dedicerad, har medelst sina underverk hindrat dem därifrån; Karlarne, som ville borttaga pelaren, föllo omkull m. m. Munkarne påstå, at där är en Hagiasma eller helig källa fördold inne uti Colonnen, som svettas på detta Helgons årsmotsdag, och hvilken svett äger en helsogifvande kraft, då man stryker den på bomull och lägger på lemmalytta menniskor. Kyrkan har en Dome, som uplyses medelst 8 fenster. Man framvisar äfven et jern eller spett, på hvilket St Euphemia lidit martyr-döden, och hennes Lidandes-Historia står målad på en tafla. Desse Munkar voro så okunnige: at de trodde det ej vore mer än 400 år sedan detta Helgon lefde och Mötet hölts. Kyrkan i sig sielf är ej gammal och det ser ut, som Mötet ej hållits här; ej så mycket för Kyrkans ringa storlek; ty 3 a 400 personer skulle nog kunna rymmas här; utan därföre at bygnaden aldeles icke är antique; ej eller grundvalen. Också måste en af desse Prästerne sluteligen tillstå; at Mötet blef hållet en liten mil härifrån vid *Heider-Pascha*, hvarest är en Hagiasma, på det rum, där gamla Chalcedoniens Cathedral-Kyrka stått.

D. 5 Junii. Min Turkiske Läromästare berättade mig den nyheten, at han i går låtit omskåra sina bägge Söner, vid det tilfället, då *Topgi Baschi* lät förrätta denna Ceremonie med sin Son. Denne Åmbetsmannen hade då gifvit fri omskärelse och nya kläder åt 400 fattige gåssar; 14 st. Ryske Matroser, som gjort sig til Musulmän, hafva varit med i detta antalet. Topgi Baschi har gifvit stora måltider

4 à 5

4 à 5 dagar. Man begår omſkårelſen antingen en Måndag eller en Thorsdag; likſom giftermålen. Det år et bruk, men icke en lag.

D. 18 Junii ſåg en beſynnerlig Proceſſion, ſom paſſerade förbi mina fenſter. Man bar en Armeniansk Pråſt i triumf på en Lånſtol, med en fackla i handen, klådd i en vacker Sidentygs - Måſshake; 12 Armenianſke Pråſter gingo förut och ſöngo. Man berättade mig: at denna Pråſten för någon tid tilbaka antagit Catholſka Låran; men nu återvånt til den Armenianſka Kyrkan, och at han dårföre bars i ſegertåg igenom de gator, dår Catholikerne bo, för at öfvertyga dem om deras vilfarelſe; han tyktes vara en man af 50 à 60 år. Såſom det i dag var la Fête - Dieu hos Catholikerne, borde det naturligtvis gå dem til ſinnes at ſe et dylikt ſpectakel.

D. 11 Octob. gjorde en reſa til byn Belgrad; dår jag hade tilfålle at biviſta et Grekiſkt Bondebröllop. Denna by bebos förnåmligaſt af Greker; Bruden var ånnu i ſina Föråldrars hus; hon hade på hufvudet en Krona eller *Stephani*, gjord af glitter och guldtrå, ſom på Turkiſka kallas *Tel,* och *Tira* på Grekiſka. Anſigtet var öfverhöljdt med et flor; hon var omringad af qvinnor; och hela rumet var upfyldt med hemgiften, ſom hon fått af ſin tilkommande man, nemligen en ſtor hop broderade nåsdukar, pungar, qvinno-klåder, madraſſer, koppar-ketlar och flere köksſaker m. m. Bruden får ej tala bröllops-dagen. Hon ſteg up då jag kom in, kyſste min hand och gned den emot pannan. Å min ſida förſummade jag icke heller at på et klingande ſått viſa min höflighet. Mannen var ån icke dår; ty de ſkulle gå til Kyrkan at vigas. Vigſlen

skulle ske kl. 2 eller 3 efter middagen. Imedlertid kringbars en röd stöfvel, hvaruti man lade penningar åt Brudgummen, som sedan borde draga på sig dessa stöflarne med penningarne uti, och dansa på det sättet. Efter middagen gingo vi til andra byn, där vigslen skedde; Brudparet kom just då ur Kyrkan, där de blifvit vigde. Vi sågo Brudgummen dansa på gatan med sina röda stöflar, och alla karlar dansade med honom åtskillige Grekiske dansar; men Bruden följde i sakta mak efter, förd under armarne af 2:ne sina Bröder eller andra slägtingar, och följd af många qvinnor, hennes anhörige eller vänner. Man fortsatte marchen sålunda ända til Brudgummens hus, dit man gick in; man bar fram för Brudskaran röda fanor under musik och dans, och 2:ne kransar, samt Damackhané i en korg. Damackhané är en klädning af pråktigt tyg, som Bruden efteråt sätter på sig *).

*) Härmedelst är nu Sammandraget af *Turkiska* Resan slutadt. Det har icke kunnat blifva vidlöftigare, dels i anseende därtil, at sal. Prof. Björnståhl redan beskrifvit densamma uti de flera och omständeliga Bref, hvilka utgöra *Tredje* Delen af Rese-Beskrifningen, dels ock i anseende därtil, at Hr Författaren under sit vistande i Constantinopel ej kom vidare utur denna Orientens Hufvudstad, än blott til de närmast därintil belägna Orter. Nu följer i ordningen Grekiska Resan.

År 1779 d. 17 *Mart.* *) skildes jag ifrån *Volo* och det *Svenska Skeppet*, efter et ömt afsked af mine qvarlemnade Landsmän, och beledsagad af min Janitschar, *Ahmed Bascha*, fortsatte jag resan. Lykligtvis hade jag uti denne Janitschar råkat på en hurtig och trogen följeslagare; denne Man har ock flere gånger räddat mig ur vådliga äfventyr och är en Turk af åtskilliga goda egenskaper, ehuru han eljest bråsar på Nationen, at ej just vara någon pålitlig Historicus. Nog af, den gode *Ahmed Bascha* är en tilförlitlig Man at resa med, och mer hör ej af honom fordras. Emot aftonen ankommo vi til *Velestine*, en Turkisk by, belägen 3 timars våg ifrån Volo; och jag qvarterade mig in i et Turkiskt Värdshus eller en *Chan*, och råkade i sällskap med åtskillige Turkar. Detta folkets idéer, som voro tämligen nya för mig, gjorde at jag tilbrakte min afton ganska nöjsamt. Turkarne inblanda *Ödet* i alla förrättningar och händelser. Til bevis därpå tjenar den fråga, som *Chandsc'ii* eller Gästgifvaren gjorde mig: Om ödet skulle vilja det, ärnar Ni då resa til Jeni-Scheher eller Larissa? Folket i denna by sade, at Venetianerne här fordom haft en Klädes-Fabrik, och at denna ort kallades *Kutschuk Venedig* eller *lilla Venedig;* emedan Venetianerne måst uppehållit sig här, då de rådde om *Volo.* Följande dagen fortsattes resan måst altid åt *Norr.* Nejden omkring Velestine är ganska bergaktig; men längre fram fägnades ögat af upbrukade åkerfält och vackra slåtter; då vi kommo til någon by, gömde folket sig undan in i huset, af fruktan at vi voro *Albaneser;* hvilka under

 dessa

*) Här tager Resan til Grekland sin början.

dessa oroliga tider, fara fram öfveralt i landet med härjande och plundring. Icke långt ifrån Grekiska Byn *Maimular*, sågos sönderslagna stycken af cancelerade Colonner, som voro antique; och tror jag såkert, at dår åfven måtte finnas gamla Grekiska Inscriptioner, om man ville gifva sig möda och tid at eftersöka. — Emot aftonen ankom jag til *Larissa*. Denne Stad kalla Turkarne *Scheher* eller *Jeni-Scheher*, och år den belägen 10 à 12 timmar ifrån *Volo*. Dår uppehöll jag mig til den 21. Floden *Peneus*, som har sit ursprung ifrån *Pindus*, flyter nåra intil Staden på Nordvestra sidan. Den liknar tåmligen Tibern med sit gulaktiga vatten. Turkarne kalla denna flod: *Kiöstem*, men Grekerne *Salambria*. I Staden *Larissa* år ingen Grekisk Kyrka, sedan den enda dår var blef förstörd för 7 à 8 år sedan. Grekerne måste förrätta sin Gudstjenst i en Grekisk By, som ligger et stycke från Staden, och dår hafva de en Kyrka. Men Turkarne hafva et tilräckligt antal af Tempel; ty hår åro 24 stora *Dschami*; sådant oaktat hållas Turkarne hår i Staden för ganska elake. Hår år ock en Judisk Synagoga, som år tåmligen stor. Jag bivistade hela deras Gudstjenst; det tyktes mig at den varade långre hår ån annorstädes år vanligt. De låsa och bedja mycket. Deras böcker åro trykte i Venedig, Amsterdam och Salonichi. Rabinen visade mig sit Bibliothek; det var et helt skåp fullt med Böcker, som voro i god ordning satte. Judarne voro nu sysselsatte at reda til sin Påska-Högtid. *Larissa* år eljest illa styrdt. Det år endast en *Mollah*, som år Stadens förnåmsta Styresman; således en *Andelig* Regering. Imellan de förnåmare i Staden år oenighet och afund; dårföre blifva icke skålmstycken straffade, utan Arnauterne plundra opåtalt, efter hår ej residerar någon

Ba-

Bascha, som håller skick och ordning på dem. Nu var här mycket oroligt i Staden. Den *gröna Fanan* eller Bejrak var utsatt på gatan åt den trakten, där *Janitschar-Odan* eller Högvakten är, och Trummorna rördes beständigt. Detta är tecken til Krigsförklaring här i Landet, eller at Tropparne böra på Sultans befalning samlas. För ungefär 10 dagar sedan började man på lika sätt i *Volo* at hänga ut *Bejrak*. Så gör man ock öfveralt. Och är det för en Christen ganska äfventyrligt at passera den gatan där Fanan är utsatt. Icke mindre vådligt är det ock, at i så orolig tid anställa resor i landet; ty man blir hållen för en Spion, hvilket hänt så wäl mig, som en Italiensk Läkare Doct. *Rossi*, med hvilken jag här råkade i sällskap. Tillika med honom begaf jag mig ock *d. 21* ifrån denna ohyggeliga och oroliga ort til Staden *Tirnava*, som ligger 3 timmars resa ifrån Larissa.

Angående Handeln i *Volo*, på hvilken jag äfven fäste min upmärksamhet, fick jag följande efterrättelse: Man exporterar ifrån Volo och des granskap 30 à 35,000 Ockor Silke, som betalas med 10 à 11 Piastrar Ockan och understundom dyrare. Detta Silke går til *Holland*, *England*, *Genua* och *Livorno*; samt nytjas endast til gröfre arbeten. Ganska liten quantité däraf föres til *Frankrike*, ty detta Silke duger ej til fina tyger. Tullen betalar Köparen: Frankerne betala 3 proCent, Turkarne 4, och Greker, Armenianer och Judar, eller Rajas, betala 5. Desutom betalas en annan afgift, kallad *Mizanharir*, som här är 6 Paras per Ocka. I *Smirna* betalas 10 för Tullen och alt, som är en fixerad tarif. — Härifrån utgår äfven mycket Bomulsgarn til Ryssland, Venedig m. m.

Afresan ifrån *Larissa* til *Tirnava*, i sällskap med förenämde Hr *Rossi*, skedde d. 21 *Martii*. Vi passerade öfver Floden *Peneus*. Landet är slätt och väl brukat; öfveralt stora Fåra-Hjordar. På höger sågs Berget *Kissavo* eller det gamla namnkunniga *Ossa*, och litet längre i *Norr*, *Elimbos* eller det gamla *Olympus*. Bägge lågo betäkte med snö. *Peneus* faller ut imellan desse bägge bergen. På långt håll syntes, efter Janitscharens berättelse, *Baba*, som är läget af det märkvärdiga *Tempe* i Thessalien. Vid Stads-porten i *Tirnava* möttе några små ledsamheter, af *Albaneserne* eller *Arnauterne*, som äro Portvaktare och Besökare; men dessa hindren öfvervunnos lykligen medelst driks-penningar. Staden är tämligen stor. Här besöktes den *Grekiske Metropoliten af Larissa*, som residerar här. Des namn är *Meletius*; han är en ung, artig och tämligen kunnig Man; född i *Fenar* eller Grekernas qvarter i Constantinopel. Han lofvade Recommendations bref til *Triccala* och til de *Grekiska Klostren*, såsom alla dessa orter i andelig mätto dependera af honom. Här i Staden äro 16 Kyrkor, och desutom 2:ne utanföre vid Klostren. Cathedral- eller Domkyrkan är den största. Förut var *Domkyrkan*, tillika med *Metropolitan-sätet* i Larissa; men Turkarne hafva förstört Kyrkan därstädes. Turkarne hafva til sin Gudstjenst här 6 *Dschami* eller stora Mosquéer, med et *Minaret* eller torn hvardera; och desutom några små *Mosquéer*. I Staden äro många *Färgerier*; men färgningarne äro falska och vara ej länge. Det äro Greker, som hafva detta handtverk. De fläste Invånare äro Greker, och man kan säkerligen räkna 4 Greker emot en Turk. En förargelig händelse, som kunnat medföra ledsama följder, tildrog sig här med oss. Den Italienske Doctoren roade sig en

gång med at lossa et Pistol-skott på gården i huset där vi bodde; och en Grekisk Gosse, som kommit in på gården, ropade: at de ankomne främlingarne velat döda honom, och at han vore sårad. Lugnet återskaffades dock genast af den hurtige och pålitlige Janitscharen. Denna tilfällighet påskyndade dock afresan ifrån *Tirnava*, som gjordes *d.* 24 *Martii* efter middagen til *Zarko*, sedan jag fått af Prélaten de åfvannämde Brefven til Stiftets Clericie. På denna resa mötte oss, och undgicks igenom Guds försyn, en ny och vida betydligare farlighet; ty et stycke ifrån Tirnava råkade vi 10 à 12 Albaneser, som suto på ömse sidor om vägen, och hade ofelbart anfallit oss, därest icke Janitscharen å nyo visat prof af hurtighet och trohet. Han hälsade dem vänligen med et: *Selam Aleikum*, hvartil de svarade: *Vealeikum Selam*; ja, en af dem steg up af agtning, då han hellade på *Janitscharen*. Jag helsade dem likaledes på det sättet, at jag lade handen på bröstet, och ingen vidare olägenhet hade vi af detta möte. Desse *Albaneser* voro *Tschorba* eller af de uproriskas parti. Vid ankomsten til *Zarko* besöktes därvarande *Biskopen Ananias*, en lärd Gubbe, men numera rörd i vänstra handen af slag. Biskopen bor här i *Zarko*; men bär ej namn af orten; ty alla Ecclesiastique titlarne äro äldre än dessa byarne. *Zarko* är en stor by, och belägen i en dal imellan höga och branta berg; Landsbygden däromkring är härlig. I byn äro 5 à 6 *Grekiska Kyrkor*, men ingen *Dschami*. Byn styres af en *Subaschi*, som är *Arnaut*, och hvilken emot oss var ganska höflig, och sade, at han efter Sultans befalning vore oss alt biträde skyldig.

D. 26 *Martii* afreste vi ifrån *Zarko*. *Formännen* eller Skjutsbönderne voro *Vlachi* eller Bönder ifrån *Walachiet*; och tala *Walachiska* språket, blan-

blandadt med Italienska. Dessa kallas på orten *Hvita Walacher*, för at skilja dem ifrån de så kallade *Svarta Walacher* eller de som bo i Walachiet; detta anförde de åtminstone sjelfva. De bo blott öfver vintren inne uti Byn *Zarko*; men om sommaren vistas de på Bergen; förmodligen äro de Fåraherdar. Man säger, at detta folket är en lemning af en Romersk Colonie, och det skulle förtjena närmare undersökning. Floden *Peneus* lemnades altid til vänster. På åtskillige ställen sågos *Storkar*, på Turkiska *Leilek*, til stor myckenhet, som sparserade oskygga på gräset. Dessa foglar anses för *heliga* ibland Turkarne; och äro ibland de 4 slagen, som de hålla för synd at döda; men det är icke af den orsak, at dessa foglar upäta och förstöra ormarne, hvilke finnas i mångd på bergen, såsom Hr *Hübner* säger uti sin Geographie öfver *Grekland*. Man kan icke tillägga Turkarne så visa och uplysta Författningar; utan däraf, at de hafva stor kärlek för vissa djur och skona altid åtskilliga af dem. Någre säga om *Storkarne*: at de den tid, de äro borta om vintren, fara til *Mecca*, och äro således *Hadgi* eller Helige Pelegrimer, som hafva gjort förtjenande verk. Men at denna *Stork-resan* är ogrundad, fick jag sedermera veta af en Musulman, som nyss var återkommen ifrån en dylik *Mecca-färd* och som försäkrade, at han där ej sett en enda af dessa foglarne. Den bäste förklaringen öfver *Fogel-flyttningen* är ofelbart den, som gifves oss af Hr von *Linné* i des Dissertation *De Migrationibus Avium*. Denne slags Fogel torde väl vara de gamles *Pelicanus*. De Moderne Grekerne kalla honom på sit språk: *Pelargos*. Bättre fram blir något mera at tillägga til uplysning öfver detta ämne. Imellan *Zarko* och *Trikkala*, dit resan nu ställdes, öfverkommos inga andra märkvärdig-

digheter; om icke en gammal ruinerad Grekisk Kyrka, vid hvilken var en Sten, på hvilken stodo åtskillige gamle Grekiske bokstäfver, men oläslige. Nära intil *Trikkala* mötte vi folk, som hade den ohugneliga tidningen at förkunna, det 500 Arnauter af de uproriske, samma morgon, inkommit i Staden, och at 500 andre voro i antågande och väntades hvar timma. Detta gjorde Italienaren bestört, så at han ville vända om; men jag upmuntrade honom; och sålunda tågade vi fort til Staden; där vi öfver alt på gatorne mötte Greker, som voro sysselsatte med at flytta in i Turkiska hus, för at vara i mera säkerhet för den hotande faran; ty *Arnauterne* voro ännu icke ankomne til Staden, utan vistades fyra timmars väg därifrån; i synnerhet i Byn *Karlabacka*, som är nedanföre Klostret *Meteora*; just den ort, åt hvilken min Marche-route var utstakad. Invånarne i *Trikkala* förundrade sig öfver vår dristighet och ankomst, så ande sins imellan: *Se! desse komma, då alla andra fly bort.* Alting i Staden var ock i yttersta oordning. Ingen *Khan* eller Värdshus var öpet, ingen Handelsbod. Äfven i det quarteret som bebos af Turkarne, och där mera trygghet stod at förmoda, voro alla portar tilstängde. En hederlig Turk, *Mehemet Aga*, lemnade åntligen åt oss en liten Kammare uti sit hus.

Staden *Trikkala* är stor; där äro 6 *Dschami* med *Minarets* och 10 *Mosqueer*. Grekerne hafva här 7 Kyrkor. Turkarne äro flere än Grekerne. I Trikkala Stift, med Staden inberäknad, äro 12,000 personer, som betala *Karadsch* eller vanliga Skatten. Men fastän Grekerne äro mindre talrike härstädes än Turkarne, styra de dock lan-

landet igenom sina penningar; hvarmedelst de til- och afsätta de Turkiske *Agas* eller Höfdingarne. Den konstige Greken förstår altid at formera sig partier, hälst när han har penningar. Grekerne få dock icke bruka vapen; de töras ej gå ut på gatan med annat vapen, än en liten knif; då Turkarne däremot äga frihet at nyttja alla slags gevär. I Staden äro ock Judar; men få och fattige, så at de icke en gång hafva någon Rabbin här. Nästan inga Franker äro här bosatte. Jag träffade endast en, nemligen en Fransk Medicus eller Apothekare, hemma ifrån Provence, benämd *Mazon*, hvilken vistats här 2 à 3 år och har satt sig ned här, ehuru han för ingen del var nögd med orten. Denne Man ägde vackra insigter och visade mig mångfaldig höflighet. Desutom var här en Grekisk Medicus ifrån Morea, benämd *Barozzi*, som på visst sätt kunde anses såsom half Frank, emedan han studerat i Venedig. *Trikkala* är en osund plats, både i anseende til luften, vatnet och födan; däraf nödgas de fleste Invånare om sommaren utflytta på landet, om de vilja undgå sjukdomar. Jag besökte genast Ärke-Biskopen af *Trikkala*. Prelaten lefde väl instängd för almänna rädslans skul; men emottog dock mit besök, och det med al höflighet. Discoursen föll naturligt vis straxt på lärda saker, och förekom det Hans Högvördighet nog underligt, huru man förstår Grekiska längst bort i Norden. Han ägde eljest både Bibliothek och kunskaper. Så besynnerligt det förekom honom at höra mig tala Grekiska, likaså oväntat blef det äfven för mig, at af en Prelat i Grekland höra talas om *Isaac Nefton*, så kallade han *Newton*, om *Wolf*, om *Boerhaave* m. m. Jag lärde honom

honom ock at til dessa stora namnen lägga von *Linnés.* Sedan gaf jag Hr Ärke-Biskopen del af det *Grekiska Brefvet*, skrifvet til Konung Gustaf Adolph och hvilket jag copierat ur Bibliotheket i *Manheim.* Detta lästes af den Grekiske Kyrko-Läraren med särdeles nöje, så at han ock begärde däraf få taga afskrift. Denne lärde mannens namn var *Ambrosios Trikkio*, som han sjelf skrifver sig; ty *Trikki* eller Τϱικκη är gamla namnet af *Trikkala.* Ifrån lärde saker föll discoursen på detta Lands nuvarande olyckliga ställning. Arnauterne uttaga nu af denna Staden 20 Pungar eller 10,000 Piastrer. Därjämte är man tvungen at alla 6 månader, betala åt *Dervend*, eller de som skola låtsa bevaka vägarne, 10 pungar; utom ständiga flera slags extorsioner. Det är *Paschan* i Negroponte, eller *Hadgi Ali Pascha*, hvilken nyss blifvit affatt af Sultan, som har dragit Arnauterne in i landet; han sjelf har retirerat sig til *Fersale*, dit de nu tåga at förena sig med honom. Chefen för de uproriske är *Ali Bey*, den affatte Paschans Vän. *Musellim*, eller Gouverneuren i *Trikkala*, har; tillika med de förnämste Grekerne, tagit flygten och gömt sig undan i de *Grekiska Klostren* på bergen, som man tror. Dagen efter min ankomst til Trikkala ankommo äfven klockan 1 efter middagen, eller kl. 7 efter Turkarnas räkning, Arnauterne; de voro ungefärligen 300 til antalet; allesammans til häst; alt gick dock til i god ordning, och desse gästerne begåfvo sig til sina anviste quarter. Detta ordentliga intåg tyktes gifva tilkänna: at Cheferne ej hade något ondt upsåt emot Staden. Hvar och en hölt sig dock inne i sin vrå, jag likaledes i 2:ne dagars tid. Äntligen aftågade

Arnauterne *d. 31 Martii.* Detta uttåg ſkedde med flygande Fanor, hvita och gröna, märkte med *Alis Svärd* eller *Dſalfikàr.* De marcherade i flera Diviſioner, både Cavallerie och Infanterie; alla voro väl klädde efter deras lands ſed; handtaget på deras ſablar var af ſilfver; på de öfrige gevären var ock mycket ſilſver och andra prydnader. Slutligen kom *Ali Bey*, ſom är deras Chef, en ung, men mägtig Man; och bland Arnauterne väl accrediterad; ſamt äger ſtora rikedomar. Roligheten och rörelſen i Staden återſtäldes nu ſmåningom efter detta ſälſkapets afreſa. Man menade, at de Arnauter, ſom denna gången gäſtat här, varit inalles 500 ſtycken. Dock uppehöllo ſig flere i de näſtgränſande byarne; ſå at de tilſammans utgjorde 2 à 3000 man. Därjämte ſades, at de nu utpräſſat i Staden 6 *Touks* i penningar; och hvar *Touk* räknas til 12 pungar; facit blir då 72 pungar eller 32000 Piaſtrer. — Jag gjorde ſedan åtſkilliga beſök hos förenämde Grekiſke Ärke-Biſkop, och ſamtalade med honom åtſkilligt rörande Grekiſka Religionen, och betalade de underrättelſer, jag i detta ämne erhölt, med uplysningar angående vår Kyrkas Ritus, ſom Prélaten föga eller alsintet kände förut. Äfven diſcourerades angående rätta förſtåndet af åtſkillige ſtällen uti Nya Teſtamentet. Med ἀκρίδες, ſom *Johannes Döparen* åt i öknen, törſtods, enligt des tanke, icke *Gråshoppor*, utan *Knoppar af Örter*, ſåſom åtſkillige Grekiſke Patres hade tolkat det; i ſynnerhet *Iſidorus Peluſiotes.* Han tillade, at denne *Fadren*, ſåſom hemma ifrån Egypten, borde bäſt känna Öſterlänningarnes bruk m. m. Detta ſkäl låter verkligen höra ſig, och ger någon ſlags vigt åt denna

uttyd-

uttydningen. De ſom med ordet förſtå *Gråshoppor* hafva ock ſina ſtora ſkäl för ſig; ty numera är ej ringaſte tvifvelsmål, at ju Araberne äta ſtekta Gräshoppor. Vår *Hasſelquiſt* och flere Reſe-Beſkrifvare tala därom. Man träffar ock i Conſtantinopel åtſkilliga, ſom med egna ögon ſett det, och ſom förtjena trovärdighet. Dock vidlöftig diſcuſſion öfver ſå bekant ämne är onödig.

Afreſan ifrån *Trikkala* ſkedde *d. 2 April;* Jag var beledſagad blott af min Janitſchar. Fälten ſtodo i ſkönaſte fägring, och denna ögnaluſten minſkade anſenligen det oangenäma, det beſvärliga af reſan. Floden *Peneus* paſſerades. Denne flod var här ganſka ſmal och låg, ſåſom varande nära intil ſit urſprung eller berget *Pindus*, hvarifrån han kommer. Efter 3 och ½ timars ritt ſkedde ankomſten til Grekiſka Byn *Stagi*, ſom Turkarne kalla *Kalabak*, och hvareſt äro 10 Chriſtna Kyrkor, men ingen Mosquée. Beſök afllades i Biſkopshuſet, dit man måſte klättra ſig up med mycken möda! Sådana obeqvämliga anſtalter måſte Landets Chriſtna här vidtaga för ſina beqvämligheter, eller för det ſom är grunden til alla lifvets beqvämligheter, för ſin ſäkerhet. Biſkopen träffades icke. Han hade varit nödſakad at ſöka ſig en ännu ſäkrare friſtad undan de Arnautiſke ſtröfverierne, uppe hos Munkarne i Kloſtret *Hagios Stephanos*. Jag emottogs dock under Prelatens frånvaro, och herbergerades af Skolmäſtaren *Demetri*, hos hvilken jag fann mindre okunnighet än jag förmodat. Mannen förſtod ſkäligen den Litterala Grekiſkan; var eljeſt til börden en *Walach* ifrån *Grevenna*; Han viſade mig Cathedral-Kyrkan, hvaruti finnas åtſkilliga

gamla och nyare Grekiſka Inſcriptioner. Den följande dagen begaf jag mig til fots til Kloſtret Hagios Stephanos. Såſom Grekiſka Byn *Stagi* ligger juſt tätt under de brantaſte och högſta klippor, måſte man med ytterſta möda och fara klättra ſig fram ifrån den ena bergshällen til den andra. Klipporna äro af en lodrätt och hiſkelig högd; ſtundom ej annat än runda ſtenar, ſom hvila på udden af en annan ſten, likſom på en Colonne. Om deſſa Ätteſtupor gäller hvad *Livius* ſäger i Bok. 44, Cap. 6, om *Olympus* och *Oſſa: Rupes utrimque ita abſciſſæ ſunt, ut deſpici vix ſine vertigine quadam ſimul oculorum animique poſſit.* Ofelbart måtte någon Jordbäfning hafva ſlagit ſönder dem ſålunda. I förbigående ſågs Kloſtret *Hagia Triada*, beläget på en perpendiculaire och hiſkelig brant klippa; den ſom vil beſöka denna andagts-boningen upvindas i et nät, ſom är fäſtadt vid et tåg; man kan äfven vandra dit up på *ſtegar*, ſom hänga perpendiculaire; men på denna vägen bör ingen annan begifva ſig, än den ſom är van därvid, ty eljeſt löper man fara at reſa til vallhall. Deſutom dragas deſſa ſtegar i oroliga tider, ſåſom de närvarande äro, up, ſå at ingen fiende kan komma åt deſſa höga boningar. Efter en timmas beſvärligt klättrande hant jag äntligen up til Kloſtret *Hagios Stephanos*; hvilket ſtår på en enſtaka klippa af 400 *Orygiæ* eller famnar i högden ned ifrån jordytan. Man kommer in uti Kloſtret medelſt en *Vindbro*, ſom Munkarne hafva den förſigtighet, at alla nätter indraga åt Kloſter-ſidan i farliga tider. Jag fick ej inträde i denna andeliga fäſtningen innan jag medelſt mit bref ifrån *Metropoliten* i *Lariſſa* hade beviſat at jag vore ditkommen

men i vänligt upsåt. Sålunda documenterad blef jag af Munkarne inlåten och väl undfägnad. Jag träffade här en hel församling af folk nedifrån landet, som flyttat och flyktat hit undan bullren, äfven qvinnor; och är detta det enda Klostret härstädes, i hvilket Fruntimren få lof at komma in; ifrån de öfrige Klostren *Meteoron* och *Varlaam* äro de aldeles uteslängde, och kunna icke i något enda fall där blifva emottagne. Så stränge emot sig sjelfve och emot Könet äro desse Grekiske Renlefnads - Bröderne, eller rättare: så stränge äro deras Ordens - Statuter. På Berget *Athos*, som är hufvud - sätet för Grekiska Munkarne, gälla aldeles samma författningar. Ja, granlagenheten skal där vara drifven til den ytterlighet, enligt hvad jag läst och hört berättas: at man ej en gång får tåla en höna eller något slags djur som är fœminini generis. — Alla Munkarne i Klostret *Hagios Stephanos* äro, liksom på alla öfriga ställen, af St *Basilii* Orden. Det är bekant, at Grekerne ej veta af flere än blott af denna Orden. — Mycket nöje hade jag af bekantskapen med den vördige Fadren, Biskopen i Stagi, hvilken här träffades. I des sällskap tilbragtes tiden på angenämt sätt, och han lät visa mig alla Klostrets MSS, ibland hvilka dock ej träffades et enda af synnerligt värde; mäst idel Patristica. Fordomdags skal detta Kloster hafva varit nog försett med goda MSS, men, enligt hvad Biskopen berättade, hafva Munkar ifrån Rom blifvit utsände til desse Klostren, hvilka dels köpt, dels stulit bort de MSS, som dugde något. Han sade sig hafva läst hos *Dositheus* i des *Historia Ecclesiastica*, at en viss *Athanasius*, ifrån Cypern, kommit ifrån Rom, til Berget *Athos*,

til

til *Meteoron* och de öfrige Grekiſke Kloſten; där har han utgifvit ſig för en Orthodox-Grekiſk Munk, och uphandlat, på alla deſſa ſtällen, ſå många MSS han kunnat åtkomma, och hvilka han ej betalt efter annan måttſtock, än betsmanet eller vigten. Detta ſkal hafva hänt för circa 200 år ſedan. Äfven har Biſkopen obſerverat i Tom. I. p. 166 af *Ephraim Syrus*, ſom man utgifvit i Rom år 1732 in folio: at den blifvit tagen af et MS. ifrån Grekiſka Kloſtret Meteoron. Och denna Anmärkning tyckes gifva full ſtyrka åt hvad *Doſitheus* anfört. Således ſes, at vi Nordens Barn ej varit de enda, ſom ſålunda blifvit plundrade af de Andelige Romarne. Vi få då åtminſtone hugſvala oſs af den vanliga de olyckligas tröſt: at det ej vederfarits androm bättre än oſs. Desutom har ock en vådeld på Meteoron för 200 år ſedan, förſtört en väldig Manuſcript-Samling. Än en nyare olycka, ſom öfvergått deſſa Kloſtrens Lärda viſthus; nemligen denna: Prinſen i Moldau, *Nicolaus Ghika*, hade för flere år tilbakas ſkickat en Man hit til Kloſtren med det ärendet at låna de betydligaſte Handſkrifter här funnos; med den tillägningen; at Prinſen ärnade på ſin bekoſtnad låta trycka dem, och at de ſedan genaſt ſkulle blifva återſtälde; men hvarken det förra eller det ſenare har ännu ſkett. Se, deſſa äro de lärda vidrigheter, ſom deſſa orter fått vidkännas. Det gick mig til ſinnes, at jag ſåg mig bedragen i det hoppet, at här råka på vigtiga Manuſcript-Förråder; men denna ſaknaden lindrades eller erſattes til mycken del medelſt deſſa orters beſynnerliga belägenhet, ſom viſſerligen förtjenar at beſkådas; ty icke lärer något ſtälle finnas på jordklotet, ſom liknar detta;

detta; Ja, de kunna rättligen bära namn af den *Nya Verldens 7 Under.* Men jag bör nu lemna utförligare beſkrifning på deſſa orter, och börjar med *Hagios Stephanos.* Det Andeliga Sällſkapet, ſom här lefver utom gemenſkap med den öfriga verlden, har dock på bäſta vis förjt för lifvets beqvämligheter. Således ſaknas icke på denna inſkränkta plats, Magaſiner, Stallrum m. m. utom nödiga Boningsrum. Åtſkillige ſlags träd, ſåſom Lagerbärs-, Plommon- och Körsbärs-träd, äro här planterade; och man här äfven anlagt Promenader, ehuru ſmå de äro. Icke utan hiſnad ſer man härifrån utföre. Utanföre vindbron, är i ſjelfva klippan inhuggen en Inſcription, ifrån hvilken man ſlutar, at detta Kloſter blifvit grundadt af en *Jeremias* A. M. 6001 eller år 493 efter Chriſti Födelſe; och således ſkulle det hafva mer än 1200 års ålder; men jag dömde af bokſtäfvernes utſeende, at de ej kunde vara ſå åldrige. Denna inhyſes-boningen inrättades förſt åt Qvinkönet, ſom älſkade at lefva i en andägtig ſtillhet; men ſedan ruinerades och öfvergafs den, tils den å nyo blifvit bebodd af Munkar. Här ſes et afbrändt hus, ſom beſtått af 4 rum. Kloſter-Bibliotheket, hvilket i ſynnerhet lockat mig hit up, beſågs; men innehöll ingen ting af ſärdeles värde; om icke et MS. af följande titel: *ἐπιστολὴ περιέχουσα Ἰατρίκα θεωρήματα καὶ περὶ διαίτης.* Läkaren *Johannes Zachariæ* har ſkrifvit detta Bref til *Joſeph Bryennius.* Det beſtår af 56 blad in 12, ganſka tät ſtyl; där talas om födan, huru man bör äta ſå at man ej blir melancholiſk, och om den ſundaſte födan; är en artig bok, ſom förtjente at utgifvas. Äfven granſkades et MS. innehållande en del af Nya Teſtamentet i ſtor fol.

 och

och på pergament; ſom tilhörde den förenämde Biſkopen i *Stagi.* Jag efterſlog genaſt dictum 1 Joh. 5: 7, *om de tre Vitnen;* men det fanns där icke; *likaſom det ej låſes i något Grek'ſkt MS. ſom jag ſett.* Jag viſade Biſkopen det, ſom föll i mycken förundran, och med ſkäl; ty han hade aldrig förr obſerverat det eller hört talas därom. Däraf kan någorlunda dömas, huru djup kunſkap de Nyare Greker hafva i Critiken, när de lärdaſte Biſkopar famla i okunnighet om ſaker, ſom i hela Europa äro almänt bekante. Biſkopen var nyfiken, at ſe om *Theophylactus ifrån Bulgarien* i ſina *Grekiſka Commentarier* öfver Nya Teſtamentet talte något om denna verſen; han lät genaſt hämta honom, vi efterſökte, men funno ej ringaſte ſpår til någon ſådan vers; *ſåledes,* ſade Prelaten, *om ej Theophylactus fann honom i MS på ſin tid, ſom viſſerligen examinerat de åldſte och båſte, ſamt et ſtort antal, ſå kan man tryggaſt ſäga: at den ej är authentique.* Än mera ſurprenerades han, då jag förſäkrade: at ingen enda Kyrko-Fader talar därom; utan at det endaſt var igenom Veſterländſka Kyrkan och igenom Boktryckeriet, ſom denna verſen ſmugit ſig in i Öſterländſka Kyrkan, hvilken ej före Boktryckets uphof viſste af den. — Såſom intet något annat häruppe fanns, ſom förtjente ytterligare upmärkſamhet, tog jag afſked af denna klippan och begaf mig åter ned åt jord-ytan. Jag ſpatſerade til det andra Kloſtret eller *Hagia Triada,* beläget ungefärligen $\frac{1}{4}$ timas väg ifrån det förra. Denna bygnad är ännu beſynnerligare. Jag hiſnade å nyo, då jag ſåg belägenheten och tilſtällningen; då jag betraktade högden och repen, med hvilka man i et nät hiſſas up på 30 famnars högd lodrätt

rätt ifrån klippans basis til spetsen. Den medföljande Janitscharen, eljest just icke af de räddaste Turkarne, förlorade dock genast modet och lusten at företaga sig denna vallfart. För at ungefärligen få någon idée om huru det gick til med transporten til denna ort, lät jag förut uphissa mina saker, uti de två Turkiske *Seisané* eller Kappsäckarne, som jag på denna Grekiska Resan försett mig med. När jag observerade, at alt aflopp lyckligen inom 4 minuter, stadfästades jag i min föresats, at resa samma väg; och den korta tid, som fordrades til denna segling genom luften, gjorde mig fullkomligen deciderad: För blott 4 minuters räddhåga, tänkte jag, har jag det nöjet at vara däruppe, för at fägna mig af en så besynnerlig curiosité o. s. v. Imedlertid hissade man ned i nätet två människor, som i vägen eller nedfarten blefvo snärde af et annat rep och hade så när ändat lifvet medelst en hiskelig kullerbytta; man nödgades hissa dem up å nyo, för at skilja repen och krokarne åt; efter dessa omsvep expedierades de lyckligen och helbregda ned til jorden. Jag förskräktes dock icke af denna vådliga utsigten; utan satte mig i nätet. Munken, som ifrån det förra Klostret blifvit mig gifven til ledsagare, bad mig binda för ögonen; hvarefter jag insveptes i nätet, hvilket man öfver hufvudet tilslöt med en ganska stor och massiv järnkrok, på hvilken man hänger, och vindas sålunda upföre. Jag tog min själ i mine hand, sysselsatte mig med dödstankarne, men tänkte därvid med Philosophen: *Omnia mea mecum porto*, och anlände lyckligen til detta öfverjordiska hemvistet. Jag examinerade efter upkomsten vindspelet eller trossen, hvarmed man

drages up. Det är en simpel machine, som vindas eller kringvrides af 2, 4 eller flere karlar. Desutom äro ock träftegar, hängande vid klippan, några steg ifrån det stället där vindspelet eller trossen är, på hvilka man ocksâ kan klifva up; men man måste vara van vid detta lindanseriet, ty stegarne hänga til en del utom perpendiclen. Inga upmuntringar kunde beveka Janitscharen at följa mit exempel, utan han ropade idkeligen: *Istaghfar Ullah*, och beslöt at afbida där nedre min återkomst ifrån detta Luft-Klostret.

D. 6 April. Sedan jag lyckligen var upkommen til Klostret *Hagia Triada*, emottogs jag med al hospitalité af Prioren i Klostret, som Grekerne kalla *Pater Igumenos*. Han lemnade mig til herberge en cellule, som låg full med saker, tilhörige flygtingarne ifrån *Trikkala*, hvilka tagit sin fristad i dessa otilgängeliga boningar under påstående osäkerhet uti landet. Här uppe blåser altid och starkt. Utsigten ifrån min kammare var makalös. Jag såg de tre andre Klostren på klipporne, nemligen: *Meteoron*, *Varlaam* och *Rosan*, som ligga Norr om *Hagia Triada*; men *Hagios Stephanos* är beläget öster ut, och synes ej, emedan det af andra berg är masqueradt eller undangömdt. Gick at bese Kyrkan, den är tämligen stor; sedan spatserade jag ikring på denna klippan; platsen är här rymligare än på *Hagios Stephanos*. Här äro äfven tre Citerner. Munkarne äro 7 à 8 til antalet, med Prioren eller *Igumenos* inberäknad. Nära vid Kyrkan i muren utanföre i Corridoren är en Grekisk Inscription med usla caracterer, af detta innehåll: *År 6984 af Nicodemi hand, som var en fattig och i slarfvor klädd*

klädd Munk; på Grekiſka ρακενδίτης af ράκη *ſlarfvor* och ἐνδύω *iklåda.* Detta ſiſta namn är Munkens epitheton. Således är Kloſtret bygdt A. M. 6984, ſom ſvarar emot A. Chr. 1476, och är följaktligen 303 år gammalt.

D. 7 *April* underſöktes MSS. ſom ligga i Kyrkan kaſtade affides utan vård och ordning. Där äro åtſkillige Homilier af flere Patres: ſåſom af St *Baſilius*, *Gregorius Nazianzenus* m. fl. Jag fann ock *Vita Alexandri Magni* på vulgaire Grekiſka; et modernt MS. Sedan ſpatſerade och beſåg de hängande ſtegarne, och de ſtora järnkedjorne, hvarmed man drar up ſtegarne, när man vil. Efter middagen ſågo vi ifrån vår högd, huru *Kurd Paſcha* med ſina Albaneſer ankom där nedre til byn *Stagi.* Han hade med ſig trummor och Beyraks eller Fanor. Denne *Kurd Paſcha* ankommer hit ſom Commendant; ty Sultan har förordnat honom til *Dervend* (en Ämbetsman, ſom har tilſyn öfver ſäkerheten på vägarne) för detta året. Man fruktar honom mycket, ty han är grym; han har förut, för et år ſedan, ockſå varit Dervend. Han är Paſcha af 2 Svanſar; det gifves ingen mera ſådan i Albanien. I fullkomligt lugn kunde vi ifrån våra bergstoppar vara åſkådare til deſſa oſtyriga troppars ankomſt och intåg.

D. 8 *April* Aſſiſterade i Grekiſka Kyrkan, ſåſom åſkådare, vid deras *Hagion Deipnon*, hvilken Grekerne i dag, ſom var deras *Helig-Thorsdag*, begingo. Efter middagen tog affked af detta Kloſter, och färdades åter ned i nätet; jag hiſnar vid åtankan af denna luftreſa; på 2 minuter var jag lyckligen nedkommen; och ſpatſerade ſå til fots igenom en dal, ſom var rätt

angenäm och hade form af en Amphitheatre. Jag gick förbi Kloſtren *Roſan* och *Varlaam*, ſamt begaf mig til *Meteora*, ſom är det förnämſta af alla deſſa Kloſterboningar. Det ligger 1 timmas väg ifrån *Hagia Triada*. At komma up til denna klippan nyttjas äfven tvenne utvägar, antingen i nätet eller på ſtegarne. Jag lät mina ſaker reſa förut, och följde ſedan ſjelf efter. Jag var där uppe på kortare tid än 4 minuter. Högden här är ej mer än 26 famnar, ſåledes mindre än vid *Triada*, ſom är 30. På *Meteoron* är hälften af högden et lodrätt Torn, ſom är ſtäldt på klippan; men vid *Hagia Triada* är hela högden en brant klippa. Då man är uppe på *Meteoron*, har man Kloſtret *Varlaam* i veſter, ganſka nära intil på en hiſkeligen hög enſtaka klippa; och Kloſtret *Hagio Nicolo* i Söder på en annan enſam klippa juſt nedunder; och bredevid *Hagio Nicolo* ſes ruinerne af Kloſtret *Hagio Prodromo*. För denna gången hade min Janitſchar fattat mod, och lät vinda up ſig efter mig. Kloſtrets *Igumenos* eller Prior, *Pater Parthenios*, emottog mig med all höflighet och omfamnade mig. Jag gaf honom de Recommendations-bref jag fått ifrån Metropoliten i *Lariſſa* och Biſkopen i *Trikkala*. Han följde mig förſt at beſe Kyrkan; ſom är vacker och ganſka ſtor, för at vara belägen på en ſådan brant klippa. Utanföre ſtår ſkrifvet på tvenne Stenar, at detta Tempel är bygdt år 7053, ſom ſvarar emot 1545 efter Chriſti Födelſe. Här är et ſtort Portrait af Jungfru Maria (Grekerne kalla henne *Panagia*) och Barnet Jeſus; detta Portrait är garnerat med guld, och är en preſent af Kejſar *Andronicus Palæologus*. Emot aftonen blef jag beſökt af Hr. *Euſtathius Noſimachus*, en beрömd

römd Medicus ifrån Trikkala, som idkat sina studier i Neapel, rest därifrån för 20 år sedan, och talar väl Italienskan. Det var mig et särdeles nöje at språka om det härliga Neapel, och om det lyckliga Italien. Hr *Eustathius* har retirerat sig hit under de påstående Albanesiske oroligheterne. Han äger vackra insigter; har läst *v. Linné*, *Haller*, *Boerhaave*, *van Swieten*, *Pringle*, *Mead* m. m. och förstår grundligen Litterala Grekiskan. Vid detta Kloster äro 15 *Hieromonachi*, och lika många *Idiotæ* eller Laici.

D. 9 *April* spatserade ikring på denna klippa, som är grön öfveralt; jag såg 15 à 20 Får gå i bete på detta Berget, och här ses Träd af alla slag. — Af Prioren underrättade jag mig om detta Klostrets Historia. Han sade: at det för ungefär 400 år sedan, blifvit anlagdt af en *Joasaph*, Konung i *Trikkala* och af Palæologernes stämma. Fundations-året var A. M. 6879 eller 1371 efter Christi Födelse; det är, efter denna räkning, 408 år gammalt. Det var Hertigen *Johannes Palæologus*, som gjorde sig til Munk, och tog då namnet *Joasaph*. Hans Syster *Maria Palæologina*, har doterat detta Kloster A. M. 6894, d. 9 Maji. — Munkarne gingo i dag i Kyrkan, såsom denna dagen var den så kallade *Parasceve* och *Anastavrosis*. Prioren gaf mig at läsa *Anastasii Lefnad*, som restaurerat detta Kloster. Det är at märka, at alt sedan detta Klosters anlägning, har ingen Qvinna kommit hit. Det hörer til Inrättningen och Ordens-Reglorne. Likaså är det ock i Klostret *Varlaam* eller Barlaam. Jag ögnade igenom Anastasii Lefnad; han var en Munk ifrån Berget *Athos*, och som först bebodde denna klippa, såsom en Stylites.

De

De Kloſtret tilhörige MSS, ligga uti 2:ne Kamrar öfver Kyrkan; af hvilka rum, det ena är ſå mörkt, at man icke utan ljus kan ſe det ringaſte. Detta är gjordt med flit för Turkarne, ſom göra beſök här; ty man förvarar ock här Kyrkans ſkrud, ſilfver och ſkatter, jämte MSS, ſom ligga i allſköns oordning, och öfverhölgde med dam. En Munk har äntligen för någon tid ſedan åtagit ſig den lofvärda mödan, och ſatt etiquetter eller titlar på Manuſcript-pärmarne och på hyllorna. Här är en ganſka ſtor mängd MSS; dock äro de fleſte Kyrko-böcker, Choraler, Helgona-Legender o. a. ſ. Jag tog ut ur detta Bokförråd: Ἰωσήπου περὶ ἁλώσεωσ λόγοι, för at närmare examinera den i min Kammare; och fann en del af Heſiodus och Sophocles i ſamma band, med ſcholier i bräddarne och därjämte explicationer emellan raderne med rödt bläck. Detta MS är modernt, och på papper. Här äro ock några trykte Böcker, ſåſom: Grekiſka Bibeln af *Aldus Manutius* in fol. Venedig 1518. Språket 1 Joh. 5: 7, fins icke i denna uplaga. Äfven fans här *Suidas*, och de ſköna editionerne af Grekiſke Poëterne af Aldus. Jag examinerade ganſka noga *Joſephus*. Han är på pergament in fol. och åtminſtone 400 år gammal. Det var artigt, at vid ſlutet i Manuſcriptet, på ſiſta ſidan, fann jag det ſtället, där han *talar om Jeſus*, helt och hållet ſkrifvet af ſamma hand, ſom ſkrifvit reſten af Manuſcriptet, hämtat ur Joſephi andra arbeten, ſom här ſtår anmärkt.

D. 10 April. Fortfor at granſka Joſephus, ſom ſtädſe kallas Ἰώσηπος, och ſtundom: Φλάυιος Ἰωσήπος. Boken har ej annan Titel än Ἰωσήπου περὶ ἁλώσεως. λογοι δ. Manuſcriptet har blifvit collationeradt och har varianter i bräddarne; det är indelt i 38 quaterner, ſåſom det är anmärkt vid hvar 8:de ſida; det är ſkrifvet med noghet, och förtjenar viſſerligen at närmare jämföras med de tryckte. Vid ſlutet af Manuſcriptet ſtår af en ſednare hand anteknadt: ἔχει τετραδια τριακοντα οκτω. Här vil jag blott anmärka för Chronologiens ſkul, hvad Joſephus ſäger vid ſlutet af 6:te Boken, nemligen: At Jeruſalem blef intaget det andra året af Veſpaſiani ἡγεμονία, d. ä. at han var General en Chef; den 8:de dagen i Månaden *Gorpiacos*, ſom i brädden tolkas med: *September.* Denna Stad har blifvit intagen 5 gånger förut; men nu var det för andra gången den förſtördes; ty *Sochæus*, Egyptiſk Konung, och efter honom *Antiochus*; ſedan *Pompæus*, och under honom *Soſſius* med *Herodes*, togo Staden, men förſtörde den ej. Men före dem, togs den af Babyloniſke Konungen och förſtördes på 1468 Året och 6:te Månaden efter des fundation. Den förſte, ſom grundlade Staden, var en af Cananeernes Dynaſter; kallad i landets ſpråk: βασιλευς δικαιος, ty han var ſådan. Förut hette Staden *Solyma*, men han kallade den *Hieroſolyma*, efter den blef Gudi helgad, och han lät göra där et ἱερον. (Denna Etymologie utviſar, at Joſephus ej var ſärdeles ſtark i Hebreiſkan.) Konung David utjagade Cananeerne, och 475 år och 6 månader efter honom, förſtördes den af Babyloniernes Konung. Men ifrån David, ſom är den förſte Jude där regerat, ända til förſtöringen un-

der Titus äro 1179 år; räknar man åter ifrån des aldraförsta fundation, til des sista förstöring, så äro 2177 år. — Af dessa data kan man calculera resten af Josephi Chronologie.

D. 11 April. Grekernas Påskedag. Munkarne gingo i Kyrkan midnattstid, och blefvo där flere timmar, efter deras sed. Vid återkomsten ifrån Kyrkan bröto de 40 dagars Fastan; det är: de åto kött m. m. Uti dessa Klostren få Munkarne lof at äta kött; men på Berget *Athos* går strängare til, där smaka de det aldrig. Emot aftonen gick jag i Kyrkan med Munkarne, för at se deras sätt at fira Påska, som var prägtigt nog; men gick ut långt på tiden för den uprepade sångens skul. Evangelium lästes och uprepades af 10 personer, stycke för stycke, och då man läste det, ringdes i en liten Klocka, för at utmärka glädje. Slutligen tog man i handen Evangelii-boken, eller et Kors, eller Helgona-Reliquier, kysste dem, och uprepade inbördes: χρίστος ανέστη. De 40 dagarne ifrån Påsk til Christi Himmelsfärd, hälsa Grekerne hvarandra ej annorlunda än med de orden: χρίστος ανέστη; hvarpå den andra svarar: ἀληθῶς ανέστη. — Vid utgåendet ur Kyrkan begärte jag at få examinera MSS af Evangelierne. Jag fann där ingen betydande variant; men framföre hvar Evangelist var et särskilt Företal. Om St *Johannes* säges: at han fåt sit Evangelium på et Berg på Pathmos af Gud sjelf med dunder och blixt; liksom Moses emottog Lagen. Folket hade ock hört en förfärlig röst utropa dessa orden: *I begynnelsen var Ordet, och Ordet var när Gudi, och Gud var Ordet.* Sedan Johannes lemnat detta Evangelium til Folket

på Pathmos, hade han därifrån återvänt til Ephesus. — Där omtalas ock det Brefvet, hvilket Dionysius skref ifrån Athén til St Johannes på Pathmos, och däraf göres et Utdrag.

D. 12 April kom mycket Folk hit up at begå Påska och at roa sig. Sultan har lemnat Grekerne frihet, at roa sig på de tre första dagarne i Påskhelgen; då bruka de gevär, skjuta, dansa, sjunga m. m. Prioren begaf sig i dag ned til Byn *Stagi*, för at göra Biskopen présent af et Får; detta är en gammal sed, och alla Klostren bruka göra det.

D. 13 April följde mig Pater *Skevophylax*, eller Bibliothekarien, in i Bibliotheket; där jag gjorde en lista på Manuscripterne; och hämtade i min Kammare 12 MSS af de 4 *Evangelisterne*, utur hvilka jag anteknade några varianter.

D. 14 April tilbragtes hela dagen öfver dessa MSS. Och emot aftonen spatserade ut på klippan at hämta frisk luft, hvaraf är god tilgång på denna ovanliga högden. Den vackra dalen och vinbergen nedanföre, gjorde en öfvermåttan täck coup d'oeil, ehuru man ej annat kan än hisna då man ser ned åt jorden ifrån denna precipicen. Utsigten häruppe är en af de skönaste, likasom den är en af de ovanligaste. Man ser Floden *Peneus*, eller Salambria, på ganska långt håll rinna ifrån Pindi kulle emellan de gröna fälten och bergen. Peneus delar den vackra dalen i tu på södra sidan, och rinner sakta fram; härigenom göres detta ställets skönhet aldeles fullkomlig. Desutom ses här en annan liten Flod, som passerar Byn *Ruxon*, och förenar sig med

Peneus. Byn *Ruxon* fynes nedanföre precipicen med fina kringliggande trägårds- och åker-fält. Där är ock en annan By, kallad *Castraki*, fom dock icke kan fes, emedan den är belägen emellan klipporne vid *Stagi* och *Meteora*. Inbyggarne i *Castraki* äro namnkunnige för deras vighet at klättra fig up för de brantaste klippor; man kallar dem: *ἀναβάται*, och här hafva de fannerligen tilfälle at utöfva fin konft. I öster om *Meteoron* fes Kloftret *Barlaam* på en annan klippa; det ligger ej längre därifrån än et Moufquet-fkott, och man talas vid ifrån deffa bägge Klofter. I et af Manufcripterne öfver *de 4 Evangelifterne*, hittade ja händelfevis på underrättelfe om rätta tiden, då detta Klofter afbrunnit. Där ftod anteknat: at denna eldsvåda tildragit fig *d. 26 Octob. A. M. 7141* eller 1633 efter Chrifti Födelfe. Elden hade ej fkonat det ringafte. Och redan förut *A. M. 7124*, eller 1616 efter Chr. Födelfe, hade Kloftret, på fjelfva Långfredagen, blifvit plundrat af den Turkifke Pafchan i *Janika*, Arslan Bey kallad. Han bedrog Munkarne med föregifvande, at han ville fpatfera däruppe och befe Kloftret med fit fälfkap; men fedan han blifvit uphiffad, började han och hans Soldater at fkjuta på Patres, dödade 3 à 4 af dem, och plundrade fedan alt. Det fäges, at denne Arslan Bey har fin Maufolée i Janika; den är ganfka prägtig och fkal hafva koftat 18 Pungar.

D. 15, 16, 17, 18 April var jag fyflelfatt med at granfka Kloftrets MSS, och *d. 19 April* bar Doct. *Euftathius* til mig 2 MSS af Evangelifterne in 12, fom voro förvarade i en låda där reliquierne gömmas, efter det ena af deffa MSS blif-

blifvit skrifvet af detsamma Helgonet, som grundat Klostret. Bokstäfverne äro ganska fina, men vackra och jämna, liksom voro de trykte. Utur dessa bägge MSS anteknade jag åtskillige varianter. Jag berättade sedan för dessa Grekiske Kloster-boarne, om min Väns den vittre Hr de *Villoisons* stora arbetsamhet och djupa insigter i Grekiska Litteraturen.

D. 20 *April* begynte at copiera et märkligt Manuscript, som innehåller en *Berättelse af en Jude i Constantinopel* vid Kejsar Justiniani tid: at *Jesus Christus* blifvit gjord til Prest i Templet i Jerusalem, och at des namn är infördt i Presternas Matrikel, som blef räddad ur Templet, då det afbrändes, och förd til *Tiberias*, hvarest den ganska länge förvarades och var i behåll ännu i Justiniani tid. Denna berättelsen är mycket besynnerlig; och gör en vigtig artikel i mina Samlingar.

D. 21 *April* fortfor jag med gårdags-arbetet.

D. 22 *Dito* biträdde Doct. *Eustathius* mig vid collationeringen af åfvannämnde curieusa MS. Han fann detsamma ganska besynnerligt, och han, likSom jag, förundrade sig däröfver, at ingen har talt om denna hemlighet, som Judarne så sorgfälligt undangömt. Prioren i Klostret ansåg äfven denna anecdote för ganska ny och artig. Hvarken han, eller någon annan af Patres har hört omtalas detta monument, ehuru det ligger just under händerne på dem i deras eget Bibliothek; men de äro late, vilja ej läsa och förstå icke den Litterala Grekiskan. Aldrig kan man hitta på något starkare argument emot

Judarne än denna berättelſe, fluten ur en Judes egen mun, och ſom på köpet var en af Nationens Chefer i Conſtantinopel, i Juſtiniani tid. — Doct. *Euſtathius* halp mig ock collationera en annan Grekiſk Tractat, ſom innehåller Namnen på alla Menniſko-kroppens delar. Den är anonyme; men tyckes vara tagen af Hippocratis Skrifter.

D. 23 *April* nedreſte den vittre och älſkvärde Doct. *Euſtathius* ifrån deſſa högder åt jorden. Afſkedet af denna Vännen koſtade mycket på mig.

D. 24 *April* affkref et beſynnerligt *Företal* til Johannis Evangelium, ſom ſtår i et vackert Manuſcript af de 4 Evangeliſter. Jag har redan förut omnämnt detta Företal. Efter ſlutat arbete ſpatſerade ute på klippan, på de gröna ſlätterne, och beſkådade med kikaren den täcka dalen nedanföre denna bergshögden. Gick ſedan i trädgården och ſatte mig at betrakta det gent emot belägna Kloſtret *Barlaam*, dit jag i morgon ärnar mig. Imellan deſſa bägge Kloſter är et ſtort ſvalg befäſtadt; en den djupaſte dal ſkiljer bägge Kloſter-klipporne åt; ehuru de eljeſt äro tätt intil hvarandra. Nära intil *Barlaam* ſes en annan brant klippa, hvarpå är et förſtördt Kloſter; man kallar det ψυλοστέρα, ſom är et corrumperadt namn af ὑψιλοστέρα. Det var på denna klippa, ſom Prins *Joaſaphs* Syſtrar bodde, ſedan de gjort ſig til Nunnor eller Styliter. Beſynnerligt är det at ſe, huru de kunnat bygga ſådana Slott i luften. Detta Kloſter ruinerades efter deſſa Nunne-Prinſeſſornas död; ty Turkarne hafva tagit godſen och vinbergen, ſom anſlogos til Kloſtret.

D. 25

D. 25 April spatserade sista gången på denna klippan helt bittida om morgonen. Et angenämt spectacle var at se Solen gå up; men innan jag såg henne, hade hon redan kastat sina strålar på de höga bergen *Klinovo* och *Kossaka*, som ligga i Syd-ost om Meteoron. Det var 10 minuter som Solen beströlade dessa Berg, förr än jag såg henne ifrån klippans spets, där jag vistades. Af detta kan slutas, huru höga bergen *Arafa* äro; också ligga de beständigt fulla med snö. De äro 7 a 8 timmars väg härifrån. Jag förrättade, efter vanligheten, min andagt; och bad, på denna klippan, Gud för Konungen, Fäderneslandet, Kyrkan och mine Vänner. — Språkade med den gamle Fadren *Damascenos*, som är Superior Veteranus. Han yttrade innerligt medlidande öfver mig, som måste så flacka kring verlden, samt uthärda så mycket under en tolf-åra beständig vandring och flyttning ifrån den ena orten til en annan; han uprepade flere gånger ordet καιμενος, d. ä. *stackars Man.* — Jag skref up Namnen på Bergen omkring Meteoron, för Topographiens skull. Berget *Pindus*, som ligger 11 til 12 timmars väg härifrån, synes väl icke; men et annat Berg ses på långt håll, i vester om Meteoron, hvilket kallas *Krevennà* och är snöbetäkt; och 4 timmars väg därifrån är *Pindus*, som nu kallas *Mesovo*, hvadan den täcka Floden *Peneus* har sit ursprung, och rinner sedan med et sakta susande fram genom dalen här nedanföre. I denna årstid formerar den blott en liten Bäck; men vid regntiden, om hösten, är den ganska bred, dock föga djup. Men sedan längre ned utvidgar han sig, såsom i Larissa. Des grund består af sand. Den lilla Bäcken, som kommer

Norr

Norr ifrån, och rinner framför Byn *Roxòr*, och utfaller i Peneus, kallas *Avranissa*. *Mesovo* är et corrumperadt namn af *Mesovuno*, d. ä. *et Berg, som ligger midt uti;* ty Pindus är på alla kanter omgifven af Berg. — Sedan tog jag affked af denna orten och nedhissades på vanligt sätt. Nu var jag redan så öfvad vid at se utföre, at jag ej lät binda för ögonen, icke eller hisnade jag. Min nedresa gick fort och lyckligen, dock ej utan fruktan, som öfverfaller den oförskräktaste, då man hänger så högt i luften, utan något stöd at hvila vid. Jag såg huru Kloster-Betjenterne gingo utföre på stegen bredvid mig. Denne stege är ej aldeles så perpendiculaire, och commodare än den vid *Hagia Triada* och vid *Barlaam*. Efter förnyadt affkedstagande gick jag til fots til Barlaam, som ligger tätt invid Meteoron; men man måste dock gå omkring Berget. Jag hann dit på mindre tid än ½ timma. Då vi kommo intil Berget, drog man efter bruket härstädes upp stegarne; men då Janitscharen talade med Munkarne däruppe, blef stegen å nyo uthängd, och man hissade ned nätet åt mig samt upvindade mina saker på 4 minuter. Här bör anmärkas: at högden här är 33 famnar, och således är passagen här i luften den högste af alla Klostren, ehuruväl Meteoron i anseende til läget ligger högre än *Barlaam*, men durchfarten genom luften är ej så lång; ty detta Klostrets klippa är belägen på et annat Berg, hvarifrån man transporteras up åt högden; då däremot klippan Barlaams grundval är et ganska lågt berg, som formerar liksom en däld. — Jag satte mig i nätet, och man använde ungefär 5 minuter at hissa mig up. Under det jag svingade i luften, såg

såg jag Betjenten, som ledsagat mig ifrån Meteoron, upklättra sig på de perpendiculaire stegarne bredvid nätet, hvaruti jag satt. Han talte vid mig och jag svarade honom. Det var hiskligt at påse, huru denna menniskan hängde på stegen. — Af Klostrets Prior, Pater *Anatolios*, som är tillika Skevophylax eller Bibliothecarius, blef jag med all höflighet emottagen. Här äro 2 Kyrkor. Munkarnes antal är ej större än 9 til 10, och alla menniskor, som lefva på denna klippa, äro ej flere än 24 personer, hela Kloster-betjeningen inberäknad. Ingen qvinna har kommit hit alt sedan Klostret anlades; icke eller på Meteoron. Prioren beledsagade mig til den ena Kyrkan, hvilken ej är så stor, som den på Meteoron, men dock mycket vackrare. Den har 2 små kupor och är ganska ljus. Man ser inne i Kyrkan målningar öfver alt, som äro i landets smak; utan perspective och utan clair-obscur. Klostret *Barlaam* är anlagt A. M. 7044, som svarar emot A. Chr. 1536, hvilket inhämtas af en Inscription på en sten, som står nära intil vind-spelet, medelst hvilket man vindas hit up. Man skrifver βαρλαάμ, men uttalar det *Varlaam*.

Sedan besökte jag en Metropolit eller Ärke-Biskop, som lefver här i landsflygtighet. Han releguerades hit af *Porten* för 3 år sedan, i anledning af åtskillige mägtige Grekers intriguer. Des namn är *Gerasimos*; han är väl kunnig i Grekiska, Turkiska och Ryska Språken. Han roar sig med at copiera Böcker och sedan at binda in dem, m. m. för at tilbringa tiden, som ej kan annat än blifva lång på en naken klippa, där ej annat sällskap vankas än okunnige Munkar; i synnerhet är en sådan lefnad föga angenäm för en Man,

ſom varit Metropolit, ſett verlden och varit rik. Han innehade Ärke-Biſkops Stiftet *Rhaſka* i Mœſien eller Servien. Turkarne kalla Staden: *Jeni-Bazar*. Han reſiderade där ſåſom Metropolit i 16 år; och hade 10 à 12 Pungar årligen i inkomſt. Han är född i Pera vid Conſtantinopel. Han viſade mig ſin *Metropolit-Ferman* eller *Beràt*, d. ä. Ärke-Biſkops Fulmagt. Den var vackert ſkrifven och rikt förgyld. Ockſå hade den koſtat en vacker Summa, nemligen 64 Pungar, af hvilka 60 influtit i Kyrko-Caſſan, och 4 blifvit betalte til *Porten* för Beraten. Äfven ſåg jag den *Ferman*, medelſt hvilken han dömdes til landsflygtighet; och detta Lettre de Cachet hade han fått för godt köp; ty det koſtar honom ingen ſtyfver. — Sedan ſpatſerade jag at närmare betrakta denna orten. På denna lilla och trånga klippa är mera grönt än på det ſtora och rymliga *Meteoron*. Här har induſtrien viſat ſig verkſamare, och denna lilla torſvan är bättre använd än vid de öfrige Kloſtren. Man har planterat tilräckliga grönſaker til husbehof. Äfven åtſkillige ſlags träd, ſärdeles *Lagrar*, ſom äro nödvändige för Palm-Söndagens ſkul m. m. Här ſes ock et ſkönt Qvitten-träd, nu ſtående i bäſta blomma. Detta träd ſaknas vid de andre Kloſtren. Likaledes et Mulbärs-träd. Om Munkarne, ſom bebo Meteoron, voro lika ſå idoge, ſå kunde de anſenligen utvidga ſina beqvämligheter; ty de hafva nog tilräcklig jordrymd, blott de däraf ville draga nytta. Kloſtret *Meteoron* ligger helt nära intil *Barlaam* i veſter, och Kloſtret *Roſan* är nedanföre, ockſå helt nära härintil i ſöder. Men *Hagia Triada* ſynes på långt afſtånd. Imellan Meteoron och Barlaam talas man vid, ſåſom förr

är

är anmärkt. Och klippan *Psylotera* är än närmare; ty den ligger just imellan bägge nyssnämde orter. Detta är den högsta klippan; något högre än Meteoron. Man ser därpå några obebodde hus. De 3 klipporne Meteoron, Psylotera och Barlaam utgöra lika så många Bergs-Colonner; men hvar och en ligger för sig sjelf eller enstaka. Man har här en ganska curieuse perspective. Psylotera är litet i sydvest om Barlaam. Vatnet häruppe är förträfligt; ty man försummar ej at hålla Citernen snygg.

D. 26 April gjorde jag den vördige Prelaten ifrån Servien hvarjehanda frågor, angående nyssnämnde land och des kringliggande trakter. Sedan besökte det rum, där Boksamlingen förvaras. Den vårdas af en 80 åra gammal Munk; som gaf til et storskratt, då jag sade, at jag ville närmare undersöka dessa dammiga luntorne. Här ibland de okunnige Munkarne går til just som i et dårhus; där den kloke skrattar åt narren, och denne betalar honom med lika mynt igen. Stundom hafva bägge rätt. Böckerne äro likväl här i bättre ordning än på Meteoron, ehuru antalet är mindre. Här äro *Patres Graeci*, trykte in fol. Jag såg ock den vackra Uplagan af *Eustathius in Homerum* trykt i Venedig in fol. 3 Vol. Dock hörer detta verk icke Kloster-Bibliotheket, utan Biskopen i *Stagi* til, som låtit hitflytta sina Böcker under de påstående Albanesiska bullren. Denna Biskop är Chefen för alla dessa Kloster, såsom belägne i hans Stift. Jag besåg alla MSS. De fleste äro Kyrko-Böcker, Menologier, Helgona-legender, Martyrologier, Choraler m. m. Äfven en stor mängd Evangelier på Pergament; och några

gra andra curieusa MSS. Af detta lärda gods lät jag transportera en hel korg in i min Kammare, för at med mera maklighet undersöka des värde, och tillika för at ej, medelst en alt för långvarig General-visitation, göra den gamle Bibliothecarien otålig, som nu hade spisat och ville til sängs. Bedröfligt at vården öfver lärda saker ej fallit i annan mans händer. Gubben är så lat, at han ej en gång vil se på en bok, mindre läsa däruti. Ocksa ligger Bok-förrådet i en mörk håla och öfverhöljes af stoft.

D. 27 April. Altid fördjupad ibland MSS, hvaraf utdrag gjordes. I dag hitsände *Biskopen i Stagi* åt mig *Dosithei Kyrko-Historia*, in fol. grandissimo, för at därutur bekräfta Händelsen med MSS, som blifvit bortstulne ur alla Klostren af Catholska Ombudet, *Athanasius* ifrån Cypern, som förklätt sig i en Grekisk Munk. Tiden utsätter dock icke *Dositheus*; och denna vårdslöshet är honom lik. Han är en confus och föga critisk Auctor: anförer 1000:de osanningar om Luther och Calvinus, låntagne ur Catholikernes Skrifter, emot hvilka dock han egentligen skrifver, och hvilka han borde vederlägga. Han talar ock illa om *St Brita*, och om hennes Uppenbarelser, dem han anser för falska; och torde åtminstone härutinnan ej hafva orätt. Des berättelse angående Manuscript-stölden förekommer i *Tom. II, Bok. 2, Cap. 10, § 5.* Han bevisar at Catholikerne ur många skäl tilfogat Grekerne alt möjligt ondt. Men då vår gode Dositheus således sjelf är syssels att at visa Catholikernes finter, hvarföre skal han då ifra emot Luther, som hade nog hjeltemod at väpna sig mot det Påfviska

mör-

mörkret och tyranniet? Snarare hade det varit anständigt, at tacka honom, som gjorde et med Grekerne emot Catholikerne m. m. På samma sida säger han: at Nya Testamentet på Vulgaire Grekiska blef förbudet i Constantinopel, och at flere 1000:de Exemplar, trykte af Calvinisterne, och införde i Staden, förstördes. Denna Version blef gjord af *Maximos Kallipolites* (ifrån Gallipoli) en Lärjunge af *Cyrillus Lucaris*. Denna *Dosithei* Historia är en rudis indigestaque moles; et misch-masch af Historie, Theologie, mirakel, osanningar, contradictioner m. m.; dock icke destomindre ganska nyttig för at lära känna Österländska Kyrkans öden; och kunde däraf, medelst tillbörlig urskilning, tilskapas en god Bok.

D. 29 April syssélsatte mig med et Manuscript af *Nya Testamentet* på Grekiska, som innehåller alla Canoniska Böckerne, undantagande *Uppenbarelse-Boken*.

D. 30 April fortsattes samma arbete. Likaledes de följande dagarne.

D. 3 Maj copierade Inscriptionerne, som innehålla tiden när och af hvilka Klostret är anlagt. Vid *Porten*, såsom man här säger, d. ä. vid Vindspelet, där man hissas hit upp, är en sten med påskrift af detta innehåll: *Nectarius och Theophanus äro Fundatores År 7044*, som svarar emot Anno Christi 1536. På den stora Kyrkan äro ock 2:ne Inscriptioner uti stenarne utanföre Kyrkan. Den ena öfver βῆμα eller Predikstolen, gent emot Altaret eller τράπεζα, hvilket hos Grekerne liksom hos de öfrige Christne altid är vändt emot öster. Påskriften är denna: *Nectarius och Theophanes, Munkar*

och Ågare, *ifrån Joannina Apsarates Anno* 7050 *Nov.* *15*, eller snarare, det 15 året af Indiction, som jag tror at *NIE* lärer betyda. *Apsarates* måtte säkert varit deras tilnamn, eller såsom man här säger, ἐπικλή; det beteknar eljest på Vulgaire Grekiska: *Fisk-säljare.* — Bredvid min Kammare är et litet vackert Capell, eller τὸ παρεκκλήσιον, som vulgairement kallas παρακκλήσιον; därpå står teknat Årtalet 7135, som svarar emot År 1627; således är det mycket yngre än Kyrkan. Här ses ock de 2 Bröderne, Nectarius och Theophanes, målade såsom Helgon.

D. 4 och 5 Maj. Intet märkligt.

D. 6 Dito, tog affked af Klostret *Barlaam*, och for utföre med tåget ifrån denna 33 famnars högd. Medelst detta tjocka tåg kan man hissa up ända til 200 Ockors vigt, eller 600 Svenska Skålpund; men då måste 12 à 15 personer arbeta vid vindspelet. Tåget allena är så långt, och så tungt, at til des upvindande behöfs åtminstone 5 personer. Medelst en annan mindre tråss uphissas lättare saker, ända til 20 Ockors vigt. — Härifrån begaf jag mig vidare til Klostret *Rusan*. Vägen dit imellan träden och klipporne var ganska smal, och äfven ganska lång, ehuru detta Kloster ligger just nedanföre Barlaam; men man måste göra långa krokvägar emellan bergshällarne. Då jag kom hit utföre, fann jag mig i et helt annat Climat; här var öfvermåttan varmt, i stället at däruppe blåser en beständig svalka. När jag hann fram til Rusan, var ej mer än en enda Munk uppe i Klostret. De öfrige voro ute at sköta sina Vinberg, Hjordar och Afvels-gårdar. Se, denna är en af de slump-

hän-

händelser, som för resande äro mycket oangenäma och tilfogar dem hinder i deras forskningar. Man gör kostnad, sliter ondt, färdas lång väg; äntligen hinner man målet nära; man är just vid porten, och kan dock slutligen ej upnå sin affigt, utan man kommer för at se och lära ingen ting. Således fortsattes vandringen til Klostret St *Niclas*; där mötte mig et lika öde; ty uppe i Klostret funnos blott 2:ne Ynglingar; följaktligen kunde jag ej komma dit upp. Jag obſerverade detta Klostrets högd, som tyckes ligga just vid marken, då man betraktar det ifrån Meteoron. Detta härrörer af den hiskliga högd Meteoron har mot den sidan som veter åt St Niclas. Likväl hissas man up til St *Niclas* med et tåg af 15 famnar, men til *Rusan* med 18 famnars dito. En lycka är det för mig, at i dessa Kloster ej skal finnas annat än Missaler och trykta Skrifter; därföre gaf jag mig tilfreds; ty eljest hade jag säkert åter besökt dessa ställen. Fata ferenda feram. Således färdades jag vidare til *Stagi* eller *Kalabak*. Under vägen obſerverade åt vänster åtskillige Eremitager: *Kirevet* på Turkiska, och *Askitiria* eller *Krivati* på Grekiska; som man utholkat öfveralt uppe i bergsskrefvorne, där man funnit hålor och klyfter. Där har man bygt hus, uthuggit trappor, anlagt parterrer m. m. Det är et nöje at se, huru väl man vetat begagna sig af alla dessa klipporne. Jag passerade Byn *Kastraki*, belägen til vänster imellan bergen. Des Invånare äro ryktbare för särdeles vighet at klättra sig upföre klipporne. Här finnas altid några som äro stora *ἀναβάται*. Alla äro Christne och hafva 3 til 4 små Kyrkor. Ifrån mit qvarter i *Stagi*, hade jag en härlig utsigt. *Trikkala* sågs på långt håll, det ligger

ligger Sydost om Stagi; i Söder äro bergen *Kosfoka*; nedanföre dem Byn *Parasceve* och Floden *Peneus*, af Turkarne kallad *Salambria*, men af Grekerne blott πόταμο. Begaf mig til Cathedral-Kyrkan och Biskopshuset, där mina gamla bekantskaper råkades. En gammal Inscription, infästad i Kyrko-muren, afcopierades; dock voro många ord aldeles oläslige. Inuti Kyrkan ses ock långa Inscriptioner, på 2:ne stora Marmorskifvor, som innehålla Kejsar *Andronici Palæologi* Chrysobulla. Kejsaren har bodt här. Årtalet är 6901, då *Antonius* var *Archiepiscopus Constantinop.* Patriarchen i Constantinopel kallas här ej annat än Ärke-Biskop. Gick til Kyrkan *St Johannes Prodromos*, hvarest finnas 3 gamla Inscriptioner. En af dem kan förträffligen väl läsas, ehuru alla här sade: at ingen kunde läsa dessa Inscriptioner. Men skada är, at man så infogat stenen i muren, at början af alla raderne ej synes. Jag afskref hvad synbart var; men *Hörnstenen* på Kyrkan har på bägge sidor Inscriptioner af högsta ålder. Bokstäfverne, som äro nästan utplånade, äro ganska små, men vackra. De likna Arundelianske Inscriptionerne i Oxford. Och tror jag, at man med tid och möda nog skulle gå i land med at dechifrera dem. Voro de i Italien, England eller Tyskland, skulle man visst taga reda på dem; men här fins ej så curieust Folk. I hast såg jag *Hippocratis*, *Dionysii* med flere namn. Jag hoppas at slutligen få rätt på alt. I forntima har detta ställe varit ganska märkligt; om eljest denna ort skal vara Ιδώμη κλωμακόεσσα, som Homerus besungit. Här voro fordom Altaren upreste åt Gudarne, och där Cathedral-Kyrkan nu är, stod et Hedniskt Tempel. Det syns

af

af Inscriptionerne, af Basrelieferne, af bitarne af Colonnerne m. m. — I Byn, som är tämligen stor, äro inalles 13 Kyrkor.

D. 7 *Maj* afreste jag ifrån *Stagi*, och lemnade således hela denna *Grouppen af Kloster*, som sysselsatt mig ungefärligen i 5 veckors tid. Vägen togs öfver härliga åkerfält, nästan altid Söder-ut, emot de höga Bergen *Kossaka*. Floden *Peneus* passerades, som här rinner ifrån Vester til Öster. Naturen var i al sin fägring. Öfvermåtton fägnesamt för mig var, at här se *Råg* *), som just nu blommade. Jag mins mig ej hafva sett Rågblomman sedan jag lemnade Sverige. Detta bergiga land har mycken likhet med mit kära Fädernesland. Här sågs ock en mängd *Enbuskar*. Jag for fram öfver ängar och hagar; där voro naturliga Cascader, som nedfalla ifrån Bergen Kossaka. Äntligen hann jag fram til Klostret *Vitoma* (βίτωμα), beläget midt inne i en tjock Lönnskog, vid sluttningen af Kossaka; nära til en stor Bäck, hvars vatten är klart som Crystall och ganska kallt. Här vid *Vitoma* äro inga tåg, utan man kan rida ända in på Klostergården. Imellan *Stagi* och *Vitoma* användes 3 ½ timas tid. Fordom har här varit en hel By, men den ödelades för 2 à 300 år sedan genom pästen. Orten har sedan behållit det namn, som Byn hade, nemligen *Vitoma*. Klostret är tämligen vackert och des läge inne i skogen ståtligt. Utsigten är skön; man har framför sig hela slätten

*) *Råg* kallas på Turkiska *Tschavdar* och på moderne Grekiska *Vrisa* (βρίσα). Man har här å orten den fördom, at Rågbröd är ganska osundt; men at det blir godt, då det utblandas med Hvete.

til *Trikkala*; och Staden, fom ligger 4 ½ timmes väg härifrån i öfter, fynes äfven. Denna ort har juft et Poëtifkt läge; ockfå påminte jag mig *Theocriti* och *Virgilii* qväden. Min Janitfchar fatte fig at fjunga i fkogen, och var ganfka nögd at hafva fluppit ned ifrån de kala och ängfliga klipporne.

D. 9 Maj. Under läfning af *Johannis Evangelium*, fann jag at åtfkillige ftällen däruti förträffligen kunna förklaras, då man med upmärkfamhet betraktar detta landets bruk, och där förekomma många ord, fom, efter min tanka, lämpligaft expliceras med tilhjelp af den moderna Grekifkan. Til exempel: πλήρωμα *full betalning*; ἡμέρα τρίτη *Tisdag*; σχοίνος *rep*, *tåg*, m. m. Kanfke jag är den förfte fom fallit på denna tankan; åtminftone har jag ej funnit den hos någon. Men hvarföre fkal den gamla Ebreifkan expliceras genom den moderna Arabifkan; Moefo-Göthifkan genom des nya Dialecter; gamla Gallifkan genom Franfyfkan m. m.? och icke lika få väl den gamla Grekifkan genom den moderna, fom blifvit få väl bibehållen, i fynnerhet af *Kyrkan*, hvilken altid har läft och förftått Nya Teftamentet, famt tagit Religion därifrån m. m. Här finnas aldeles inga MSS. Munkarne lefva i djup okunnighet; förftå ej en gång läfa i Bok. De äro 5 à 6 ftycken til antalet.

D. 10 Maj bröt jag up ifrån *Vitoma*. Nu fådde man *Kalembak* eller il Grano Turco, och på några ftällen fåddes *Bomull*; men den långvariga torkan, öfver hvilken almän klagan föres, hindrar at få Bomullen öfveralt; ty denna växt fordrar nog vatten. Åtfkilliga rätt vackra ängar och beteshagar öfverforos (på Moderne Grekifka

kal-

kallas *Ångar* λίβαδι, och däraf deriveras *Livadien*), och där var alt grönſkande, ty vatten kommer i ymnoghet ifrån Berget *Koſſaka*: ſom är uphögdt ſåſom Alperne, men har ſpetſigare rygg. Det ſträcker ſig ifrån Norr til Söder och på des topp växa gran-träd. Vägen togs Norr-åt nedan om Berget, ſom altid lemnades til höger. Och jag ankom äntligen til Byn *Duſico*; men för at komma til Kloſtret, måſte jag än en gång tåga up åt Berget *Koſſaka*. Til detta Kloſter hiſſas man up antingen medelſt et tåg, eller ock ſtiger man dit up på en hängande ſtege; dock är des högd ej mer än 5 famnar, hvilka likväl blifva betydlige nog för en ſom vid dylika luſtreſor är ovan. Jag aflemnade til Superioren mit Recommendations-Bref ifrån Biſkopen i *Trikkala*, och blef väl emottagen. Kloſtret *Duſico* ligger i *Biſkopens af Trikkala* Stift, eller rättare under *Metropoliten i Lariſſa*. Men alla Kloſtren på *Meteoron* och äfven Kloſtret *Vitoma* höra under *Biſkopen i Stagi*. Biſkoparne reglera alla Kyrko-affairerne; tilſätta Superiorer, viga Präſter m. m. Man frambar åt mig et ſtort MS af de 4 *Evangeliſterne*, med Noter öfveralt i bräddarne, ſom gjorde mig ſå ſtort nöje, at jag genaſt glömde bort at vara trött. Kyrkan beſågs; den är tämligen ſtor och vacker. Man ſade mig, at här i Kloſtret viſtas ungefärligen 80 perſoner, hvaribland 30 til 40 äro Munkar. Likſom i *Meteoron* och *Barlaam*, äro alla Qvinnor utſlutne ifrån denna boning. Kloſtret blef för 8 år ſedan ſköflat af Arnauterne. Deſſa rebeller voro 5000 til antalet. De bräckte ſönder tornet och muren med trä-machiner, och gingo ſåledes in i Kloſtret, där de uppehöllo ſig i 20 dagar: togo bort alt ända intil Kyrko-ſkru-

den, förstörde äfven husen för at söka efter fördolda skatter; kortligen, de nedslogo alt utom Kyrkan. De hafva ock borttagit en myckenhet MSS, för at sälja dem til de andre Klostren; af en del gjorde de sig förladdning m. m. Alla Munkarne hade tagit flygten och undstuckit sig i vingårdarne.

D. 14 Maj. Af en Inscription, som fins i Kyrkan, tros, at des bygnad blifvit fulländad A. M. 7066, eller 1558 efter Christi Födelse. Första grundläggningen til detta Kloster är af St *Bessarion*, som var född vid Thermopylæ; blef sedan Metropolit i *Salonichi*. Han kom hit, och har teknat sit vistande här och hvar han framfarit med många vackra gerningar. Jag läste des Lefverne på Vulgaire Grekiska, tryckt i Bucharest 1759. Uti en förstörd Kammare ned i Klostret fann jag mellan stengruset en mängd Grekiska Manuscripter, ditkastade såsom andra sopor. Jag lät borttaga stenarne och hämta tilsammans dessa MSS. Det gjorde mig ondt at se dem så hanterade, dels af regn och väta bortskämde, dels af gruset och dammet sönderfrätne. På flere ställen har jag sett illa hanterade MSS, men ingenstädes, at man med flit öfverlemnat dem åt förödelsen, såsom dessa voro. Man gjorde det inkast, at man ej hade rum at upställa dem uti, och at de ej behöfdes, efter man hade tryckta Böcker nog. Jag lät bära dem i min Kammare at närmare syna dem, och för at rysa öfver deras tilstånd. Jag nödgades dricka Ättika, för at bota den vämjelse dessa MSS förorsakat mig. Detta Klostrets Bibliothek är rikare än det på Meteoron, så på tryckte Böcker som på MSS. Man har haft en

Catalog på alla dessa Skrifter; men genom Munkarnes vårdslöshet är den förkommen. Detta Kloster äger goda revenuer, men genom Arnauternes framfart har det råkat i gäld. De borttogo mer än 1500 Ockor Koppar-kärl allena. Klostret betalar årligen 11 Pungar i Contribution. Jag obſerverade, at Munkarne härstädes iakttaga med mera noghet Ordens-reglorne, än i något af de öfrige Klostren jag sett. Deras Kyrka är den största och vackraste jag sett här i landet. Den är hel och hållen af sten med en coupole på; har åtskillige Colonner, är väl målad och ornerad, samt har de 3 indelningarne, nemligen: *Bema* eller *Vima*, *Catholikon* och *Nartex*; är gansk hög, men illa uplyst af de små fönstren åfvantil.

D. 22 Maj. I dag slutades det arbete, som alla dessa dagar sysselsatt mig, nemligen, at utdraga ur MSS; och at författa en Catalog på de märkligaste. Min Janitschar, som såg hvad möda dessa luntorne förorsakade mig, sade: at jag skulle hafva mycken *Zevab* eller förtjenst hos Gud, för det jag satte dessa Böcker i ordning och skakade dammet af dem. Vid det åfvannämnde MS (*se Anteckningen för den 10 Maj*), som innehåller en Exegesis öfver de 4 Evangelisterne, var min förnämsta upmärksamhet fästad; och sedan jag ur detta dyrbara MS, som ej på något sätt ifrån de öfrige blifvit utmärkt, gjort omständeliga utdrag, teknade jag främst i Boken på pergamentet: *Anno 1779 Mense Majo*, för at kunna citera och skilja det ifrån andre dylika MSS; ty man försäkrar mig: at utom detta, fins äfven et annat MS af *de 4 Evangelisterne med Exegesis i brädden*,

 lika-

likaledes tilhörigt Kloſtret *Duſico;* men ſom nu blifvit hämtadt til Kloſtret *Barlaam*, at gömmas undan Arnauternes plundring; och ſom än ligger, jämte flere Böcker i förvar, i förenämnde Kloſter. Under mit viſtande därſtädes hade jag ej ſett dem, ty de lågo inläſte i en kiſta. Det ſäges, at denna Volumen ſkal vara mycket ſtörre, än den jag nu underſökt, ſom är en ganſka tjock foliant. — Munkarne här i Duſico inſinna ſig i Kyrkan 5 gånger om dagen, likſom på Berget *Athos* eller *Monte Santo*; ty deſſe följa noga ſamma reglor. I det ſtället at i Kloſtren på *Meteoron* märkes ſtörre efterlåtenhet. Man frågar ej efter at beſöka Kyrkan ſå ofta. Eljeſt äro 8 Böne- eller Gudstjenſts-ſtunder Munkarne föreſkrefne, nemligen: *μεσονυκτικὸν*, Ὄρθρον, *πρῶτη ὥρα*, *τρίτη ὥρα*, Ἕκτη *ὥρα*, Ἐννάτη *ὥρα*, *τὸ περινον* och *ἀπόδειπνον*; men de afkorta och göra ifrån ſig 3 Gudstjenſter på en gång om morgonen. Vid *τρίτη ὥρα* ſjunga de mäſſan; ja ſtundom hålla de *τρίτη* och Ἕκτη tilſammans. Således gå de blott 4 gånger om dagen i Kyrkan; hvilket ock i ſanning tycks vara öfvernog, då man endaſt kommer i Guds hus at gäſpa och göra grimacer.

D. 23 *Maji.* Efter aldeles fulländadt arbete i Kloſter-Bibliotheket, hvarunder jag äfven nödgats tåla den harmen, at ſe de dumme och okunnige Munkarne göra åtlöje åt al min möda, gick jag at beſe de ſmå Paracliſi eller Kapellerne, ſom äro bygde öfver Kyrkan. De äro 3 til antalet, fullſatte med Helgona-målningar. St *Chriſtopher* är afmålad med et Får-hufvud, och Munkarne föregåfvo, at hela des famille ſå ſedt ut. — Här ſågs åter en mängd Grekiſka MSS vräkte utan

ord-

ordning och öfverhöljde med damm och ſopor. De beſtodo mäſt af Evangelier och Menologier, eller Helgona-legender. Deſſa ſednare voro ganſka nitid ſkrifne på pergament i ſtor fol. Däraf ſes åtminſtone, at Munkarne fordomdags arbetat. Detta Kloſter har exiſterat före St Beſſarions tid, och då arbetades här flitigt; mycket pergament conſumerades. Sedan blef Kloſtret förſtördt, men af Beſſarion å nyo uprättadt. De gamla MSS äro antingen ifrån hans tid, eller äldre. — Då jag gick åter in i min Kammare, kändes en ſtark Jordbäfning, hvarvid hela huſet darrade.

D. 24 Maj läſte jag *Athens Hiſtoria* på Vulgaire Grekiſka författad af *Georgius Kontaris* ifrån Servien, och trykt i Venedig 1675 in 4:to. Den är artigt nog ſkrifven; men det kan ej annat än förefalla en löjligt, at läſa Athenienſernes vackra ſaker på Vulgaire Grekiſka; at finna barbariſka ord i Demoſthenis mun m. m. at läſa om Xerxis ſtora ἀρμάδα, hvilket viſſerligen ingen af de gamle Grekiſke Lärde kunnat begripa. Kortligen, det är likſom at läſa Cicero på Italienſka. — I dag ſkildes jag ifrån *Duſico*, nedhiſſades i nätet och gick ſedan utföre Berget Koſſaka til Byn *Porta*, ſom äfven tilhörer Kloſtret och ligger ½ timmas väg därifrån, i en djup dal, vid en Flod, kallad: *Aſpro Potamo*, ſom ſedan förenar ſig med Salambria eller Peneus, och löper fram utanför Trikkala; men denna Floden *Aspro Potamo* bör ſkiljas ifrån en annan af lika namn, ſom utfaller i Adriatiſka Hafvet. Bägge deſſa Floder komma ifrån Bergen *Agrapha*, men ifrån motſatte ſidor. På deſſa berg är ock et litet Kloſter, ſom äfven kallas *Agrapha*; men där äro inga Böcker. —

Deſſa

Dessa Bergen Agrapha äro en dagsresa ifrån *Porta*, Vester-ut, och de kunna ses härifrån. Några sade mig: at *Agrapha* taga vid redan här vid Porta, samt at floden och dalen skilja berget Kossaka ifrån Agrapha; men troligare tycks vara, at detta ännu är sträckan af Kossaka, ehuru den affkäres af Floden. I Byn Porta tilverkas Bomullstyger af åtskillige färgor. — *Trikkala* ligger 4 timmars väg härifrån, ute på en vacker fruktbärande slätt. Här växa flere Sädes-slag. Nu hölt man på at så Bomull, hvilket jag för första gången såg. Bomulls-fröet lägges, innan det utsås, i upblött jord, at det måtte snarare mogna. I öfrigt arbetas den jord, hvaruti denna växt skal sås, på lika sätt som där man sår Säd. På andra ställen märktes huru Bomullen redan börjat skjuta litet up. Egentligen hade man redan för 14 dagar sedan bordt så denna växt, men man har väntat i det längsta för at afbida regnet. Bomullen sås i den jord, där man förra året sått il Grano Turco. Floden *Peneus* passerades ½ timmas väg ifrån Trikkala; ty den går ej genom Staden, utan det är en annan liten Flod, som faller fram genom Staden, hvilken här almänt kallas *Kainak*, som betyder: *Källe-vatten*. Floden *Peneus* har ansenligen stigit sedan jag sednast passerade densamma; ty nu gick vatnet alt under häftbuken. Emot aftonen ankom jag äntligen til *Trikkala* åter, hvarifrån jag nu varit borta i 7 veckor, eller altsedan *d.* 2 *April.* Jag tog härberge i den Chanen, som är i Grekernes qvarter. Här gjorde jag bekantskap med *Hadgi Ali*, som bor i samma Chan. Han är nyligen återkommen ifrån sin vallfart til de Helige orter *Mecca* och *Medina*; och gaf mig en och annan underrättel-

rättelse om dessa platser, som de Christne ej få besöka. Jag träffade äfven i denna Chan en gammal Spahi, hvars Far känt Kon. Carl XII. Sedan besökte jag Hr *Constantin Ducas*, en Albaneser, som rest i Frankrike, England och Italien, och talar Fransyskan med färdighet; han är Secreterare hos *Ibrahim Bey*, Chef och Commendant öfver *Derventi* eller Väg-Vakten. Han införde mig til Beyen, som är en ung Albanesisk Herre ifrån *Avlon*, där Fadren varit Pascha. Jag blef höfligt mottagen och på landsens vis undfägnad. Han hade någon kunskap om Konung Carl XII Historia. Han språkade om hvarjehanda ämnen med mig, och sade at jag vore välkommen hos honom, så ofta jag ville. Det var nu första gången jag hörde Arnautiska språket af hederligt Folk talas; ty Beyen och Secreteraren taltes länge vid på detta språk, angående Kon. Carl XII, och om mina resor. Arnautiskan låter ljusligt. Secreteraren sade mig, at det har någon likhet med Latinen och Italienskan. *Gud* kallas *Perendi*, hvilket han ville hänleda af *per dio*. Med mig talte Beyen Turkiska.

D. 27 Maj. Hos den förr omnämnde artige Grekiske Läkaren Hr *Nosimachos*, såg jag et arbete, kallat: *Anti-Newtonianismus*, utgifvet af Hr *Commode* i Neapel 1754 och 56, på Latin, med figurer. Det är besynnerligt, at denna Bok är så litet känd: han söker, at både physice och mathematice vederlägga Newtons principer angående Färgerna.

D. 29 Maj begaf jag mig öfver Floden Salambria til Byn *Misdon*, belägen i Sydost ifrån *Trikkala*. Vid ankomsten flydde alla undan. De

fruktade för Turkar och Arnauter. Här ses ruiner efter en Grekisk Kyrka, som blef förstörd för 12 til 13 år sedan, på *Mollans* i Larissa befalning, som ditsände et antal Janitscharer, hvilka satte eld på Kyrkan och slogo sönder murarne. Detta skedde af den orsak, at Grekerne i byn hade begynt reparera den gamla Kyrkan, hvilket Turkarne ej fördraga; ty de vilja ej at de Christna Kyrkor, som förfalla, skola omlagas; åtminstone fordra de, at Grekerne skola betala denna frihet ganska dyrt. Den *Stenen*, som af *Meletius* uti des Geographie omförmäles, och som föreställde *en Man til Häst*, samt hade en Inscription, har vid denna tyranniska Kyrko-förstöringen blifvit slagen i bitar och kastad ibland det andra gruset. Jag bad folket eftersöka bitarne, och äntligen fann man igen 3 stycken, hvilka sammanfogade föreställte *Mannen til häst* i uphögdt arbete, men hufvudlös. Oaktat alt eftersökande var ej möjligt at igenfinna Inscriptionen, som stått på figuren. Detta arbete tycks dock ej hafva varit något mästerstycke, emedan proportionen ej är observerad. Inscriptionen finnes hos *Meletius*, men skada var at jag ej kunde collationera den. Hela figuren hade ungefär 1 och ½ fots högd, och Stenen har, som det tyckes, varit gjord i fyrkant. Jag råkade på en annan Inscription på en Sten, insatt i muren vid Kyrkodörren, men så vänd, at bokstäfverne stå up och ned. Jag copierade den; där talas om en ΚΛΑΔΙΟΣ, men Inscriptionen är ej hel och hållen. Dessa stenar lära vara hitförde ifrån andra ställen, ty de äro små; och således kan med visshet ej dragas den slutsats: at *Misdan* i äldre tider varit någon märklig ort. — Nu celebrera

Gre-

Grekerne Mässan likafullt mellan ruinerne af denna Kyrka under bar himmel, ty grund-murarne stå qvar. Kyrkan har redan förut för 25 år sedan blifvit förstörd af samma orsak, som senare gången.

I sällskap med förenämde *Hadgi Ali* och en annan Turkisk Köpman afreste jag *d. 31 Maj* ifrån *Trikkala* til *Larissa*. Vår Hadgi var aldeles klädd som en Arab; han gick under resan ofta til fots, sägande: at det vore mycken förtjenst hos Gud at skona djuren och lätta deras börda. Han ansåg ock resor i allmänhet för förtjenande verk, i anseende til den möda dem åtföljer, och frågade mig: om icke mina långa resor så anses i Sverige? Han trodde, at jag ansåg dem såsom Turkarne anse sina Pelegrims-färder til Mecca. Dylika ideer hade väl aldrig kunnat falla en Europeer i hufvudet, om icke en Catholik. — Vi rastade et par timmar i Byn *Klokotò*, belägen 4 til 5 timmars väg ifrån *Trikkala*. Turkarne kalla äfven denna By *Baklali;* där ses en förstörd Kyrka, hvarom jag förr nämnt vid resan ifrån *Zarko* til *Trikkala*. Sedan passerades vid sidan af *Salambria* samma väg som jag förr rest, då jag kom ifrån *Tirnova*, men nu lemnades *Zarko* til vänster. Nattqvarter togs i Byn *Kutzokhiro* hos en Turkisk Subaschi. Då jag besåg den härvarande Grekiska Kyrkan, blef jag surprenerad at finna *åtskillige Stenar*, fulla med gamla *Grekiska Inscriptioner*, dem ingen förr omtalt. Ibland andra: en stor Sten med långa Inscriptioner, men bokstäfverne voro fast aldeles utplånade. Detta oförmodade fynd bevekte mig at här qvarstadna en dag, hälst man sade mig, at här funnos ännu flera dylika. Prästen, en hederlig

Gubbe, tilböd mig ſit hus; men jag ſtadnade qvar i mit förra qvarter.

Jag företog mig ſåledes *d. 1 Junii* at copiera utaf deſſa Inſcriptioner alt hvad ſom var läsligt. Det fägnade mig at här finna *Ptolomæi* namn. Denna Inſcription innehåller en *upſats* på Slafvar af bägge könen, ſom blifvit frigifne. Den beſtår af 45 rader på 1 famns längd och ½ famns bredd. Den är ſkrifven på alle de tre ſidor, ſom ſynas, och, tör hända, äfven på den fjerde, ſom ligger i jorden. Stenen har en Cubiſk form. Åtſkillige andra ſmå Inſcriptioner afſkrefvos vid ſamma tilfälle.

D. 2 Junii färdades vidare til Byn *Alifaka* ½ timmas väg ifrån Kutzokhiro. Min gode Papàs eller den Grekiſke Präſten följde mig til Kyrkan och andra ſtällen, där Inſcriptioner förekomma. En Inſcription gjorde mig et ſynnerligt nöje, ty den innehöll Epitaphium öfver *Themiſtoclis* Huſtru. Den är af ſamma ſimplicité, ſom Epitaphium öfver *Craſſi* Maka i Rom: METELLA CRASSI. Alla deſſa ſtenar äro hitförde ifrån et *gammalt Slott* på berget, där en *Kyrkogård* fordom ſkal hafva varit. Emot afton gick til *Palæocaſtri*, ſom är ½ timmas väg ifrån Byn på et berg. Nedanföre har en Kyrka ſtått, hvars ruiner än ſynas, och uppe på berget är en lång mur. Man ſäger at detta Slott blifvit bygdt af en Kejſare i Conſtantinopel, och det är troligt, ty arbetet är ſvagt. Häruppe ſyntes ock tecken til en Kyrka; och ſades, at här ſtått et Kloſter. Här voro många Stenar; men inga ſkrifne. Man har hämtat mycket ſten härifrån. Detta var förſta gången ſom min följeſlagare, den Grekiſke Präſten, ſåg *Palæocaſtri*. Så okunnigt är folket här.

D. 3

D. 3 Junii lemnades Byn *Alifaka*, ſom af Turkarne kallas *Kutſchuk Kunduklar;* och genom Byn *Tavſchon*, ſom af Turkarne kallas *Akbonar*, paſſerades til en annan dito, eller *Hadſchilar*, belägen 3 timmars väg ifrå *Alifaka* och ½ timmas ifrån det ſtälle där det forna *Lariſſa* ſtått, men 3 timmar ifrån det nya. Här obſerverades en oräknelig mängd *Storkar*, på Turkiſka *Leilek*, och af Grekerne kallas den *Pelikan.* Deſſa foglar göra mycket buller, och Turkiſka namnet *Leilek* är dem däraf tillagt. Jag ſåg huru de matade ſina ungar med gräshoppor. Man ſer deſſa Foglar öfveralt hela vägen framåt ifrån bergen vid *Duſico* eller Koſſaka. Det ſades: at de flytta bort i *Auguſti* och återkomma i *Martii* efter gamla ſtylen. De qvartera ſig altid med ſina ungar in å nyo i ſamma bo, där de förut varit. Pelikanen upſlukar förſt maten, Gräshoppor eller Ormar, och ſtoppar den ſå i ungarnes mun. Och detta har förmodligen gifvit anledning til Fabeln; ſåſom denna Fogels näbb är ganſka röd, har man trott, at han födde ſina ungar med ſin egen blod. — I härvarande Grekiſka Kyrkan fann jag åtſkillige Inſcriptioner. Ifrån Kyrkogålfvet lät jag uptaga en hvit Marmorſten, lät bära ut den i dagsljuſet, ſamt aftvätta den med varmt vatten och ſåpa. Sedan afcopierades den långa *påſkriften*, hel och hållen. Alla deſſa Stenar äro tagne ifrån det *gamla Lariſſa.* Här äro ock et par Statuer, öfvermåttan väl gjorde. Den ena är hufvudlös, men har et ganſka prägtigt draperie. Den andra föreſtäller en *Quinna i Bad* och är af en Marmor-art, hvit ſom Alabaſter. Invånarne i Byn voro häpne öfver, at jag ſå noga copierade alt, och trodde at Sultan utſänt mig at utſpionera de-

ras upförande eller upleta gömde ſkatter. Emot aftonen begaf jag mig dit, där det forna *Lariſſa* legat, ſom nu kallas *Palæo-Larſa* och är ½ timmas väg ifrån Byn Söder-ut. Man ſer härifrån *Jeni-Scheher* eller det *Nya Lariſſa*, beläget 3 timmars väg härifrån. Nu är här ej annat än grus och ſtenhögar at ſe; aldeles inga Inſcriptioner. Alt har blifvit bortfört. En Sten ſyſſelſatte mig mycket, den ſkulle vändas, och jag hade ingen med mig til biträde, utom min Värd. Det var en Marmorſten af cubiſk form, men ſom ſlutade ſig medelſt en ſpets och tyckes hafva ſtått åfvanpå en Obeliſk. Vårt arbete med denna fornlemning varade en hel timma, men ingen Inſcription fans. Här äro äfven åtſkillige *Grafvar ifrån Heden-tiden*, och märktes bland annat en ganſka ſtor Likkiſta, nedſatt i en grop, men man har borttagit låcket. Ifrån detta ſtälle ärnade jag begifva mig til *Pharſale* eller *Pherſale*, ſom är blott 4 timmars väg härifrån, och hvars berg länge ſamt flere gånger varit för mina ögon; men jag lemnade denna tanke tils vidare.

D. 4 Junii ſteg jag up at närmare betrakta et *Pelikan-näſte*. Modren flydde genaſt bort, men ungarne, ſom än ej kunde flyga, ſtadnade qvar. De voro gråaktiga til färgen. Näſtet var tilredt af törne och tiſtel, ſamt ganſka rymligt. Min Värd ſade mig: at då det lider til deras flyttnings-tid i *Auguſti* Månad, ſamla de ſig här nedanföre på en äng vid en källa; där uppehålla de ſig hela dagen, och om aftonen återvända de til ſit näſte; på detta ſätt fortfara de ungefär 10 dagar å rad före afreſan, likſom för at ſäga hvarannan til. Slutligen flyga de bort alleſammans

mans i ſtora Armeer. Man vet ej viſst hvar de viſtas öfver vintren. Man tror at de reſa til *Mecca*; men Pelegrims-fararen *Hadgi Ali* förſäkrade, at det ej är ſant, och at han ingen Stork där ſett, utan allenaſt en ſtor mängd *Svalor*. Han föregaf ock, at Svalorne där flyga ikring öfver alt, men aldrig öfver *Kiabé*, af vördnad för ſå helig ort. Pelikanerne färdas alla til *Abyſſinien* eller *Habeſch* och des nejder, hvareſt är ſommar då vi i Europa hafva vinter. De paſſera öfver Medelhafvet; ty de taga ſå hög flygt, at de ej tröttas af vädren; ſedan falla de ned i Africa. Flere, til en otrolig mängd, hvila ſig på ſkeppen. — Begaf mig vidare til *Jeni-Scheher* eller *Nya Lariſſa*, dit jag ankom efter 3 och ½ timmas färd. *Capudan-Paſchan* var i dag hitkommen ifrån Salonichi med 6000 Man.

I de Grekiſke Köpmännernes Khan, där jag tog qvarter, beſöktes jag *d. 5 Junii* af åtſkillige Grekiſke Handlande, ſom berättade, at de känt Hr *Montaigu*, hvilken de kallade Mylord, och at han bott i ſamma Khan för 10 år ſedan. — En af deſſa Köpmän, vid namn *Aleki*, ſade mig: at han i ſin ungdom hade ſett i *Janika* et ſtort Manuſcript på pergament, innehållande *Gamla* och *Nya Teſtamentet*, och at Tyſka Reſidenten i Venedig, Hr *Maruzzi* fått det i ſin famille medelſt arf, och ſkänkt det åt Republiquen för ungefär 15 år ſedan; ſamt at det blifvit inlagt i St *Marci* Kyrka; men detta MS innehåller blott *Gamla Teſtamentet*, med Patrum Scholier. Staden *Janika*, Maruzzis födelſe-ort, erböd för detta Manuſcript åt Hr Maruzzi 25 Pungar, på det det ej ſkulle komma ifrån orten. — Vatnet i *Lariſſa* är, likaſom

ſom luften, ganſka oſundt. Man låter det ſtå ſtilla inne i huſet en hel vecka, tils des ſediment hunnit ſätta ſig, och ſedan blir det godt och får en ljuſlig ſmak.

Ifrån Terraſſen, ſom ligger åfvanför Khanen, där jag bodde, betraktades *d. 6 Junii* Lariſſas läge på en ſtor ſlätt, beſtående af åkerfält, ängar och beteshagar. Staden ligger lågt, likaſom Trikkala; är ſåledes ganſka oſund, ſärdeles under hetaſte årstiden. Det höga berget *Olympus*, hvaruppå än ſyntes några ſnö-tappar, ligger juſt Norr om Lariſſa; och *Kiſſavo* eller *Oſſa*, ſom har en pyramidal-form, är i Nordoſt. På denna Norra ſida, ſer man mellan bergen ſkogar och vinberg, något aflägſne ifrån Staden på ſlätten, ſom åt denna ſida ger en täck utſigt. Där ſes ock flere Byar, hvareſt Grekerne hafva ſina Kyrkor; de hafva 3 omkring Staden, men ingen inne i Staden, ſedan Cathedral- eller Domkyrkan för 10 til 12 år ſedan förſtördes af Turkarne, och Metropoliten nödgades flygta undan. Man har nu collecterat ungefär 40 Pungar, och medelſt denna klingande Supplique hoppas man få *Portens* tilſtånd til en ny Kyrko-bygnad. I Lariſſa äro 24 *Dgiami;* ty man räknar ſå många Minarets eller Torn. Äfven en anſenlig *Bezeſtan* af ſten, med 6 bly-kupor på. Floden *Peneus* flyter tätt vid Staden på veſtra ſidan. Des lopp är ifrån Söder til Norr, och den ſkär ſlätten midt i tu. Staden är icke omgifven af murar. I hela Staden fins ingen Fontaine, oaktat Turkarnes Religion, ſom gör vatten ſå angeläget. Alt vatten til deras *Abdeſt* eller Religions-tvagningar, hämtas af *Sakas* eller Vatten-dragare och för-

varas

varas bredvid deras *Dgiamis* i Reservoirer, som på Turkiska kallas: *Masluk*. Här finnas väl några Brunnar, men de äro igenläste af ägarne; desutom är vatnet i dem ej aldeles godt. Invånarne likna vatnet och luften, äro i almänhet elaka, misstankfulle, högmodige m. m. Landet är en *Mollalik*, och således är *Mollan*, som endast borde vara Domare i Rättegångs-mål, tillika Gouverneur öfver Staden. Men såsom Mollan årligen ombytes, så regera de förnämste efter godtycko. De hafva alla sina partier och intriguer. Nu äro här 4 Partier. Här vistas öfver 30 stycken myndige Herrar, ibland hvilka äro 3 Beyer: desse äro aldrig ense sins imellan, och tilfoga under sina trätor Staden och Landet alt ondt. *Quicquid delirant Reges* &c. Fordom styrdes Landet af en *Pascha*, men såsom denne busen var obeqväm för de *Store*, hafva de utverkat at Paschans residence blifvit flyttat til Trikkala. *Mollan* gör alt hvad Herrarne åstunda och tar pengar på bägge händer. — Hr D. *Büsching* har ej indelt Thessalien aldeles riktigt i sin Geographie; ty han har ej haft nog pålitliga underrättelser angående *Paschaliks* eller Gouvernementerne, til exempel han sätter för Thessalien Staden *Janika* eller *Joannina;* och vidare säger han, at hela Thessalien af Turkarne kallas *Jania*. *Jania* är 3 dagsresor ifrån Larissa i det gamla *Epirus*, och dependerar af en annan Pascha, som residerar i *Khotuni*. Fordom utgjorde *Jannina* et särskilt Paschalik, och Paschan hade sit säte i sjelfva Staden *Jannina;* men för at lindra denna Stadens utgifter, har den blifvit förenad med *Khotuni Paschalik*, som ditsänder sin *Musselim;* men landet *Jannina* har aldeles intet at göra med

Thessalien; dessa bägge Provincer äro skilde medelst Berget *Pindus* eller *Mezzovo*. Nu för tiden är likväl en Musselim i *Trikkala*, som ock dependerar af Paschan i *Khotuni;* men det säges, at Sultan å nyo tilsatt en *Pascha*, som skal bo i *Trikkala* och styra hela Thessalien. Nu för tiden är *Capudan Paschan* här cum imperio; och han reglerar alt, så at ingen dag går förbi på hvilken han ej låter slå hufvudet af flere Arnauter och deras Medhållare.

Beledsagad af min Janitschar gick jag *d. 7 Junii* et stycke utom Staden; där jag på en Grekisk Kyrkogård fann och afcopierade åtskillige gamla *Grekiska Inscriptioner*; Stenarne hafva blifvit hitförde ifrån det gamla Larissa. Grekerne, som hade sina hus där bredvid, fruktade mig mycket; ty de trodde at jag hitkommit med Capudan Paschan.

Följande dagen eller *d. 8 Junii* uttågade Capudan Paschan ur Staden at upsöka Arnauterne, som äro samlade några timmars våg härifrån. Jag begaf mig til Turkarnes Begrafnings-plats på östra sidan om Staden, bredvid *Salambria*, och fann där flere stenar med gamla *Grekiska Inscriptioner*. Jag förundrade mig öfver at råka på en mängd af figurer en bas-relief, äfven Karlar til Häst, på Stenarne, hvilka Turkarne lemnat hela, ehuru Stenarne voro använde til deras grifter.

D. 9 Junii var jag ute på Marknaden, som här hålles Ons- och Söndagar. Sedan til Judarnes Begrafnings-ställe, ½ timmas våg ifrån Staden. Där fans blott en enda *Grekisk Inscription*, bestående af en enda rad, som äfven var skadad. Utomdes sågos åtskillige gamle Stenar; men Judar-

ne hafva bortſkrapat figurerne och bokſtäfverne af vidſkeppelſe; ty de äro mer laggranne än Turkarne. I mit qvarter var, vid återkomſten, et förſkräckligt buller; ty Capudan Paſchan hade ditſänt några af ſit Folk, anförde af en Tſchaouſch, at upſöka en Grekiſk Köpman, benämnd *Arcuda*; men han fanns ej: man tog dock hans Betjent och 3 andra m. m.

Jag reſte *d. 10 Junii* ifrån *Lariſſa*, för at begifva mig til det gamla *Tempe* i Theſſalien. Floden *Peneus* hade jag til vänſter. Min våg gick förſt i *Nordoſt*, då jag hade Berget *Oſſa* eller *Kiſſavo* framför mig. Denna delen af *Oſſa* kallas *Karavunò* eller *Svarta Berget*. Sedan for jag *Norr-ut* til *Bogaſi* eller det trånga paſſet mellan *Olympus* och *Oſſa*. Öfveralt på vägen lågo kroppar af halshuggne Arnauter. En ohygglig ſyn! Kropparne upſvälde och en del af inälſvorne ätne af hundar m. m. Deras hufvuden voro borttagne och ſkickade til Conſtantinopel. Många Byar på ömſe ſidor om vägen paſſerades. De äro bebodde af Turkar, ganſka folkrike; några hafva ända til 1000 Hus, och ifrån deſſa Byar, ſom ligga nedanför Bergen, komma öfver 5000 Janitſcharer. Om aftonen ankom jag til *Baba*, belägen vid Floden *Salambria*, 5 timmars reſa ifrån Lariſſa; är bebodd af Turkar ſamt några Greker, ſom äro Färgare och höra til Compagniet i *Ambellaki*. Hos deſſa Färgare togs qvarter. Nu är jag ſåledes i *Tempe* i Theſſalien, ſom börjas här vid Baba. Jag ärnar dröja här för at underſöka ortens märkvärdigheter.

D. 11 Junii beſåg jag Färgeriet. Sjelfva Bomuls-garnet, ſom här färgas rödt, kommer ifrån Smirna och Volo. Jag beſåg hela Byn, äfven den

Khan eller πανδοχεῖον, hvarom *Meletius* i sin Geographie talar. Den är ganska stor, murarne af sten, ser ut såsom et Kastell; där äro inga Kamrar, utan Folket uppehåller sig bredvid Hästarne på höga Soffor af Marmor. Taket understödjes af 10 Trå-Colonner, hvilkas Piedestaler äro af Marmor. Utanföre vid ingången til höger ses et stycke af en Marmor-Colonne med en olåslig *Grekisk Inscription.* Denna *Khan* är bygd af en Architect ifrån Constantinopel, och 12 Turkiska Byar i granskapet hafva sammanskutit til byggnaden. Jag gick sedan in i den Turkiska *Dgiami*, där jag observerade bredvid *Kiblé* åtskilliga Målningar på papper, som blifvit hitförde ifrån Mecca. Jag såg där de förste Khalifernes namn. Och sedan reste jag mot middagen härifrån. Värman var ganska stark. Jag red upföre *Ossa*, och hade under vägen än bättre tilfälle at beskåda Tempes behagligheter. Fälten på ömse sidor om Floden voro besådde ned i dalen, som är smal och lång; och där formera fälten de täckaste terrasser m. m. Läggas härtil de höga lummiga träden, vingårdarne och floden, som skär dalen i tu, kan man knapt önska sig härligare ögonlust; dock sade man, at längre ned är dalen än vackrare. Efter en timmas färd kom jag til *Ambellaki*, en Grekisk By på *Kissavo*, bestående af 310 Hus och 5 Kyrkor. Mästeparten af des Invånare äro *Färgare*, som färga rödt Bomulsgarn; hvarmed de drifva stor Handel i Tyskland, såsom *Wien* och *Leipzig*, i hvilka Ståder de ock hafva sina Contoirs. Här träffades åtskillige, som i flere års tid vistats på förenämnde stållen, och som fullkomligen väl talte och skrefvo Tyska. Här äro månge förmögne Köpmän; och de äro mer belefvade än Grekerne i almänhet. Här är ganska dyrt, i synnerhet Bröd, som kostar 7

Paras

Paras Ockan, hvilket kommer dels af sistledne strånga vinter, dels af den svåra transporten på hästryggen, och dels af Arnauterne, som förtärt lifsmedlen; men Viner är ej dyrt. Landets vin kostar ej mer än 1 högst 2 Paras Ockan, och är godt. Häruppe äro många vingårdar. De äro alla anlagde i *Norr*, *Nordvest* och *Vest*, alt efter Bergets läge; och namnet *Ambellaki* betyder *liten Vingård* på moderne Grekiska. Ἄμπελος prononceras af dem *Ambellos* med *b* och likson med 2ne *l*. Emot afton besöktes Hr *Nicoli Perini*, en Medicus ifrån *Cephalonia*, och således Venetiansk undersåte; men gift i *Volo*, och kallad hit til *Ambellaki*, såsom Byens Medicus för innevarande år; hvarföre han får 500 Piastrar. Han har varit i Venedig, och talar väl Italienska. Han följde mig til den härvarande *Didaskalos* eller Professoren i Grekiska Språket, benämnd *Georgio Triandafilo*. Han har studerat på berget *Athos* under den namnkunnige *Eugenius*. Han förstår ock Latin. Hos honom sågos de sköna editionerne af Grekiske Auctorerne, utgifne i Europa. Han lånte mig *Strabo* med *Casauboni Noter*, trykt i Amsterdam hos Wolters 1707 i fol. Vi gingo til *Biskopshuset*, men råkade ej Biskopen, som jag så högligen hört berömas för des insigter, så at denne Man var til stor del orsaken, hvarföre jag tog denna krokväg. Jag såg Biskopens Böcker, som dock voro inlåste i et skåp för Arnauternes skull. Äfven gjorde jag bekantskap, *d. 12 Junii*, med Biskopens Broder, Hr *Nicol. Michail*, en ganska artig Köpman, som talade väl Tyska, ty han har uppehållit sig 15 år i Leipzig. Man berättade: at Grekerne förledne natt ihjälslagit 9 Arnauter i en By nära vid Olympus, och skickat deras hufvuden til Capudan Paschan; ty han har gifvit

Gre-

Grekerne lof at våpna ſig mot Arnauterne, och döda alla ſom de träffa; har desutom lofvat 4 Piaſtrar för hvart Arnaut-hufvud, ſom bäres til honom. Detta är förſta gången ſom Grekerne här i landet få taga til vapen och döda Muſulmännerne. De hafva ock haſtat at profitera af denna frihet. Man har i alla Byar tilſkapat Grekiſke Soldater, ſå at här i nejden finnas redan 700 Man väl beväpnade. Byn *Ambellaki* har utruſtat 50 Soldater. För 5 år ſedan gafs ock en lika frihet i *Volo*.

D. 13 Junii beſöktes jag af nyſsnämde Hr *Michail* och flere Grekiſke Köpmän, ſom talte Tyſka. Jag recommenderade dem at etablera correſpondance på Sverige, uttydande för dem Hr *Göranſons* Bref. Hr *Michail* upſkref hans namn, och ſade, at han ville reſa til Sverige. — Med den lärde Grekiſke Profeſſoren *Georgio* ſpråkade jag med nöje om idel litterata ſaker. Jag frågade honom om tiden då det *goda Grekiſka Språket* förföll; han ſade, at det började falla i *Iconoclaſternes* tid i 8de Seculo; men at likvål tämligen ren Grekiſka taltes alt til *Conſtantinopels eröfring af Turkarne*, hvilket han beviſade af en Predikan hållen af *Gennadius*, ſom ſedan blef Patriarch; och ſåſom denna Predikan var hållen offentligen i Kyrkan, i närvaro af Qvinnor och ſämre folk, men dock är på god Grekiſka, ſå ſlöt han däraf til Språkets renhet. Jag recommenderade de härvarande Grekiſke Lärde, at tänka på et godt *Herbarium* med Örternes namn efter *Dioſcorides* och *Theophraſtus*; och at på Öarne ſamt öfver hela Grekland utfråga Örternes vanliga eller vulgaira namn, ſom äro de närmaſte til de gamla Helleniſtiſka namnen hos Dioſcorides och Theophraſtus. Jag förſäkrade dem, at en ſådan

Col-

Collection skulle löna mödan och blifva välkommen både i Sverige och annorstädes i Europa. Särdeles recommenderades detta ärendet åt en ung Discipel af åfvannämnde Professor. Denne Yngling är snäll, läser nu *Aristophanes*. De äro 3 stycken som i denna Skola läsa denne Auctor, och sedan skola de börja *Homerus*. Sådan är Methoden här. Jag tillade, at han sedan borde läsa *Dioscorides*, och därjämte studera *Linnés Botanik*, så gör han sig odödligt namn. Ynglingen spetsade härvid öronen och bugade sig. Äfven upmanade jag dem at arbeta på en god *Geographie öfver Grekland*, bättre än *Meletii*, ehuru han öfverträffar alla öfrige; men där hafva dock insmugit sig åtskillige fel, ty han har ej kunnat se alt. Jag gaf en ungefärlig Plan, huru den borde författas, nemligen at hvar Biskop skulle i sit Stift dels sjelf, dels genom sina Präster arbeta därpå; at man borde copiera alla Inscriptioner, som äro läslige, och historice tala om dem, som äro utplånade; man borde jämföra alt med *Strabo* och flere gamle Geographer, samt äfven med äldre och nyare Historici; man borde anföra de moderne namnen på Orterne, så väl de Turkiske, som Grekiske, Folknummern, Sederne m. m. Patriarchen sjelf borde påyrka denna sak i Synoden, och därvid borde man lägga hand med alfvare. Det är skam för Grekerne, at man ej nog i Europa känner deras Geographie. Man gillade mit förslag; men fruktade at Turkarne ej skulle tillåta det; hvarpå jag svarade: at de icke kunde veta det, och desutom hade ju Turkarne sjelfve låtit trycka i Constantinopel en Geographie för 30 til 40 år sedan.

D. 14 Junii reste jag med min Janitschar up til toppen af Berget *Ossa*. Utsigten var ganska skön

öfver

öfver Olympus och Tempe. Vi foro genom åtskillige Byar, och efter 5 timmars resa i starkaste hetta, kommo vi til Turkiska Byn *Deirmen Deresi*, där vi efterfrågade den besynnerliga Grottan och Stenen med Inscription, som skulle finnas här i granskapet; men därom hade Turkarne ej ringaste kunskap; de fruktade kanske, at mit ändamål vore at eftersöka fördolda skatter; och at betaga dem denna misstanka, lofvades dem alt guld som kunde finnas, blott jag finge afskrifva Inscriptionerne; men fåfångt. Resan fortsattes ända til *Busgutsch*, en Christen By, men utan Kyrka. Där är et vackert Landthus, som tilhört förre Paschan i *Trikkala*, *Ali Pascha*, och nu äges af des Son, en stor Trågård med fontainer och reservoirer. Jag badade mig i kala vatnet; ty jag var ganska sjuk af den starka hettan.

D. 15 Junii hade jag feber, sof måst hela dagen. Af brist på hästar, nödgades jag gå til fots til nästa Byn *Orman Schiftlik*. Oaktat min svaghet gick jag dock at bese en ruinerad By kallad *Kassabal*; där äro åtskillige murar, men ingen Inscription. Af vattenbrist har denna ort blifvit lemnad i ödesmål.

D. 16 Junii fortfor min sjuklighet. De Grekiske Bönderne talte om Arnauternes våldsamheter.

D. 17 Junii reste jag vidare til et gammalt förstördt Kastell, kallat *Kastri* eller *Pale-Kastri*, beläget ½ timmas våg ifrån *Orman Schiftlik*, och 4 timmars våg ifrån *Jeni-Scheher*. Det kallas af Turkarne *Kastridschi* eller *Kesseritschi*. Det ligger på et högt berg, och af murarne synes, at det säkert måtte vara från de gamle Grekernes tid. Däruppe äro 2 Citerner, men ingen Inscription. Man har där bygt

en

en Kyrka kallad: *Agios Georgios*. Til en god del foro vi samma våg tilbaka; men sedan passerade til Grekiska Byn *Deschen*, på Turk. *Bujuk Köi* bestående af 100 Hus och 4 Kyrkor. Sedan vi lemnat denna By, foro vi öfver en vacker Slätt, som öfverträffar sjelfva Tempe. Efter en timas resa ankommo vi til Grekiska Byn *Jenitscha*, som är ganska stor, belägen vid foten af Kissova; består af 400 Hus och 8 Kyrkor. Invånarnes antal räknas öfver hufvud til 5 Personer i hvart hus; således ungefär 2000. Deras Handel är med Silke, Bomull, Såd m. m.

Hvilade här öfver natten; och gick *den 18 Junii* at bese Klostret *Pandaleon*, ½ timmas våg härifrån; fann där intet märkvärdigt. Kyrkan är tämmeligen stor och vacker, med en Coupole, som varit betäckt med bly, men Turkarne hafva borttagit det. Kyrkan är grundad af Kejsar *Andronico*. Där äro nu blott 4 à 5 Munkar.

D. 19 Junii for ifrån *Jenitsche* långre upföre Kissavo. Utsigten blef alt vidsträcktare och åtskilliga byar passerades. Hvilade i et Kloster beläget i en Däld på detta berget. Klostret kallas: *Panagia tis geneseos*: där voro 4 à 5 Munkar. Kyrkan lyste af förgyllning inuti. Men inga MSS. Resan fortsattes til byn *Seilitschane* efter 2 och ½ timmas färd. Den är belägen uppe på berget, har 300 hus och 4 Kyrkor, samt dessutom 4 utanföre byn i grannskapet. Invånarne äro Handtverkare. Utsigten vidsträkt. Man ser Hafvet och Berget Athos; äfven sjön *Karla Su*, och Slätten vid Larissa. Luften är ganska fin. Folket tröttade mig här, som på alla andra ställen, med nyfikna frågor.

Den 20 *Junii* for vidare högre upp åt berget; vi passerade just sjelfva spetsen, som har en Conisk form. Detta är förnämsta delen af berget, och hvad egenteligen kallas *Ossa*, samt af de moderne Greker: Kissavo. Turkarne kalla det *Sivri Dag*, och sedan deltaga alla de öfriga negderne på alla sidor i samma namn. På spetsen af Kissavo var nu ingen snö, men på Olympus, som sågs framföre mig, låg mycket; ty det är högre. Häruppe är en *Tallskog*, på Grekiska *Elatè*, på Turkiska *Tscham*. Jag färdades upp och ned, ty här äro djupa dälder och små floder i berget, sedan förekomma slätter och precipicer. Vägen var den svåraste jag sedt, smal och hiskelig. Efter 2 Timmar kommo til byn *Spelea*, hvarest äro åtskilliga Gråttor, samt ymnighet af Fontainer och friskt vattn. Sedan färdades utföre den ena precipicen efter den andra ända til *Ambellaki* tilbaka, dit jag ankom efter 6 timmars resa. Hela *Kissavos* bredd ifrån *Jenitsche* til *Ambellaki* bereses på 8 à 9 timmar. Qvarter togs i Biskopshuset, blef af detta goda folk ganska väl mottagen, och befann mig nu återståld til hälsan. Utsigten vacker ifrån min Kammare. I Norr spetsen af Olympus, på somliga ställen än snö-betäkt. Detta Berg har 3 spetsar, i form af coner, ej mycket uphögde och i parallel situation.

D. 25 *Junii* årnade jag afresa härifrån, men fick veta at Arnauterne voro på den vägen jag tänkte resa: de hafva nedkommit ifrån berget Olympus, där de hade undangömt sig; de äro talrike och sinnade at göra besök här. Mine härvarande vänner rådde mig at ännu dröja qvar här. Arnauterne kommo ock verkeligen antågande emot aftonen och fordrade af byn betalning, såsom Dervents eller Våg-

vakt.

vakt. I all ſtilhet togo de ſina qvarter, och årna hårifrån begifva ſig til *Jenitſcha*. Agarne i Lariſſa hafva gifvit dem recommendations-bref til de Grekiſke byarne, och förut hade Capudan Paſchan befalt at döda dem. Se ſå år regnum regno oppoſitum. De åro 50 til antalet. Byn måſte gifva dem fri förtäring och deſsutom 2000 Piaſter.

D. 27 *Junii* reſte jag med mycken ſaknad ifrån Ambellaki, dår jag på alt ſått blifvit ſå vål bemött. Dårjåmte år vatnet och luften dårſtådes ganſka angenåm. For utföre til *Baba*. Hår nedre vid Baba ſes en mångd Storkar eller *Leileks*, men i *Ambellaki* och annorſtådes på Kiſſavo ſes icke en enda. Man ſkulle tro, at det vore för den kalla Luften dåruppe; men det hårrörer af en annan orſak, nemligen emedan Örnarne upåta deras ungar. För at beſe et gammalt Slott, fårdades jag öfver en uſel fårja til andra ſidan om Floden. En Turkiſk by, benåmnd *Balamut*, lemnades til höger. Emellan denna by och en annan, kallad *Dereli*, år det omnåmnde Slottet eller råttare des ruiner. Det har varit ganſka ſtort; Murarne ſtråcka ſig ut åt bergen. Man ſåger: at det år det gamla *Lycoſtomium*; hvaraf ock *Tempes Stift* behåller namnet, ty Biſkopen tituleras: επισκοπος πλαταμονης κ́ϗ λυκοςομυς. Man ſer at deſſe murar åro antique och ur goda ſmakens tid. På Turkarnes Begrafnings-plats fann jag åtſkillige ſtenar, fulle med *Grekiſka Inſcriptioner*, ſom Turkarne ſåkert håmtat ifrån *Lycoſtomium* til ſina grifter; de afcopierades. Dår voro månge Figurer i uphögdt arbete, men Turkarne hade lagt Figurerne ned i jorden och huggit bort alla Hufvuden på dem. Jag låt uptaga några ur jorden; Dåribland var en Figur, ſom föreſtålde en Man til håſt, men Hufvudet på karlen

var sönderslaget, och jag föreställer mig, at Inscriptionen varit på Hufvudet, efter den ej fanns. Ibland Inscriptionerne råkade jag på det vördiga Namnet *Socrates*. Några förbigående Turkar förundrade sig öfver mitt arbete; men då Janitscharen sade dem, at jag hade Sultans *Ferman* eller Pass, hjelpte de til at renskrapa stenarne och borttaga mossan. Härifrån gick jag til Byn *Dereli*, där Bröd ej kunde fås för penningar. Sådana äro Turkarne och deras police. I en By som består af 400 Hus fins ingen Bagare. Återvände samma väg til *Baba*, belägen 1 timmas väg därifrån. På vägen sågs en hisklig mängd *Gråshoppor* (Cigales,) röde til färgen, som upåto de spåda Bomulls-plantorne. På åtskillige ställen hade man bredvid Bomullen sått *Sesamus*, hvaraf olja prässas, som nytjas i Lamporne. Man lägger ock korn däraf i det fina brödet på Turkiska kalladt *Simit*.

Efter någon hvila i *Baba* for jag vidare för at passera öfver alla *Tempes*. Til vänster hade jag Peneus och Olympus. Vägen gick fram vid foten af Ossa. Här började *Tempe* behaga mig. Multi luci, multæ aves cantantes, Lusciniæ præsertim, fontes frigidissimi. Här är en Fontaine, kallad *Hunkiasu* eller det *Kongliga Vattnet*, vid brädden af Peneus. Jag steg dit ned at upfriska mig; vatnet var såsom is. Uppe på Kissavo voro murar af et gammalt Slott, som betraktades med Lunetten. Såg ock en Turkisk Graf, och Formannen sade, at en Kejsares Gemål vore där begrafven. Men de vigtigaste observationer jag gjorde på *Tempe* och som ingen gjort före mig, voro: *at Olympus och Ossa varit fordom et sammanhängande Berg och at de genom physiska våldsamma orsaker blifvit skilde, och at Peneus således funnit sit utlopp.* Beviset är klart: dessa Bergens utlöpande och ingående vinklar utsprida sig i alla directioner (dans tous les sens).

sens). Man behöfver blott föreställa sig en stor Ost, sönderbruten genom någon styrka, eller en stor Limpa bruten i tu. Åfven ses, at den styrkan, som sönderbrutit dessa Berg, varit en underjordisk kraft, i anledning af råmnornes directioner. Den som närmare vil öfvertygas, behöfver blott komma på stället och se. Detta år ock för mig et bevis: at *Strabo* ej varit hår på stället; ty då hade ej denne noggranne Observator talt om denna Ruption så tvifvelrådigt. *Tempe* har såkert af denna sönderbrytning fåt sit Namn; ty det deriveras visserligen af θέμνω, men på et sått som förråder dess höga ålder. Det bevis jag anfört år taget af sjelfva naturen, och sådant gör en vigtig Artikel i Geogonien eller Jordens formation. Jag må tillågga ån en Observation, som jag gjorde: nemligen at på Ossa åro sprickor, dålder, båckar m. m. i en annan Direction, som tyckas utvisa en sednare ruption, ån den som skilt Ossa och Olympus.

Alt detta åro Physiska Sanningar, hvilka kunna leda til Conclusioner, som blifva curieusa i gamla Historien, och hvilka jag lemnar til et annat tilfälle. På det smalaste stället af Tempe (hvilket Turkarne tåmligen vål kalla *Baba Bogasi*, eller Babas Sund eller Pass; ty *Bogas* betyder et *trångt pass* eller Thermopylae) på detta ställe fann jag et ganska Curieust Historiskt Monument, eller en Latinsk Inscription, inhuggen just i sjelfva Berget *Ossa*, et arbete vårdigt de Romare; men den år så utplånad, så svår at låsa, at alla anse den för en Italiensk eller Frankisk Inscription utur Venetianernes tid, och at den innehåller kostnaderne på saltet, som man gifvit arbetarne når denne våg öpnades. Jag betraktade den nårmare, och fann genast utan svårighet, ehuru svår den år at låsa, at den år vida åldre ån alla Fran-

ker

ker och Italienare. Den innehåller blott 3 rader, uthuggne i Berget. Se här de ord, om hvilka jag på dessa 3 rader är aldeles vis:

\- - - CASSIVS

\- - - COS

TEMPE MVNIVIT. Denna sista rad är hel, och tämmelig läselig, eller egenteligare, påtagelig med Fingren, ty jag följde hvar Bokstaf med mine Fingrar. Skrifningen presenterar TIMPE; och kanske at det är rätta och det gamla namnet hos de Romare. Jag afskref alt i min Plånbok, och då jag en gång kommer öfver Listan på de Romerske Consulerne och Cassii lefnad, tror jag mig blifva i stånd at restaurera hela Inscriptionen. Detta bevisar ock, at *Strabo* ej har passerat detta trånga Passet vid *Tempe*, efter han ej omtalar denna märckeliga Inscription ej eller nämner Cassius. Stor skada för mig, som i dylikt fall hade fått begagna mig af denne lärde och noggranne Mans insigter. Det är så många gamla städer, hvilka han ej nämnt, til äfventyrs, efter han ej känt dem; som gör honom i sådant fall heder: ty han liknar ej våra tiders halflärde. Efter denna Inscription gick vägen än högre upföre, och jag blef varse Golfen af Salonichi framföre mig på långt håll. For sedan utföre och kom närmare Peneus å nyo; tog Nattqvarter i det usla Torpet *Laspochore* efter 3 timars resa ifrån Baba; och det gör längden af *Tempe*. - - - - - -

Och här uphöra nu vår så flitige och margkunnige Prof. Björnståhls mångåriga Anteckningar. Detta är det sista vi äge af hans Penna, som så oafbrutet var i rörelse til vårt nöje. Sjukdomen öfverföll Honom med alfvare och Döden tog Honom ifrån oss i förtid, som bekant är, d. 12 *Julii* 1779. *Salonichi* blef denne vidtfarne Vandringsmans sista Hvilorum. *Requiescat in pace*. Saknaden uplifvas å nyo, mit öga står i tårar: jag afbryter.

C. P. Blomberg.

BREF

Ifrån

MATTH. NORBERG

Professor i Österl. och Grek. Språken i Lund

Under des Utlånska Resa,

Til

C. C. GJÖRWELL,

Kongl. Bibliothecarie.

Första Brefvet.

Paris, den 5 Aug. 1778.

Jag har varit så lycklig, at efter mycket besvär finna i Kongl. Biblioteket i Paris de Manuscripter, som Hr Rid. *Michaelis* ännu tror vara Orientens egen Rikedom, och som han anmodade Kgl. Danska Rese-Sällskapet til Arabien, at där upsöka. De innebegripa *Sabeernes Religion* och *Lagar* på det ännu obekanta Galileiska Språket. Det är bekant, at denna Sect leder sin uprinnelse ifrån Johannis Döparens Lärjungar. Af det, som rörer deras Religion, har jag copierat 130 Ark, verterat hälften, och om icke min sjukdom, efter hvilken jag nu är, Gudi lof! återstäld til hälsan, kommit emellan, tror jag mig kunnat äfven afskrifva det återstående innan min Resa til Italien, som jag tänker företaga efter 3 veckor. Jämte dessa Manuscripter, har jag uti samma Bibliotek öfverkommit och afskrifvit twå andra, hvilka äro mycket märkvärdige. Det ena innefattar en *Syrisk Öfversättning* af *Andra Konunga-Boken*, hvilket äger alt det, som Hr Professor *Björnståhl* tillägger det Ambrosianska, och synes mig vara et stycke af det förkomna Massi, som jag hört skal finnas i Jablonskys Boksamling. Om det är sant vet jag ännu icke. På min Resa genom Tyskland, vil jag söka efter denna ovärderliga Codex, som i berörde Professors tanka utgjorde förra Delen af den Mediolanska. Det andra innehåller en *Uttolkning* på *samma* Språk af de *Fyra Evangelierna*, gjord af *Philoxenius* år Christi 508, och hvilken se-

dan, i anledning af 2:ne ganska gamla Gr. Codices i Alexandria, blifvit ändrad och förbättrad år Christi 616 af Thomas Heracleensis m. m. *).

ANDRA BREFVET.

Mejland, den 1 Mart. 1779.

Inom en tid af 3 veckor hoppas jag medhinna, at taga Afskrift af alla de Canoniska Böckerna uti Codex Syriacus Hexaplaris Ambrosiensis, som förvaras med den aldrastörsta noggranhet. Til denna ovärderliga skatt, som blifvit uptäkt genom vår lärde Hr Professor Björnståhl til Bibel-Uttolkares största glädje, har jag banat mig väg på det sättet, at jag meddelade Bibliothecarien en afskrift af en dylik Codex, som fins på Kongl. Biblioteket i Paris, och som innebegriper Andra Konunga-Boken. Och när det tillägges, at Biblioteket här äfven fordrat af mig en Copia af sin, torde mit arbete anses halsbrytande. Jag bör dock tacka Gud för hälsan, och får vörda et nytt vedermåle af vår Store Konungs Nåd emot mig, om nämnde korta viſtande här ännu til fulbordan af mit göromål uptages, såsom et nit för Des Höga Tjenst och Almänhetens Uplysning. Visste Hr Professor Björnståhl mina bevekande skäl til hindret, skulle han ock gynna dem så

*) Uti et senare Bref el. af d. 17 Aug. heter det til slut, och sedan han berömt de Franske Lärdes bemötande emot sig - - -: Men den, hvilken jag är mäst förbunden i Paris, är den lärde Hr *de Villoison*. Han är redan för mycket känd af Almänheten, för at behöfva mit beröm. Jag får allenast nämna, at hans tilgifvenhet för mig har varit obeskriflig. Han och Hr *Jon. Noring* blifva mit Rese-Sällskap til Italien. Jag tänker i morgon, om Gud vil! lemna Paris.

så mycket mera, som det är icke min, utan hans rikedom, jag söker frambära i ljuset. Jag får äfven i dag skrifva honom til. Och bör imedlertid foga den anstalt genom min Gynnare, Hr de Villoison i Venedig, at jag vid ankomsten dit kan genast gå om bord. Detta kommer jag at göra med större fruktan för mina Samlingar, än för mit lif. Med det senare förlorar Almänheten intet, med det förra kanske något. Jag menar i synnerhet mina Afskrifter af de berörde *Codices Syriaci Hexaplares;* och de *Sabeiska Manuscripter*, som jag, uppå gifven anledning af Hr de Villoison, efter mycket besvär, i anseende dårtil, at Bibliothecarien ej ägde om dem någon kunskap, lykligen upråkt i Kongl. Bibliotekct i Paris. De innehålla Sabeernas Gudalära och Lagar, på deras Språk. Af det, som angår den förra, har jag en Afskrift på 130 ark. Min sjukdom beröfvade mig det återstående icke litet intereslante. Nytt Språk, den ännu okände Galileeske Dialecten, Christi och hans Lärjungars Modersmål. Nya Religions-satser hos en Sect, som efter eget påstående leder sin uprinnelse från Johannis Döparens Disciplar. Vid min afresa härifrån til Orienten torde jag få tilfälle at skrifva något, både om det förra och de senare, jämte några korta Anmärkningar under mina Fransyska och Italienska Resor. Jag vil imedlertid nämna, at det Sabeiska Alphabetet, som är af lika beskaffenhet med det Ethiopiska, Vocalerne sammanbundne med Consonanterne, har giort mig mycket hufvudbry. Af de Alphabeter, som äro trykte i Rese-beskrifningar, liten hjelp, stor förvillan. Jag misströstade i början, at någonsin upfinna det rätta; men är så mycket gladare, at nu mera icke något hinder ifrån den sidan vid Uttolkningen möter. Utan tjenligt Orien-

talifkt Lexicon kan jag icke ännu begripa alt, och med det fkulle jag åndå göra små framsteg i anfeende til mina andra göromål. Men fom Sabeifkan år i nårmafte likhet med Syrifkan, få begriper jag en del, och få mycket, at jag kan hålla mit löfte. Ambrofianfka Biblioteket ftår öppet 2 timar före, och 2 timar efter middagen, utom Helgedagarne, på hvilka hår år ingen brift. Detta har hindrat mit arbete, men kan hånda bibehållit min hålfa m. m.

TREDJE BREFVET.

Mejland, dèn 23 Mart. 1779.

Sedan Hans Majeftåt i Nåder behagat utnåmna mig til Profeffor Björnftåhls följeflagare inåt Orienten, har jag haft den åran, at af M. H. emottaga flera Bref. Det år icke ord utan mening, då jag fåger, at jag dårföre år M. H. icke litet förbunden. På utrikes orter har jag i fynnerhet lårt, at ålfka mit Fådernesland. Når nu M. H. vil fågna mig med nyheter ifrån det fenare, bör jag bjuda til at åfven roa M. H. med dylika ifrån de förra. Men i brift på annat får jag framvifa några egna Anmårkningar under mina Refor, fedan jag lemnade Frankrike.

Förleden år d. 19 Aug. refte jag ifrån Paris, och kom til *Auxerre*, en medelmåttig Handelsftad, efter fyra dagars refa på Seine-strömmen i en ftor öfvertåckt Båt, fom drogs af Håftar, och hvilken jag båft befkrifver, då jag liknar honom vid Noë Ark. Seine-floden år hvarken bred eller djup, och har låga ftrånder, undantagandes vid *Belle-Vue*, et vackert Kongligt Slott, dår de likna våra höga Nordifka

diska sjökuster, hvilket uti et så jämnt land är en mycket sällsynt utsigt. *Bourgogne* som vid Auxerre med des höga och skoglösa vinberg liknar en skårgård, blir vid *Sibou* jämnare med åkrar och ängar, samt på sina stållen skogar och hedar. Men vid *Arnay le Duc* tager det igen sit förra utseende, ehuru mindre fruktbart på vin, til des man kommer inemot *Chalons*, där högderna försvinna, och i det stället stora samt väl upodlade fält visa sig med de täckaste Alléer vid vägarna. *Bourgogne* fägnar väl en resande med sit dyrbara Vin, ehuru det på stället smakar sämre, än annorstädes; men det gör honom mycket mera upmärksam på sina Snäckor. Desse ligga til en oändelig myckenhet öfver alt kringspridde, och på vägarna hoptals upkastade. Chalons är icke stor, men likväl en vacker och befäst Stad. Där finnas ruiner efter en Amphitheater och andra Antiquiteter. Den ligger vid Saone, som här klyfver sig i två grenar, hvilka omfatta en liten Ö med vackra hus och alléer. På denna Flod kan man resa från Chalons til *Lyon* med Postjagten, som är mycket beqvämligare och förer hederligare passagerare, än den jag redan nämnt. Saone är mera bred, än djup, och har klart, men ej strömmande vatten. Des stränder äro mycket högre på vestra, än östra sidan, där landet är lågt och väl upbrukadt. Des inlopp til *Lyon* är trångt, och omgifvet af höga och skogväxta Berg, hvaraf det får et besynnerligt utseende. *Lyon* är en stor, folkrik och vacker stad, belägen emellan höga och med Kloster samt Vingårdar beprydde Berg vid *Saone* och *Rhone*, som här stöta tilhopa och utgöra en stark Ström. Den förra flyter til en del genom staden. Öfver den senare går en lång Stenbro, och i floden äro många hjulqvarnar bygde på Prâmar, hvaraf det aldrig

blif-

blifver brist på qvarnvatten i Lyon. Detta kunde äfven ske på andra ställen, där man har tilfälle til at göra en lika inrättning. På högderne omkring *Lyon* ses lemningar efter en Romersk Amphitheater och några andra Forntidens bygnader. Jesuiternes fordna Bibliotek härstädes är rikt på tryckta, men fattigt på handskrifna böcker. Silkes-Fabrikerne i *Lyon* äro ypperlige, och invånarne flirigare, dygdigare, upriktigare, och mera gästfrie, än på något annat ställe i Frankrike. Fruntimren äro utmärkte för deras skönhet. Policen här i staden är ganska sträng. Men dit får man ej föra de råta ombyten af tjenstfolk därstädes och deras hårdare medfart. Med goda ögon kan man ifrån högderna omkring Lyon se snö blänka på Alperne. Desse äro icke sammanhängande uti mycket långa sträckor, utan til större delen coniske. De äro upstaplade i ordentliga hvarf, af naturen horizontela, men nu mer och mindre perpendiculaira, och bestående af Kalksten, Marmor, och på sina ställen Lava. Hvarföre man skulle tro, at både Jordbäfningar och Vulcaner hafva dels danat, dels förändrat dem. Til det senare lära ock de floder höra, som med sit snö- och regnvatten från högderne ouphörligen utskåra i dem djupa vägar. I Savojen, som ligger emellan dem, kan man på en gång se alla fyra årstiderna. *Sommaren* i de djupa Dälderna, af naturen ofruktbara, men til Lin, Hampa och Såd väl upodlade och bebodde af et beskedligt, fattigt och arbetsamt folk, som til en del har en stor växt på halsen, hvartil antingen vatnet eller luften måtte vara vållande. *Våren* ungefär midt på bergen, hvarifrån förtjusande Cascader störta sig utföre. *Hösten* et stycke längre upp, där snö faller oftare, än regn. Och *Vintern* på spetsarne, som stiga långt öfver skyarne och åskans krets, så at öf-

öfver dem kan vara klart och vackert väder, då det inunder dem regnar, blixtrar och dundrar hiskeligen. Alperne, dels nakne dels beklädde med små buskar, äro ibland äfventyrliga med våldsamma stormar för invånarnes hus och gröda. Jag reste här förbi en liten By, som med des kringliggande åkrar, blifvit kort förut i grund förstörd af et våldsamt sten-ras, förorsakadt af et förskräckeligt väder ifrån et högt berg, där nära intil beläget. Men Alperne äro i våra tider icke så farlige för resande, som då Hannibal gick öfver dem. Förente fiender, förrädiske vägvisare, och okände stigar gjorde dem halsbrytande för honom, hans folk, hästar och elephanter. Men nu är man där säker för kringsväfvande röfvare, blifver väl bemött af ädelsinte inbyggare, och kommer fort på medelmåttige vägar. Imedlertid äro de på olika årstider icke lika beqvämlige at resa öfver. Kölden är där om vintren odräglig, och snöfall ifrån klipporna om våren göra ofta passagen farlig. Berget *Cenis* är ibland alla det besvärligaste at öfverfara. Detta är brantare på Italienska sidan, och folket, som bor uti några usla kojor, ser svartblekt och sjukt ut. Öfverst på spetsen är en liten Sjö, som är rik på Foreller. Resande behöfva och kunna där få förfriskning. Redan i början af Sept. var kölden här ganska sträng. På detta berget, som är det sidsta af *Alpes Cottianæ* på vägen emellan Dauphiné och Piemont, har man icke det nöjet, som Hannibal hade på det sidsta af *Alpes Penninæ* emellan Sweitz och Mejland. Han och hans folk kunde där så mycket lättare glömma sina förbigångna faror, som de sågo framföre sig det vackra och fruktbara Lombardiet. Däremot är utsigten här inskränkt emellan höga Berg, som innesluta en trång Dal nästan ända inemot *Turin*, där bergen för-

förſvinna, och där man kommer in på et ſtort och vackert Fält med de ſkönaſte Alléer. *Piemont* är väl upodladt och fruktbärande, men des Invånare förtryckte, fattige, bedrägelige, grymme och hämdgirige. En del byar likna röfvare-näſten, och folket ſer ut ſåſom miſsgerningsmän. Uti *Novaleſa*, en ſtor By, belägen vid foten af berget Cenis, där viſitation hålles och Tull erlägges, blefvo mina Orientaliſka Handſkrifter omſider anſedde för ej ſtridande emot Catholſka Religionen, ſedan min Forman förſäkrat, at jag vore en god Catholik. Uti *Suſa*, en fordom väl befäſt Stad, och nyckeln til Piemont på Alpernes ſida, ſes en Romerſk Triumph-Båge upreſt til Kejſar Auguſti åra.

Den 13 Sept. kom jag til *Turin*, en ſtor och vacker Stad på et vidſträkt Fält vid floden Po, och omgifven på et litet afſtånd af berg och högder; ſom äro bebygde med Kloſter, Luſthus och andra bygnader. Den delas in i *Gamla* och *Nya* Staden. I den ſenare äro alla Gatorna ſnörrätte, och Huſen lika höge. För mycken Symmetrie i en ſtad är et ſlags ofullkomlighet. Sådane ſtäder, ſom Turin, ſer man ſnart, ty när man ſet en del, har man begrep om det hela. Man letar efter nytt, och finner ej annat än gammalt. Ur detta ſkäl förekom Turin mig något melancoliſk. Invånarne äro alfvarſamme, och lefva mycket inom ſig, hvarföre de af andra Italienare kallas Gaſconi. Månne icke ſå väl ſtadens utſeende, ſom deſs oſunda luft och elaka vatn dertil kan vara vållande? Utaf Slottets yttre ſkapnad får man ej ſluta til des inre prydnader, ſom äro makaløſa. Univerſitetet, ſom är en vacker bygnad, har en ſtor ſamling af Antiquiteter, Böcker, MSS. och Naturalier. Regeringen har

har anlagt et Chemiſkt Laboratorium uti Arſenalen, ſom deſsutom har et förträffeligt Styckgjuteri, och en ſtor myckenhet af äldre och nyare Wapen, äfven af Mineralier. Då jag hade den lyckan, at ſe Pater *Beccaria*, ſom gjort ſå många och ſtora upptäckter uti Phyſiken, var han nog illa mående, dock ganſka munter och höflig. Det roade honom mycket höra talas om Sverige. Italienare känna ganſka litet vårt Fädernesland.

Efter några dagars viſtande i *Turin* fortſattes reſan til *Milano*. Den delen af Lombardiet, ſom ligger emellan begge desſe ſtäder, beſtår måſt af ſlätter, och är på ſina ſtällen, nu ſumpig med risåkrar, ſåſom vid *Verſelli*, (hvareſt i Domkyrkan förvaras et Latinſkt MS. af Matth. och Marci Evang. ſom föregifves vara ſkrifvet i 4:de Sec.); nu mindre fruktbar, med ſandhedar och i ſynnerhet emellan *Milano* och *Novara*. Städerna *Chivaſſo* och *Livorno* äro mera vackra än ſtora. Floderna *Doria* och *Stura* paſſeras på en ſlags bro ſammanſatt af platta båtar. Wid min ankomſt til *Milano* ſmikrade jag mig med det hoppet, at få tilträde til den vigtiga Cod. Syr. Hexaplaris, ſom Prof. *Björnſtåhl* förſt gifvit Allmänheten kunſkap om. Den förvaras i Ambroſianſka Biblioteket, där Dr *Branca* är andre Bibliothecarien. När jag af honom begärte lof at nyttja detta MS., ſvarade han, at det ej kunde ſke förrän d. 9 Nov. då ferierne för Bibliotekerne uti Italien uphöra. Jag ville då ej fruktlöſt använda min tid och mina penningar i Milano, utan beſlöt, at imedlertid i ſällſkap med Hr Noring beſöka nedra delen af Italien: Vår Vän Hr d'Anſe de Villoiſon tog nu vägen härifrån til *Venedig*, men vi begge vände oſs åt Rom. Landet emellan Milano och *Piacenza* är jämnt och ſumpigt med oräkneliga Canaler, ſom dämmas up för

risåkrarne, hvilka äro betäckte med många slags frukttrån, så at de på dubbelt sätt äro fruktbärande. Men emellan desse buskar, som äfven omgifva vägarne, finna röfvare ibland säkra gömställen. Piacenza (Placenza) tror jag hafva fått sit namn för des vackra belägenhet skul. Denna stad ligger något högt vid floden Po, som man här reser öfver på en Färja, hvilken drifves af flera båtar sammanbundne til et litet afstånd ifrån hvarandra. Staden är stor och vacker med et Citadell och et Fästningsverk, som förfaller. Hertigens Palais är ännu icke färdigt; des bygnad är mer enfaldig, än konstig. Handeln, som i anseende til ortens läge vid den största flod i Italien, borde vara ganska florerande, är dock mycket obetydlig. Adeln har Casiner för sällskap och spel, och lefver stort utom, men fattigt inom hus. Här kostar det ej mycket at hålla sig hästar och vagn. Af den gamla *Via Aemilia*, som räckte från *Piacenza* ända til *Rimini*, synas ännu öfverlefvor. Vid det nästgränsande *Roncaglia* plägade Romerske Kejsarne på resan til Rom uppehålla sig, och ibland höllo de där Riksdag. Landet emellan *Piacenza* och *Parma* är lika jämnt, men mindre rikt på trän, icke heller så sumpigt, och därföre mindre tjenligt för canaler och risåkrar. Floderna häremellan voro denna årstiden uttorkade. Vid Piacenza börja Apenninske bergen visa sig på et långt afstånd til höger. De sträcka sig från Nordvest til Sydost, och nalkas man dem närmare och närmare, ända til des man kommer til *Bologna*, där man möter dem. *Parma* är en stor och vacker stad, omgifven med grafvar och en mur som är förfallen på sina ställen, och, som jag tyckte af de kringliggande vallarne, har den fordom inneslutit en större krets. Midt genom staden flyter en bred flod af samma

namn,

namn, ſom nu var utan vatten. Denna delar ſtaden i två delar, ſom dock genom tre ſtenbryggor med hvarandra förenas. Hertigens Palais år en ſtor gammal bygnad utan ſymmetrie. Om Målare-Academien i Parma ej kan anſes för den båſta, ſå år Theatern dår för 12,000 åſkådare den ſtörſta i hela Italien. Uti Jeſuiternas Collegium, ſom nu år et Univerſitet, år Studenternas antal omtrånt 400, och ibland dem allenaſt 50 af den åldſta Adeln. De gå ſvartklådde, och den förnåmſte af dem kallas Principe, hvilken bår på bröſtet en Medaille. Under Feriern om Höſten roa de ſig med jagt på landet. Hertigen tycker mera om at jaga ån regera. Han ålſkar ej vetenſkaper, och trifves ej i verldſliga ſållſkaper. Til bevis på det förra h r han förbudit Abbé *Condillacs* arbeten, ehuru han af denna ſtore Man år en Diſcipel. Och til vedermåle af det ſenare, lefver han måſta tiden i *Colorno* ibland Pråſter och Munkar, och tål ej annan muſik, ån måsſor. Invånarne i Parma blifva gamla, och Climatet år dår ſundt. De åro mindre polerade, men mera pålitlige, ån andra Italienare. De åro phlegmatiſke, ömſinte, ådelmodige, och ſållan höres hår af mord. Spanſka öfverväldet torde åga en ſtor del i denna Caracter. Fruntimren hafva ock vål hår, ſåſom på många andra orter i Italien, deras ålſkare, eller Sigisbéer; men de umgås med dem mindre förtroligt och mera förſigtigt. Det andra könet anſer detta med en Franſyſk kallſinnighet. Den berömde Orientaliſten, Prof. *Roſſi* fick jag ej råka, han var bortreſt til Rom. Landet hårifrån til *Reggio* liknar en Trågård: vågen var upfyld med landfolk af bågge könen, ſom förde vinfat. Qvinnorne hade hattar, ſå vål ſom karlarne, och gingo efter ſina laſs och ſpunno på ſin ſlånda: hvilket bevifar, at en

del Italienare icke just åro så late, som de allmånt hållas fóre. *Reggio*, belägen vid Via Aemilia, år en liten vacker, folkrik och vål befåst Stad. Hår hålles strång tilsyn på resande. Om någon kommer gåendes, blir han af en Soldat fórd från stadsporten fórst til Castellet, och sedan til Stads-Majoren, dår han måste upvisa sitt Pass. På en Mur vid Castellet ser man gamla bröstbilder af *Numa Pompilius*, *Horatius*, *Fabius*, *Decius*. Fruntimren visa sig på gatorna med svart siden eller ylletyg ófver hufvudet. Landet hårifrån til *Modena* har samma utseende. *Modena* år ansenligen stórre, men ej båttre befåst, ån Reggio, och år man i dem begge lika upmårksam på resande. Staden år vål bygd, och hår finnes et af de sju högsta Tornen i Italien. Den ligger på et jåmt fålt med en besynnerlig jordmon, hvilken år sumpig och full med rudera och snåckor til 50 famnars djup. Så djupt måste man hår gråfva brunnar, innan man får godt vatten. Climatet kan då ej vara sårdeles hålsosamt i Modena. Det nu regerande Huset *Este* har hedrat sig sjelst, och gagnat sina undersåtare med de nyttigaste inråttningar. Hertigen vistas mycket i Milano. Lefnadssåttet i Modena år likt det Franska. Landet hårifrån til Bologna år lika jåmt och fruktbart. *Bologna* år en stor Stad, befåst, men utan Garnizon, murarne på många stållen fórfallne, gatorna irreguliere, men husen til stórre delen vackra, fórsedde med portiker, fórmånlige både emot regn och solhetta. Kyrkorna både hår och i de nåmde ståderna åro prågtige. Det höga tornet i Bologna, som lutar, påstå somliga vara så bygt med flit, emedan det eljest skulle falla omkull. Denna stad har i Påfvens lånder ensam råttighet, at affårda til Rom en Legat, som vid sin återkomst merårdels har nya lagar och fórfattningar med

med ſig dårifrån. Tåta ombyten af denna Miniſter orſaka många och ſtora miſsbruk, emedan hvar Nuntius för egennytta ſkull uträttar på kortare tid ſaker, ſom fordra en långre. Senaten beſtår af 50 Adelsmån, ſom Påfven våljer. Högſta magten ligger hos Cardinal-Legaten, ſom under ſig har en Biſkop til Vice-legat. Det hår för ſit Bibliotek och ſina Samlingar uti Natural-Hiſtorien berömda Univerſitetet år ſtiftadt af Kejſ. Theodoſius, och ſedan förbåttradt af Kejſ. Carl den Store. Månne det ſenare varit orſaken dårtil, at Tyſkarne hafva dår ſtora privilegier? Luften i Bologna år ſund. Invånarne åro öpenhjertige och pålitlige vånner, men oförſonlige fiender. Fruntimrens klådedrågt år icke vacker. De båra en ſvart duk öfver hufvudet och en ſvart Kjortel ſpånd utan på Roben eller tröjan af annan fårg. Förmögnare hafva begge delarne af ſidentyg, men de fattigare af bomull. Uti *Bologna* åro många fångelſer fulla med fångar, ſom med böner och rop beſvåra de förbigående. En ſtor orſak til detta lårer ligga i Påfvens många lagar, ſom gifva anledning til många brott och ſtraff. Utſigten omkring Bologna år icke vacker. Staden år omgifven på ſödra ſidan af de Apenninſke bergen ganſka nåra, och på de andra tre af oupodlade fålt med ſmå buſkar och hår och dår någon ohöſſad trågård. Vid Bologna lemnar man Lombardiet, och börjar ſtiga öfver Appenninerna. Detta år et obehagligt ombyte. Lombardiet år ganſka fruktbart och jåmnt, och ſkulle i anſeende til des låga belågenhet haſtigt ſåttas under ſnö och regnvatten från Alperna och Appenninerna, om icke det ſamlade ſig i floder, ſom til ſtörre delen åro ſommartiden uttorkade, men om vintren beſvårlige för reſande, nu med mycket nu med litet vatten. Appenninerne dåremot åro kala

 berg,

berg, lika afkhögar, och beftående af Kalkften på fina ftällen blandad med lava. De äro väl mycket lägre, men nästan besvårligare, än Alperna, at resa öfver, åtminftone voro de det för Hannibal, ehuru förluften där af ena ögat och mycket folk häldre bör tilskrifvas hans egen oförsigtighet, som ville marchera öfver dem i en otjenlig årstid, och där naturen med Tråsk och Kärr ftridde emot honom. När vägen kröker sig mäst jämt emellan de fenare vid en liten flod, drager han sig up öfver högderna af de förre. De bära upföre från Bologna til *Monte traverso* och *Pietra mala*, men därifrån utföre til *Florents*. Monte traverso beftår af lava, och vid Pietra mala upftiga ur jorden lågor, som äro synlige natt och dag, samt ftarkare efter regn än hetta. Denna eld måfte då hafva någon likhet med den electrifka. Det fäges ock, at i många berg häromkring finnes en eldfångd jord. På en ftor högd vid *Lojano*, en liten by, fer man i öfter och norr Lombardiet, och liknar det et ftort haf. Sedan man blifvit väl ledfen vid Appenninernes gråa färg, får man på *Monte Carelli* och vid *Mafchere* börja fägna sig af högarna och dalarna i Toscana. De förra äro bevåxta med Ek, Walnöt, Win- och Olive trän. De fenare äro upodlade til åkrar och ängar, famt bebodde af et mycket godt folk i fmärre byar eller ftrödda hus. Kärlek för vetenfkaper, fmak för konfter, omtanka för åkerbruk, en sorgfällig och mild regering, en allmännare välmåga, et muntrare lefnadssätt, och et renare fpråk gifva famfält Toscana företräde för alla de öfriga Italienfka Staterna. Dock måfte jag bekänna, at ehuru invånarne äro här ibland de bäfta, äro vårdshufen kan hända de fämfta i hela Italien. Florentz kallas af Italienarne La Bella, den *Sköna*, för des angenäma läge och prägtiga bygnader

der. Denna ſtad är ſtor och befäſt, ſamt belägen på et lågt och bredt fält emellan höga berg, vid floden Arno, ſom delar den i twå ſärſkilda delar. Gatorna äro måſt råta, måſterligen ſtenlagde och rena. Huſen til ſtörre delen vackra, med crucifixer på murarna, ſom kyſsas af många förbigående, et bevis, at gemene man åtminſtone är äſven här vidſkeplig. Prågtiga Kyrkor och Palatſer äro talrike. Galleriet i Toſcana lärer icke äga ſin like. Det Mediceiſka Biblioteket har et ſtort antal af tryckta och handſkrifna böcker. Lefnadsſättet är otvunget och liknar mycket det Engelſka. Därföre tycka Engelsmän måſt om Toſcana af alla Italienſka ſtäder. Fruntimren klåda ſig nåſtan ſåſom de Engelſka, äro fria i ſällſkaper och höflige emot utlänningar. De upfödas i Kloſter. Befriade ifrån detta band få de i ſällſkaper ej tala med någon annan än den de äro trolofvade med; men detta kunna de göra med anſtåndighet ſedan de blifvit gifta. Oaktadt alla de här anlagda Academierna, börjar Smaken blifva ſtörre för luſtbarheter, än vetenſkaper. Välmågan är icke ſå allmän. Utlagorna äro dryga, och en ſtor del penningar går til Wien. Vågen ifrån Florentz til Siena är ojämn och til en ſtor del ſtenlagd, och där ſer man märken efter den gamla Via Caſſia. Jordmånen här beſtår af ſjöſand och ſandſten, och på åtſkillige ſtällen finnas ſnäckor. *Siena* är en medelmåttigt ſtor Stad, bygd på tre högder och befäſt. Gatorna äro ſmala och ſtenlagde med brändt tegel, ſom är vändt på kanten. Huſen äro bygde af ſamma ſlags tegel, ty inga ſtenbrott finnas omkring Siena. Här och i Florents har man ſamma tilſyn på reſande, ſom i Modena och Reggio. Siena har, ſedan det kom under Toſcana, tillika med ſin frihet förlorat mycket af ſit anſeende och ſin Folkmängd. I ſaker af ſtör-

re vigt måste Senaten underkasta sig Stor - Hertigens Domstol. Invånarne äro qvicke, höflige, och äregirige. Det säges, at båda könen complimentera hvarandra om vintren med Snöbollar, uti hvilka ligga Kärleksbref. Italienskan talas renast uti Florents, men uttalas behagligast uti Siena. Uttalet i Toscana är gutturalt, hvartil detta landets läge emellan Berg och högder tros vara vållande. Vägen ifrån Siena är obeqvämlig och full med flintstenar, utkastade från åkrarna däromkring ända til *Aqua pendente*, en liten Stad, där resande böra agta sig för invånarnes ohöflighet och bofstycken. Emellan dessa städer ligger *Radicofani*, Toscanas gränsfästning emot Kyrkostaten, på et högt berg, hvilket är flera Italienska mil långt så väl upföre som utföre, och ganska besvärligt at resa öfver, i synnerhet med vagnar. Detta berg måste hafva varit eldsprutande, emedan det på alla sidor är betäckt med lava och aska. Emellan *Aqua pendente* och *Monte Fiascone*, en liten Stad, belägen på et Berg och berömd för sit balsamiska Muscateller - Vin, passerar *Lago di Bolsena*, en ansenlig sjö, som sannolikt varit öpningen för en Vulcan, medan öfver alt på högderna omkring honom finnes Lava. Här i negden finnas heta och kalla svafvelaktiga källor. Emellan *Viterbo* och *Rom* reser man förbi många högar, och två små sjöar, kallade den ena *Bulicame*, hvilkens vatten tyckes beständigt koka, den andra *Bracciano*, ifrån hvilken sköna vattuledningar gå til Rom. Så väl de förra, som de senare såra äfven haft deras ursprung af Vulcaner, så vida här öfveralt ses lava och aska. På denna väg blir man ock varse stycken af den gamla *Via Flaminia*. Så länge det stora fältet omkring Rom kallades *Latium*, var det mycket upodladt och fruktbart. Men sedan det fått namn af Campagna di

Roma,

Roma, har det blifvit förvandladt nästan til en ödemark. Där finnas hvarken Hus eller Menniskor. Vore staden Rom så väl bebodd, som den är stor, ehuru dels trägårdar, dels öde-platser intaga mäst hälften af des storlek inom murarne, och vore den så stark i rörelse, som den öfverflödar på prägtiga bygnader, skulle den äga Londons folkmängd och rikdom. I stället regerar där nu både en andelig och verldslig fattigdom. Om någon Stad varit et mål för lyckans omskiften, är det visst Rom. I stället för Sju Berg i äldre tider, räknas där nu nästan dubbelt så många, med små och stora. Kejs. Severi Triumphbåge til hälften och Kejs. Trajani Colonne til flere famnar nedsänkte i jorden bevisa, huru mycket Roms dalar blifvit högre, och des berg lägre. Sjelfva Capitolium, ehuru stället utsättes såsom ovisst var sannolikt på sidan emot Tibern, emedan Romerska Rådet förmåles hos Livius hafva från denna, såsom närmast til Floden, emottagit det hemliga budet från Romerska Folket i Vejos om Camilli val til Dictator. Jag vet icke hvad grund den berättelsen väl äger hos samme Auctor, at segren öfver denne tilförne oöfvervinnerlige stad tilflutit de Romare under nämnde Dictators anförande just därföre, at de, enligt Delphiska Oraclets svar på deras förfrågan om orsaken til deras motgång, voro färdige at uttömma vatnet i Sjön på berget Albanus, som är beläget ungefär två Svenska mil ifrån Rom. Jag gör möjligheten til en fråga. Stränderna äro ganska höga, och kunde jag på dem ej se sporr til någon utgräfning. Djupet är svarande däremot. At denna Sjö har ingen botten, är et löjligt påstående af folket, som bor i en by därintil. Imedlertid är han 360 fot djup, och lärer vara öpningen efter en Vulcan,

emedan hela berget är betäckt med des aſka och lava. Här kommer jag ihog deſsa orden hos Livius: *nuntiatum eſt, in monte Albano lapides pluiſſe.* Jag var nyfiken at ſe denna Stad, ſåſom äldre ån Rom, förſt bygd af Aſcanius, och ſedan namnkunnig af enviges-kampen emellan Horatierna och Curiatierna. På fältet och högderna omkring Rom finner man öfver alt tydliga tecken efter Vulcaner. Livius gifver mig ännu anledning til en anmärkning. Tiberns djup och ſtränder, ehuru icke mycket betydande, öfvertyga mig at det måſte vara en digt, at des lilla holme nedan före Monte Janicolo har upkommit af halm från Tarquiniſka åkrarna blandad där med ſand, ſom blifvit qvarhängande. Jag känner icke deras ſkäl, ſom föregifva, at denna flod tilförne gått up ända til Sachettis palais, ſom ligger väl 100 ſteg därifrån. Sannolikt hafva Roms ruiner mera inſkränkt Tiberns ſtränder än fordna öfverſvämningar utvidgat dem. Han förekom mig bredare åfvan och nedanför ſtaden. Köld i Rom och Tiberns öfverſvämmande voro i äldre tider lika ſå vanlige, ſom de i nyare åro ſällſynte händelſer. De Naturkunnige kunna ſvara på det tvifvelsmålet, om ſkogarna på bergen omkring det Romerſka Fältet då för. tiden voro orſaken til kölden, och om ſnövatnet från deſsa Berg var vållande til öfverſvämningarne. I briſt på klarare vatten hafva de Latinſke Poeterne lekt med Gudinnorna uti Tiberns grumliga böljor. Des vatten är ſådant, at det icke en gång kan nyttjas åt Håſtar. Men det behöfves icke. Ty Rom har åfven et outöſeligt förråd på de prågtigaſte Springbrunnar med det klaraſte och båſta vatten. Veſpaſiani Amphitheater med des ſtora och konſtiga Bygnad våcker ännu förundran, ehuru den blifvit plundrad, förſt af grymma Barbarer, ſedan af laglöſa Påfvar, och ånd-

teligen af egennyttiga Cardinaler. Pompeji och Marcelli Theatrar hafva undergått et ännu svårare öde. Berget *Palatinus* var tilräckeligt nog för Romulus til en hel stad, men blef sedan otilräckeligt för Roms Kejsare til deras Palais, som nu ligger begrafvet under ohyggeliga stenhopar. Vid *Porta di S. Paolo*, genom hvilken Paulus och Petrus, såsom Catholikerne föregifva, utfördes til döden (deras Fångelse visas vid foten af Capitolium såsom en stor helgedom) ses en stor Pyramid af fyrhuggen sten. Men denna borde vara större, om den blifvit bygd, som en Inscription där säger, på 130 dagar, för at förvara Caji Cesti aska, hvilken var en af dem, som dukade för Gudarna. Uti Catholska länderna har man i alla tider sett en blind omtanka för Christna lärans heder. Öfvertygande vedermälen däraf finner man i synnerhet i Rom. Påfvarne sjelfve hafva varit ganska nitiske at omstöpa och inviga Hedniska minnesdömen til Christeliga erinringar. Sixti den femtes nitälskan framför alla andra lyser i crucifixer på Egyptiska Obelisker, och Apostlarnes bilder på hedniske Kejsares Colonner. Nödvändig var visst den uplysningen, som finnes inristad på flere piedestaler, at inscriptionerne och de Hieroglyphiske sinnebilderne, som stå på Obeliskerne, och de Romerske Monarkernes bedrifter på Colonnerne böra hädanefter väl läsas, men annorlunda begripas. Uti St. Peters Kyrka, hvilken beskrifves såsom det största och vackraste Tempel i verlden, fästes i synnerhet min upmärksamhet på denne Apostels bild, framstäld til almän vördnad, hvilken säges hafva varit Jupiters Capitolini Beläte. Vid stora dörren til höger ses Drottning Christinas Graf, som är ganska prägtig. Et stycke från Vaticanen ligger hennes Palais, som just icke är stort.

Då Drottning Christina glömmes i Rom, veta alla tala om St. Brita från Sverige, som de utaf hennes Kyrka altid komma ihog. Uti et Capell på Via Appia tilbeder man fotspår på en marmorsten efter vår Frälsare, då han där uppenbarade sig för Petrus. Men härvid bör jag anmärka, at Via Appia är icke stenlagd med marmor, utan annan sten. La Rotunda är Romarnes Pantheon, och et stort bevis på deras pragt. Detta Tempel är rundt, och består af et enda högt hvalf utan pelare. Det har inga Fönster, utan allenast en stor öpning i taket, dock så bygd med rännor, at icke vatten kan komma därin. Vid Kyrkan St. Antonio Abbate blifva Hästar, Mulåsnor, Oxar, Kalfvar, Får och Hundar, d. 17 Jan. bestänkte med vigvatten. St. Angelo är det enda Castell, som finnes i Rom. Medelst en underjordisk gång är det förent med Vaticanen, och en Prelat har däröfver högsta befälet. Emedan luften i Rom om sommaren är ganska osund, i synnerhet nära Tibern, och Vaticanska Palatset är därintil nära beläget; så uppehåller sig Påfven denna årstid i et annat prägtigt Palais på Monte Cavallo (Quirinalis), som ligger et godt stycke ifrån denna Flod, och hvarifrån man har den skönaste utsigt. De privata palatsens ytre anseende är större, än deras inre beqvämlighet. Många af dem äro dock rika på märkvärdige Antiquiteter och sköna Målningar. Eljest är det ingen konst at bygga i Rom. Tretton fot under jorden upgräfvas marmor och porphyr, hvarmed äfven gatorna på många ställen äro belagde. Castor och Pollux samt Marcus Aurelius til häst på Capitolium äro dråpeliga konststycken. Statsrådet i Rom rådlägger nu om sina saker i en Sal på Capitolium, där det Romerska Rådet stiftade lagar för Monarker och Riken. Universi-

tetet i Rom består af flera Collegier. De förnämste ibland dem äro Della Sapienza, och Di Propaganda Fide. Det förra har många Professorer, och et stort Bibliothek, som är publikt: här blef jag bekant med *Pater Fabricy*, som är namnkunnig för sina skrifter emot Dr Kennicott; han är infödd Fransos, och en ganska höflig man. I det senare är et förträffeligt orientaliskt Boktryckeri, och där studeras måst de österländska språken. I detta Collegium finnas flera Disciplar från Orienten, i synnerhet Maroniter från Syrien. Den *Assemanni*, som nu är Professor i Arabiskan därstädes, är född på Libanon. Under mit korta vistande i Rom kunde jag ej få umgås med denne lärde Mannen så mycket som jag ville. Hufvud affigten med min resa til Rom var den, at få collationera Codex Chigianus, som innefattar de 70 Uttolkare på Grekiska öfver de större Propheterna med Origenis tecken. Daniel är, som man vet, efter denna utgifven. Men til detta ovärderliga MS får ingen tilträde utan enkannerligt tilstånd af Prins *Chigi*, som då vistades i Venedig. Hr Villoison bad jag genast genom Bref anhålla därom, för egen räkning. Hans svar säger, at han utverkat sig Prinsens löfte i Venedig, at få betjena sig af detta MS så snart han kommer til Rom. Detta fägnar mig så mycket mera, som nämnde Codex lofvar mycket ljus åt den jag här copierat. Uti Vaticanska Bibliotheket, där alla både tryckte och handskrifne böcker äro inlåste i skåp, finnes et Syriskt MS, som inbegriper *Lectiones Evang. dialecti Syr. Palæst. per anni circulum juxta ritum Syriacum Græcorum Melchitarum*. Et dylikt MS finnes ej på något Bibliothek i hela Europa. Ingen af de Syriske, Grekiske och Latinske Fäderne talar om denna Öfversättning. Där finnes Historia Adulteræ

Joh.

Joh. 8, och Luc. 22: 17, 18, som saknas i de älsta Syriska Versionerne af N. T. Den nu regerande Påfven är mycket vacker och älskad. Där han åker fram, falla alla på knä. Omgifven af sin Lifvagt, och beledsagad af sina Cardinaler, sitter han i sin vagn, och utdelar med handen sina välsignelser. Det är icke ledsamt at se Påfvens Drabanter blanda kort och Ave Maria om hvarandra. De nu varande Romares Caracter liknar mycket de gamlas. De äro i allmänhet angenäme, fine, satiriske, högmodige, grymme, hämndgirige. De tro sig äga rätt at förakta andra Italienare, i synnerhet dem, som bo i Lombardiet. At Adeln älskar pragt, kan man se på des Majeståtiske bygnader. Fruntimren äro ej särdeles vackra, och visa de sig i sälskaper med deras Cicisbeer. Om de äro något nedslagne, är icke underligt, emedan Presterne, som här äro de förnämste, ej få gifta sig. Så vida Fruntimer ej få visa sig på Theatern i Rom, ser man där Castrater i Qvinno-Kläder. Advocater, Cantzlie-betjenter, &c. kläda sig, som Abbéer, därföre, at Presterne hafva största anseendet. I fängelserne äro nästan lika så många fångar, som det finnes tiggare på gatorna och i Caffe-Husen; de gå omkring i stora hopar. Detta är et bevis på en svag regering, lätja och oordning. De många helgedagarne gifva folket ej tid at arbeta, men väl tilfälle at göra ondt.

Men innan jag lemnar Rom, utber jag mig rum för en och annan anmärkning ännu öfver två märkvärdiga orter icke långt därifrån. Deras mig obekanta bevis, som påstå at vatnet ökar sig i Medelhafvet, måtte grunda sig på säkrare Rön, än mit för motsatsen, som blott är bygt på sandsträckorna vid *Ostia*, lika dem, som ibland annat nyttjas til skäl för Vattuminskningen i Östersjön. *Ostia* är belägen väl två

Sven-

Svenſka mil ifrån Rom, och ifrån hafvet ungefår en fjerdingsvåg, och kanſke det låg nårmare dårintil i Romarnes tid. Det var då en god hamn och en prågtig Stad, hvilket kan intagas af des ruiner; men år nu et ſamlingsſtålle főr Spetsbofvar och Miſsgerningsmån, ſom blifvit drifne från Rom. Deſsa tilverka dår Salt i de kringliggande tråſken, ſom főrgifta luften och orſaka i ſynnerhet ſvåra froſsfebrar. De åro oenſe, och ofta rőfva de och mőrda hvarandra. Om Hr Noring och jag vetat detta, hade vi viſst icke drőgt hos dem őfver natten. Jag tviflar, om man om dagen år dår nog ſåker. Dår vi bodde, ſågo vi deſsa farliga menniſkor med ohyggeliga anſigten ſitta omkring et långt bord och dricka vin. Guds főrſyn, men icke egen főrſigtighet, frålſte oſs ifrån dem, ſedan vi dyrt betalt en ganſka medelmåttig måltid, och en uſel ſång utan andra ſångklåder ån halm och grofva tåcken, i en ful Kammare med intet annat főnſter, ån en lucka, ſom őpnas om dagarna, och ſlås igen om nåtterna. Når jag vid återkomſten til Rom beråttade főr mitt vårdfolk hvar jag hade varit, ville de knapt tro mig. Jag lårde då, at en reſande bőr főrut gőra ſig noga kunnig om de ſtållen han vil ſe.

Cicero kunde aldrig vålja angenåmare ſtålle főr ſina Philoſophiſka betragtelſer, ån *Tuſculum*, ſom nu kallas *Tuſculano*, hvarefter rudera ånnu ſynas. Det ligger ungefårligen två Svenſka mil ifrån Rom, i veſter på en ſtor hőgd, hvarifrån utſigten år obehindrad både til Rom, til det vidſtråckta fåltet dåromkring, bergen i Toſcana och til Medelhafvet. Jag år rådd, at de ſom på Tuſculano tro ſig ſe Ciceros Muſeum, ſåtta vår Orator neder i någon af hans Kållrar, ſom åro flera til antalet. Andra lemningar efter hans Hus kunde jag icke finna dår.

Om

Om ån desse voro flera, behöfdes likafult en Munk, för at peka ut det man vål vil, men icke kan se. Det som föregifves hafva varit Ciceros bad, synes mig likare öfverlefvor af en Amphitheater.

Den 1 Novemb. reste jag med min vån Hr Noring ifrån Rom tvårt öfver Italien til *Fano*, en tåmmeligen stor och vacker Stad vid Adriatiska hafvet, med en Hamn för små Skepp. Den delen af Italien, som ligger emellan desse ståder, år mycket ojåmn, med kala Klippor, vakra Vinberg och fruktbara Dalar. Ju långre man kommer ifrån Rom, dess mera år landet upodladt, dess större år vålmågan, och dess beskedligare år folket. Vågen år på sina stållen ganska besvårlig emellan stela Klippor, och år på et stålle uthuggen genom et Berg. Berget *La Somma* år farligt, i synnerhet i regnvåder, och måste man köra up på det med Oxar. I denna tract brukas mycket oxar i stållet för håstar, och båras för dem i mörkret brinnande Facklor. Följande åro de mårkvårdigaste Ståderne emellan Rom och Fano. *Narni* år en liten usel Stad, och Kejs. Nervas födelse-ort. Hår låt Kejs. Augustus bygga en prågtig Stenbro, af hvilken ånnu synes en liten öfverlefva. *Terni*, en liten vål bygd Stad, år Taciti födelse-ort. Det hos Latinske Poëterne så mycket omtalta berget *Eolus*, som ånnu heter *il monte Eolo*, ligger på andra sidan om Terni. *Spoleto* år just icke någon vacker Stad, och har genom Jordbåfningar undergåt stora förändringar. På en stor Högd bredvid ligger et Castell, ifrån hvilket går en lång Bro til Staden. Den hår varande *Porta fuga* skal hafva fått sitt namn dåraf, at Hannibal dår först blef drifven på flygten och måste då låra, hvad han borde tånka om Roms styrka. Stadens låge emellan Klippor lårer hafva mycket bidragit til denna seger. Emellan

lan Spoleto och *Foligno*, en liten ful Stad, kommer den hos Virgilius bekanta floden Clitumnus fram undan et Berg. Imellan Fano och Bologna år landet jåmnt, och har sannolikt blifvit af Hafvet inkråcktadt mer och mindre på olika ſtållen. Det kan man ſe af Apenninerna, ſom från Bologna med hafſtranden formera en Triangel, hvilken har ſin ſpets vid Fano. Fano och Peſaro ligga på hafſtranden, Catolica och Rimini et ſtycke derifrån, men ånnu långre Savignano och Ceſena, hvilka i åldre tider låra alla hafva varit Sjöſtåder. Adriatiſka Hafvet år efter denna kuſten ganſka långgrundt och farligt för ſjöfarande. Ifrån Fano reſer man på hafſtranden til *Peſaro*, en vacker Stad, omgifven af vin- och trågårdar ſamt fruktbara men något ſumpiga fält, hvaraf luften hår år oſund. Hår våxa de båſta Fikon i hela Italien. Rimini år en anſenligen ſtor och vacker Stad vid floden Marecchia, öfver hvilken går en förtråfflig Bro af Marmor, bygd af K. Auguſtus och Tiberius. Härifrån öfver et fruktbart fält går vågen långre och långre ifrån Hafvet til Bologna, förſt genom Savignano, och ſedan genom Ceſena den nu regerande Påfvens födelſe-ort. Den ſenare år en tåmmeligen ſtor och vacker Stad vid floden Savio, och har et gammalt Caſtell på en ſtor högd. Under det jag hår ſåg en prågtig illumination föreſtåld ſåſom en triumph-båge, blef en Karl i trångſlen ihjålſtucken. Sådana tilfållen nyttja Italienare til at hämnas på den de hafva agg til. Påfvens ſtåder vid Adriatiſka hafvet dependera icke ſå mycket af hans öfvervålde, och derföre ſer man landet dår båttre upodladt. I Bologna ſkildes jag vid min reſekamrat Hr *Noring*. Han reſte derifrån til Venedig, men jag tilbaka til Milano. De floder emellan Milano och Bologna, ſom jag vid reſan til Rom

kunde gå öfver torrskodd, voro nu ganska hinderliga, dels med mycket dels med litet vatten, så at man antingen ej kunde fårja eller vada öfver dem. För denna orsaken skull blef jag på et och annat stålle et helt dygn uppehållen. Ibland blef jag med mina andra resekamrater buren på ryggen, at vagnen skulle gå så mycket låttare och såkrare i vatnet. Den 14 Nov. kom jag lyckligen åter til Milano. Nu något i korthet om denna Stad och mit arbete hår. Milano år nåstan så stor som Stockholm, år icke så vål befåst som Modena och Reggio, har icke så vacker belågenhet, som Piacenza, icke så förmånliga portiker, som Bologna, icke så vål stenlagda gator, som Florens, och icke så jåmna Hus som Turin. Men den år mera folkrik, ån någon af dessa ståder. Invånarnes antal år ungefår 130,000. De åro i allmånhet beskedeligare, och beskyllas före at åta mera, ån någon annan Nation i Italien. Det förra kan hånda bör tilskrifvas en förnuftigare regering, och det senare et sundare Climat och fruktbarare Land. Når jag först såg Lombardiet och des låge emellan två så höga bergstråckor, som Alperna och Apenninerna, samt des talrika floder och canaler, insnårde af buskar, såsom en tjock Skog, trodde jag, at en Sjukdom var för mig hår oundviklig. Men af egen och andras erfarenhet vet jag nu, at Milano åtminstone år en mycket hålsosam ort. De Genuesiske och Venetianske vindarne torde mycket bidraga hårtil, åfven som Alperne och Apenninerne åro orsaken til en större köld hår om vintern, ån på många stållen i England och Frankrike. Uti Mars månad blåser hår starkt och nåstan beståndigt, hvilket gör Våren mindre ohålsosam. Denna vinter har i Milano varit besynnerligen vacker, måst altid med klar Himmel tre Månaders tid utan

snö,

snö, som efter försäkran förledet år til stor myckenhet syntes här på gatorna ända til Maj. Däremot har Snö i Rom och Köld i Neapel, som rycktet säger, detta år begrafvit mycket folk. Uti Dec. och Jan. Månader var äfven här så kallt, at fattige frösso ihjäl på vägarne. När det lägges til, at detta landets bränsle består uti dyrt ris i öpna spisen, vinner jag allas bifall, då jag säger, at jag ingen vinter frusit så mycket i Sverige, som i Italien. Den gör Milaneserna orätt, som icke lemnar dem det vitnesbördet, at de äro ädelmodige, upriktige, öpenhjertige, frikostige, arbetsamme, men därjämte vällustige. Deras yppersta nöje är Andare al corso, t. e. at alla Helgedagar samla sig på en viss stor Gata, och där roa sig dels med spaserande, dels stillasittande i sina vagnar. Ingen af högre stånd utom Hofvet har lof at åka i Staden efter flere än et par Hästar, men väl at drifva för sin vagn löpare, kallade Volanti. Veckan för Fastlagen upoffras här til alla slags lustbarheter. Då ses en mängd Masquerade Personer, dels fara, dels gå omkring på gatorna. De kasta ut Socker-ärter, hvilket äfven sker genom Fönstren. Det händer ibland, at många snåla på det viset sätta lifvet til. Under Fastlagen ser man dageligen Procesfioner med Ljus och Facklor. Alla dagar den tiden, utom Lördagarne predikas i Domkyrkan. Det är merändels Jesuiter, som då predika för födan. En del af dem gör det mästerligen. Tiggare i Milano äro oräknelige. Man kan nästan intet taga något steg, utan at möta någon af dem. De äro besvärlige på Gatorna och näsvise i Kyrkorna. Det märkvärdigaste af Forntidens Minnesdömen i Milano äro 16 pelare från Herculis Tempel, lika de sex jag såg i Rom på *Campo Vaccino* (*Forum Romanum*) nedan för Capitolium, hvil-

ka ſågas hafva ſtått i Jupiter Tonantis Tempel. Om Ambroſii Kyrka år, ſom det ſåges, bygd af denne Årkebiſkop ſjelf i fjerde århundrade, eger hon ſtörre rått til en reſandes upmårkſamhet, ån Domkyrkan, ſom har det gemenſamt med alla andra ſtora bygnader och Slott, at aldrig blifva fårdig. Omſider kommer jag til Ambroſianſka Biblioteket, ſedan jag ſlöſt bort ſå mycken tid, at jag icke kan beſkrifva min ſyſsla dår på et ſått, ſom jag ville och borde. Card. Fred. Borromeus, Årke-Biſkop i Milano, har, ſom bekant år, anlagt detta år 1609. Han ſkickade Lårda, icke allenaſt omkring uti Europa, utan ock til Orienten, hvarifrån de hembragte en ovårderlig Samling af MSS öfver 15,000. ſom i ſynnerhet utgör detta Bibliotekets rikedom. Författningarna vid detta Bibliotek åro ſådana, at jag fruktar, at det ej ſå ſnart blir kåndt af almånheten. Ibland Handſkrifterna viſas, ſåſom ſtora rariteter, et ſtycke af Joſephi Hiſtoria ſkrifven på Papyrus Ægyptiacus, och en gammal Codex af Pentatevchus Samar., ſom allenaſt til en del år collationerad. Det vore önſkeligt, om den blefve hel och hållen, ſå vida det ſom tros vara ſkrifvet af en nyare Hand, finnes efter nårmare påſeende ega ſamma ålder med det öfriga. Men det ſom måſt intereſſerar, men minſt framlågges, år den Codex Syriacus Hexaplaris, hvilken Hr Björnſtåhl förſt gifvit Almånheten kunſkap om. Detta vet åfven Bibliothecarien Branca, och har deröfver mycket förargat ſig. Uti Hr Norings Bref til mig ifrån Göttingen låſer jag, at Prof. Björnſtåhls Beſkrifning på detta MS. år allaredan tryckt i Tyſkland. Det år då mig allenaſt lemnadt at berätta, huru mycket jag haft tilfålle at afſkrifva af denna Codex. Det beſtår i alla de Canoniſka Böckerna, ſom dår finnas, nåmligen ſtörre och mindre Propheter-

na

na med Klagovisan, Psalmerna, Job, Ordspråks-och Predikare-boken samt Höga Visan, och Baruchs bok af de Apocryphiska. Om denna säger vår Björnståhl så: *Per se patet, libros Apocryphos carere his signis* (Origenianis): *voces habent interdum Græcas in margine, & synonyma Syriaca; quandoque Scholia quædam longiuscula occurrunt. In Barucho autem, quod mirum, adsunt, quamvis raro, signa, & excitatur versio Theodotionis.* Jag får lägga det til, at om flera Obeliscer i Texten heter det så i brädden: *Detta finnes icke i Hebreiskan.* Vid slutet af Baruchs bok läsas dessa orden: alla obeliscer äro afpassade efter de 70 Uttolkare. Boken om de Tre Måns Lofsång i elden har jag äfven copierat. Den är af samma beskaffenhet, som Baruchs Bok, och aldeles sådan, som vår Björnståhl henne beskrifvit. Hos Syrach förekomma ock ställen med Asteriscer, som jag til större delen äfven afskrifvit. Uti Historien om Bel i Babel har jag sett allenast en enda Lemniscus. Utan tid ännu til vederbörlig undersökning om alt detta, bör jag så länge hålla inne mit omdöme derom. I anseende til den resan mig blifvit ålagd in åt Orienten, fägnar nu mig icke litet mit beslut, då jag började afskrifva denna Codex, at gå förbi de Företal, Epiloger och Anmärkningar från Fäderna, hvilka Hr Pr. Björnståhl omtalar, och som äro af lika vigt. De skulle hafva borttagit mycken tid för det, som är af längt större värde. Några af dem har jag copierat, och til belöning derföre har jag ej mera än mit besvär. Men det oroar mig, at min skyndsamma resa til Constantinopel afskår mig tilfälle, at jämföra min Afskrift med Originalet. Imedlertid smickrar jag mig med det hoppet, at jag kan se de fästa skriffelen och äfven rätta dem. Jag minnes icke, om jag tilförne berättat, at tilträde til detta MS.

har

har kostat mig, utom en Afskrift til Bibliotheket, äfven en annan af en dylik Codex, som innebegriper Andra Konunga-Boken, hvilken jag copierade i Kongl. Biblioteket i Paris, och kan jag lägga til äfven något af mit Sabeiska MS. Bibliothecarien Branca har så plågat mig, at många blifvit banlysta af Påven för mindre ondt. Men min fruktan, at han skulle slita ifrån mig et Rof, som han kanske aldrig tänker använda til någon nytta, har varit nästan svårare, än alt annat. Om han än ville, tviflar jag om han kan utgifva Varianterna ur denna Codex, så at Almänheten blir nögd dermed. Det lilla Specimen, som Prof. Rossi i Parma har låtit trycka af detta MS, är fullt med fel. Men detta bör tilskrifvas Bibliothecarien Branca, som det copierat och til Prof. Rossi på hans begäran öfversänt. Den som nu ej vunnit förtroende i det som är mindre, må han förtjena det i det, som är mycket större. Mit löfte om Sabeiska Språket och Gudaläran hoppas jag i Venedig få tid at upfylla. Icke något skepp, såsom jag förut haft den äran at gifva vid handen, går därifrån til Constantinopel förr, än veckan efter Påsk. Detta hinder, jämte Pr. Björnståhls väntan på mig, gör min längtan dit dubbelt större. Et efterlängtadt slut i går på mit arbete i Ambr. Biblioteker gör, at jag med en obeskrifvelig fägnad reser i morgon härifrån til Venedig, och vidare til Orienten. Framhärdar- -

FJERDE BREFVET.

Venedig, d. 3 Maj 1779.

Begge Min Herres senaste Bref har jag fått läsa här, och tackar - - -

Når jag ſåger, at jag reſte från Mejland d. 24 Mart., och kom lyckeligen med hålſan hit den 30, lemnar jag M. H. råttighet, at, enligt mit löfte, vånta utaf mig nu et Prof af *Sabeernas* Guda-låra, med Anmårkningar öfver deras Språk. Men då jag får tillågga, at mina Sållſkaper hår, ſom jag år ſkyldig Hr de Villoiſons makalöſa tilgifvenhet för mig, och ſom ſes af hans medföljande Bref, hafva ſamfålt med mitt nit, at vinna inſigt i Turkiſkan, hindrat min omtanka för denna pligt, gifver jag M. H. tilfålle at viſa, huru litet nogråknad M. H. får vara i ſin fordran. Innan jag vidrörer det, ſom bör blifva hufvud-åmnet i detta Bref, tager jag mig, med M. H. tillåtelſe, frihet at anföra en eller annan anmårkning, ſom reſan ifrån Mejland til Venedig gifvit mig anledning at göra.

Venedigs Provincier åro icke ſå fruktbare, ſom Mejlands. Orſaken dertil år icke briſt på upodling; utan kommer af en mindre gifmild jordmon. Större Sandſtråckor i detta Land gifva en oförmodad utſigt. Uti Breſcia ville man inbilla mig, at för långre tid tilbaka har en Crocodil blifvit tagen dår uti en graf vid floden Garza, ſom går genom Staden. Men man behöfver i Breſcia icke ſöka Crocodiler ibland de döda. Man finner dem nog ibland de lefvande. Invånarne förekommo mig til en ſtor del, ſåſom bloddigre ödlor. Nåſtan ingen natt går förbi, ſom icke utmårkes med någons mord. Vågen hårifrån til Venedig år den oſåkraſte i hela Italien. Galgar åro planterade utåt vågen ſåſom milſtenar. Jag vågar icke ſåga hvad jag tånker. Min reſe-kamrat, en Breſcian, mindre hjelte ån jag, viſade mig oupphörligen med ſin dragna vårja, hvad jag å ven borde frukta. Rum för gladare intryck på mit ſinne lem-

lemnade mig Perſikor och Mandeltrån, hvilka i myckenhet pryda detta land, och like det Italienſka Tőrnet denna årstid framviſa ſina blommor főrr ån ſina lőf. Den mårkvårdigaſte ibland Forntidens Lemningar i Verona, en ſtor och mycket glad Stad, år en Amphitheater, bygd, ſom det ſåges, af Auguſtus, i ſamma ſmak med Veſpaſiani i Rom; den år något mindre, men båttre bibehållen. Men jag vil icke gerna tro, at Verona kunde főrr ån Rom berőmma ſig af en ſådan bygnad. Uti den ryktbara Olympiſka Theatern i Vicenza, et måſterſtycke af den namnkunnige Palladio, hade jag tilfålle at låra ſymmetrien af den Romerſka.

Om Padua, bygd i ſamma ſmak ſom Bologna, med portiker, kan man ſåga, at det år en ſtor mőrk Stad utan folk. Hår ſes en underjordiſk Gång *), ſom går under floden Brenta, och ſtråcker ſig til en klippa på et godt afſtånd; åfven en Port kallad Porta Liviana. Venedig, ehuru belågen 5 Italienſka mil från faſta landet, år bygd, tvårt emot hvad jag főreſtålt mig, på ſå grundt vatten, at tråſken omkring ſynas tydeligen vid Ebben, och kunna ſtőrre ſkepp icke gå hårintil. Denne Stad inneſluter i ſin omkrets 138 őar, afſkilde genom 145 Canaler med 480 broar af ſten, och dår man i ſmå med ſvart őfvertåkte båtar kommer beqvåmligen dit man vil. Andra vagnar finnas hår icke. Vatnet flődar ibland ſå hőgt, at man kan ro in uti Caffe-huſen på St. Marci Torg, hvilket år det vakraſte jag ſedt. Gatorna trånge, men ganſka vål ſtenlagde. Huſen medelmåttigt hőge. Prågtiga Kyrkor och Palatſer.

Uti

*) Detta år őfverlefvor af en bro i Romarnes tid, och beviſar, huru mycket bådden af nåmde flod har ſedermera hőgt ſig.

Uti St. Marci Kyrka, bygd af marmor och beprydd med marmor-pelare från Athen och andra orter i Orienten, förvaras, utom en ovärderlig Samling af ädla stenar därifrån, en kruka med Christi blod, en bit af korset, en af spikarne och et af törnen. Och vid en af Templets yttre sidor ses fyra Saracener utaf porphyr, som sägas en gång hafva velat försöka at röfva denna Skatt. Några steg härifrån föreställa tre höga spiror af trä Venedigs fordna tre förenta Konungariken. Venedig ligger i hafvet, och är ändå utan vatten, som hämtas i stora kar ifrån fasta landet. Brist på regn för cisternerne har detta år gjort behofver från den sidan ansenligt. Om man med Commerce förstår det, som icke consumeras, tror jag at den i Venedig icke är utan like. Luften är här just icke ohälsosam. Detta menar jag bör tilskrifvas icke så mycket denna Stads eldrum för 200,000 menniskor, som fast mera des salta vatten. Fylde detta Träsken vid Staden Mantua, och den stora samt fiskrika Sjön Larga emellan Brescia och Verona, skulle invånarne må kanske bättre i den förra och omkring den senare. Mig tyckes, at Adeln här i anseende til des göromål uti Rådet, hvilkets Majestät jag haft tilstånd at se, smakar Friheten mindre, än Ofrälse-Ständer. Adelns klädebonad är en vidlyftig hvit Peruque och en lång svart Mantel med gördel omkring; men Folket brukar Fransysk drägt, allenast med den skilnaden, at värja bäres af få, och nästan af alla en lång kappa af rödt skarlakan om vintern, och af silke sommartiden. Jag tror, at man i Venedig lefver mera på et, än annorstädes på tu år. Liten fömn. Sälskaper måst i enskildte hus långt öfver midnatten.

Jag har så långe uppehållit M. H. billiga nyfikenhet för *Sabeernas Språk* och *Religion*, at jag nu borde fägna den med det båsta dåraf; men fruktar, at det blir af det såmsta; och sådant af den orsak: at brist på tid och på de hjelpredor, som nödvändigt tarfvas, hafva hindrat mig, at ånnu inhämta tilråckelig kunskap i detta obekanta språket. Jag vet vål namn på en och annan bok, som skulle blifva ljus för mit mörker vid Öfversåttningen af min afskrift, til ex. Kæmpferi Amoenitates Exoticæ, och et Bihang til Thevenots Rese-Beskrifning trykt i Amsterdam. Men fåfångt letar jag i Italien efter dessa och andra böcker, som blifva mig nödiga i Orienten. Skulle de nämde finnas i Sverige, sker mig en stor tjenst, om M. H. täcktes låta göra utdrag af det, som angår mit åmne, och tilsånda mig det på Constantinopel. Et af Hr Niebuhrs Resebeskrifning, jemte Sabeiska Alphabetet, har Hr Noring varit så god och meddelt mig ifrån Göttingen af detta innehåll: *Uti Basra åro allenast få Sabeer. Jag låt en afskrifva mig deras Alphabet, om hvilken man försåkrade mig, at det vore deras båsta skrifvare.* Uti Noten hårtil såger Auctorn: *Uti et Verk, Relations curieuses, hvilket år trykt i Paris, finner man et Alphabet af Chaldeerne, Sabeerne, eller så kallade St. Johannis Christne, som endast i små saker skiljer sig ifrån min afskrift. Kæmpfers afskrift år från båda mycket skiljaktig, och sålunda fuller ej tilförlåtelig.* Så år mitt hopp nedslaget, åfven dår jag tånkte finna det upfyllt. Det erhållne Alphabetet år til alla delar icke fullkomligt. Vore alt annat mig så lått at slita, som tvisten om det råtta, skulle jag snart nog kunna bryta mig fram genom mina hinder. Mit utkast til en Sabeisk Grammatica jemte mina andra papper får jag öfversånda vid afresan från

Con-

Conſtantinopel. De Grammaticaliſke Reglorne likna mera de Syriſka, än de Chaldaiſka. Jag har för många exempel at icke tro, at Aleph och Ain äro allenaſt en Conſonant. Endaſt et ſkrifſätt för He och Cheth. Vocalerne ſom äro tre til antalet, utmärkas med Aleph, Vau och Jod. På ſådant ſätt blir det icke juſt ſå lätt, at i en mörk text urſkilja, när deſſe böra anſes för Conſonanter eller Vocaler, at förtiga många ſvårigheter från Nya Ord, ſom icke finnas i något Oriental. Lexicon, från utelemnande af Litteræ quieſcentes där de icke höras, och mycket annat, ſom ſkulle blifva för långt at berätta och trötſamt at läſa. Med et ord: Sabeernas Skrifſätt är kort och inbundet. Deras Guda-lära är en blanning af den gamla Chaldaiſka och den Chriſtna. Mina critiſka Anmärkningar häröfver bör jag ſå länge ſpara, ſom egen och andra reſandes erfarenhet icke utſtakat gränſerne för mit omdöme. Ur det ſkälet lärer då M. H. nu åtnöja ſig blott med en ſammandragen Uttolkning af några Stycken ur min Copia. Den lyder ſå här:

"I det ſtora Lifvets namn, ſom före verldenes ljus viſste alla våra gerningar. Syndernas förlåtelſe tilhörer alla Lärjungar och Mandaiter, ſom lefva efter denna lära och höra lifvets röſt. Lofvad vare min Herre, med rent hjerta, hela verldens Herre. Välſignad vare Ljuſets höga Konung, Sanningens Gud, hos hvilken är et oförgängeligt ſken, nådig, barmhertig. Den, ſom hoppas på honom och ärar hans namn i ſanningen, faller icke. Hans ſken är lyſande öfver alla kreatur och Konungar, ſom ſtå för honom, blänkande i deras glans och den Högſtas ljus, ſom ſtå i ljuſens moln, knäböjande för Hårarnes Herre, Ljuſets höga Konung, hvilkens ſken

år utan mörker, och hvilkens hårlighet år lif, sanning och nåd. Vålsignad vare Ljusets höga Konung, al tings Skapare, som i vishet utbredt molnens morgonrodnad. Hans sken omskiftar icke, hans ljus slocknar icke, hans Majeståt och hårlighet blifver icke om intet. Han år lif öfver lif, sken öfver sken, ljus öfver ljus, hos honom ingen ofullkomlighet. Han år ljus utan mörker, lif utan död, god utan ondt. Sitter regerande i sin höga magt, och framförer alla ljus. All rikedoms Fader, bor hos alla fridsamma och trogna, som hafva hans namn i deras mun. Konung öfver Lifvets Stad, hans rike blifver beståndigt. Hans ljus går up, och lyser utan fläckar och moln. Han år Sanning som bor i högden, Hårarnas Herre, som stadfåster hela verldens throner, utspånner jorden och höjer dåröfver himmelen, solen, som lyser öfver alt ljus, och månen, som i sken öfvergår stjernorna, hos dem ingen ofullkomlighet, åfven vatu-fåglarna utan råkning. Foglarna i luften, svåfvande hit och dit, klyfva med deras vingar ljusets och hårlighetens vatu-låglar. I begynnelsen gingo ut från ljusets höga Konung fem stora strålar: den första blef gifvet ljus, den andra en nådig anda, den tredje röst, den fjerde muns ord, den femte lof. Desse uphögde den lågande elden i solen, och prisade ljusets höga Konung, sågande: den som lofvar dig som år utan grånser, blifver delaktig af dit ljus. Dina omåteliga nådeskatter begriper ingen, utom lifvet. Salige åro de, som kånna dig i rent hjerta och sanningen, prisa dig med hårlighetens mun, och lofva dig med en rått tunga, sågande: en år ljusets Konung i sit rike, ingen år större ån han, ingen kan strida emot honom, utan like. Ingen kan med uplyfta ögon se kronan på hans hufvud, som år et strålande ljus.

ljus. Hans kläder hafva en ny glans, som aldrig aftager, och blomstren infattade på des fallar förvisna icke. Hans Sol går icke neder, och löfven af hans ansigtes krona affalla icke; en ljuflig anda trånger sig ut emellan hennes öpningar. Honom omgifva hårlighets rikedomar och hemligheter; större än alla Gudomligheter. Han är af begynnelsen omåtelig, en råttvis Domare, sittande på sin höga evinnerliga thron. Omkring hans Stad är muren af diamant. Han har ingen fader, äldre än han, ingen förstfödd son af begynnelsen, och ingen broder, som delar arfvet med honom. Uti hans stad ingen oenighet och bleds-utgjutelse. De äta där intet bröd, och dricka intet vin, inga lekar, kläderna föråldras icke, kropparna förändras icke, kronorna på hufvuden afskakas icke. Utan Konungen frögdar ljusets barn, kallar dem med sin muns ord, och underkufvar de mägtige. Du, som regerar öfver alla, lofvad vare du från tid til tid. Stor är du, som har under dit välde alla Konungar öfver mörkrets rum, och bor uti fulkomlighetens, hårlighetens och ljusets boning. Du är från evighet och blifver i evighet. Han sade genom sit mägtiga ord: blifve ljusets Konungar utaf et rent och stort ljus, hvilkas sken aldrig må slockna. Hårlighetens Konungar blevo så af et oförgängeligt ljus, prisande ljusets höga Konung, utaf hvilkens muns tal utgick et klart ljus, uplysande himla-hvalfvet, i hvilket den oförgängliga verlden bor, ljuset, stillheten, förman: det eviga lifvet, lifvets vatten, godheten, sanningen, tron, renheten. Ljusets änglar prisade Ljusets höga Konung i Ljusets kläder, Skenets Kronor, Sanningen och Tron, alle rene, vise, milde, lefvande inom sig i frid, hårlige på deras fästen, beskådande upmärksamt Ljuset,

set, 1000 stjernor afskilde från hvarandra, lysande med eget ljus, utspridande inbördes nåd och sanning. Desse utan död och förgångelse. Löfven af deras kronor affalla icke, deras ålderdom föråldras icke. Ingen Domstol i deras Stad. De hungra och törsta icke, de veta icke af storm, hagel, ondska och vrede, kriga icke sins emellan, och föra icke i fångelse. Deras tråd har icke någon elak rot, deras frukt icke bitter, deras blomster förtorkas icke, löfven på trån affalla icke, bloman försvinner icke. I deras boning ingen förgångelse. Deras ljus går up inbördes. De äro Jordaner, hvitt vatten, fulle af mjölk. Vållustens Förstar och Konungar, som dricka af dem, smaka icke döden. De frögda sig i glädje, och gå i tysthet sagta fram och bort blånkande, hvite af Ljuset, som går up öfver dem, och icke blandar sig i mörker. Desse äro Ljusets kreatur, utskiftade i himla-rymden, Jordaners boningar, skatter, Konungar. Sken och ljus bor öfver dem. Deras bilder ljus, deras ansigten strålande. De utgjuta ouphörligen deras röst för Ljusets höga Konung, stående i hans hårlighets säte. Emellan dem utgick en nådig Anda, som skapade alla hemligheter, regn-moln, frön, örter och trån på jorden, varande sjelfva mårken för morgon-rodnan och tideråkningen. Vålsignad vare Ljusets höga Konung i evighet, prisadt vare hans namn. Konungar, Apostlar, Jordaner, Kreatur, Trån och Ljuset, som bor öfver dem, alt detta af Ljusets höga Konung. Konungen frögdar Ljusets barn. Deras ljus viker för Solens och Månans ljus: de hafva sin skönhet af Hazins skönhet, verldens ljus, nådens sken. Hazin bildades til nådens belåte. De såga til honom: o morgonstjerna, vi skole prisa dig. Vår mun vare såsom en dag, vår tunga såsom en fogel, och vå-

våre låppar såsom tvenne vingar, hvilka må tala så om din magt: Salig år den, som kånner dig, och hoppas på dig i sanningen, han frålsas från vilfarelse. Vålsignad vare du, Ljusets höga Konung. Genom dit ord blef alt af begynnelsen, och alla rikedomar utskickade af ålder. Ljusets höga Konung år Herrarnes Herre, Ljusets Gifvare hans namn, och Gabriel heter hans Apostel. Han kallade mig från sin nåde-boning, på hvilkens högra hand han bor, sågande: gå til verlden, som år full af mörker och ondska, i hvilken intet ljus år, full af död, och i den intet lif: gå, förstör mörkret, skapa jorden, drag ut himla-rymden, sått i den stjernorna. Gif solen ljus, månen sken, stjernorna glans, vatnet sötma, elden låga. Skapa frukter och alla trån, vilda och tama djur, foglar, qvinkön och mankön, til menniskans och h nnes efterkommandes nytta. Blifve åfven man och qvinna, och deras namn Adam och Eva. Före menniskan blefvo skapade Eldens Ånglar, som afveko från Menelat, och dårföre kastades i en brinnande eld. Blifve ock tre Ljusets Ånglar för menniskan. Blifve åfven för henne lefvande vatten, och fyra våder, som må blåsa öfver dem, likaledes en uptånd eld i verlden. Ljusets höga Konung talade, och genom hans ord blef alt af begynnelsen. Apostelen Gabriel gick, uphögde himmelen, och utspånde jorden med alla des skapade ting, genom ljusets höga Konungs kraft. Adam och Eva hans Hustru blefvo åfven skapade, och anden föll öfver deras kropp. Han varnade dem för Eldens Ånglar, skapade för menniskan, affållige från Menelat, och uphofsmån til alt ondt, sågande: jag år et rent sånningebud, min Herre har kallat mig och sagt: gå, och förmana Adam och Eva, samt deras efterkommande, at de hålla sig til Ljusets hö-

ga Konung, och Ljusets Kreatur. Du och två andra Angler förmana dem, at de icke låta förleda sig af den onde och Satan: lär dem at prisa hela verldens Herre tre gånger om dagen och tre gånger om natten. Tala til dem så: verlden fortplantes af eder. Ingån Ägtenskap: gören icke hor: bedrifven icke stöld: älsken icke guld och silfver, som är fåfänga. Tilbedjen icke Satan, afgudar och beläten. Den som ärar Satan, faller i en brinnande eld på Domedagen, då Ljusets höga Konung skal döma alla kreatur och människo-själar efter deras gerningar. Bären icke falskt vitnesbörd: såsom J dömen, skolen J blifva dömde. Hedra Fader och Moder och de ålderstigna. Den som föraktar Fader och Moder, blifver förklarad brottslig på Domedagen. Begären icke det, som icke hörer eder til. När eder Herre skickar eder det onda, varen då tolige, och bären det i Trone. Böjen icke edra knän och hufvuden för Satan. Viken från honom som tilbeder den onda och afgudar. Hören de Skrifter, de ord och den härligher, som eder Herre har gifvit eder. Sen J en trogen Fånge, förlossen honom icke blott med silfver och guld, utan ock med et rent ord, från mörkret til ljuset, villfarelse til sanning, och rättfärdighet til tro på eder Herre. Til eder säger jag, mine utvalde: gifven de fattiga almosor; när J gifven med högra handen, sägen det icke til den vänstra, och när J gifven med vänstra handen, sägen det icke för den högra. Sen J en hungrig, mätten honom, en torstig, gifven honom dricka, en naken, kläden honom. Den som gifver, får. Afhållen edra ögon från orättfärdiga ögnakast, eder mun från osanning, edert hjerta från onda tankar, edra händer från stöld, och edra kroppar från andra hustrur. Den, som syndat och om-

vän-

vänder sig, får Herrans nåd. Ljusets höga Konung är nådig, och förlåter öfverträdelser. I eder mat, dryck, stånd, gång, arbete och hvila prisen Ljusets höga Konungs namn. Döpen eder i Jordan med en lefvande döpelse, så ägen J syndernas förlåtelse. Hvar och en, som är teknad i Lifvets Bok, åkallar Ljusets höga Konungs namn och blifver fast i sin döpelse, blifver derutur icke utstruken. J skolen icke äta djur i deras blod, ej eller det som är sjelfdödt, utan det som är fallet för svärd. Dricken icke af de Tolfs brunnar; de äro alle orene. Om J gören det jag har befalt eder, skal jag gifva eder af mit obefläckade ljus. Men om J icke gören det som jag har förestålt eder, skolen J falla i det mörkret, som de onde stupat uti, utan at kunna stiga up derifrån. Tagen icke en otilbörlig ränta på ert silfver och guld. Den, som det gör, hans namn utrotas ur ljusets rum. Gråten och jämren eder icke öfver den, som skiljer sig vid sin kropp, och äten icke för hans skul bedröfvelsens bröd. Alla de själar, som höra och göra Herrans ord, upfyllas med nåd, hans sken går före dem, hans ljus efter dem, Lifvets Sånningebud på deras högra och Ljusets Änglar på deras vänstra sida. Fören de förförde på sanningens väg. Arbetarens lön blifve icke hos eder öfver natten. Röfven icke er nästa hvarken med list eller våld. Den, som det gör, hans ögon se icke ljuset. Sträcken hvarandra inbördes händerna, och ljugen icke. Ljusets Änglar gifve sanning inbördes. Tagen icke betalning af den sanna Vishetens lärare. Gån icke til Spåmän och Chaldeer, som bo i mörkret. Svärjen icke falsk ed. Spelen och dansen icke, at edert hjerta icke måtte föras fånget til Satans spel. Liden med tolamod verldens förföljelse, och förödmjuken edert hjerta under Menelat, eder Herre.

Sen J en god vis man, nalkens honom och låren af honom vishet. Sen J en ond vis man, undflyn hans vishet och gören icke efter hans gerningar. Sen med edra ögon, talen med eder mun, hören med edra öron, troen med edert hjerta, och gören med edra händer eder Herres vilja. Tilbedjen Ljuſets höga Konung: han förlåter eder edra ſynder. Alt det, ſom födes och göres med händer, dör och förgås. Vare då eder förtröſtan icke bygd på verlden, ſom icke hörer eder til, utan på edra goda gerningar, på hvilka J kunnen ſtödja eder, när J lemnen edra kroppar. Underſtödjen den, ſom håller ſig faſt vid Herrans ord; men den, ſom det icke gör, utroten ſåſom et elakt vinträd, och planteren et godt i des ſtälle. Len icke åt den vanſkaplige. Kroppens fläckar gå bort, men ſjälens icke. Tilbedjen icke *de Sju* och *de Tålf* (לשובא ותירוסאר), ſom regera öfver dag och natt, ſom åſtadkomma förakt för ſjälens råttfärdighet, eder gifven af lifvets boning, icke heller Solen och Månen, ſom lyſa med Hazins (רוחאזין) och icke deras eget ljus. Solens namn Adunai, Kaduſch och El. Himmelen är för henne fördold, och blifver aldrig uppenbarad. Denna Adunai valde ſig et folk. Jeruſalem bygges, ſyndares ſtad, ſom mörda hvarandra för ſvärd, och tilbedja Adunai. Männerne där öfvergifva ſina huſtrur och bedrifva otukt ſins emellan. Jag ſäger eder: haten deras gerningar, och tagen icke del i deras ſynder. Utaf den ena mannens ſamlag med den andra föddes Förderfvets Änglar, uphofsmän til krig i verlden, ſom kallade ſig Gudar och Guds Sänningebud. De antogo kött och blod, och i männiſko-liknelſe kaſtade ſtorm och raſeri öfver jorden, kallande ſig Propheter. Men jag den älſta Apoſtelen förmanar eder, mina Nazarener, alla ſom äro och blifva födda: hören icke de-

ras

ras röst, och viken icke från lifvet. De hålla sig icke vid et ord, utan lägga Konung til Konung. De förföra menniskorna med sin lära. Somlige locka dem til spel och dans. Somlige förleda dem at tilbedja beläten af silfver och guld. Somlige orsaka hos dem mord, krig och ödeläggelse. Somlige bedraga dem genom en smickrande ödmjukhet och en falsk vishet, samt lägga Guds namn i deras mun, sägande: desse äro de skrifter och ord, som Herren gifvit oss. Men jag, et rent sanningebud, säger eder: hören icke desse falska Propheters röst, som förställa sig såsom Sanningens Propheter, och likna de tre *Stjernorna* (אותריא), som gå up öfver verlden; men deras sken är icke sken, utan äro de klädde uti eld. J, mine trogne, kläden eder uti ljusets hvita mantel, krönen eder med en lysande krona, och hängen i edra öron rättfärdighetens ädla stenar, blänkande såsom det lefvande vatnets perlor uti ljusets boning. Sägen aldrig det, som J icke veten. Hemligheter äro för ingen menniska uppenbarade. Den högste Herren allena utransakar dem. Gören, som jag har befalt eder. Varen icke like de planteringar, som dricka vatten, utan at gifva deras Herre någon frukt. Jag har talt för eder om det klara ljuset, den brinnande elden och den sanningslösa Satan, som icke äger någon kraft at rädda sig därifrån. (Härpå följer Slägternas beskrifning från Adam til Salomon, upfylde med underliga fabler, som jag ännu icke begriper i sit sammanhang; och måste därföre gå dem förbi).

Et annat Stycke.

Herre, vi hafve syndat, förlåt oss våra öfverträdelser. Du är nådig, förbarma dig öfver oss. Vi hoppas på dig, se oss i nåde an. Du Ljusets hö-

höga Konung, hör vår röſt, och vredgas icke på oſs. Du, ſom uppenbarar hemligheter, Hårlighetens Gud, alla trognas Frälſare, förbarma dig öfver oſs. Alt godts gifvare, gif oſs kraft. Själars frälſare, fräls oſs från alla ſynder. Sanningens Herre, gif oſs ſanning, at vi icke falle, gif oſs ſjälens ljus och kraft, at icke vi komme på ſkam. Hårlighetens Herre, din hårlighet bo öfver oſs. Själars Läkare, hela oſs från våra ſynder. Du, ſom räcker de fridſamma handen, gif oſs din hand at icke vi ſtupe. Du, ſom leder på Sanningens våg, gif oſs nåd, at vi icke vike från din våg. Du, ſom år ſtor i barmhärtighet, utförer lif från död, ljus från mörker, godt från ondt, ſanning från vilfarelſe, du, ſom utſträckt jorden, ſkickat lefvande vatten, föder alla frukter, ſänder Sanningens Apoſtlar, och gifver vishet, förbarma dig öfver oſs. Du, ſom år ren utan fläckar, rena oſs. Vi äre ſyndens tjänare, vårt öga har med nöje ſett ſynder, vårt öra hört ondſka, vår mun talat oſanning, våra händer begått ſtöld, vårt hjerta tänkt ondt, vår kropp bedrifvit hor, och våra knän bögt ſig för de onda. Men vi hafve ſett dit ljus, hört din hårlighet, och tro på dig i vårt hjerta, tag oſs up til din hårlighet, låt oſs höra din hårlighets ord, ſom du ſkickat oſs, vredgas icke på oſs, utan förlåt oſs våra ſynder. Helgadt vare dit namn i ljuſets boning.

Et annat Stycke.

(Deſſe ord angå Johannes Döparen). Som Johannes uppehöll ſig vid Jordan, det lefvande vatnet, och döpte en lefvande döpelſe, åkallande Lifvets namn, kom Lifvets budbärare (דוחויא מאנדא) til honom, och ſade: ſtig up, döp mig med din döpelſe, i det namn, ſom du åkallar. Johannes ſvara-

ra-

rade: kom i morgon; jag vil då döpa dig. När Lifvets budbårare gick från honom, lyftade han ſina ögon til hårlighetens ſåte och alt ljus boning, ſågande: jag beder af eder, det förſta lifvet, det andra lifvet, och det tredje lifvet, och af eder alla, ſom äro döpte med ljuſets döpelſe, vid dagens tålf timar och vid nattens tålf timar, når ſömnen kommer öfver Johannis ögon, måtte han då ſofva och hvila ſig ſom en god menniſka. Lifvets budbårare gick til ljuſets boning och ſtållet för dagens tålf timar och nattens tålf timar. Johannes inſomnade. När han vaknade, ref han med högra handen ſömnen ur ſina ögon. Lifvets budbårare ſade til honom: Frid med dig, Måſter Johannes Abu Zaba. Han ſvarade: kom i frid, olive-telning, ſom i går kom til Jordan. Jag vil icke bryta mit löfte. Lifvets ſånningebud ſade: ſtig ned i Jordan, råck ut din arm, tag mig emot, och döp mig med din lefvande döpelſe i det namn, ſom du åkallar. Johannes ſvarade: i fyratio två år har jag viſtats vid Jordan, och döpt ſjålar i vatten. Lifvets budbårare ſvarade: huru döper du? Johannes ſvarade: jag ſånker dem i Jordan i lifvets namn. Hans Lårjungar ſade til honom med en mun: fyratio två år har du döpt i Jordan; ingen har kallat dig utom Haſin, olive-telningen; förakta icke de ord, ſom han har talat. Lårjungarne nödgade honom, ſå at han gick midt i Jordan, råkte ut ſin arm, och tog emot Lifvets budbårare, ſågande: kom, kom, olive-telning, tre år och en dag gammal, grönſkande i din ålderdom. Lifvets budbårare gick ſå til Johannes uti Jordan. När Jordan ſåg honom, hoppade den af glådje öfver ſina bråddar. Vatnet öfverhöljde Johannes, och hade han ingen kraft at ſtå. Men Lifvets budbårare bredde ut ſit mågtiga ljus öfver Jordan, ſå at

vatnet föll ut, och Johannes råkte botnen. Han nalkades Johannes och sade: döp mig med din rena döpelse, i det namn, som du åkallar. Johannes svarade: et tusende lif har jag sänkt i Jordan, och tio tusende själar har jag döpt i vatten; men jag vet icke din like. Vare det nu långt ifrån mig. När vatnet gått tilbaka, vil jag döpa dig. Lifvets budbårare sade: når vatnet lupit sin våg, så gå ock du, och jag vil komma til dig, döp mig då med din rena döpelse, i det namn, som du åkallar. Som nu Jordan hade stigit ut, gick Lifvets budbårare til Johannes. Hans sken blef öfver Jordan, och vid des strånder öpnade fiskar och foglar deras mun, lofvade honom, och sade: välsignad vare du, och det rum hvarifrån du utgått och hvartil du kommit. När rösten af dem föll i Johannis öron, sade han til Lifvets budbårare: du är den, i hvilkens namn jag döper en lefvande döpelse. Lägg på mig din sannings hand och din läkedoms högra hand. De telningar, som du planterat i dit namn, som är det första och sista, blifva beståndande. Lifvets budbårare svarade: om jag lägger min hand på dig, dör du. Johannes sade: jag har sett dig här, jag begär icke at lefva. Förkasta mig icke från det stället, hvarifrån du kommit, och hvartil du går, uplys mig, gif mig dina befalningar, uppenbara för mig ljusets hemlighet och det lefvande vatnets läkedom, lifvets boning, och hvilken är den första och största. Hasin hörde Johannis bön, nalkades honom, tog och kastade hans kötts och blods klädnad midt i Jordan, klädde honom uti härlighetens mantel, betäckte honom med ljusets rena purpur, och gick med honom til ljusets boning. Fiskar och foglar flögo på Johannis kropp, och betäckte honom. Johannes såg det, och flydde dit. Lifvets budbårare sade til honom

nom: hvarföre rymmer du til det kött och blod, som jag har afklådt dig? Vil du, at jag åter skal draga det uppå dig? Johannes sade: vålsignad vare den, som afklådt mig köttets och blodets klådnad, som frålst och afskildt mig från den. Prisad vare den, som klådt mig uti klarhetens mantel, och öfverhöljt mig med ljusets rena purpur. Om jag ville draga mig undan, så var det för mina barn, som nu har ingen, hvilken predikar för dem. Lifvets budbårare sade: jag vet, både hvad du och de hafva i hjertat. Den, som ransakar dina hemligheter och dit hjerta, ransakar ock deras hjertan och hemligheter. Men jag vet hvarföre du ville fly bort. Johannes sade: du kånner hjertan, du utforskar hemligheter. Njurarne lysa för dig såsom Solar. Du urskiljer tankar. Du ser, hvad som år i ljuset och mörkret. Lifvets budbårare och Johannes gingo håruppå til hårlighetens och ljusets såte. De gingo til den helige Petuhals boning. Petuhal, seende Lifvets budbårare, lemnade honom sin stol, prisade och uphögde honom, sågande: vålsignad vare du, och det rum hvarifrån du gått, och kommit til igen. Lifvets budbårare sade til Johannes: du år en månniska: jag vil göra dig lik med en af Ånglarna på de lysande fåsten i hårlighetens såte. Johannes sade til Petuhal: lifvets godhet år hos dig, och din Fader, som uplyst dig, och såndt dig hit. Lifvets budbårare gick til hårlighetens boning. När han kom til Abatur den store, uplyfte tusende tusende sina ögon, och tusende tio tusende stodo up för honom, och satte honom på den högstas stol, på hvilken Abatur satt, hvilken seende Lifvets budbårare steg up från sin stol. Lifvets budbårare sade til Abatur: sitt stilla på din stol, som den högste, det största lifvet har gifvit dig i högden. Han svarade:

når du går bort, så kom ihog mig för lifvet. Lifvets budbårare sade til honom: om jag går bort och befaller, skola Fridsens barn komma och frambåra din stol, och två Änglar skola komma af högden, och sätta den högstas och lifvets krona på dit hufvud. Lifvets budbårare gick med Johannes til alt ljus och skens boning. Fyra Fridens barn, Ain Haj, Schum Haj, Zen Haj, och Nuhn Haj, desse fyra utvalde råttfärdige mån, invånare i sanningens boning, togo Johannes i handen, och satte honom i sanningens säte. De himmelske invånarne af alla stånd sade: låt oss gå och se den man, som har kommit från jorden, utkorad, råtfärdig, sanfärdig, trogen. De klädde honom samfält uti den gamla Abaturs ljus. De drogo på honom et lefvande skens kjortel, som icke har någon fläck. Johannes stod i ljusets boning, med tro på det eviga lifvet, sägande: jag beder eder, det första lifvet, det andra lifvet, och tredje lifvet, alt lifs vinträ, och al hälsas trå, samt eder alla, som åro döpte med ljusets döpelse, och invånare i lifvets eviga hemvist, til den andeliga boning, som jag år upstigen, måtte ock upstiga alla råttfärdige och trogne menniskor, som åro teknade i lifvets bok, och jag döpt med en ren döpelse i det stora och eviga lifvets namn. (Så långt min öfversättning).

Denna uttolkning, kan hända för mycket efter orden, utan afseende på Svenska Språket, år onekeligen på sina rum felaktig. Mera tid och större insigter kunna endast råtta den. Båda delarne saknas hos mig. Många beråttelser åro inveklade. Det föregående och efterföljande ibland så bakom ljuset, at jag uti en mörk orientalisk Text, tjenlig til al ting, icke altid kunnat med vishet skilja dem, som

an-

ångå det förbiflutna, från dem, som röra det tillkommande. Den falske Messias tyckes mig omtalas nu såsom kommen, nu såsom kommande. Skrifarten merändels högtrafvande, har ofta satt mig utur stånd at följa honom efter. Många hinder i vägen, äfven från främmande ord och diktade namn. Utom de få med Hebreiska bokstäfver här anförde, äro ganska många andra i min afskrift, som jag ännu icke känner. Jag anser imedlertid så länge icke all bekantskap med dem för omöjelig, som jag får fägna mig med det hoppet, at icke alt det blir ute i långden, hvilket kan befordra mig därtil. Jag önskar mig ingen ting högre, än dager uti det, som jag af skuggan slutar måtte vara en besynnerlig målning. Om detta, som jag nu haft den hedern at framlägga, väl emottages, får jag et nytt bevekande skäl, at härtil framdeles bifoga nya ändringar och tilläggningar, så vida min skickelighet därtil kan ökas. Bredvid lyftemålen af mina ålagde pligter i Orienten, har jag satt up för mig två andra i synnerhet. Det ena de Bibliska Böckerne af Origenis Hexapla på Syriska, som saknas i Ambros. MS i Mejland. Det andra en närmare kunskap uti Sabeernas Språk, för at vid hemkomsten, Gud vil, lättare kunna lära deras Religion och Lagar utur 6 à 7 större Volumer som handla därom uti Kongl. Bibliotheket i Paris, dit jag ännu en gång längtar. Skulle tilfällen yppas härtil, vet jag väl icke, huru vida jag kan nytja dem, i anseende til min förbindelse, at inom tu års tid beflita mig om någon slags färdighet uti Arabiskan och Turkiskan. Vid min ankomst til Venedig började jag först arbeta på det senare Språket. Min Läromästare, en Jude, talar det väl, men utan at kunna lära mig Grammatican, som jag ock här förgäfves söker. Hans sätt at svara mig

på Turkiſka, ſå ſom jag frågar honom på Italienſka i tredje perſonen, når jag menar den andra, anſtåller ej ſållan Comedier utan annat fel, ån briſt på åſkådare eller åhörare. Nyligen låſte jag uti Beſkrifningen öfver Venedig, at på St. Petri Stol i Antiochien, ſedermera en gåſva af Michael III til Juſtinianus, och ſom nu finnes hår i Patriarkens Kyrka, ſes gamla Samaritanſke bokſtåfver. Mitt hopp at finna dår något nytt uphörde med det miſsnöjet, at en Arabiſk Inſcription med Cufiſke bokſtåfver af några Verſer i Pſ. 2 fått et bedrågligt namn. Min långtan til Conſtantinopel uteſluter den önſkan, at hår Chriſti Himmelsfårds-dag ſe den vanliga högtiden, då Dogen trolofvar ſig med Adriatiſka hafvet. Icke litet fågnande år den tidningen i dag, at i morgon få intaga mit rum på ſamma ſkepp, ſom veckan efter Påſk ſkulle blifva ſegelfårdigt för Conſtantinopel. Ibland dem, ſom i Fåderneslandet med deras vålönſkningar följa mig til vågs dit och vidare, år den ſå utmårkt lårde Hr d'Anſſe de Villoiſon icke den ſidſte. Om jag bara ſåger, at han ålſkar Svenſkar ſåſom ſina egna Landsmån, ſåger jag för litet. Hans tilgifvenhet för mig bör håldre kallas nationel, ån perſonlig. Jag vet ingen annan förtjenande orſak dårtil. Jag torde icke fela, om jag tror, at Hr Prof. Björnſtåhls viſtande i Paris har förvårfvat oſs denna ſå intereſſanta bekantſkap. Sluteligen bjuder jag nu alla mina Gynnare och Vånner et ömt farvål, och önſkar dem ſå mycket godt, ſom i deras egna önſkningar kan inbegripas. Gud alsmågtig beledſage mig och min Reſe-kamrat både til lands och vatten! Har den åran - - -

BILA-

BILAGA

Til föregående Bref.

Memoriale

Exhibitum Perillustri & Perdocto Viro D:no

Matthiæ Norberg.

Inter tot Collectiones antiquorum Scriptorum quæ editæ sunt, et in dies eduntur, ego Auctor fui Perillustribus D:nis Sebastiano Coleti et Francisco Pitteri, Bibliopolis et Typographis nostris celeberrimis, edendi Collectionem Legum antiquarum Populorum Europæ, quos generali Barbarorum nomine complectimur, additis Capitularibus et Formulariis, atque appendicis loco selectissimis posteriorum temporum Constitutionibus Barbaricas antiquitates redolentibus, uti sunt Constitutiones Siculæ, Consuetudinarium Normannicum, Assisiæ Hierosolymitanæ &c.

Leges illustrabunt glossariola, et notæ celeberrimorum Virorum, quibusdam et ego pro ingeniolo meo notulas parvi pretii subscribam.

Ipsam Collectionem aliis hucusque aut editis, aut in elencho exhibitis auctiorem et selectiorem confici posse mihi blandior.

Leges Sveonum et Gothorum vetustas plurimum hanc Collectionem exornaturas, quæ manibus habere hucusque mihi datum non est. Idcirco rogavi enixe Perillustrem et Perdoctum Virum D:num Matthiam Norberg, qui Venetias appulit Constantinopolim profecturus, ut mihi viam aperiret ad ornatissimum earundem Legum exemplar mihi comparandum, et ad

ad illa omnia acquirenda, quibus Codex iste ornamentis omnibus locupletatus prodiret in lucem.

Spopondit ille pro sua humanitate adire super his per Epistolas doctissimos Svecos, inter quos memoravit Illustrissimum virum D:num Johannem Ihre, quem jam celebritate nominis noveram in Barbaricis et Medii ævi antiquitatibus nulli secundum, et quem ego ipse adire animo versabar, nisi audaciæ damnari veritus essem.

Et adiissem sane libentissime, non tantum ut Collectioni, de qua agitur, lumen effunderet, sed et ut gravissimam ejus sententiam venerari mihi datum esset super quibusdam monumentis, quæ in Patria Torijulij adhuc servantur, et quæ a Barbaris, qui Italiam ingredientes primitus in Patriam illam irruperunt, et præsertim a Langobardis, aut ab eorum fœderatis, qui ibi sedes fixerunt, relicta esse arbitror, cum magnam habeant affinitatem cum illis, quæ apud inferioris Germaniæ et Septentrionis populos existere lego.

Conspicitur adhuc inter cætera in media vasta planitie manufactus excelsus collis architectonice constructus ad sacrificia; colliculi sepulchrales huc illucque erecti; propugnacula triplici ordine, figuræ pœne rotundæ; thronus et duelli campus in mediis pratis in loco qui adhuc *Camformium* dicitur, ubi usque ad annum 1299 aliquot Placita Generalia, et Parlamenta patriæ celebrata leguntur, quæ hodie celebrantur in aulâ. Omnia hæc monumenta sunt ex mera humo.

Quæ-

Quædam ex illis ego delineanda curavi, ſed antequam in lucem prodeant, prudentiæ abitror doctorum virorum ſententiam expoſcere, ne mihi aliisque illudere pericliter, cum ego (ut reor) primus ſim et ſolus, qui ejusmodi monumenta conſideraverim.

Eruuntur etiam quandoque e campis aliquot Barbaricæ antiquitatis reliquiæ, et plura inveniuntur cadavera tam miræ proceritatis, ut nemo noſtrorum temporum gygas illis forte æquiparari valear.

Rogavi etiam præfatum D:num Norberg, ut nacta occaſione paucula exemplaria unius Amulechi, quod ab Amico poſſidetur, opere fuſili, alio neſcio quo metallo permixto confecti, Sveciam usque pervenire curaret. An in Patria inventum fuerit, ignoramus. Quamquam amulethum hoc cruciculis ſit intermixtum, ego ad Gentiliſmum pertinere ſuſpicatus ſum, et forte *Potentiſſimo Thoroni* ſacrum: pro certo autem teneo, me exactam ejusdem explicationem e Svecia habiturum.

Plurimi quoque in eadem Patria hodie dum apud ruricolas vigent mores, a memoratis populis certe derivati. Adhuc congregantur ruſticana Comitia ſub arbore; matrimonia contrahuntur ficta quadam ſpecie raptus, celebrantur in funere a propinquis bona facta defuncti flebili cantilena; funebres epulæ fiunt; exactiones jurium publicorum non ſcribuntur in libro, ſed inſcribuntur baculo; aliaque ejusmodi quæ ſingillatim referre longum eſſet.

Dum talia noſſe præclariſſimis viris omnino injucundum non ſit, mihi gratiſſimum erit, quæ ad

mo-

mores nostros pertinent exponere, et quid sentiendum sit, audire.

Dabam ex Conventu Servorum *Venetiis*, die 20 Aprilis 1779.

Fr. PAULUS CANCIANI
Ord. Servorum.

FEMTE BREFVET.

Constantinopel d. 18 Oct. 1779.

Det är icke något litet nöje för mig, at nu åter få meddela M. H. någon uplysande Underrättelse om *Sabeerna*. Nyligen har jag blifvit bekant med en Maronitisk Präst från Aleppo, Hr Abbé *Germano Conti*. Han har uti 25 år på Libanon studerat, utom sit eget Modersmål Arabiskan, äfven Syriskan och Chaldaiskan. Han har ock rest lång tid i Italien och Frankrike, och talar med tämlig färdighet jämvål Italienska och Fransyska, i synnerhet det förra. För tre månader sedan kom han hit, såsom utskickad från Patriarken i Antiochien, för några hans affairer skul hos Porten. Denne lärde och hederlige Man, på min tilfrågan i går, om han kände någon Sect i Orienten kallad Sabeer, lemnade mig detta svar: På et ställe, vid namn Elmärkab i Latikia eller Laodicea, en dagsresa från Libanon emot öster, finnes et Folk, som nämner sig Galileer. De kunna vara 13 à 14000 til antalet, och bo här och där kringspridde i Byar, och betala skatt til Porten: hälften däraf deponera de hos Gouverneuren uti Aleppo, och den andra hälften hos den uti Tripoli di Syria. De äro et ganska godt Folk, vänlige

emot alla, milde, icke håmdgirige, utmårkte főr deras Gåstfrihet emot fråmmande, kyſke, ganſka fridſamme inbőrdes, aldrig uproriſke emot Regeringen. Főr vid paſs 150 år ſedan kommo de från Galileen, och ſatte ſig ner dår de nu viſtas. De kallas Galileer, emedan deras Sect år upkommen i Galileen. De heta åfven Nazareer, men főrtjena ingen ting mindre ån namn af Chriſtna. De påſtå, at deras Religion år denſamma, ſom Johannes Dőparens Lårjungar bekånde. På deras Hőgtider, ſom åro deſamma med de Chriſtnas, klåda de ſig uti Kamelſkinn, ligga uti Kamel-ſkinn, åta Kamel-kőtt, åfven Honung och Gråshoppor, hvilka upträdas på et ſnőre och ſtekas i ugn, hvarefter de tillika med honungen uplåggas på et fat, ſålunda: at honungen lågges midt uti och gråshopporne rundt omkring. På deras Hőgtids-dagar gőra de af ſådana Fat åfven Preſenter til deras Vånner och Almoſor til de Fattiga, eller ſådana ſom ſjelfve icke åga råd at kőpa ſig af denna heliga Råtten. Deras Kyrkor åro vål bygde af ſten, och vackre, men utan Bilder och Målningar. Uti dem ſes et litet uphőgt Altare under en båge midt emot Kyrko-dőrren, och ſitter dår Pråſten på en Stol under hela Gudstjenſten med et litet Bord framfőr ſig, på hvilket ſtår et Stenfat med Honung och Gråshoppor. Gudstjenſten firas ſåledes: Pråſten ſitter på ſin Stol, lutande ſig på hőgra armen med handen under kindbenet, och låſande uti en Bok ſkrifven på det Galileiſka eller gamla Syriſka Språket. Det ſamma gőra hans Åhőrare åfven; men deſſe ligga på golfvet: uti Kyrkan finnas inga andra Stolar eller Bånkar. Pråſten låſer och Főrſamlingen ſvarar, hvar ſin gång ſkiftevis ur deras Bőcker. Til ſlut går hvar och en i ordning fram til Pråſten, faller på knå, och efter undfången

vål-

vålsignelse med hans högra hand på hufvudet, stiger up och åter af Honungen med en af de tio skedar, som ock ligga på det omtalte Bordet; han tager äfven en Gråshoppa, och går så sin väg. Den som icke har tilfälle at gå i Kyrkan, anmodar någon af sina Vänner, at därifrån båra til sig litet Honung och en Gråshoppa. Detta verkställes, men bör, under knå-fallet, förut anmålas hos Prästen, som med vålsignelse därtil gifver tilstånd. Sabeerna hafva en helig lag, at hvart hus skal hvar sin gång frambåra, såsom offer til Kyrkan, så mycket Honung och Gråshoppor, som behöfves vid förrätningen af en Gudstjenst. Deras Döpelse sker på följande sätt. Den förrättas i Kyrkan under flera Personers närvaro. Därvid äro allenast två Vitnen, en Man och en Qvinna. Den tredje bär fram Barnet 40 dagar gammalt til Prästen, som sänker det tre gånger uti vatnet, och bugar sig hvar gång sägande: Jag döper dig med den Döpelse, som Johannes Döparen döpte. Desse orden talar han på gamla Syriska eller Sabeiska Språket. Barnet lindas på nytt in i sina kläder, och bindes fast öfver dens axlar, som på mans-sidan är Vitne vid Dopet. Denna med sin Kamrat, och alla andra närvarande personer, börjar under dans och sång löpa den ena efter den andra omkring Prästen, som nu sitter midt i Kyrkan på sin Stol, hvilken är flyttad dit ifrån Altaret. Detta göra de ock under Musique på två stycken af en slags matall, som de slå tilhopa, och låter det, som om man skulle ringa med små klockor. De äro under detta besynnerligen glade. Uti Sabeernas Kyrkor ses ock en Predikstol. Där hållas ibland Predikningar på Arabiska, och har vår Abbé hört flere af dem. Gud kallas Ljusets Herre, Ljusets Konung. En stor del af Fäderna och Propheterna nämnas ibland. En sund

och

och förnuftig Sedolära är det, som i synnerhet föreställes. Alla upmuntras at vörda Johannis Döparens Döpelse och lefva efter hans lära. Denna afmålas såsom den äldsta och rätta. Vår Abbé säger, at de undfly alla Religions-tvister. På den frågan, hvad de tänka om Christus, svara de: Hvarken vi tro eller icke tro på honom, och dem som tro på honom, hvarken vi fördöme eller icke fördöme; men det tro vi, at den, som tror på Ljusets Herre och Johannis Döpelse, hans Själ efter döden blir delaktig af hans ljus; men den som det icke gör, hans Själ blir efter döden verkeligen straffad: hvad kroppen angår, är den skapad allenast för denna verlden, som blifver evinnerliga. Hvar Kyrka hos dem har icke mer än en Präst; men alla Kyrkor tilhopa hafva en Superior. Vår Abbé har frågat dem: hvarföre sänker Ni vid Döpelsen Barnet tre gånger i vatten? Det ser ut, som Ni skulle tro på Treenigheten? De hafva svarat: nej, detta är et Bruk, som kommit til oss från Johannis Döparens Lärjungar; vi döpe icke i Namn Faders och Sons och den Helige Andes; vi vete icke hvad ord Johannes brukade vid sin Döpelse; därföre göre vi bäst, då vi, när vi förrätte hans Döpelse, allenast säge: Jag döper dig med samma Döpelse, som Johannes Döparen döpte sina Lärjungar: den Christna Läran är yngre än vår, den kände icke Johannes, och han är vår Lärare. Sabeerna fira alla Fredagar och Söndagar: på de förra kunna de arbeta, men på de senare icke. Ibland deras Präster äro många Magi, och utöfva de deras Konst på det gamla Syriska Språket. Om någon önskar sig umgänge med et Fruntimer uti et visst Hus, går han til en sådan Präst, och får af honom et Bref skrifvet på berörde Tungomål: begifver sig därpå hem, rifver i tu det-

ta papper, kastar den ena hälften på elden, ställer sig öfver röken, och finner sig så i ögnablicket där han ville vara. Resfärdig därifrån, gör han på samma sätt med den andra hälften, som med den förra, och kommer med samma hastighet hem tilbaka. Sabeernes Präster äro uti Orienten namnkunnige för deras Spå-konst. Til nästa Bref torde jag få veta något mera om denna Sect. Det lilla jag redan hört lofvar mig mycket ljus för mit Sabeiska MS, som jag här icke en gång har tid at se på. Äger utomdes icke heller något Syriskt och Chaldaiskt Lexicon. M. H. har i synnerhet förlorat ganska mycket genom sal. Prof. Björnståhls död. Mina tårar rinna, när jag tänker därpå. Om M. H. pröfvar en sammandragen Öfversättning af detta MS kunna på något sätt upfylla det rum i M. H:s Lärda Samlingar, som sal. Professoren där lemnat tomt, skal det blifva min största omtanka, at vid hemkomsten arbeta därpå. Imedlertid vil jag under mit vistande i Orienten icke heller vara kallsinnig vid det, som til någon del kan gagna och roa M. H. Jag har, så mycket min tid tillåtit, börjat kasta ögonen på mina Syriska MSS af *Origenis* Hexapla, och funnit många betydande Varianter. Detta MS lofvar mycket, och skal M. H. få del af alt. Mit nit för Turkiskan, äfven Arabiskan, som jag börjat lära tala af Abbé *Conti*, gör, at jag icke kan så snart, som jag vil, upfylla mit löfte. Denne Abbé vil lefva och dö med mig. Och önskar jag ingen ting högre, än at jag vid hemresan ifrån Orienten ägde en sådan Sysla hema, at jag kunde taga honom med mig; och är han sjelf därtil ganska hugad. Han skulle göra mera nytta, än alla våra Orientalister tilhopa. Man skulle af en sådan Man kunna lära i Sverige alt det, som man söker med så mycken lifsfara och omkostnad

nad i Orienten. Han har efter sin ankomst hit börjat lära Turkiskan, som han kan lära i fulkomlighet på några månader, så vida detta Språket i sig sjelft är ganska fattigt, men ganska rikt med tillsats af Arabiskan, som är hans Modersmål. Jag blef i förgår surprenerad, når han uti en af Turkarnes svåraste Auctorer läste med mycken färdighet. Han skulle vilja inrätta i Sverige en Skola för Österländska Språken.

Förr än jag slutar mit Bref, bör jag gifva M. H. del af en annan, så vida mig bekant är, okänd Religions-Sect i Orienten, mig meddelad at samme Abbé. Den nämner sig sjelf Kalbin, eller *sådana som hafva et hjerta och et sinne:* den ena älskar sin nästa såsom sig sjelf, han upoffrar för honom sit lif och blod; således är detta namnet väl förtjent. Men den kallas af andra Kälbin, eller *sådana som lefva som hundar.* Detta namn hafva de fått för deras Religion skul. 8 à 9000 til antalet bo de i några större Byar, uti granskapet med Galileerna, på östra sidan om dem. Ceremonierne vid deras Gudstjenst äro högst oanständige, och af den beskaffenhet, at blygsamheten förbjuder at beskrifva dem. Detta Folket är annars icke elakt, mycket godt emot främmande. Min oföränderliga vördnad och högagtning til Gynnare och Vänner! Gud välsigne M. H. med alt godt!

SJETTE BREFVET.

Constantinopel, d. 3 Nov. 1779.

Nu får jag det nöjet at meddela M. H. Fortsätning af min Arabs Berättelse om *Sabeernes* Religion och

Plågfeder. Ehuru dåruti faknas tilbörlig ordning och ehuru den år upfylld med många Tavtologier, år likvål åmnet få befynnerligt, at jag vil hvarken råtta den förra eller utefluta de fenare. Och vet jag, at M. H. år mera upmårkfam på hans ord, ån på mina egna. Sabeernes Prålter klåda fig på bön-ftunderne uti klåder af kamel-fkinn, och fedan de vålfignat Honungen och Gråshopporna, utdela de detta til alla nårvarande, fkicka åfven hem til de frånvarande. Alla åta af denna heliga Maten med ftor vördnad, och den dagen, då de åta dåraf, åro de mycket ftilla, ödmjuka, fåordiga, åkalla *Guds Ord*, och når de åro förfamlade, tala de om *det Andeliga Ordet* efter deras Gudalåra, ålfka hvarandra mer ån några andra inbördes, vifa den främmande en utmårkt tilgifvenhet, göra honom alt godt de kunna, och om han dröjer hos dem två eller tre månader, tycka de icke illa dårom, utan ju långre ju mera föka de at fägna honom på alt möjligt fått. Sabeerne begrafva fina döda om natten. De lågga den döde på et bord, afklåda honom hans klåder, frambåra hett vatten, och en ganfka vålluktande Såpa. De två honom från hufvudet til fötterne med det förra, hvarpå han torkas vål, och berökes med den fenare: de klåda fedan på honom hans klåder, och lågga honom uti en aflång kifta af bråder. Fyra Karlar båra honom få til grafven. Pråfterne, fom de kalla Maalemin elmefhåje, *Folkets Lårare och Hufvudmån*, gå före Liket, klådde uti en forfid Rock af kamel-fkinn, och båra på hufvudet en hög Möffa, åfven af kamel-fkinn. Alla, fom följa Liket, båra i hånderne blomfter, fom de kafta på liket, fedan det blifvit nedfatt i grafven. Sabeernas Grafvar åro vål bygde af ften öfver jorden, och innantil hvitlimade. De lågga den döde ner på et bolfter, en kudde och

et

et hvitt lakan, så at han ligger där såsom en sofvande. De lägga bredvid honom två Brödkakor, den ena hvit, den andra svart. Vid hans högra hand lägges den förra, men vid hans vänstra den senare. Likaledes sätta de bredvid honom två Krukor, den ena af glas med rent vatten vid hans högra, och den andra af ler med orent vatten vid hans vänstra hand. Prästen säger därefter til den döda: se här har du alt hvad du behöfver; när den gode Ängelen kommer til dig, skal du gifva honom af detta färska hvita Brödet och detta rena vatnet; men när den onde Ängelen kommer til dig, skal du gifva honom af detta hårda svarta brödet och detta orena vatnet. Äfvenväl lägga de inuti grafven et Penninge-knyte, större eller mindre, alt som den dödes anhörige äro mer eller mindre förmögne. Sabeerne hysa den tanken, at deras Kropp förvandlas til stoft, men at deras Själ födes förr eller senare på nytt med en annan Kropp, och glädja sig mer öfver döds-än bröllops-dagen, emedan de tro, at de i det andra lifvet blifva lyckligare än i det förra. De hafva ock den öfvertygelsen, at Själen uti döden förlorar minnet af al ting utom grafven, som kroppen blifvit lagd uti och penningarne därstädes. Därföre när de andra gången kommit i verlden, gå de til den förra för at få de senare, som de uti det andra lifvet nyttja til deras behof. Från dödsstunden til den nionde dagen lägga de den dödes Kläder och Turbant på en Häst, och fara så omkring hela Byen. Alla hans Slägtingar och Vänner följa denna Häst efter, kasta up i vädret hvita Näsdukar, på hvilka äro sydde blommor, och säga: Görgös eller Ibrahim eller hvad namn han annars må äga, är icke död, utan, om Gud vil! kommer han andra gången segrande tilbaka i verlden til oss: Du Godhetens Haf

år funnet af ofs: Du Nådenes Herre låt honom ånnu finnas, du min Slågtinge. Tredje dagen efter hans dôd gôra de et ftort gåftebud fôr dem, fom varit honom fôljaktige til grafven, hvilka ibland kunna vara 2 à 300 perfoner. De fåtta et ganfka ftort bord på fjelfva marken, utan Duk, Fat, Tallrikar, Skedar och Knifvar. Tallrikar och Fat fåttas i ftållet på bara marken. Deras Mat beftår då af helkokta Får, fom til ingen del åro fônderftyckade, och en Rått gjord af Kôttfpad och Ris famt ftekte eller kokade Pulpetter af Risgryn och Kôtt. Deffe åro deras Råtter; ingen ting annat, utom Brôd, och åta de med hånderna utan fkedar och knifvar. Når de ftiga up ifrån bordet fåga alla med en mun: *Gud gifve honom tilbaka uti frid!* Med deras hånder, utan at hafva tvåttat dem, efter måltiden, torka de dårpå deras anfigten och deras fkågg, den dôde til åra. Detta gôra de uti den aflidnes hus. Sedermera gå Pråfterne, beledfagade af alla de ôfriga, til grafven. Och båra Pråfterne på deras hufvuden ftora Fat, upfylde med Honung och Gråshoppor. Under Proceffionen och vid grafven utdela alla efter råd och lågenhet almofor til de fattiga. Men inne uti grafven utfkifta Pråfterne til hela Lik-proceffen Honung och Gråshoppor, fåfom et heligt Offer; och bôrja dårefter alla fjunga Låffången på det gamla Syrifka Språket ôfver den dôdes Sjål. Vid Sabeernes Giftermål går det få til. De fôra Bruden och Brudgummen til Kyrkan. Slågtingar och Vånner åro dem fôljaktige. Sedan Pråften under bôn och vålfignelfe tilralt dem på det Sabeifka Språket, tager Brudgummens nårmafte Slågtinge på Fåderner honom grens ôfver fina axlar, och den fom år nårmaft Slågt med Bruden på Môdernet gôr detfamma med henne. Den fom ftuderar til Pråft tager, likfom deffe,

Prå-

Prästen grens öfver sine axlar. På detta viset båra de dem tre slag kring Kyrkan med en dans, sång och musik af Koppar-plåtar, som de slå mot hvarandra. Alla närvarande uti Kyrkan instämma uti denna heliga Lek. Därefter ledsaga de Brudgummen och Bruden hem. Bruden och Brudgummen äro klädde uti deras bästa kläder, och båra på deras hufvuden stora kronor af blomster. Och på tre dygn tillåta de icke Brudgummen, hvarken dag eller natt, hälsa på sin Brud eller något annat Fruntimer. Deras förnämsta Bröllops-glädje består uti dans. Deras dans mycket enfaldig, men besynnerlig. Karlarne föra i deras händer två långa Sablar, den ena i den högra, den andra i den vänstra. Med desse löpa de omkring, och svälva än uti luften, än fälla de dem i korsvis, så at de klinga starkt. Detta sker under dans, sång och trummete-klang. Brudgummen börjar dansen, och sedan i ordning alla närvarande, två och två i sänder. Fruntimrens dans som sker uti et särskildt rum är uti intet annat från denna skiljaktig, än at de båra i deras händer små Träpinnar, två i hvardera handen, som de slå tilhopa på samma vis, som de andra göra med deras Sablar, och börjar Bruden dansen. Samma natt, som de föra Bruden tii Brudgumens hus, två de henne först hema väl med varmt vatten och såpa. Sedan taga de en viss slags Ört, som färgar Turkiskt rödt, och lägga den uti vatten. När den är väl våt, lägga de des blad på Brudens ansigte, kindben, läppar, hals, begge hennes bröst, armar och ben. Med et stort Sigil af hårdt trå, på hvilket blomster äro inskurne, tryckas dessa blad väl intil huden, och lemna de efter sig en stämpel, som aldrig går bort, utan blir qvar så länge man lefver. Men man bör anmärka, at icke alla Brudar låta stämpla sig på alla

de

de nämde kroppens delar, utan taga somlige emot den allenast på några af dem. Sedan kläda de Bruden mycket grann, och betäcka henne från hufvudet til fötterne, och är hon hema uti sit hus så betäkt både dag och natt. Ingen får på den tiden se henne, utom hennes Barnmorska, som lägger henne uti säng, gifver henne mat, och tjenar henne uti alt hvad hon behöfver. Efter denna tidens förlopp komma Brudgummens anhörige, och beledsaga henne från hennes Faders hem til hans hus, och under vägen är ingen henne följaktig, utom hennes Barnmorska. Uti Brudgummens hus är hon äfven tre dygn betäkt, så at hon är betäkt i sex dagar, tre hema hos sig sjelf och tre borta uti Brudgummens hus. Bröloppet hålles först tre dagar hos Bruden, och sedan åter tre dagar hos Brudgummen. Anrättningarne vid Bröllop äro desamma som vid Grafööl. Til nästa Postdag väntar jag af min Maronit flera underrättelser om denna besynnerliga och ännu obekanta Religions-Sect. Deras urgamla *Plägseder* lofva mycket ljus för vår Bibel. Detsamma göra ock Arabernes. Jag vil häruti profitera af min Arab, så mycket jag kan. M. H. får icke vänta af mig Beskrifningar öfver gamla Slott, Kyrkor, Murar m. m. Af sådana äro redan för många, och då man läst en, har man läst dem alla. Det Österländska Lefnads-sättet, i synnerhet Arabernes, är det jag vil fästa min upmärksamhet vid. De fläste Resande hafva dels icke velat, dels icke kunnat göra detta. Det är utaf Engelsmän och Fransoser vi fåt våra mästa Beskrifningar om Orienten. Desse vilja aldrig lära något främmande Språk. Men den som reser i Orienten, och icke kan Turkiskan och Arabiskan, möter många hinder för des nyfikenhet. Och om en sådan vil skrifva något om detta Landets

bruk,

bruk, ſom til en ſtor del åro bortgömde för våra ögon, måſte han antingen copiera ur Böcker, eller lita på Frankers beråttelſer, ſå vida han icke kan tala med de inſödde om det ſom en Frank aldrig får ſe. Om jag ågde tilfålle, ſkulle jag gårna reſa til Syrien med min Maronit, och uppehålla mig en tid på Libanon. Han ſåger, at dår åro ſtora Bibliotecker och mycket gamla Syriſka MSS. Gud gifve jag ågde någon ſå god Syſla, at jag kunde taga med mig hem min Arabiſke Språkmåſtare! Skulle icke en ſådan Man kunna inråtta en Skole uti de Öſterlåndſka Språken? Mån icke man af en ſådan, ſom i grund kånner Öſterlåndſka Plågſederna, kan vånta mycken uplysning för vår Bibel-Verſion? Jag hinner nu icke mera - -

SJUNDE BREFVET.

Venedig, d. 12 Jun. 1780.

Tils vidare får jag nu afbryta mina beråttelſer om Öſterlåndſka Lefnads-ſåttet, och hinner, för Poſtens afgång i morgon, ej mer ån i korthet gifva M. H. del af mina Anmårkningar under hit-reſan från Conſtantinopel. Den 16 Apr. ſteg jag om bord på et Venetianſkt Skepp, i ſållſkap med flere Paſſagerare. Bland dem var en Abbé från Öen Thine, Gouverneur för fyra honom följaktiga Tyſka Språkgosſar, hvilka på Tyſka Kejſarens bekoſtnad ſkulle til Wien, ſåſom utſökta åmnen til ſkickliga Tolkar med tiden vid Porten. En Armenian med ſin Huſtru, Dotter och Drång medfölgde åfven. Såſom rik, hade han icke kunnat undgå Turkarnes hat och förföljelſe, genom någon annan utvåg ån at rymma dårifrån. Utom deſſa voro åfven med oſs 22

Sclavoner, Venedigs Underſåtare från Cataro, hvilke af Venetianſke Ambaſſadeuren för deras oſtyrighet blifvit affärdade från Conſtantinopel til Corfu, för at därifrån öfverſändas til ſin hemort. D. 18 kommo vi til Dardanellerna. Här råkade jag en Jeſuit från Oran, ſom våntade på något tilfälle at begifva ſig til Smirna, i tanka at där träffa den Franſke Capitainen, ſom oförtänkt ſeglat från Conſtantinopel med alla hans ſaker. Bemälte Abbé hade förl. vinter kommit til ſiſtnämde Stad, i hopp at af Capitain Paſcha ſe någon erkänſla för ſin Faders välgerningar emot honom, under hans förföljelſer i Africa. Denna blef dock icke ſtörre än 25 Piaſter i drikspengar. D. 20 gingo vi från Dardanellerna, och paſſerade den trånga och farliga Canalen emellan Tenedos (där et Franſkt ſkepp på Kuſten, nära til Staden af ſamma namn med Ön, hade nyl. blifvit olyckligt) och Troja, nu en ſtor Slätt öfvertäkt med buſkar, och inſtängd af en lång och hög bergs-ſträcka från ſöder til norr. D. 23 kommo vi til Canalen emellan Andros och den höga udden Capo d'Or på Negroponte, hvilken Ö bebos af de värſta Turkar och Greker. Den är genom en Vindbro med flera afdelningar ſammanbunden med faſta landet, dit för några år ſedan en upſtudſig Paſcha blef narrad ifrån Caſtellet, och där halshuggen. Min Capitaine berättade mig, at vid Ryſſarnes ankomſt hit i ſiſta Kriget, blefvo flera Turkar döda af förſkräckelſe. D. 26 måſte vi för motvind löpa in i Mandria, en god Hamn på öſtra ſidan af Capo Colonne, om hvilken jag förr ſkrifvit, och belägen imellan faſta landet och en liten ofruktbar Ö, utan några andra Invånare än några Herdar. Landet häromkring viſar ej heller ſynnerliga tecken til Konſtens åtgärd. Turkiſka och Malteſiſka Sjömän, i ſynnerhet de förre, äro

här

hår icke fållan et obehagligt fråmmande. De kringliggande Byarne åro et byte fōr dem. Kyrkorne hafva icke båttre ōde. I en af dem fåg jag Turkiſka Ōknamn ſkrifna i anſigtet på Helgonens bilder. Dårfōre åro håromkring få andra Invånare ån några Herdar. Deſſe åro ſtåndigt beväpnade, fōra om dagarna omkring ſina Hjordar, men inſtånga dem om nåtterna inom et gårde omgifvet med en ſtenmur utan tak, och ſofva ſjelfve under trån vid ſtockeldar. Et bevis på deras fruktan fōr Främlingar hade vi tilfålle at ſe. Då vi en dag nalkades dem fōr at kōpa något til vårt behof, togo de oſs fōr Turkar och rymde med deras Kreatur. En af Sjōmånnerna trodde ſig, i afſeende på vår briſt, beråttigad at ſkjuta ihjål et ſtōrre af Kreaturen, under det den andra på ſprång grep Herden, fōr at ſkaffa honom betalning. Denna fōrd med våld til Capitainen, båfvade af fruktan fōr ſlafveri, men blef ſtraxt vid godt mod, då han mårkte oſs vara Franker. Når vår Abbé dagen dårpå med 2 andra ſkulle gå til ſjelfva Byen, Mandria, belågen 4 timars våg från Hamnen, fruktade de i bōrjan både de kringſtrōfvande Albaneſernas grymhet, och de fōrolåmpade Herdarnes håmd. Men då de i 8 timar farit ōfver bårg och dalar utan at tråffa någon vågviſare, ōnſkade de at mōta någon af de fōrra eller ſednare. Änteligen kommo de ganſka trōtta och hungriga til en liten uſel By, dår man af briſt dels på tilfōrſel, dels på penningar icke ſet Brōd på tre månader. Sedan de hår hvilat ſig en tima och åtit liter Mjōlk och Kōtt, begåfvo de ſig på gifven anviſning til Mandria. Hårifrån kommo de med Får och Hōns på Åſnor ſent om qvållen til Hamnen efter gifvet anſkri om bord, då vi redan bōrjat ſōrja dem ſom fōrlorade. De beråttade oſs då, at Herdarne åfven voro hugade fōr at ſålja oſs

Matvaror, men vågade icke, i anseende til Capitaine-Paschans befalning til alla i Grekeland, at, för Arméens räkning vid Mona, bringa al tilförsel til Athén, som ligger 8 timars våg från Mandria. De hade imedlertid lofvat, at föra den om natten til sjöstranden, och med en uptånd eld gifva oss tecken til sin ankomst, hvilket dock icke skedde, mera, efter min tanke, af fruktan ån motvilja. D. 28 gingo vi ut från Mandria, och kommo d. 30 til Cerigo eller Cythera, Veneris Födelse-ort, nu mera hvarken för frugtbarhet eller utseende vård Poëternas Lof-qvåden. Denna Ö har 2 Castel, af hvilka det ena, som ligger ganska högt, hålles, efter vanligt sått at berömma, för oöfvervinneligt. Större delen af Invånarne bestå af Landtförvista och Skålmar. Denna dagen firade Grekerne om bord deras Påska, efter en lång och plågsam fasta utan mat från Solens upgång til des nedergång, och om morgonen fick jag af dem målade Påskägg. Både våra Sclavoner och Greker yttrade sin Påska-frögd i en Sång aldeles lik med våra Lappars. Vår Abbé berättade mig, at Grekiska Pråsterna gifva sin Biskop til Påsk hvardera et Får och 20 à 30 Ägg, utan at kunna vånta någon present tilbaka. Biskoparne åter igen gifva sin Contingent til Årke-Biskopen på Negroponte, som betalar hvar present med en Ducat. Så många som Grekiska Biskoparne åro på Öarne i Archipelagen, så många Tyranner åro dår ock, grymmare ån sjelfva Turkarna, hvilka om året taga af hvart Hushåll för Man-könet allenast (Qvinno-könet undantaget) 4 à 5 Piaster, jåmte 10 Procent af Grödan efter penninge-vårde. De förre dåremot hafva flera utvågar at plundra deras Pråster, som i ordning sköfla sine Åhörare. Bland andra medel år det heliga vatnet icke det såmsta. När det skal göras, samla sig

alla

alla Pråsterna i Stiftet på et fält vid hafsstranden, där Biskopen sätter sig på en Stol med et Fat framför sig upfylt med vatten, som välsignas med Crucifixet. Sedan kostar en kyss på detta hvarje Präst en Ducat. Därpå kastas det i Hafver, för at äfven lemna detsamma del af des välsignelse. Den som då först hinner taga det därifrån tilbaka, får af Biskopen en Ducat, således jämn erlättning för sin utgift. Med detta heliga vatnet välsignas en gång om året hvart hus af Prästerna. De sälja det för dyr betalning åt sina Åhörare, som dricka det efter andeligt behof. Ehuru min Digression blir nog stor, får jag berätta hvad vår Abbé berättade mig om Thine. Invånarne där voro, icke långt tilbaka, alla Catholiker. Men för 20 år sedan kom en Grek dit, och började på taket af et Hus, midt på et stort fält, predika för Menigheten om Grekiska Religionen, såsom den enda och rätta. Han fick snart stort anhang. När vår Abbé en gång var närvarande för at höra hans Predikan, hade han blifvit stenad, om icke några af hans vänner kommit honom til hjelp. Liten tid därefter kom en annan Grek från Cephalonia, som studerat i Padua, och prophererade i Augusti månad, at d. 24 Dec. skulle en Syndaflod förstöra Staden. Et mörkt moln, som d. 23 Dec. öfvertäkte Himmelen, ökte Almänhetens lättrogenhet och förskräckelse. Men när detta dagen efter icke mera visade sig, blef Propheten ansedd för en Jonas, och hans Åhörare för Nineviter. Emellan Grekerna och Catholikerna är större hat, än emellan de senare och Protestanterna. Men mera härom en annan gång; åter til min Resa. Ehuru afståndet icke är långt emellan Cerigo och Cap Matapan, en mycket hög Kust, ännu (i slutet af April) betäkt med snö, blefvo vi dock på den vägen uppehålne i 3 dygn.

dygn. Vår Capitaine hade en gång användt hela 40 dygn. Vatnets ſtrömmande från Väſter til Öſter, ſom gemenligen är ſtarkare än de ſvaga Oſtliga och Sydliga vindarne, då det lider in på ſommaren, är härtil orſaken. En dag blefvo vi af flera ſkott på långt håll i Sjön påminte om det närvarande Kriget. D. 6 Maj vid dagningen funno vi oſs icke utan beſtörtning helt nära intil en liten Ö kallad Stephanto, nåppeligen högre än vattubrynet, i ſynnerhet medlerſta delen. Middagstiden hunno vi til Zante, en ganſka låg Ö, och ſågo når intil oſs Cephalonia, ſom däremot är ganſka hög; begge i Forntiden mycket fruktbara, mäſt på Spannemål, men nu i ſynnerhet namnkunnige för deras Vin, Olja och Corinter. Begge äro underkaſtade täta och ſtarka Jordbäfningar, ſom äfven ofta kännas i Corfu, och gemeligen åtföljas af åſka, blixt och häftiga ſtormväder. Begges Invånare äro Greker, otrogne mot Republiken Venedig medelſt Lurendrågerier, och ſinsemellan kärlekslöſe medelſt röfverier, våldsverkan och mord. Ofta förer den ena Byen krig emot den andra, och den ena Bonden förſtörer den andras Åkrar och Vingårdar. De höga Bergen på Cephalonia, en Friſtad för Skälmar, bidraga icke litet til Invånarnes obändiga lefnad och ſjelfsvåld. De äro ock värre än alla andra Greker i hela Archipelagen. Utanför Cephalonia uthärdade vi i flere dagar et continuerligt lugn; til ſlut briſt på vatten och en brännande ſolhetta. En myckenhet Foglar kommo om bord, och ibland dem en Örn, ſom var ſå trött, at han föll ned på Skeppet. Änteligen aftog lugnet ſmåningom, och vi paſſerade d. 14 Antipazo, en liten Ö, icke allenaſt utan giftiga Örter och Ormar, utan ock (enligt vidſkepliga hopens påſtående) af den natur, at då någon blifvit ormhuggen på Pazo, en

an-

annan liten Ö nära intil, kan han med et ögnakast hit hindra gifters verkan. D. 15 ankrade vi vid sjelfva Staden Corfu, som är ganska vacker och med mur omgifven. Fästningen innehar Venetianisk Besättning. Äfven residerar där Amiralen för den Flottan, som här ligger. Den var oöfvervinnelig i Republikens sista Krig med Turken. Eljest äro måst alle Invånare så väl i Staden, som på Ön, Greker, och de, utan like, bedrägelige. Det fingo vi erfara af deras Handel med oss på det stället, där de emottagas, som komma från Orienten och Turkiet. Detta är et litet ställe, inskränkt genom höga murar, där vi på ena sidan af 2:ne andre lägre fingo tilstånd at tala och handla med Landets Folk på den andra. Detta icke nog. Som några lågo äfven här i Quarantaine, så blefvo vi af deras Vaktmästare, med långa rör i händerna, jagade såsom vildjur, at vi icke måtte röra vid någon af deras Underhafvande. Och när Capitainen, för våra Sclavoners skul, blef kallad til Amiralen, ledsagades han til Castellet med Vakt och et hiskeligt rop af Allarga, det är: retireren eder. Där fick han denna Patricii befalning, at, mot sin vilja, föra sina Sclavoner til Castel Nuovo. Beskrifningen af så oväntade Ordres, i hela sin vidd, fordrar et annat ställe. Quarantainen är i Corfu 40 dagar lång, men förnyas icke des mindre i Venedig med 28 ännu, i anseende til den förras nära läge til Turkiet och dageliga Commerce därstädes. Härtil kommer ock, at den icke är så noggran. Den sker vanligt i Lazarettet på en Holme nära stranden, kallad St. Demetri. Vid Poeternas påstående, at denna upkommit af Ulyssis där förolyckade Skepp, kan man göra den anmärkning, at Skeppsbrott så långt in uti Canalen synas icke sannolika, minst på detta stället, hvilket desutom är instängt af

en

en annan Holme utanföre, midt för Staden. Om de föregifvit den senare, hade deras dikt varit litet rimligare. Corfus Canal är smal och tyckes som sjelfva Ön fordom varit förenad med fasta Landet. Så fägnande den förra nu är med sina Vinrankor och Oljoträn, så obehageligt är det senare med sina höga och branta Berg, där man här och där på Klipporna ser Byar, bebodde af de grymmaste menniskor. Desse emot sin Öfverhet uproriske Albaneser bestå af Turkar, Greker och Catholiker; de sista värre än begge de förra. Deras Präster föregå sina Åhörare med goda exempel, äro, som de, beväpnade både i Kyrkan och Lägret, och alla Röfvare. På fältet äro de oförfarne Ryttare i jämförelse med Portens Arabiska Rytteri från Syrien, men i Albaniens moras och bergs-klyftor äro de oöfvervinnelige Soldater. D. 19 seglade vi från Corfu, men måste för motvind löpa in i Butrinto, en god Hamn vid utloppet af Canalen, med et litet Venezianskt Castel til vårn mot Albaneserne, för det ymniga Fiskeriet både i Hamnen och i Floden, som faller dit genom Epirus. Albaneserne i Byarne häromkring hade nyligen gjort 20 Greker från Corfu til Slafvar, emedan de vågat sig några steg för långt från Stranden. Dagen efter vår ankomst til Butrinto kommo vi ur Canalen, men för lugn och motvind hunno vi icke förr än d. 24 at vända ryggen til Albaniens hiskeliga Kuster. Om natten förebådade en stark blixt i nordvestra kanten, en från samma sida häftig storm. Denna kom morgonen därpå, då vi icke stodo långt från inloppet til Castel Nuovo, men kunde icke gå dit in. En tjock dimma bortgömde för oss Hamnen i ögnablicket. Därföre nödgades vi kryssa öfver til Italienska Vallen, af hvilken vi fingo känning mot Solens nedergång, då stormen började lägga sig. D.

28 kommo vi tilbaka til Castel Nuovo. Där är en Venetiansk Fästning och en förstörd Spansk, omgifne af några få usla Hus. Icke långt ifrån Fästningen är Lazarettet, där vår Capitaine först fick sätta sina Sclavoner i land. De blefvo af Lazarettets Föreståndare emottagne och i sina Quarantaines-kamrar beledsagade. Vid detta tilfälle voro mellan Huset och Stranden upställde 3 beväpnade Soldater, den ena et litet stycke från den andra på båda sidor om vägen, på det desse Baroner, som de af Venetianerne kallas, icke måtte genom rymmande rädda sig ifrån Quarantainen. Vi andre blefvo budne til Föreståndaren, och på Trästolar, hvilka Pesten icke angriper, med Caffe unfägnade. Fingo äfven sedan lof, at med en Vaktmästare spasera omkring. Några usla Vingårdar på en stenbunden mark pryda här, så godt de kunna, foten af de förfärliga Bergen, på båda sidor af den smala Viken, som sträcker sig 18 Ital. mil från Castel Nuovo til Cataro, en liten ful Stad befäst med et Castel. Denna Canal öfverflödar på Fisk, som Sclavonerne om nätterna med eld locka i deras nät. Deras talrika Faklor om qvällarne var det vakraste jag såg här. När Pesten icke omtalas i granskapet af Cataro, är icke eller Quarantainen i Castel Nuovo sträng. På ena sidan af Skeppet var vår Vaktmästare, som ock frukosterade hos oss, och på den andra emottogs besök om bord af Landets Folk. Sclavonerne äro alla, äfven deras Präster, altid *beväpnade*. Flera Båtar, som kommo ifrån Kyrkan, sågo vi fulla med Mousquetter. Modiga och storhjertade äro de, och därföre goda Soldater. Detta är ock Republikens enda förmon af dem. Landet kostar henne, mäst för Fästningens underhåll, 40000 Sequiner om året, utom en tredjedels bättre köp på Salt til dessa Sclavoner, än andra des Undersåtare.

De åro åfven falſke och otrogne, och i högſta grad håmdgirige. För en liten oförrått mörda de, kaſta hjertat från den ſönderſlitna kroppen för hundar, och, för at fortplanta håmden genom flera generationer, förvaras och upviſas för Barn och Barnabarn den blodiga Skjortan. Deras egennytta år ſtor. Ehuru de genom Fiſkeri och Seglation förvårfva ſig pengar til fullt behof, åro de dock uſle i mat och klåder. Karlarne båra korta vida Byxor, en kort Tröja och en ſvart Möſſa. Fruntimren klåda ſig i et långt groft linnetyg, en hvit yllerock utan årmar, och et kort förklåde. Huru genomöfvade Sclavonerne åro i konſten at ſtjåla, dårpå hade vi på vårt Skepp tåta prof. Deras Stråtröfveri gör ock alla deras vågar ſå oſåkra, at ingen af de nåſtgrånſande vågar ſig til dem med ſina varor; hvilket år orſaken til Cataros ringa förmögenhet. För öfrigt åro de et vackert och ſtarkt Folk. I arbete och gång öfver berg och dalar hafva de nåppeligen ſina likar: de, ſom båra Poſten från Cataro til Conſtantinopel, åro i ſynnerhet et bevis dårpå. D. 31 ſeglade vi ut genom det trånga och farliga utloppet vid Caſtel Nuovo, och efter middagen, då vi ſtodo midt emot Raguſas bergaktiga Kuſter, bruſto begge de öfra Fock-maſterna. Innan morgonen dårpå hade vi nya upſatte i ſtållet. D. 6 Jun. måſte vi, ehuru god vind vi hade, dock af fruktan för den farliga Venetianſka Kuſten och under en dunkel Horizont, löpa in i Rovigno, men ſeglade, dårifrån vid Solens nedergång, då vi ſtraxt dårpå blefvo åt norra kanten varſe en hop Våder-ſtjernor, förebod til en håftig ſtorm, ſom inföll mot midnats-tiden, men varade blott i 2 timmar; dagen dårefter, middagstiden, då vi på långt håll hade ſigte af St. Marci Kyrkotorn, kom en Båt til oſs med 12 Lotſar, och en

an-

annan med lika många, et ſtycke utanför Hamnen vid Malamocco, och vid ſjelfva inloppet därtil, den där varande Amiralen. Denne, ſom en annan Patricius, bär röda ſtrumpor, utväljes och tilſättes af Senaten. Om något Skepp genom hans förvållande förolyckas, koſtar det honom lifvet eller friheten, alt ſom brottet är ſtörre eller mindre. Inloppet til Venedig är ur det ſkälet i ſynnerhet farligt, at djupet är där icke altid det ſamma. Hafs-botnen förvandlas där beſtändigt. Där den ena veckan är vatten nog, finnes den andra en bank ända under vattubrynet. Detta utgör Venedigs oöfvervinnerliga Förſkantsningar. Amiralen är därföre ſkyldig at där ſom oftaſt mäta djupet. Åtankan af den fara man här löper, och Seglens beſtändiga omkaſtning, at undvika denſamma, injagar hos något hvar förſkräckelſe. Lyckligen komne in i Hamnen, ſtötte vi på et grund midtför utloppet, farligt nog, om vädret varit ſvårare. Detta var Amiralens ſel, ſom icke tilſtadde oſs löpa in med få ſegel, hvilka man lättare kunnat regera och lämpa efter Canalens krökningar. Denna är ſmal och på ſidorna omgifven af bankar, ſom, när Ebben infaller, ſynas ganſka tydligt. Ehuru många Båtar kommo oſs til hjelp, var al deras möda fåfäng, at loſſa oſs ifrån grundet hvarpå vi ſtannat, tils änteligen Capitainen förifrad lät utföra et Ankare, hvartil han icke var förbunden. Omſider kommo vi til Povegia, en liten Hamn nära til Malamocco. Skeppen från Levanten laſta där ut ſina Varor, ſom tillika med Paſſagerarne föras, i peſttider, til nya, eljeſt til gamla Lazarettet, det ſenare nära, det förra långt ifrån Staden. Dagen efter vår ankomſt hit blefvo vi af et häftigt väder drifne på landet, men loſſades därifrån, ſå ſnart floden började. Detta händer ganſka ofta; Skeppen lida icke

eller någon ſkada, ſå vida botnen beſtår blott af gytja. En håftig ſtorm jämte regn hindrade oſs dagen dårpå, at få göra vårt inträde i gamla Lazarettet, ſom dårföre icke ſkedde förr ån den påföljande. Det gick til på detta ſättet. Om morgonen kom vår Ledſagare (ſådane kallas Fante) til oſs i en Båt, med en grön Fana, hvarpå ſtår Venetianſka Vapnet. Vi med våre Saker i en annan, blefvo dragne af den tredje, under et ouphörligt rop af Alarga. Då vi kommit til Porten af Lazarettet, emottogos vi höfligt af des Föreſtåndare och Vaktmåſtare, hvilka befalte oſs öpna våra ſkrin, för at, blott med håndrens ſtickande til botnen, fulgöra ſin ed. Dårpå ledſagades vi i våra kamrar, 4 à 5 i hvardera. I dem finnas toma våggar, utan ſång, ſtolar eller bord. Hvar och en, ſom kommer hit, år förbunden köpa ſig alt, til och med Köks-ſaker. Detta ſker icke utan dryg koſtnad. I detta fångelſe år nu jag, med mina Kamrater, utan minſta frihet, inneſluten i 42 dygn; vårt brott år, at hafva varit i Conſtantinopel. Detta år hår ſå betydande, at, om någon i förtid drager ſig ur Lazarettet, år det en Chriſtendoms-pligt at med en kula fålla rymmaren. Imedlertid felas ingen af oſs tålamod. Denna nödvändiga egenſkapen hafve vi i ſynnerhet förvårfvat oſs i Conſtantinopel. Hvart och et Land har ſin merit. Och detta år den enda förmon Turkiet kan tilſkynda Reſande. Sluteligen får jag nämna några korta Anmårkningar öfver Vådren i Archipelagen och Adriatiſka Hafvet. De *beſtändiga* i dem begge åro om vintren de ſydliga, och om ſommaren de nordliga, ſom ibland vara i flera månader. De förra åro icke ſå farlige i Archipelagen, i anſeende til des höga Öar och många Hamnar, ſom i Venetianſka Viken, hvars låga Kuſter åt Italienſka

ſidan åro, vid deſſa våder; ſvåra at få kånning af. Det blir gemenligen et lyckſkott, at vål komma förbi Grunder vid Auguſta och Pelaguſa, emellan hvilka år et trångt far-vatten. De ſenare åro, i anſeende til årstiden och deras ovaraktiga raſeri, mindre åfventyrliga. De *obeſtåndiga* bero af Landets låge vid Kuſterna, och åro håftigare och långſammare om vintern, ån ſommartiden. Jag har flere gånger, både på min Reſa til och ifrån Conſtantinopel, ſet dem komma ſom Orcaner. Alla Segel böra då i ögnablicket beſlås. Grekerne, ſom af afundſjuka altid vilja förr ån andra i hamn, vålja håldre en ögonſkenlig dödsfara ån denna förſigtighet. Det hånder ock ofta, at de i en haſt ſåttas utur alt behof af hamn. Det faſeligaſte våder i Adriatiſka hafvet år Nord-oſt. Detta kommer ibland ſå förſkråckeligt ur Viken Carnero mellan Croatien och Iſtrien, at det rycker Menniſkor från marken, och kaſtar Skepp på Italienſka Vallen. Om ſommaren blåſer vanligen i detta Haf förmiddagen nordveſt, och eftermiddagen oſtlig. Detta hånde ock oſs. Och veta förfarne Sjömån, at draga fördel dåraf. En Raguſiſk Capitaine, ſom ſeglade i ſållſkap med oſs, viſste ſå vål låmpa ſig efter deſſa ombytliga våder, at han innan en dags förlopp kom oſs ur ögnaſigtet. M. H. ſer af alt detta, at Reſan hit från Conſtantinopel varit lång och beſvårlig. Motvind, lugn, en ſtark ſolhetta, och ibland en tjock dimma från faſta landet, då den år högſt ohålſoſam, hafva pröfvat vårt tålamod och förſökt vår hålſa. Mina Reſe-kamrater hafva varit ganſka ömtåliga och beſynnerliga. Armenianerne hafva i ſynnerhet många gånger roat mig. Deras tånke-ſått, tal och plågſeder, förtjåna at omröras. Men detta en annan gång. — Min gode Vån och Gynnare Hr. de Villoiſon har varit ſå god, och

och redan flere gånger besökt mig i mina bojor. Han fortfar i sin vanliga tilgifvenhet för mig, och är jag M. H. mycket förbunden, som tagit del i hvad jag därföre honom är skyldig. Han upoffrar både tid och krafter åt Litteraturen. Och det som ännu mera höjer hans Förtjenster, är det, at han gör det utan ringaste afund til sina Medtäflare, och fruktar icke för deras. Han vet at Skugga förutsätter Ljus. Lef väl - -

ÅTTONDE BREFVET.

Venedig, d. 14 Jun. 1780.

Då jag under den tiden jag måste lefva inhyses här i Quarantainen, har tilräckelig ledighet at sätta i ordning åtskilliga Anmärkningar jag gjort under vistandet i Constantinopel, och hvilka jag förut icke medhunnit at meddela M. H., vil jag nu hafva den äran at insända dem, i fall något bruk af dem skulle kunna göras. Med M. H. tilstånd går jag således genast et vackert stycke tilbakas med min berättelse; nemligen ända til min förra afresa ifrån Venedig til Turkiet, hvaröfver jag torde få meddela följande anmärkningar. Til mina förra gisningar om Vattenminskningen i Medelhafvet får jag äfven lägga Romarnes Hamn vid Brundusium, som nu näpl. är en half aln djup, och instängd af en landsträcka 3 Ital. mil lång emellan Staden och Hafvet, samt genombruten af en liten canal därifrån. Vatnet har uti Medelhafvet et besynnerligt lopp. Det som kommer in ur Ocean och ifrån Africa följer det landets kust efter, strömmar förbi Palästina och Syrien, försvagas vid Archipelagen (kan hända af Öarnes möte därstädes så väl som den Vattencolumn, hvilken faller dit från Svarta

Haf-

Hafvet) går sedan förbi Morea in uti Adriatiska Viken efter Albaniens och Dalmatiens, men därutur långs efter Italiens Kuster. Hvarföre ock de ingående Skeppen til Venedig hålla sig efter de förra, men de utgående efter de senare. Månne detta strömdrag, som är starkare med des in-än utfall har danat de höga stränderna på östra och de låga på västra sidan om Adriatiska Hafvet med et lika svarande djup däremot? Må ock det bidraga til den så ögonskenliga som oordenteliga ebb och flod vid Venedig och Negroponte, som så mycket syssel satt de naturkunnige? Jag bekänner häruti min egen okunnighet. Från Svarta Hafvet flyter til det Medellänska mycket mera vatten om sommaren, än om vintern. Orsaken därtil lärer kan hända vara den, at de stora och talrika floder, som falla in i det förra, äro tilfrusne vintertiden, och härska då hiskeligen de vestlige vindarne, som drifva up Archipelagen emot Canalen, så at bägge Hafvens vattu-högd blir lika. Naturligt vis är strömmen i Canalen starkast där han är smalast, t. e. uti Hellesponten vid Fästningarna, som utom den nyl. af Bar. Tott upförde, äro icke starkare, än at Venetianerne år 1655 trängde sig därigenom, och förstörde Turkiska Flottan. Med svag vind blefvo vi här flera gånger af denna ström satte ut til sjös. Uti Mare di Marmora har han icke mycken kraft, men vid Constantinopel gör han de upgående Skeppen et häftigt motstånd. När Herr Büsching säger, at alla Skepp från Archipelagen blifva visiterade i Dardanellerna, får jag låtta i noten, at vårt passerade fritt. Uti Medelhafvet får man ibland se flera hundra Hafsvin, lekande i vatnbrynet, men ganska få Sjöfoglar. En stor hop Foglar kommo om bord til oss inemot Öarna Cephalonia och Zante, dit de i början af sommaren flytta i myckenhet från fasta landet, men

men blifva där måst alla dödade. Som en luft-columnn äger i anseende til en annan mer eller mindre styrka, alt som climatet är kallare eller varmare; så följer, at de Nordvestlige vindarne i Medelhafvet äro vintertiden ganska häftige och hårska länge, då de däremot sommartiden påstå allenast en eller två timar och äro fogligare; hafva det likvål med sig, at de seglande böra vara på dem upmärksamme, och i god tid beslå sina segel. Med god vind litet utanför Constantinopel kom oförtänkt emot oss et våder från Svarta Hafvet, som satte alla i förvirring och hotade oss med skepsbrott. Det är icke sant, at vådren i Svarta Hafvet äro våldsammare, än uti det Medelländska. Orsaken til flera olyckor i det förra ligger ofelbart uti de sjöfarande Turkarnes och Grekernes okunnighet. Nu några ord om Thessalonica, som från vatnet liknar en Theater och är mera märkvärdig för sin handel med vin, säd och bomull, än för des inra anseende. Omgifven med en usel gammal mur tyckes denna Stad icke äga tilräckeliga hus för 100,000 invånare. Ibland Mosquéerna härstädes förtjena tre i synnerhet upmärksamhet, hvilka jag utverkade mig tilstånd at se i följe med en Janitschar. Uti St. Sophia visas St. Pauli Predikstol af gammalt järn, som man häldre skulle tro vara en slags mörk marmor. Uti Antica Metropoli, lik Pantheon i Rom, ses på golfvet flera korta Grekiska Inscriptioner med några mig obekanta bokståfver, af hvilka jag allenast fick lof at afskrifva tvenne. Til bevis af Amurat II seger öfver Venetianerna 1321 förvaras här en ganska stor brödhög efter dem, som nu är förvandlad til svart jord med stark bröd-lukt, af hvilken min Janitschar förärade mig något såsom en stor raritet. Turkarnes bemödande at förstöra alla Mosaik-arbeten i taket af detta Tempel har

va-

varit fåfängt. De lida inga andra bilder, än sina egna i speglar, som de sätta ganska stort värde på. Under St. Demetrio, som har et nedfallet hvalf, men ganska många pelare af marmor, porphyr &c. säges vara en Catacombe af samma storlek med Templet. Utan för dören ligger en pelare af marmor med en Grekisk Inscription, öfverhölgd med jord, som jag blef förbuden at rödja undan. I des ställe hade jag tilfälle, at afskrifva två andra i enskilta hus, den ena på en Marmorpelare, och den andra på en fyrkantig sten af samma ämne; denna Inscription bestående af consonanter med få vocaler förekommer mig obegriplig. Ibland andra vårdiga forntidens lemningar äro här flera Åreportar. Den ena af dem som är ännu väl bibehållen, är uprättad til Kejsar Antonini ära. Fälten omkring Thessalonica, i allmänhet väl upodlade och fruktbare, äro omgifne af höga berg. Säden tröskas på åkrarne med en vagn, sammansatt af bräden med flintstenar inunder, som släpas omkring af oxar. I några floder icke långt från Thessalonica finnes jernhaltig sand af den egenskapen, at det jern som däraf tilverkas, viker sig, men brytes icke utaf. På denna ort är om sommaren ganska varmt, och luften mycket osund. Under min fjorton dagars väntan på Skeppets afgång visade sig pesten här för andra gången innom et år, som säges ännu icke hafva uphört. Han fick igen sit förra lif af en Grekisk Präst, som med sit vigvatten ville dränka honom i et hus där han sist varit. Två personer voro med honom i följe, desse blefvo smittade och dogo straxt. Svenska Consulen i Thessalonica Hr Delon sade sig hafva talt med en gammal Grek, som varit en af Kon. Carl XII:s Kockar i Bender, och älskade vår Monark ganska mycket. Min Läromästare i Turkiskan under det jag

vistades i Thessalonica hörde til det folket, som långre tid tilbaka trodde Sabbata Levi vara deras Messias, och hvars bedrägeri blef uptäckt, når han stäldes på prof af Sultanen til et underverk på sig sjelf, men hade sit lif kärare, än sin religion. Hans anhängare kallas Dimmi, som betyder: *affällinge;* de dyrka Gud både såsom Turkar och Judar. De gifta sig inom sig sjelfva, och då de stundom af en egennyttig Pascha tvingas til giftermål utom sin sect, lösa de sig häldre med penningar, än de sammanpara sig med andra. De fattiga Munkarne på Athos hafva icke bättre öde. De måste ej sällan med dryga penningesummor befria sig från Turkarnes hotelser, at göra besök hos dem för den skatt skull, som de digta där vara nedgrafven af Grekiske Kejsarne. Desse, som tillika med et stort antal Eremiter bo i 22 Kloster och Grottor, lefva ganska länge, många öfver 100 år, i anseende til den sunda luften och deras sparsamma lefnadssätt. Ingen af Qvinn-kön, icke en gång et oskäligt djur af honslägtet får komma in på deras ägor. De lefva mäst af bröd, örter, fikon, torra oliver &c., och vissa dagar få de äta fisk utom då de fira deras fasta. De måste alle arbeta för födan, undantagne de som studera i Klostren, ibland hvilka äfven Ärke-Biskopen i Thessalonica varit en. Han berättade mig, at där äro många stora Bibliotheker bestående af MSS, men at deras rikedom ligger mäst i Fädernes skrifter. Hvar söndag hålles där marknad: Munkarne sälja Helgon och köpa bröd. Berget Athos likt en kägla är mycket högre än Olympus. Och om Plinii och Plutarchi berättelse är pålitlig, at des skugga vid solens upgång i sommarsolståndet räcker ända til Lemnos, en mycket låg och vacker Ö på 5 Ital. mils afstånd därifrån, vinner ock den intygan bifall, at det i

klart

klart våder synes åfven vid Dardanellerna. Men jag får komma åter til den nåmde Årke-Biskopen. Då jag i Thessalonica ville se honom, svarades mig, at han mådde illa, och kunde ej taga emot fråmmande. Men sedan den Presten, som jag talte med, hade anmålt hvem jag var, fick jag straxt tilträde. Årke-Biskopen, som satt på en soffa omgifven af några Prester, steg up, hålsade mig på Turkiska, och bad mig sitta ned bredvid honom. Jag blef genast tracterad med caffé och confecturer. Då den Turkiskan jag hade fått låra af en Jude under mit korta vistande i Venedig ej var tilråcklig för mina frågor och svar, frågade mig en af de nårvarande Presterna, om jag kunde Italienska. Sedan jag dårtil svarat ja, underråttade han mig, at Årke-Biskopen förstod det språket, ehuru han talte det illa; vårt samtal blef sedan på Italienska. Dagen efter seglade min Capitaine från Thessalonica, och då vi kommo til foten af Olympiska berget, och mårkte på et litet afstånd en båt, befalte han, at seglen skulle fållas, ehuru vi hade god vind. Detta förekom mig besynnerligt. Ånteligen kom til oss den omrörde båten, och i den såg jag den Årke-Biskopen, som jag hade talt med dagen förut jemte några Prester. Då den förra ej ville gå om bord, nödgades han dårtil af de senare. Så snart Årke-Biskopen såg mig, blef han vål glad, men började i ögnablicket beklaga sit öde. Han beråttade, at han i en dröm sett Turkar vilja angripa både hans lif och egendom, och at han af den förskråckelse, han då fick, har lidit mera, ån alla Martyrer tilhopa. Och lade han der til, at nu hade hans Prester narrat honom om bord, då de likvål försäkrat, at ej föra honom långre, ån til et Kloster, som ligger vid foten af Olympiska berget. Desse dåremot beråttade mig, at de

efter alla fåfånga försök i anseende til hans hälsas återvinnande fallit på den tankan, at en sjöresa skulle blifva honom nyttig, och at de därföre beslutit föra honom til Constantinopel. Då han ibland förebrådde dem denna gerning, smickrade de honom med det hoppet, at han vid sin ankomst til Constantinopel skulle blifva Patriark, hvilket han såsom mycket åregirig nog tykte om. Med et ord: under hela resan var han altid bedröfvad, örfilade sin Dräng, som aldrig kunde göra honom något til lags, och bannade sina Prester, som då han åt måste stå omkring honom. Så mycket vörda Grekerne deras Prelater. När vi kommo til Dardanellerna, blefvo vi utan för inloppet til Canalen, dels af des ström, dels af svag vind flera dagar uppehållne i Archipelagen. Vår Årke-Biskop blef ju längre, des mera orolig. Förgäfves böd jag nu til at trösta honom. Änteligen kom en Turk, som för 50 piaster tog honom och hans Prester i sin båt, och förde honom til Constantinopel. Ibland mina andra rese-kamrater från Thessalonica til Constantinopel var äfven en Arab från Algier. Denna hade med sig två svarta Slafvinnor, som han skulle föra til Constantinopel för at sälja på marknaden. Han handterade dem beskedligt, han kokade altid sjelf, och sedan han ätit, bar han mat til dem. De gjorde honom ingen annan tjenst, än den, at de tvättade kopparne. Dessa slogos natt och dag. En gång blef deras Herre så ond på dem, at han ville kasta den ena i sjön. En annan gång hotade han en Jude, som talte illa om Musulmanerna, at han ville anklaga honom därföre hos Kejsaren. De blefvo änteligen förlikte. Vår Arab hade ännu et äfventyr. En Matros fälde oförsigtigt i mörkret en stege neder på den ena af hans Slafvinnor, som var hafvande, hvaraf hon fick miss-

fall.

fall. Han ſkulle då nödvändigt förlora på henne i handeln; han ville därföre ſtämma Matroſen til rätta. Denne ſökte vid ankomſten til Conſtantinopel rymma, men blef af Araben genaſt märkt, och återkallad. Imedlertid fick han om natten tilfälle til det, ſom ej kunde ſke aftonen förut. Jag reſte om morgonen från Skepper, och vet ej utgången på denna ſaken. Jag giſſar, at Araben måſte åtnöja ſig med ſit öde. På långre håll ſåg jag vid Pola uti Iſtria nära vid hafsſtranden anſenliga lemningar efter en Amphitheater, lik K. Veſpaſiani i Rom, och på Capo Colonne i Grekeland en Rectangel af många prågtiga Marmor-pelare. Min Capitaine berättade mig, at han läſt i Beſkrifningen öfver de ſenare, at Pythagoras bodt där med ſina Diſciplar. Om det är ſant, kunde han aldrig önſka ſig tjenligare ſtälle för ſina aſtronomiſka obſervationer. Uti Rovigno, ſom mera liknar et Fiſkare-ſtälle, än en folkrik Venetianſk Stad, hade jag tilfälle at ſe tre högtidligheter. På hufvudet bars af Preſter, Män och Qvinnor i proceſsion, under ſång för ymnig årsväxt, den ena dagen ſädes-telningar, den andra vinqviſtar, och den tredje olivelöf. På Zio ſåg jag en liten Stad af ſamma namn med Öen. Den har utſigt af en Amphitheater, och des jämna tak tjena i ſtället för gator, ſom där icke finnas. M. H. ſer nu, at berättelſer utan värde börja flyta ur min penna. Jag bör därföre ſluta mit bref, och kan icke göra det på et angenämare ſätt, än då jag har den äran, at förſäkra M. H. om den utmärkta högaktning, hvarmed jag framhärdar m. m.

NIONDE BREFVET.

Venedig, d. 20 Jun. 1780.

Jag fortfar på sätt, som jag i mit förra hade äran omnämna, at använda de lediga stunder min nuvarande belägenhet lemnar mig til at roa M. H. med ämnen, som angå Turkiet och Orienten och som jag hittils ej hunnit med at meddela. För denna gången har mit val stadnat på fortsättningen af min Maronits berättelse om Sabeerne. Jag nyttjar måstadels min Läro-Mästares egna ord. Vid början af förra århundradet, ledo Galileerne en stor förföljelse af Turkarne tillika med Bethlehemiterne eller Grekerne boende uti Bethlehem. Galileerne beslöto, at taga flygten. Deras fiender gingo in i deras Byar, röfvade til sig deras egendom, och upbrände deras hus. Orsaken til kriget emellan dem var denna. Galileernes religion hade tilväxt ansenligen, och uti landet ganska mycket utvidgat sig. Deras Byar eller Städer, omtrent elfva til antalet, voro stora och folkrika. Deras egor sträckte sig från sjön Tiberias til gränsen af Jerusalems gebiet, 40 timars väg i längden och bredden. Ingen främmande nation, hvarken Turkar, Araber eller Christna, bodde ibland dem. De Christna i synnerhet fattade afund til dem. De fruktade, at alla med tiden skulle antaga deras tro och bemägtiga sig hela det heliga Landet, hvarföre de med Musulmanerne gingo in förbund, at utrota dem alla. Galileerne egde styrka nog, at strida emot dem båda. De voro starke både på folk och pengar. Men de ville icke synas uproriske emot Ottomaniske Porten. Därföre utvalde de flygten häldre, än vapen, och lemnade således deras förföljare tilfälle, at utöfva deras orättvisa och grymhet, icke allenast på deras verldsliga, utan ock på deras andeliga egendom.

Des-

Desse ville åfven se deras böcker om rätta sättet at frukta Gud gå up uti rök och aska. Galileerne blefvo nu kringspridde; en del samlade sig åter liten tid efter uti Galileen; och en del flydde til el Markab, där de ännu uppehålla sig. De förra blefvo på nytt förföljde af Musulmanerne och de Christna uti Bethlehem och Jerusalem. Sedan de måst lida detta öfver 50 år, kommo de senare med deras Hufvudmån, och förde dem alla från deras gamla til deras nya hemvist. Galileerne älska hvarandra förmycket, at kunna se hälst deras trosförvanter i nöd, när de äro i stånd at hjelpa dem. När Galileerne kommo til Markab, hade de förlorat alla deras böcker. Men några gamla af deras Lärare, som lefde under kriget med Musulmanerne och Bethlehemiterne, förnyade dem ur deras minne: Således äro deras nya böcker upbygde på askan efter de gamla, och desse äro nu deras troslära. Deras gamla upbrände böcker voro icke sammansatte af Johannes Döparen sjelf, utan efter Galileernas påstående af hans Lärjungar och dem som sågo och kände honom. Desse skrefvo hans Lefvernes Historia. Innehållet af den handlar om hans födelse, döpelse, rättfärdighet, böner, predikningar, mat och kläder. Och har denna Lefvernes-beskrifning blifvit sedermera ända til det nämnde kriget tilökt ansenligen med nya förklaringar och tilläggningar, samt altid åtföljd såsom den enda rätta väg til et lyckligt lif både före och efter döden. Galileernes tros-grund är den, at Johannes Döparen är utskickad af Gud til verlden, för at döpa med Jordanens lefvande döpelse til syndernas förlåtelse, och predika om rättfärdighet uti Ljusets och Ordets namn. De neka icke Messias; utan bekänna, at Messias är Mariæ Son. De tro icke, at han är Guds Son, utan at han är allenast en ibland Propheterne, och Maria hans Moder

så-

såsom alla andra Qvinnor. Därföre tro de at Messias är kommen, och vänta honom icke såsom Judafolket. Således äro Galileerne en medel-sect emellan Judarna och de Christna. Såsom desse inskränka deras tro inom Johannis Döparens lära, så fira de på samma tid, som den Österländska eller Grekiska Kyrkan, honom til åra tre helgedagar i synnerhet om året, näml. en til åminnelse af hans Födelse, den andra af hans Döpelse, och den tredje af hans Död. På den första koka de säd, blanda den med gråshoppor, honing, torkade vindrufvor, granstrunt, rötter &c., fylla därutaf fat, och skicka såsom presenter til hvarandra. På denna dagen äta de icke något annat. Hvart hus tager et fat fullt af denna maten, sätter uti det et ljus, lägger det på hufvudet, bär det til Kyrkan, och midt uti den sätter det ner på et bord. Omkring detta gå alla i procession dansande, trumetande, och sjungande glädje-sånger. Slutel. tager Presten up desse faten, och gifver hvar och en af de närvarande en hand full af denna kokade blandade säden. Det återstående tömer han uti en säck, och bär hem til sit hus. På denna dagen är stor glädje, som består uti lek, dans och andra nöjen. Både hemma och i Kyrkan ropa alla Qvinnor och Män, gamle och unge: låt oss glädja och frögda oss: i dag är vår Fader och Frälsare Johannes född och kommen i verlden, ljusets och sanningens budbärare. På den andra högtiden, eller Johannis Döpelsedag, förnya de på sig sjelfva hans döpelse. Detta göra de hvart år, och sker det på detta sättet. Alla både Män och Qvinnor, stora och små, gå ut på denna deras största Högtid dit där vatten finnes. Alla afkläda sig på en gång, kasta sig uti vatnet, och bada sig under böner och lofsånger. Presten kommer, han har på hufvudet en hög mössa af kamel-skin, och uti handen en vimpel.

pel. Han ſtåller ſig vid vatubrådden, tager et kårl, fyller det med vatten, och börjar ſtånka det öfver hvar och en ſom går utur badet, ſågande: jag förnyar eder döpelſe uti vår Faders och Frålſares Johannis Döparens namn, och ſåſom han döpte Meſſias med en lefvande döpelſe uti Jordan jemte Iſraels folk Judarna, och frålſte dem, ſkal han ock frålſa eder på ſamma ſått, amen. Når han ſlutat detta, går han åfven ſjelf uti vatnet och tvår ſig på ſamma ſått ſom alla de andra. Dårefter förfoga de ſig alla under dans, trumeteſlag och glådje-ſång til Kyrkan, dår de uti proceſſion omkring et bord med honung och gråshoppor klappa hånderna och buga ſig ſamt viſa ſamma frögdebetygelſer. Ånteligen gifver Preſten dem hvar och en, en gråshoppa at åta och et litet ſtycke honung med ſitt vax. På denna dagen om aftonen ſkickar hvart hus til Preſten mat, en kaka bröd och et fat med kokat kött &c. På den tredje högtiden, eller Johannis Döds dag, åro alla gator och hus upfylde med ſorg och bedröfvelſe. Deras jåmmer och klagan under vågen til Kyrkan utgjuta de dår ymnigare i deſſe orden: den tyranniſke Herodes har på denna dagen halshuggit vår Fader och Förloſſare Johannes Döparen, låt oſs bitterligen begråta hans död: vårt bröd vare i dag tårar, och vårt tal klagoviſor. Dårefter börja alla ropa med hög röſt: Föröke Gud Herodis ſtraff och plågor! och ſvara alla nårvarande dårtil: amen. På denna dagen göra de et förfårligt buller både hemma, på gatorna och i Kyrkorna. Galileerne fira ånnu en högtid Johannes Döparen til åra. Denna år helgad til åminnelſe af et underverk, ſom de ſåga han gjort uti Galileen. Uti hans tid kom ofta up ur ſjön Tiberias på landet en Crocodil, ſom gjorde menniſkorna mycken ſkada. Denna dråpte Johannes Döparen,

Galileerne anse denna gerning såsom et stort underverk, och hafva alt från den tiden til nu firat en dag til des erinran. Denna högtid infaller alla år d. 15 Febr., och firas den förnämligast i Galileen. De hafva där en gammal förstörd Kyrka, bestående af fyra murar utan tak, belägen uti öknen omtrent 10 timars våg från Tabors berg på sidan emot Jerusalem. Detta är det ställe där Johannes Döparen beviste sit underverk på Crocodilen. Hit företaga Galileerne alla år en pelegrims färd uti de Christnas stora fastlagstid. Denna sker på detta viset. 50 à 60 Män samla sig på et ställe innan de begifva sig på resan. Ibland taga de ock sina Qvinnor och Barn med sig. De fläste gå barfotade, hvar och en bär på ryggen en säck med mat och vatten uti. Deras resekost är mjöl, torkade drufvor, nötter, ost, gräshoppor och honung. Hvar tolfte Man bär på sin staf en röd vimpel, och är denna deras fana. När de komma til Galileen på det stället där deras Tempel är, uptända de ljus, som de föra med sig, och de som bära vimplarne, sätta dem öfver Kyrkodören, och under dem gå alla in. Uti Kyrkan äro de mycket vördnadsfulle, kyssa murarna, och göra deras böner då de buga sig och slå sig på bröstet. Hvar och en börjar säga: Frid med dig, Johannes; jag frambär äfven helsningar til dig från min moder Abbut, min hustru Hadla, min broder Ahebli, min syster Hösme &c. Således står hvar och en och räknar up alla sina slägtingars och anhörigas namn, som icke äro närvarande, och om de komma ihog på återresan, at de glömt frambära någons hälsningar, vända de om, för at äfven afbörda sig dem. Hela deras andagt består allenast uti hälsningar, ljusens uptändande och murarnes kyssande. Slutel. göra de en procession uti Kyrkan på deras vanliga vis, och äta ~~där deras Sacrament,~~ som är honung

nung

nung och gråshoppor. Ibland föra de ock med sig hit från deras land menniskor, som blifvit förvirrade til deras sinnen. De framställa dem uti Johannis Kyrka, och säga til honom: Frid med dig, du helige Johannes! Vi hafve en bön til dig. Vi hafve kommit hit för at berätta dig vårt elände. Desse dine barn, Fader Johannes, hafva blifvit förrykte til deras förstånd. Vi hafve varit förbundne at föra dem til dig. Vi bedje dig, vårt Hufvud, at du ville se dem i nåde an, och återställa deras förnuft. Vi vete, at du är helig och undergörande. Om du vill, kan du läka dem. De dröja här den natten, och om den ursinnige icke då blir klok, uppehålla de sig på detta ställe ännu två eller tre dagar. Och om han inom den tiden icke kommer til sina sinnen igen, börja de träta med Johannes och säga: du falske Prophet, ur din hand kommer ingen ting; du är icke värdig, at man för din skul skal resa hit. Därefter taga de up stenar, kasta dem emot murarna, och försmåda deras Helige. Så firas denna Högtid uti Galileen, och på sin pelegrims-färd ditföra de med sig på åsnor tobak, som de sälja där, och köpa up i stället en välluktande såpa och andra saker, som de taga med sig hem och sälja uti Markab. Men utaf dem, som icke hafva tilfälle at göra denna resa, firas den således. De drifva fram til Kyrkan hästar, åsnor, mulåsnor, oxar, kor, får och getter, och föra dem omkring densamma uti procession under dans, sång och trumetande. Den som har får eller getter, gifver et af dem til Kyrkan; men den som äger stora kreatur skänker henne en procent af deras värde. Denna är hos Galileerne en stor glädjefäst. Galileerne hafva ännu fyra andra helgedagar, på hvilka de hålla böner och tacksägelser. Den ena firas om våren, då de bära uti händerna blomster, telningar af trän och säd, samt

alt hvad som denna tiden jorden frambringar. De båra åfven något af detta til deras Kyrkor, och aflågga hos Gud deras tacksågelse, som bevarat deras såd och gröda från köld och skada. Den andra firas om sommaren, då de båra til deras Kyrka i hånderna, hvar och en efter des råd och lågenhet, såd och alt annat, som våxt up af deras jord: de gifva detta åt Presterna til tacksamhets tecken, at Gud vålsignat deras årsvåxt, och Presterna utdela det til de nödlidande efter deras behof. Den tredje firas om hösten, då råtta tiden år at samla honung och gråshoppor, och frambåra de åfven dåraf offer til Kyrkan: detta sker under mycken vördnad och andågtiga böner, så vida honung och gråshoppor tjena dem til Sacrament. Den fjerde firas om vintern, då de bedja Gud, at han tåckes bevara deras såd och gröda för skadeligt våder och ohyra. Det år at mårka, at de icke mindre på dessa ån alla de andra högtidsdagarna göra i Kyrkorna deras vanliga procession med ljus, sång, och spel på hackebråde. Så vål deras högtids-som alla andra söndagar åro Kyrkorna mer och mindre illuminerade med lampor och ljus, som de såtta fast vid murarna. Som Galileerne åro ganska öme om de fattige, och gifva gerna almosor, så åro de i almånhet vålmående; ingen som behöfver hjelp lemnas af dem ohulpen. Almosorna samlas merendels i Kyrkan, och des Förestândare våga ut dem jemt til ånkor, faderlösa, blinda, lemlösa, sjuka, med et ord alla som åro nödlidande. Uti den delen öfverträffa de alla andra Nationer. Såsom Galileerne hafva så stora behof af honung och gråshoppor, så år oek dårpå ingen brist uti deras Land. De finna den förra til stor ymnighet uti berg i Öknen. Jag sjelf har ibland på et ställe dår funnit af denna en ganska stor myc-

ken-

kenhet. Men den år ofta så långt in i klyftorna bortgömd, at man måste gå dårifrån med förtret öfver et fruktlöst arbete. Kulor eller grottor, som åro mycket talrika uti öknarna kring Markab, öka ock icke litet Galileernas förråd på denna vara. Gemenligen söka de och finna den uti Aug. månad, och lemna större delen dåraf til Presterna, som sedermera använda den til heligt bruk uti Kyrkorna alla bön-och högtidsdagar. Öknarne kring Galileernes land åro icke heller tome på gråshoppor. De åro dår stora af två fingers långd och mer ån en tums tjocklek. Desse gå de ut at söka samma tid som de utvålja för honungen, och tråffa altid så mycket de önska sig, och ibland få de mera, ån de vilja hafva. De komma somliga år uti en så oåndelig myckenhet, at de bortskymma solens ljus, och göra dagen lik en mörk afton. Når de flyga fram, upväcka de en sådan rörelse uti luften, at des gny liknar det af et stormande haf. Och då de såtta sig neder på jorden, formera de en ny superficies dåröfver af flera tvårhånders tjocklek på somliga stållen, som på litet långre håll har utseende af et upröt och svallande haf. De förtåra snart sagt uti et ögnablick alt grönt som finnes på marken, såsom frukt, gräs, örter, såd, löf och sjelfva barken på trån. Når de icke finna något mer at åta, flyga de bort til et annat land; men lemna efter sig i jorden deras ågg. Desse klåckas ut efter femtionde dygnet, och kommer då fram et nytt syndastraff, jag menar et annat slag små gråshoppor, som icke kunna flyga, utan gå och röra sig såsom en sjö uti svagt våder. Om deras förfåder lemnat något oåtet efter sig, blir det en ny spis för denna ohyggeliga fråtande afföda. Men detta år icke den enda skada gråshopporna göra, at de ödelågga åkrar, ångar och skogar.

De

De ſtrömma äfven in uti huſen ſåſom en ſtark flod, trånga ſig in i alla vinklar och vrår ſåſom vatn, och ingen kan hålla dem tilbaka, där de finna någon öpning för ſig. De ruſa fram med et buller, ſåſom hafvet, och upäta alt hvad de ſe, ſåſom mjöl, ſäd, bröd, frukt och grönſaker, utom kött, ſmör, olja och dylikt, ſom de icke hafva någon ſmak för. Komma Gråshopporna uti ſtörre myckenhet, äro inga medel möjeliga emot dem; men komma de uti mindre, betjena invånarne ſig af följande. De ſkåra ſig långa rör, ſådana ſom finnas i de Öſterländſka trägårdarna, och ſlå dem ibland gråshopporna emot marken. Gråshopporna, icke ſå mycket rädda för ſlaget, ſom faſt mer för ljudet, af deſſe rören, rymma undan, och när en hop fly bort, följa de andra efter. Men på det at de icke må fördrifva dem ifrån et ſämre til et bättre ſtälle, ifrån en äng til en åker, bruka de den förſigtigheten, at de börja piſka dem åt den ſidan ſom de icke kunna ſkada, ſåſom åt öknen eller något vatten. När gråshopporna dröja ſå länge, at de hinna nedlägga ſina ägg uti jorden, brukar folket bränna den, för at förſtöra fröet til en ny landsplåga. Uti Syrien, Förlofvade landet, Diarbeker och Egypten finnes til ſtor myckenhet en ſlags ſvart fogel, något mindre, än en dufva, ſom uppehåller ſig både på landet och i vatnet. I ſynnerhet finnes han til et talrikt antal uti Tigern. Denna betjena de ſig äfven utaf ſåſom et medel emot gråshopporna. När de ſe honom, fly de, och tror jag, at Gud har til den ändan ſkapat honom. Han är icke ſkapad ſåſom andra foglar, utan hvad han äter, går ſtraxt ifrån honom, ſå at han på en dag kan förtära en ganſka ſtor myckenhet gråshoppor. Men det är at beklaga, at han icke finnes på alla ſtällen dit gråshoppor komma. Intet land är ſäkert för

dem

dem från Egypten ända til Bagdad. De komma merändels ifrån väster; eljest vet ingen just hvarifrån, utan Guds vrede låter dem öfversvämma jorden såsom et brusande haf. Därföre, när de uti Österlanden tala om gråshoppor, likna de dem altid vid et haf. De se ut och göra buller, såsom vågorna uti sjön. Ingen kan tro det, som icke har sett det. När jag förledet år var uti Galileen, rördes al ting af gråshoppor, och på stranden af sjön Tiberias trampade min åsna uti dem såsom uti en djup sand. Desse äro Österlandens syndastraff, och då de komma, föra de med sig hungersnöd, hvilken de släcka med deras egen död, i det at folket då äta dem; men förgifta med densamma luften och förorsaka pest, så at gråshoppornas död bör äfven anses för en ibland orsakerna til pesten. Här får jag för denna gången afbryta min Maronits berättelse om Sabeerna, och i stället sätta in en annan artig nyhet, som han äfven meddelt mig. Är det tilförne bekant, at uti Syrien finnes et Boktryckeri? Uti detta land är en lång bergsträcka, som i almänhet men orätt, kallas heloch hållen Libanon. Detta berg delas uti tre delar, och utgör hvar del et särskildt Landskap, så at det så kallade Libanons berg består af tre bergstracter i synnerhet, nämligen Gebel Edderus, Kesrewan och Libanon. Den första sträcker sig från Sidon til Bejrut, den andra från Bejrut til Båtrun, den tredje från Båtrun til Tripoli, och är det rätta Libanon, som uti Skriften så mycket berömmes för des Cederträn. Detta Boktryckeri är anlagdt på det medlersta af desse bergen, näml. Kesrewan, och en Grek därstädes vid namn Zacharia har gifvit anledning til denna inrättning. Denna hade ganska väl lärt Grekiskan och Arabiskan i den affigt, at blifva antagen til Prest. Men då han därvid ibland Munkarna mötte oöfvervinnerliga hinder,

der, lade han ner Prest-tankarna, och började lägga sig på Urmakare-konsten. Däruti gjorde han äfven stora framsteg. Sedermera vände han sin hog til Boktryckarekonsten, var ock däruti så lycklig, at han inventerade, på hvad sätt vet jag icke, säger min Maronit, et Arabiskt Tryck, och utarbetade så många bokstäfver, at han kunde trycka små bönböcker. När detta blef bekant, ville en hvar befordra hans påfund och göra det ännu nyttigare därigenom, at god betalning erlades för hans trykte arbeten. Således i samma mån som de ökade hans medel, förbättrade han sin Verkstad. St Basilii Munkarne utmärkte sig häruti framför alla andra. De affärdade fyra af dem til Rom, för at noga betrakta Arabiska Boktryckeriet därstädes, och förse sig med alt hvad som kunde behöfvas til et dylikt på Kesrewan. Desse använde där ganska väl tre år, och när de kommo tilbaka, funno de et hus upbygdt af Superioren under deras frånvaro för deras samling. De kommo då öfverens med den nämnde Zacharia, at han skulle lägga handen vid deras arbete, och få i belöning 400 piaster om året jemte fri mat och husrum uti Klostret. Början härmed skedde år 1760, och kom Tryckeriet på kort tid nog uti gång, men utan särdeles betydlighet de första tio åren. Efter den tiden kom hit en Grekisk Köpman vid namn Ibrahim Chair med sin Hustru ifrån Egypten, där han på 50 år hade förvärfvat sig 1000 pungar. Han ville här uti ro och stilhet tilbringa sin öfriga lifstid. Men som han på sin ålderdom hade inga arfvingar, testamenterade han större delen af sina penningar til detta Boktryckeriets upkomst med följande vilkor: 1:o andeliga böcker borde tryckas framför alla andra. 2:o om någon ville trycka någon verldslig bok, skulle han betala så mycket i tryckarelönen, som veder-

börande pröfvade billigt. 3:o Böckerna skulle tryckas för Patriarkens, Biskopparnes och Presternes räkning, och deras pris blifva mässornas antal: t. ex. om en bok vore vård 3 piaster, kunde den icke fås för mindre än 10 mässor, så at hvar mässa skulle kosta 10 para, i följe hvaraf så många böcker en åstundade, så många mässor borde han hålla, til des de senares värde vägde up de förras. 4:o Clerici skulle sälja böckerna til Laici för contant, och penningarne anslås til Tryckerier. Denna inkomst är icke stor nog i anseende til Papperets dyrhet på den orten, Arbetarnes antal, som är omtrent 10, utom dem som lägga handen vid Correcturerna, och Verkets underhåll. Så länge Ibrahim Chair och Zacharia lefde, var det uti fullkomlig rörelse. Efter deras död går det ganska trögt. Munkarne, orsaken til alt ondt, som händt efter Christi födelse (desse äro min Maronits egna ord), hafva från den tiden haft inseende, men utan välsignelse. Oenige sins emellan göra de mer ondt än godt. Deras omtanka och nitälskan går ut på det, at förstöra det från hvar sin sida. Detta Arabiska Tryck är medelmåttigt stort och vackrare än något af dem jag sedt uti Europa. Min Maronit har visat mig det. Omtrent 40 Arabiska böcker hafva redan blifvit tryckte på Kesrewan. De äro alla Öfversättningar från Italienskan uti Andeliga ämnen. Jag vill nämna några få af dem: t. ex. Davids Psalmer med deras förklaring; De fyra Evangelisterne och Epistlarne; En Christens Vägvisare; Verldens Fåfänga; En Christens Fullkomlighet: En Prests Pligter; Andeliga Betraktelser &c. Jag vet icke, hvad de heta på Italienska, och kan således icke döma, om titlarne här äro rätt öfversatte. Eljest sammanskrifva nu några uti Arabiskan och Grekiskan lärde Johanniter-Munkar på Gebel Edderus en ny Kyrko-

Historia på Arabiska. Denna år icke någon öfversättning ifrån Italienskan, utan blir et sammandraget arbete, förnämligast ur de Grekiske Fådernes skrifter, åfven så många af de Syriske, som blifvit tolkade på Arabiska. Den kommer at utgöra flera tomer i 4:o, och torde snart nog blifva fårdig til Trycket på Kesrewan. Maroniterne, afundsjuke på Grekernes Boktryckeri på Kesrewan, beslöto år 1775 at inråtta et dylikt Syriskt på Libanon. Men de hafva varit dåruti ingen ting mindre, ån lycklige. Några få Bönböcker åro trykte, deras tryck år fult och olåsligt, bokståfverne åro store, och blifva raderna ojåmna; samma fel har vårt Syriska Alphabet i Upsala. Når de förra blifva mindre, blifva ock de senare råtare. Dårföre hafva våra Maroniter nedlagt sina gamla caracterer, och börjat förskrifva nya från Rom. Utgången år ånnu ovifs. De ega hvarken Grekernas fintlighet eller drift. Galileerne hafva Kyrkor och, som förut år nåmnt, finnes uti dem ingen ting annat, ån halmmattor på golfvet, låga stenar at luta sig på under bönstunderna, et kåril upfyllt med vatn för döpelsen, och den förut beskrefne altanen under en båge, dår en stol finnes för Presten samt et lågt bord framför den med honung och gråshoppor. Galileerne på deras högtidsdagar uptånda hemma hvar och en et smalt ljus, båra det dels i handen dels på hufvudet i Kyrkan, gå tillika med Presterne tre gånger dansande och sjungande omkring et bord midt uti Templet, fullsatt med honung och gråshoppor, framför hvilket man ånteligen bugar sig flera gånger, och ropar med hög röst: *Kärlek genom vår Fader Johannes Döparen, Herre hör oss, fräls oss ifrån alla våra fiender och förstör alla dem, som resa sig up emot oss, rättvise Domare, förlåt oss våra synder, och uplys vårt förstånd, på det at trones och*

och sanningens ljus måtte lysa öfver oss, amen. Til slut utdelas både då och annars vid bönestunderna honung och gråshoppor til alla både når och frånvarande. Efter slutad Gudstjenst lemnas alla ljusen til Kyrkans Sysloman, och användas de dels til Kyrkans dels til de Fattigas behof, som komma dit utan ljus i handen. Det år at mårka, at ingen Gudstjenst kan ske utan ljus, honung och gråshoppor. Galileerne fira två dagar i veckan, torsdagen och söndagen; båda åro hos dem lika helige, och på hvardera två bönestunder, den ena vid solens upgång, och den andra vid dess nedergång. Det år tilförene beråttat, at i Galileernas Kyrkor hålles predikan en gång i månaden. Uti deras predikningar talas i synnerhet om Ljuset, Ordet, Jordanens Döpelse och dess lefvande Vatten. Underligt, at de tro på Johannis Döparens ord, men icke på Messias. De tro icke, at Messias år Guds Son, kommen i verlden at med sin död frålsa henne; utan at han år en Prophet såsom alla andra Propheter, kommen uti verlden efter Johannes Döparen. De tro således icke på Alcoranen, icke på Talmud, icke på någon annan Gudalåra, utan på deras egna böcker om Johannis Döparen, som åro nu mera ej annat, ån traditioner, sedan originalet blef upbrånt under den i sista brefvet omskrifne förföljelsen af Bethlehemiterne och Musulmanerne. När Presten predikar, år han klådd uti en lång och vid mantel af kamel-skin, och på hans hufvud en hög mössa åfven af kamel-skin, och uti hans hand en staf. Under predikan tilstånges Kyrkodörren, och såttes vid den åfven vagt utanföre, för at afhålla håstar, åsnor, får, getter och andra kreatur, så at desse icke må komma intil Kyrkan och förstöra andagten. Under predikan tillåta de icke heller barn komma in, hvarken gossar eller flic-

kor, de förra under 15 och de senare under 20 år. Alla afhöra predikan med mycken vördnad och upmärksamhet, dels stående, dels sittande, lutande sina hufvuden, och händerna i kors på bröstet. Hvar och en har sin Bibel framför sig. Det förstås, at Presten, som predikar, icke heller är den förutan. Han predikar utantil på Arabiska, at alla må begripa honom; men magtspråken läser han innantil uti sin Bibel, och anförer dem på Galileeska språket, hvilket allenast de lärde kunna; de olärde förstå föga mera däraf, än det, som innebegripes i deras vanlige Kyrkoböner. Predikan räcker en tima ungefär. Under predikan upkommer ej sällan ordvåxling emellan Predikanten och dem af hans åhörare, som äro hemma uti Galileeska språket. När den förre uprepar oriktigt ur sin Bibel et bevisande ställe, falla de senare honom uti talet, och säga; Det står icke så skrifvet. Så börja de disputera sins emellan. Den ena säger: vid Johannes och hans Döpelse är det sant hvad jag säger. De andra invända: vid Johannes och hans Döpelse är det icke sant hvad du säger; din läseart är et skriffel, och kan det icke sägas om våra, så vida de alla stämma in uti et: det kan ock vara, at din bok kommer öfverens med vår; men at du ser galet; du har allenast två ögon, men vi hafve många. Presten går då ner af predikstolen, han ser på deras böcker, och de se på hans: ibland finner han någon, som håller med sig, och då upkomma tre stridande parter. Det händer ofta, at Predikanten nödgas på detta viset stiga ner från sit ställe flera gånger under en predikan, och påstår disputen ibland längre, än sjelfva predikan, som dock altid sker utan häftig sinnesrörelse, med all den anständighet, som rummet och ämnet fordrar. Galileerne arbeta icke på deras Helgedagar, utan använ-

da

da dem dels hemma, dels borta emellan bönstunderna til lekar och dans. De roa sig ock mycket med et slags spel kalladt Mankale. Detta nytja äfven Turkarne, som kalla det Mangal. Deras vanliga dans är denna: de binda på deras fingrar små runda skifvor antingen af trå eller metall, som två och två personer i sänder gående efter hvarandra hoppande och sjungande slå emot hvarandra, under musique på trummor och hackebråden. De göra icke såsom Turkarne, at karlarne umgås sins emellan, och fruntimren sins emellan, utan kunna de förra fritt och utan minsta fara umgås med de senare. Imedlertid, då de stå under Turkiska regeringen, och omgifvas af svartsjuke Araber, så nödgas de i deras ögon inskrånka detta umgångssätt. Nu något om Galileernas Böcker, och hvad vårde de sätta på dem. De vårda dem med den aldrastörsta omtanka. De låna dem aldrig åt någon af en annan religion, ännu mindre låta de öfvertala sig at sälja dem til en sådan. Detta är hos dem strångt förbudet. De tro, at menniskor af en annan Gudalära skulle på et dylikt sätt ganska mycket ohelga deras egen. Därföre är det ganska svårt, om icke nästan omöjeligt, at af deras böcker få kunskap om deras innehåll. Om någon med list eller våld tager ifrån dem någon bok, och de få veta det, taga de i stället lifvet af honom, om de kunna. Icke långesedan föll en af deras böcker uti en Christens händer. Efter undfången underrättelse därom, stälde de försåt för honom, togo och brände honom. År 1750 blefvo de plundrade af Paschan uti Tripoli. Ibland hans rof var äfven omtrent 10 af deras böcker, som han pålade en Maronitisk Prest at köpa för dyr betalning. Presten lemnade dem til Patriarken. Patriarken beslöt at sätta öfver dem från Galileeska på Arabiska språket. Önske-

ſkeligt om detta ſkett. Men då han uti den förſta han af dem öpnade läſte ſaker rörande troldom, tänkte han, at alla handlade om ſamma ämne. Därföre kaſtade han dem alla på elden. Galileerne fingo ſedermera höra, at de böcker, ſom bemälte Paſcha hade röfvat från dem, voro uti Maroniternas händer; de inſtälde ſig därföre hos deras Patriark, och fordrade tilbaka deras böcker. Men ſom han hade bränt up dem, begärde de 1000 piaſter i erſättning. Patriarken blef illa brydd, och ångrade ſig mycket, at han upoffrat deras böcker åt et blindt religions-nit. Galileerne påyrkade: Våra böcker, ſom du förſtört, egde ſå mycket ſtörre värde, ſom de i korthet innefattade alla våra förnämſta böner och predikningar. Galileerne fattade nu et fienteligt hat, icke ſå mycket til Maroniterna i allmänhet, ſom til deras Patriark i ſynnerhet. År 1755 reſte en Maronitiſk Biſkop från Libanon til ſit Stift uti Markab, där många Maroniter bo ibland Galileerne. Deſſe tenare blefvo underråttade, at en Maronitiſk Prelat var på vägen til deras hemort. De mente, at det var den Patriarken ſjelf, ſom hade lagt deras böcker uti aſka. Et godt tilfälle hade nu yppat ſig för deras hämndgirighet. De beſlöto, at mörda honom med liſt. De anrättade en ſtor måltid, gingo emot honom på vägen, och bödo honom til ſig. Efter ſlutad välfägnad gofvo de honom förgift uti caffé, hvarefter han dog inom en timas tid. I anſeende härtil vågar nu mera ingen tala med dem om deras religion, aldraminſt fråga efter deras böcker. Deras böcker äro ſkrifne på tjockt papper. (Så äro ock de ſom finnas i Kgl. Biblioth. i Paris, ditlemnade af Otter, Prof. uti Arab. därſtädes och Svenſk til nation, ſom bekant är. Jag undrar, om vi icke hafve at tacka en Turkiſk Röfvare eller Mäſtartjuf för denna rara egendom). Uti

hvar

hvar och en Stad eller By finnas merendels tre Prester. Dem är lofgifvet at gifta sig flera gånger, om de vilja, äfven at nyttja frillor. De lefva mycket stilla och afhålla sig altid ifrån elakt sällskap. Deras inkomst är ingen annan än hvad de förtjena med eget arbete. De taga aldrig emot af någon penningar. Barndop, Predikningar, Begrafningar och alla Kyrko-ceremonier förrätta de utan betalning. De lefva ganska måtteligt. De äta honung, gråshoppor, torkade drufvor, nötter, fikon och alt slags grönt, äfven stekt kött; kokadt är dem förbudet icke mindre, än vin och alla starka drycker. De dricka altid vatten. De raka aldrig deras hufvuden, utan klippa håret kort och rundt. De låta skägget växa, och släppa aldrig rak-knifven på deras ansigten. Såsom Ottomanniske Portens undersåtare stå de under dess Domstol. Imedlertid utvälja de af deras äldre Prester dem som äro kände för vett, lärdom och rättvisa, för at uti smärre saker och i synnerhet uti religions-mål emellan dem afdömma alla tvister. När någon sak skal afgöras, infinna sig Domaren och Parterne på et visst ställe. Den förre hörer och undersöker de senares föredragande. Den som tappar, faller ner på jorden, kysser först henne, och sedan Domarens hand. Men den som vinner, gör ingen ting annat, än at han af Domaren allenast tager emot utslaget. Deras lagar äro efter deras eget påstående inga andra, än Mosis Lag. Om de stifta någon ny lag, bör han stödja sig på den gamla. De förnya ibland deras Kyrkolag med stark förbindelse, at följa Mosis Lag, och Johannis Döparens Lära, men med lika strångt förbud, at däruti låta inflyta något af en främmande religion. Den Muhamedanska religionen anse de så orimlig, at ingen förnuftig gerna kan i deras tanka blifva Muhamedan, som därtil icke är

född

fődd och upfődd. Turkarne, Araberne och Judarne ålſka de mindre, ån de Chriſtne. Ibland de ſiſta hålla de måſt utaf Maroniterna, med hvilka de bo tilſammans. Giftermål emellan ſyſkon år hos dem allenaſt főrbudet, men i alla andra leder år det tillåtet. De gifta ſig hvarken med Turkar, Araber, Judar eller Chriſtna, utan inom ſig ſjelfva. Och en Man kan icke gå til en Qvinna af annan religion, men vål tvårtom. Slafvar och Slafvinnor åro hos dem icke bruklige. Deras betjening beſtår af tjenare och tjenarinnor. Når någon af dem år illa ſjuk, ſkickar han efter Preſten, ſom då han kommer, lågger ſina hånder på den ſjukas hufvud, blåſer honom uti őronen och anſigtet, ſtråcker ſedan ut ſina armar, ſåtter főr honom kritblandat vatten, ſpottar och blåſer uti det tre gånger, dryper i det flera droppar af et uptåndt vaxljus, och gifver det ſluteligen åt den ſjuka at dricka, och utdelar åfven et ſtycke honung och en gråshoppa. Ibland gifver Preſten den ſjuka in kamel-mjőlk: och hånder ej ſållan at den ſjuka får ſin hålſa igen, ſå vål af denna ſom den főregående drycken, hvilka båda åro ſtora vőrdnads-bevis infőr Gud och deras Prophet. Til ſlut arbetar Preſten med ſina hånder på den ſjukas rygg, på ſamma ſått ſom då man knådar deg. Når han går ut, komma alla de ſjukas anhőriga in lutande, och gőr Preſten på de ſenares hufvud och rygg ſamma operation, ſom på den főrras, under vålſignelſe főr dem alla på et ſpråk, ſom ingen begriper utom Galileerna. Preſten år klådd nu, ſåſom vid alla andra heliga főrråttningar, uti en lång vid råck af kamel-ſkin, en gőrdel omkring den och en hőg mőſſa af ſamma ſkin, ſamt et rőr uti hans hand. Når han år klådd uti ſina råtta Preſt-klåder, bår han ingen ting annat på ſin kropp ån kamel-ſkin, och år hårſidan vånd utåt. Gali-

lileerne hafva inga Låkare. Ibland deras vanliga låkemedel, år det icke det minsta, at glődga et jern af et skålpunds vigt, och lågga det på den sjukes hånder, armar, főtter, eller något annat ställe. Uti hetsiga febrar gifva de den sjuke at dricka must af kokadt vin utblandadt med vatten. Deras låkemedel år en őrt uti deras land kallad Mahmude. Når de afbryta henne, kommer ut en hvit saft, af hvilken de låta drypa några droppar uti vatten: detta gőr all den verkan, som påsyftas. De bruka åfven őpna ådern, men det gőra de med et tilslipadt glas: ibland uttappa de ock bloden dårmed, at de med knif skåra många skåror i den sjukes őron. Galileerne åro namnkunnige főr deras fårdighet uti Trollkonsten. I synnerhet utőfva de den måsterligen uti kårlekssaker. De kunna då låtteligen såtta ens főrstånd uti főrvirring. Galileerne i almånhet főrstå så mycket deras gamla Språk, som de Romerske Catholske begripa Latin. Deras Prester bőra dock veta litet mera. De som åmnas dårtil, gå i Skolen vid 15 års ålder, och studera dår til des de åro 20 år gamle. Deras studium år ingen ting annat, ån det gamla Syriska språket. På desse fem åren tillåta de dem icke gå ur Skolen, och få de icke umgås med andra, ån deras Låromåstare och Kamrater. Imedlertid ega de ibland tilstånd, at med deras Skolmåstare gå ut főr at sőka honung och gråshoppor. Når en Karl vil gå in til et Fruntimmer, ståller han sig főrst utanfőr et főrlåt, som hånger főr dőrren, och bőrjar tala med henne innanfőre. Sedan őpnar hon litet dőren, och om hon tycker om honom, drager hon undan főrlåtet, och ser på honom med betåckt ansigte, unfågnar honom sedan med caffé och en pipa tobak, gifver honom sin hand, och főrer honom in i sin kammare. Karlen gifver henne en present;

och åtnöja sig de Galileiske Fruntimren med ganska litet, såsom en näsduk, et lintyg, en mössa, en ring, eller några styfver. Men om Qvinnan icke tycker om Karlen, öpnar hon icke förlåtet, utan gör sig ledig från honom på anständigt sätt. De Galileiske Fruntimren äro ganska vackra, och ådraga de sig äfven med intagande maner deras mäns kärlek. I allmänhet äro de mer mörka än hvita, hafva vackra hår och ögonbryn, samt bruna ögon. De äro stora och väl växta, mycket qvicka och muntra. Deras måtteliga lefnadssätt bidrager icke litet til deras skönhet. De räknas för starkare, än karlarna, och visar sig deras styrka i synnerhet då de hämta vatten. De gå 30 à 40 i sällskap efter det, och båra på deras hufvuden krukor nästan större, än de äro sjelfva. När de fylt desse vid en flod, bäck eller källa, taga de dem åter på sina hufvuden, och båra dem, utan at hålla uti dem med händerna. De sjunga samfält under vägen både til och från vatnet. Det är ganska angenämt, at se och höra dem på denna deras resa. Galileernas Fruntimmer äro ej oftare betäckte, än när de gå ut til en annan by, då de hänga et kläde för ansigtet, hemma äro de obetäckte, och umgås med sina Män på Europeiska viset. De förnämare Fruntimren båra på deras hufvuden en liten tunn skål af silfver, och fläta deras hår uti en lock, som hänger ner efter ryggen; uti deras öron och högra näsborr fästa de silfverringar; på deras hals båra de silfverkädjor; på deras armar många glasringar af alla slags färgor; på deras finger et stort antal guld eller silfverringar; och på deras ben stora silfverringar, som sitta lösa, så at när de gå, höres et ljud såsom af små klockor: De båra på fötterna röda eller gula toflor. Deras öfriga kläder på Österländska viset, af silke eller bomull, äro vida och forsi-

ſide, den ena rocken öfver den andra, ibland 4 à 5 til antalet. Deras lintyg är af ſilke och ſå långt, at det ſläpar efter dem på jorden. De fattigares klädebonad och prydnader ſkilja ſig litet från de Arabiſka Fruntimrens. De Galileiſke Fruntimren äro arbetſamma, tilverka vackra ſilkes- och bomulls-tyger, ſamt brodera väl. De taga äfven del med ſina Män i åkerbruket. De ſenare kläda ſig ock mäſt ſåſom Araberna: på hufvudet en låg röd möſſa med en hvit, röd eller blå bindel flera ſlag omkring: de, lik ſom Fruntimren båra et långt lintyg och flera vida fotſide råckar af ſilke eller bomull. De omgjorda ſig med twå gördlar, den ena af läder inunder, den andra af ſilke däråfvanpå, uti dem är en lång knif inſtucken. De gå ſällan utan ſvärd, och böſſa eller piſtol, ſamt båra altid i handen en ſtaf. De likna Turkarne i det, at de raka deras hufvuden, och båra muſtacher. Men de Galileiſke Preſterne raka hvarken hår eller ſkägg, de ſläppa aldrig rak-knifven på deras anſigten. Galileerne hafva icke ſåſom Turkarne viſſa Barberare; utan den ena rakar den andra: hvar och en bär ſin rakknif i fickan, och är färdig, at midt på gatan taga ſkägget af den, ſom därom anhåller. Galileernes hus äro bygde på Öſterländſka viſet af ſten med lerbruk ihopbundne, men icke kalkſlagne. För kölden ſkull vintertiden göra de fönſtergluggarne ſmå, deras längd en aln, och deras bredd äfven ſå lång. De ſätta in uti dem icke glasrutor, utan trågaller. Hustaken äro flata betäckte med jord, och tränger ſig ofta regnvatten igenom dem. Därföre bruka de en ſlags ſtockvält, med hvilken de ſom oftaſt jemna och hoppacka denna fyllningen, at de inunder må ſitta droppfrie. Om ſommaren ligger ingen inne uti huſet, utan åfvanpå taket i fria luften. Somliga ſofva där utan något ſkjul öfver ſig, ſomliga hafva det bygdt

af ris och lőf eller af get-ſkin. Uti deras hus finnas hvarken ſängar, ſtolar eller bord, utan de ſofva, ſitta och åta på golfvet. Galileerna faſta aldrig. De åta tre gånger om dagen. Deras måſta mat år ſőt och ſur mjőlk, oſt, ſmőr, torkade vindrufvor, honung, brőd och kőtt. När någon främmande kommer til dem, båra de ut til honom på et bråde et ſtort antal vida och runda tunkakor, ſamt oſt, ſmőr, oliver, torkade drufvor, ågg ſtekte i ſmőr eller olja, och annat hvad de kunna fägna honom med. Och om vården eller vårdinnan år ſå főrmőgen, ſlagtas főr den ankomne gåſten en kalf, et får eller en get. Galileernes ſtőrſta inkomſt år af tobaks plantering; och deras tobak år ganſka god. De ſkaffa ſig ock pengar med det, at de i ſkogarna omkring deras land fålla trån, och ſålja dem til ſtőrſta delen uti Laodicea. Galileerne bruka deras åker, arbeta i deras trågårdar; och ſkőta deras boſkap på ſamma ſätt, ſom alla andra Őſterlånſka folkſlag, och hårmed ſlutas deras hiſtoria. Nu något om deſſe tre nåmnde nårings-medel. Főrſt åkerbruket. Őſterlånningarna riſta jorden med et ſlags riſt, och lemna en half aln eller något mera emellan hvardera fåran. Detta gőra de til den åndan, at jorden, då det regnar, må taga åt ſig vatten. Hårmed kommer upp gräs, ſom ſamlas ihop, och brånnes. När det regnar, plőja de ſin åker med et par oxar, ſom jagas med en jernpigg på åndan af en tråſtaf. När åkermannen plőjer, går en eller två efter honom, och med klubba eller gråf ſőnderſlår jordklimparna. Sådesmannen med en ſådesſäck på axeln går efter dem och ſår uti fåren. Efter honom komma andra, ſom harfva ner ſåden; dårtil brukas aldrig oxar, utan altid folk. Den åker, ſom til exempel ſås i år, ſås icke nåſta år, utan ligger han et eller tu år i tråde, och kő-

kőres under den tiden flera gånger. Uti Ősterlånderna gifves jord, som aldrig behőfver gődas; det finnes ock en sådan, som altid behőfver det. På intet stålle plockas ogråset bort från såden, utan det lemnas altid til skőrdetiden. På de orter dår snő faller, såsom i synnerhet på Libanon, bruka de om hősten dels slåppa in på såden får och getter, dels slå utaf henne, at roten icke må skadas under snőn vintertiden. Men i de lånder, dår det icke snőgar, lemnas såden utan ringaste åtgård. Når de gå ut at skåra, fői̇jas altid två: den ena skår icke med lija utan skåra, och breder ut såden på marken, den andra går efter, håmtar up och binder henne uti band, som sedermera staplas up i stora hőgar vid logen, dår den torkas. På et litet afstånd från skőrdemånnerna gå fattige och plocka axen, som fallit ner, och kunna de főrra icke hindra de senare dårifrån, så vida detta år et gammalt vedertaget bruk. Når någon går ut at skåra, gifver han de fattiga dårom underråttelse, at desse må kunna betjena sig af tilfållet, och samla sig en del af deras årsfőda, kallad *Lokat*. Detta åger åfven rum uti vingårdarna. Hvad som vingårdsmannen dår lemnat efter sin bergning af vindrufvor, oliver, fikon, m. m. hőrer de fattiga til. Vingårdsmannen kan icke afskåra dem denna főrmon. Eljest blir de senares råttighet at fordra, och den főrras főrbindelse, at med andra almosor upvåga des vårde. Når såden, som nyligen nåmndes, år torr, lågges den på logen, som år en hård jordvall tilredd på åkerstycket under bar himmel, och trőskas med et slags vagn, eller råttare sagt en slåpa fyrkantig sammansatt af bråden med flintstenar inunder inslagne på kant ganska tått intil hvarandra. På denna sitter en karl, i hett våder under et tålt, och med en kåpp, som på åndan har en jernpigg, drif-

drifver på oxarna. Ifrån deras ok går et rep til en påle nedslagen midt på logen, repet som lindar sig omkring pålen i samma mon som oxarna gå omkring, gör at vagnen af sig sjelf, utan at med tömar styra des dragare, tröskar jemt på alla ställen. Det förstås, at för hvar gång repet löper in, våndas oxarna om och fortsättes därmed, til des säden år ur halmen. Af detta sätt at tröska kan halmen icke annat, än blifva nog små. På detta viset tröskas det ena laget efter det andra, gemenligen 6 à 7 uti hett våder. Halmen lägges i hög vid logen. På oxen, som tröskar, tilbindes munnen således, at man tråder hans hufvud ner uti en påse eller liten korg gjord af tågor; denna går up ända til hans ögon. Sedan de slutat tröska, föres säden uti en hög, och öfvertäckes med get-skin eller något annat, til des et starkare våder upkommer, då den med en kastskofvel gjord såsom en sked kastas med och icke emot vinden. Kornen falla ner midt på logen, men agnarna flyga åt sidan. Sedermera sållas säden, och skiljes från henne jord och småstenar, måtes, och båres i ladan. Detta sätt at tröska har jag åfven sett i Turkiet. Min Maronit har sagt mig, at han uti Babylonien sett et annat med et slags vagn, som på beskrifning mycket liknar våra Norrlånska tröskvagnar. Denna vagn har flera par små hjul af jern hvasse nästan som en knif, och drages af oxar, samt tröskar fort och vål, men skår sönder halmen ännu mer än den nämnde. Uppå denna sitter åfven en karl, som ock i stark solheta har et tält öfver sig. Uppå den frågan, om man uti Orienten tröskar med håstar på det viset, at man drifver dem omkring logen lösa utan någon vagn eller släpa, har mig blifvit svarat nej. Årter, bönor, kumin och dylika saker tröskas icke med vagn, utan piskas med kåp-

par. Om ſlaga har man uti Orienten ej det minſta begrep. I denna verldsdel ſå de höſtetiden någorlunda tidigt, at ſåden måtte vål rota ſig innan vinter infaller, och börja ſkåra i Julius tidigare eller ſenare i anſeende til landers låge. I de kallare luftſtrecken, ſåſom på Libanon och i andra bergstracter, mognar ſåden ſent, men i de varmare, ſåſom vid Medelhafvet och i Galileen, mognar hon tidigt. På åkrarna åro råmårken antingen af ſten eller trå, ſom utſtaka grånſorna för hvar och ens egor, men omkring dem inga gårdesgårdar. Dårföre måſte man dår hålla vagt, at icke ſtor och ſmå boſkap må tilfoga någon ſkada. Åfvenväl nödgas i ſynnerhet de, ſom hafva någon ovån, ſåtta vagt efter ſkörden vid deras ſådeshögar, at icke denna må komma och brånna up dem. Detta hånder dock ſållan, och aldrig hos Galileerna emedan de lefva i vånſkap med alla. Sådana gifvas ock, ſom antingen af fiendſkap, hat eller afund til någon, för at göra honom ſkada, gå och uti hans frånvaro vid ſådeslanden ſå uti hans åker ogrås, kalladt på Arabiſka Zivan. Detta ogrås trifves vål i ſynnerhet i god jord, våxer fort, och qvåfver ſåden. När des frö, ſom år mörkt til fårgen, finnes til myckenhet i ſåden, och man åter dåraf, blir man likaſom drucken, minnet och ſynen förſvagas och hållan förloras. Ingen vil köpa en ſådan ſåd. Dårföre vinlågger ſig hvar åkerbrukare at hålla ſin åker ren från detta ogrås, och om det år i ſå ſtor myckenhet, at det icke kan uprycka, nödgas han ſåtta eld på altſammans: det gifves icke något annat medel at utrota det. Således, om de befålhafvande få kunſkap, at någon illa ſinnad menniſka varit orſaken til en ſådan ſkada, ſtraffas den til lifvet. Våſtanvådret, ſom på Libanon och orterna dåromkring måſt blåſer om ſommaren, år ofta ſkade-

ligt.

ligt. Det förer med sig nu en tjock rök, nu myc- ken fugtighet, som begge försvinna med Nordan. Den förra gör, at säden ibland hvitnar, och kornen finnas vid skördetiden förbrände inuti axen, då följden blir hungersnöd. Likaledes, när jorden är fet, och säden växer tjock och lång, samt axen blifva tunge, kommer ibland et så starkt våstanväder, at det lägger ned halmen, och axen förbrännas. Somliga år göra ock matkar stor skada, de lemna intet igen efter sig. Men så år ock ibland årsväxten så ymnig på Libanon och i Galileen, at den gifver 70:de kornet. Durra på båda dessa ställen kastar ofta af sig 100:de kornet. Detta vil jag icke tro. Men min Maronit påstår, at det är sant, och lägger det til, at många äro af den tankan, at detta kommer af luften, så vida jordmånen på många andra ställen är bättre, men gifver icke hälften så mycket. Förr än hvetet blir fullmoget, bruka de ej sällan at afplocka axen, binda dem i små knippor, steka dem för elden, gnugga dem sedan emellan händerna och äta. De göra ock ofta af desse korn Pilaw. Nu något om Vingårdsskötseln. Om vintern samt höst och vår plöja de sina vingårdar flera gånger, och söka på alt sätt at utrota ogräset. Uti dem som äro anlagde på berg slå de ner i Jorden störar af en karllångd eller något mera, och fästa på dem vinrankorna, at desse må resa sig i högden, och icke lägga sig efter marken, då de af den starka hettan förbrännas. Men uti dem som ligga i dalar och på slätbygden, bruka de korta pålar, at drufvorna måtte så mycket förr mogna genom solstrålarnas reflexion. De stänga omkring de låglänte, men icke de höglänte vingårdarna, så vida de förra äro öpne men de senare otilgängelige för boskaps kreatur. De plantera vinrankorna två alnars afstånd mer eller mindre från

hvar-

hvarandra. Om på dem blifver mycket löf, plockar vingårdsmannen af dem, at solen må kunna så mycket bättre verka på drufvorna. När de börja mogna, ligger där altid vagt uti Löfhyddor, bygde dels på jorden, dels uti trän. Om någon begär äta af vingårdens frukt, gifver vingårdsmannen honom straxt lof därtil. Om den senare icke gifver honom detta tilstånd, kan den förra gå in med våld, utan fruktan för straff, och äta hvad han behagar, men äfventyrar tvärtom sit lif, om han, efter at hafva fådt af vingården så mycket han kan äta, ändå vill bryta sig in. När vindrufvorne äro mogne, afplockas de, läggas i solen några dagar på löf för at mjukna, och bäras sedan i vinprässen. Denna liknar en rectangel af marmor bygd i vingården under bar himmel, afpassad efter des storlek. En eller flera personer barfotade och barbente, stiga sedan in uti honom, och trampa af och an drufvorna. Deras saft, som lätteligen bestänker kläderna, flyter ned genom et hol på Pressens ena ända uti et stenkärl ställt därinunder. I samma mån som detta fylles, tömes det ut i vinfat fulle så når som på en tvär hand. När de trampat drufvorna så mycket möjeligt är, stapla de dem up uti en hög ombunden med vinqvistar, lägga därpå sedan en tung sten, och trycka denna til med en lång häfstång. När de på detta sättet prässat ut all saft, taga de utaf stenen, slå på drufvorna litet vatten, och börja trampa på ny räkning. Detta med drufvosaft utblandade vatten slås uti andra vinfat, och blir däraf et svagt vin, som efter några dagar kan drickas och smakar såsom gammalt vin; men det håller sig ej länge: det blir efter liten tid så surt som ätika. Sedan de nu tömt drufvosaften uti vinfaten, låta de honom gäla, afskumma honom under den tiden två gånger om dagen, morgon och afton,

och hålla med svamp åfven vinfatets bråddar ganska rena. När den gåst ut, fylla de faten aldeles fulla, och slå sedan igen dem. De bruka åfven at, innan de slå för botnarne, lågga in två eller tre åplen eller pomeranser. När de utaf hvitt vin vilja göra rödt, pråssa de sådana drufvor, och lågga dem in i vinfater. När de vilja göra torkade vindrufvor, utvålja de dårtil de största, icke af de röda, utan hvita, och breda ut dem i solen. De koka aska uti vatten, och sedan de dåruti rifvit sönder et stycke tvål, slå de olja ofvanpå, blanda det vål, och stånka det med en hvisp 4 à 5 dagar, morgon och qvåll, på dessa drufvor, som torkas i solen 10 dagar långre eller kortare. Dårefter tvåtta de dem rena med vatten, och lågga dem på nytt några dagar i solen, så långe til des de blifvit vål torra. De packa dem så in i kårl, och åta dem hela året igenom. Med must göra de på detta viset: de koka drufvosaften, antingen ren, eller vattenblandad, med et slags hvit jord kallad Chavara. Uti 150 Oka lågga de omtrent 2 Oka af denna jord; detta koka de så långe, til des at det blir tjokt, och stelnar; de slå det sedan i kårl, och kalla det Dibs. Detta blandas med vatten, och drickes om sommaren. Denna Dibs bruka de ock vål i två timar piska med gröna qvistar af fikontrån, hvaraf den får honungs smak. Turkarne nyttja denna til många slags bakelser. Fikon torkas så: sedan de afplockat dem, lågga de dem på halmringar uti solen några dagar; Sedan koka de dem uti vatten tillika med anis och lagerbårsblad en liten stund, och sätta ut dem på nytt i solen til des de blifva vål torra, och då åro de ganska sköna. Om de icke handteras så, blifva de osmaklige och ohålsosamme. Med Fikon förhålla de sig åfven på detta sättet. De öpna och torka dem vål i solen. Och sedan de kokat

kat muſten ſå länge til des at han blir tjock, lägga de fikona uti den, och koka detta tillika med canel-anis ſamt andra ſlags kryddor. Detta är ganſka godt, och ätes i ſynnerhet om vintern. Olive-oljan utpråſſas ſåledes. De afplocka och lägga oliverna uti ſtora högar, låta dem brinna litet ihop, båra dem ſedan i oljo-pråſſen, et ſlags qvarn; då de äro ſöndermalne, ſlå de dem uti en ſäck, de lägga på denna en ſtor ſten, och med en lång håfſtång klåmma de til denna ſten, och pråſſa ut all olja. Denna är då grumlig, men blir klar, når hon ſlås uti vatten, dår hon ſtiger åfvan på det. Det ſom blir qvar efter oliverna, ſedan man pråſſat ut oljan ſom finnes uti dem, nyttjas til brenſle, i ſynnerhet at hetta ugnar. Syrien öfverflödar ej på oliver: de äro dock där nåſtan ſå ſtora ſom dufvo-ägg, men gifva litet olja, därföre nyttjas de måſt i detta land til mat. Men uti Paleſtina finnes mycket oliver och gifva de mycken olja. Sluteligen en kort beråttelſe om Öſterländſka Herda-lefvernet. Herdarne beta deras hjordar om vintren uti dalar, dår ſnö faller litet eller intet, men om ſommaren på berg. Detta bör förſtås i ſynnerhet om Libanon. De ſätta in deras ſtörre och mindre boſkap om nätterna, antingen i kulor, eller hus af ſten med ſmå gluggar. Herdarne hafva för ſig ſjelfva inga ſärſkilta boningar uti öknen, utan de ligga med deras hjordar. När de flytta från et fåhus til et annat, lemna de dår efter ſig ſilkesmatkar, ſå vida lukten efter får, getter m. m. befordrar deras trefnad. Spilningen efter kreaturen föra de ur fåhuſen och kulorna, ſom finnas många och ſtora uti öknen, om våren uti ſäckar på åſnor eller kameler til åkrarne. Herdarnes matvaror äro bröd, mjöl, ſalt, fikon, oliver, torkade vindrufvor, lök, mjölk, oſt, ſmör och kött. Bröd baka de på detta viſet. De

 gråſ-

gråfva et hol uti jorden, göra där eld, och då veden är utbrunnen, baka de af mjöl och vatten osyrade vida och runda tunkakor, så många de til en måltid behöfva. De baka hvar gång de vilja äta, och spisa altid varmt bröd. De gråfva sedan under glöden, lägga dit i ställer kakan, och betäcka henne väl med aska och kol. När hon är gräddad, taga de henne därifrån och äta uti ögnablicket. Den är välsmakande, i synnerhet då hon bakas af mjölk och smör. Deras kött steka de på detta sättet. De bruka icke grytor, utan sedan de slagtat en kalf, et får eller en get, tagit skinnet utaf, och gjort köttet väl rent, insvepa de det senare sönderstyckadt uti det förra, gräfva sedan en grop lika som då de baka bröd, göra i den eld, och då veden är utbrunnen, gräfva de undan glöden, lägga in denna skinsäck, och öfverskyla honom väl med aska och kol. När de tro köttet vara stekt, taga de skinposen därifrån, öpna honom, strö salt och peppar på köttet, och äta med deras finger utan knif och gaffel. Harar steka de på samma sätt, utan at öpna honom, med skin och hår sådan som de tagit honom: Herdarne bjuda hvarandra til måltids merändels en gång i veckan, då välsägnaden består af det omrörde brödet och köttet, ost, mjölk, smör, samt frukt, om den finnes. Om eljest någon främmande kommer til dem, emottaga de honom således: om vintern bjuda de honom in i deras boskapshus, men om sommaren inunder et träd för solhettan skull. De lägga under honom en grof matta af får-ull, slagta straxt en kalf, et får, eller en get, alt som de äro mer eller mindre förmögne, och sedan de stekt köttet, och bakat bröd, på det sättet som är berättat, sätta de detta fram för honom, tillika med smör, mjölk, oliver, torkade drufvor och ost, samt stekt ekfrukt, om de annars äga tilgång

til

til så mycket. När han går sin våg, gå de i skogen, skåra en tobakspipa, skånka honom den tillika med et stycke fnöske, och följa honom til vågs med musik, bestående af några illa ljudande pipor. De blåsa på et slags instrument kallat Schubabet, som har flera hol och år gjordt af bark. De fara omkring i öknarna med deras hjordar, såsom fordom Patriarkerne. När de se hvarandrå, skrika de hiskeligen. När de råka någon främmande af större anseende, år deras hålsning denna: *Frid med eder, Herre! Du år et stort kreatur, men vi flugor under din svants, om du trycker til din svants på os, kramar du sönder os; men om du uplyfter honom, håmte vi frisk luft.* De åro i almånhet ganska enfaldige, och efter dem många dumma historier. På det at den enas får och getter icke må bortblandas med den andras, och för at undvika osåmja, bruka de fårga dem, och hafva dårvid denna konsten. När fåren och getterna hafva deras parnings-tid, slå de ner kåppar dår de vatna dem. De hånga på dessa pålar hvita, svarta, blåa, röda och brokiga kläder af alla slags fårgor. Detta göra de i några dagar. När nu hjorden går at dricka och ser skuggan af desse kläder uti vatnet, föder den sedermera foster teknade eller fårgade på samma sått. Fåren föda två, men getterna en gång om året. Fåren åro af två slag: det ena har tjockare svants, ån de Engelska; det andra har honom ånnu större, och så stor, at herdarne nödgas binda up honom på bråden. Uti Syrien och Palestina gifves et slags getter med mycket långa öron: deras mjölk år ymnig och god. Herdarne göra oft af ko-får- och get-mjölk ihopblandad. Men på hvad sått de tilverka honom så vål som deras smör, får jag beråtta en annan gång. Uti Galileen och Judalandet finnas kulor och djupa gropar utan vatten, ganska gam-

gamla, ända från Propheternas tid. Uti desse måste Herdarne ibland gömma sig sjelfva, och lemna deras boskap tillika med hundarne uti djupa dalar emellan berg, då krig upkommer emellan deras Prinsar, som söka at skada hvarandra på alt möjeligt sätt. Ej sällan blifva ock herdarne sjelfve sins emellan ovänner, då de förfölja hvarandra med sina stafvar, som de altid båra i händerna, samt med stenar kastade från deras slungor, som de veta med visshet hantera. Desse senare nyttja de äfven emot vildjur, som talrike och grymme göra ibland stort nederlag på deras hjordar. Dock gifvas äfven sådane herdar, som altid båra bössor och pistoler. Det händer ofta, at den ena af dem af hat eller afund mördar den andra, och då heter det, at et vildjur eller någon annan elak åkomma därtil varit vållande, så vida den döde gråfves ner i jorden, och därmed afskåres tilfälle at undersöka orsaken til hans död.

TIONDE BREFVET.

Venedig, d. 20 Jun. 1780.

Utaf min Maronits anmärkningar öfver Lefnadssättet i Orienten, fortfar jag at under dessa mina hviloda-gar i Quarantainen lemna M. H. del. Det enda bör jag förut anmärka at hvarken jag eller Hr Kongl. Secret. Heidenstam, som ock nyttjade samma Man til Språkmästare i Arabiskan, har funnit honom med någon olanning. Och får jag lägga det til, at jag aldrig beslagit honom med någon contradiction, utan har han flera gånger berättat mig en och samma sak på lika sätt. Sådana prof har jag ofta anstält, icke så mycket för större uplysning, som fast mera för hans trovärdighet skull. Jag skref så fort han talade, och var det icke min, utan hans me-

merit, at jag begrep måst alt hvad han sade, och at jag åfven kunde göra mig sjelf begripelig. Detta öfvade mig icke litet uti Arabiskan, och tror jag detta vara den lättaste och genaste vägen at lära främmande språk, i synnerhet de Österländska, som man bör kunna, innan man kan med säkerhet läsa dem. Samma method har jag ock brukat med Turkiskan, som skulle hafva blifvit mycket svårare, om jag börjat med Grammatican och böcker, där man lärer et annat språk än det som talas i allmänna lefvernet. Mera härom en annan gång. Nu dit, där jag stannade i förra brefvet. Oxar och kor i Orienten äro icke store, men fete och väl växte. De förra draga plogen, sällan de senare, om icke på et och annat ställe i Arabiska öknerna, då de gå för honom ensamme och släppas aldrig ihop med de förra. Dock brukas därtil sådana, som gifva liten mjölk, på hvilken i desse Länder är et stort öfverflöd. Araberne hafva stora kreatur til et ganska stort antal, så vida de låta dem lefva det längsta de kunna. De säga, at de plöga jorden och skaffa dem lifs uppehälle för uppståndelsens skull. När de slagta dem, sälja de större delen af köttet til de Christna. I anseende därtil finnes mera ost och smör hos de förra, än de senare. Dock är deras ost icke särdeles god, emedan de merändels taga gräddan af mjölken för än de ysta henne; men när de icke göra det, blir han bättre än hos något annat folkslag, emedan deras mjölk är ganska fet. Araberne föra sommartiden vatten uti stora skinsäckar, på åsnor eller uti krukor på vagnar, dragne af oxar til deras trå och vingårdar. När de köra med de senare, gifves dem halm, men då de om dagen gå på bete, få de den af herdarne allenast om natten. Araberne hafva ock en stor myckenhet af Buffel-oxar och kor med stora horn, kalla-

lade Gjamus. De bruka de ſenare för deras ymniga mjölk, hvaraf tilverkas en ſtor myckenhet oſt och ſmör. Men ſåſom de förre äro mycket ovige, gå ojämnt för plogen, och trötta honom ganſka mycket, ſom regerar dem, ſå bruka de dem ſällan uti åkerbruket, utan ſälja dem mäſt i Ståderne där de nyttjas til dragare. Deras kött är fett, groſt, ej välſmakande och hårdſmält, ſamt ätes af få, utom af de fattiga, och i briſt på något bättre. När Araberne mjölka deras kor, leda de deras kalfvar framför deras ögon, då de ſjelfmante med liten åtgärd gifva ifrån ſig all den mjölk de äga, men hålla eljeſt inne en ſtor del däraf. Med våld kan man ej utpräſſa den. Arabernes getter ökas anſenligen ur tvenne ſkäl: förſt föda de, ehuru allenaſt en gång om året, merändels tvillingar; och ſedan bruka de dem litet til ſlagt, emedan deras kött är icke hälſoſamt. Det ſkämmer ingen. De ſom äta däraf mycket, ådraga ſig åtſkilliga ſjukdomar. Somlige af dem äro ſå illiſtige och bedrägelige, at de ſkära ut bockarne, göda dem feta, ſlagta och ſälja dem i Ståderne i ſtället för fårkött, emedan ſkilnaden icke beſtår uti utſeendet och ſmaken, utan i des ſkadeliga verkan och påföljder. Imedlertid ätes gettkött, i ſynnerhet det af killingar, mycket på landsbygden, och ſkadar et mätteligt bruk däraf icke dem, ſom därvid äro vane. Araberne ſlagta ſällan deras getter annars än då de blifva gamla eller någon elak åkomma träffat dem, och få äta deras kött utom herdarne och deras hundar, emedan det är ganſka magert och ſlemmigt. De bruka dem blott för deras ſkin och mjölk. Af ſkinnet göres ibland annat tält, och af mjölken gjöres Laban, et ſlags ſur mjölk. Myckenheten af Arabernes får är ſtörre, än af deras getter. De ſenare föda en, men de förra två gånger om året tvillingar. Ibland dem gifves et mycket

ket fett ſlag med ſtor rund ſvans, ſom de dels, enligt hvad ſom berättades i ſiſta brefvet, fäſta up på bråden, dels når han våxer tyngre, ån fåret kan båra honom, binda de honom faſt på en liten kårra med två hjul, hvilken fåret drager efter ſig hvart det går. Men ſådana får man icke ſe i öknarna, utan allenaſt i ſomliga Städer hos rikare folk, ſom eger förmögenhet nog, at underhålla och göda dem. Det gifves ock et annat ſlags Får, ſom liknar de nåmnde, men blifva ej ſå feta och deras ſvans år icke ſå ſtor. Uti Perſien, Diarbecker och Armenien gifvas ſvarta Får, ſom kallas *Meraez*. Deras ſvans liknar getternas, men deras ull år ſå fin ſom ſilke eller harehår, och kallas *Teſtik*, kommer mycket til Alepo, och dåraf göras fina hattar. Uti Orienten finnes ock et annat dylikt, men des fårg år hvit eller mörkaktig, des ull ſer ut likſom fälp, och af ſkinnet göras Kalpaker eller de Chriſtnas höga runda möſſor, ſådana ſom brukas i Conſtantinopel och på Öarne i Archipelagen. Fåren trifvas båttre och föröka ſig mera på ſlåtmarken ån i bergsbygden. Tvertom förhåller det ſig med getterna. När et får blir ſåradt ſlagtas det ſtraxt af herdarne, ſå vida ſåret ſållan helas, utan dåruti våxa matkar, och fåret dör. Uti Orienten finnas får af alla ſlags fårger, ſvarta, hvita, röda, bruna, ſſåckiga, brokiga, ſpråckliga. Af all ſlags mjölk år deras den fetaſte, och brukas af både högre och lågre uti mat, och af den göres åfven en mycket fet och vålſmakande oſt uti ſtora ſtycken. Den ſom köper denna oſten, ſlår på honom kokhett vatten, och arbetar honom, når han blifvit vål mjuk, i ſmårre och ſtörre runda klimpar, ſom han lågger ſedan i ſalt vatten, torkar honom dårefter vål, och håller han ſig hela året igenom utan at blifva på något ſått ſkåmd. Om morgonen ſkilja Herdarne kalf-

varna, lamben och kiden från deras mödrar, och beta dem om dagen för sig sjelfva, men om aftonen släppa de dem ihop. De börja då på deras sätt ropa til hvarandra, och känner den ena den andra igen på des låte. Modren gifver då fostret di. Om det senare icke har någon, söker herden ut en, som han ensam kan tvinga at framräcka sina spenar, om det är et får eller en get, men måste taga ännu en annan til hjelp, om det är en ko, och skulle få ändå nog at göra, om han icke förbant hennes ögon. Fåren känna igen deras herde, både på ansigtet och rösten, och när han ombytes, vantrifvas de, och vilja i början icke lyda, til des de blifva vane vid deras nya herde. De höra hans röst och gå dit han leder dem, antingen til höger eller vänster. När han lägger sig, lägga de sig, och när han upstår, upstiga ock de, då det händer honom någon olycka, skingra de sig, och fly til andra hjordar, där de äro olydige i anseende til herden, och främmande i anseende til hans får, til des de blifva vane vid den förras röst och de senares sällskap. Men så sediga fåren äro, så flygtiga äro getterna. De älska och lyda icke deras herde, förderfva marken där de rasa fram, och göra skada i åkrar samt i tråd och vingårdar. De söndra sig sällan från hvarandra, utan då den ena flyr, följa alla de öfriga efter. När något rofdjur öfverfaller fåren, försvara de sig samfält så mycket de kunna, lika som större boskap gör, när något sådant angriper dem. Men när något vildjur kastar sig på någon af getterna, lemnas den uti des klor af alla de andra, som på en gång fly sin våg. När fåren eller getterna föda i öknen, taga herdarne deras lamb och kid på ryggen, och båra dem hem, då mödrarne under hela vågen följa dem efter. Fåren ligga både vinter och sommar i fria luften. Deras hus är

ej annat ån et gårde utan tak, omgifvet med en ſtenmur. De beta måſt om nåtterna, emedan de om dagarna ſöka ſkugga under trån för ſolhettan ſkull. De åro altid i öknen med deras herdar, ſom uti kalt våder klåda ſig i fårſkins pålſar, och göra åfven ibland eld. Deſſe lefva måſt af fårens mjölk, men getternas herdar förnåmligaſt af deras kött. Getterna gå i bete om dagarna, och om nåtterna vintertiden ligga de, ſåſom den ſtörre boſkapen, tillika med deras herdar under tak. Min Maronits följande ſvar på Hr Hof-R. Michaëlis Frågor tåckes M. H. jåmföra med Hr Niebuhrs. *Frågan 3:* Elariſch år et ſtort Landſkap uti Egypten, ſom ligger uti öknen, och beſtår af många byar. Sjelfva namnet utmårker, at det år ganſka fruktbart: det öfverflödar på ris, bönor, lin, ſmör, oſt m. m. Och nåra til en ſtor By med ſamma namn, ſom ſjelfva Landſkapet har, flyter en liten flod, en gren af Nilen, kallad *Enna Kura*, emedan den på de flåſta ſtållen år grund och upfyld med bankar och ſtenar, ſå at ſmå båtar ej kunna gå dår fram, utan at ſtöta på dem. Denna flod år på båda ſidor omgifven af en ſtor myckenhet ſtörre och mindre Byar. *Fr. 5:* Foglen, ſom åter gråshopporna utan at måttas, och finnes, ſom tilförne år berådt, uti Syrien och på andra orter uti Orienten, kallas *Smarmer*, och år mindre ån en dufva, hel och hållen ſvart, icke tam, utan vild, och åtes af ingen. När gråshopporna ſe honom, fly de. *Fr. 7.* Flugorna kallas i allmånhet af Araberna Dubban. Af dem finnas flera ſlag, och et mycket elakt. Deſſe åro gröna til fårgen, och ej ſårdeles ſtora. Efter deras ſtyng ſvåller det och ſvider icke litet, och då heta de *Meſymin* eller *Förgiftiga*. Det finnes ock et annat ſlag mindre ån deſſe, kallade Ferfurat Baſtaira, ſom ſåtta ſig omkring vinfaten ſamt andra ſaker, och

lemna dår deras ågg, hvaraf blifva matkar. Det tredje ſlaget heter *Bergaſch*, icke ſå ſtora ſom de åro elaka. För at fördrifva deſſe, brukar man uptånda eld: når de kånna lukten af röken fly de: deras ſtyng år ganſka kånbart, dårefter upkomma röda flåckar, ſom klia ganſka mycket: man ſer då ut, ſom man vore ſpitelſk. Uti Orienten finnes ock mycket *Namel* eller Myror ſmå och ſtora. De förra hafva fått tilnamn af *darr* eller ſkadlige, de ſenare af *ahmer* eller röda; dår deſſe åro, ſer man inga loppor och löſs, emedan de åta up dem. Uti berg mårker man ock ibland et ſlags Myror, ſom åro nåſtan ſå ſtora ſom en Scorpion, men göra ingen ſkada. Åfven viſar ſig dår ofta et litet djur, ſom liknar en kattunge och kallas *Arus elfar*, emedan dår detta viſtas, trifvas icke ſyrſor. Om man gör deſſe ondt, gråfva de ſönder murarne, och arbeta på huſets fall. Foglen *Simuni* åter ej annat ån flugor. *Fr.* 8. Åſkan år i ſynnerhet om vintern ganſka ſtark på bergen, och gör ofta ſkada utom dår det fins Lagerbårstrån. Man vet i Orienten ej något exempel, at hon ſlagit neder på et ſådant ſtålle. Det år en fabel hos Araberne, at dår åſkan fallit ner, finnes ibland et ſtycke jern, hvaraf göres et ſvård, ſom aldrig kan ſkåmmas, och år detta af et ganſka ſtort vårde. *Fr.* 9. Arabernes Tålt likna knölen på kamelens rygg, eller Soldaternes tålt uti Europa. Deras högd gemenligen halfannan karllångd, och deras bredd ſtörre eller mindre. De göra eld midt uti dem, och ehuru röken ſtiger up igenom et hol i taket eller ſpetſen, ſtannar dock en god del dåraf qvar inuti tåltet. Uti dem krypa löſs och loppor ſåſom myror. De bruka emot dem qvickſilfver blandat med iſter, ſom de ſtryka både på hår och klåder, likvål med förſigtighet, emedan för mycket deraf år ganſka ſkade-

deligt. Deras tält äro gjorde måst af getskin, svarte och ohyggelige, och må heta Kedars hyddor. Araberne sofva på gräs eller halm, och betäcka sig med en grof matta af ull eller hår. Om de slå up deras tält under trän, sker det händelsevis: en stor del Araber sofva under dem sommartiden i fria luften. *Fr. 10.* Det är så väl Christna, som Judar och Musulmaner i Orienten strängt förbudet, at hafva umgänge med en Qvinna förän sju dagar efter hennes rening. Om det sker under den tiden, förgiftas hans kropp: han får svulnader, bölder, sår, skabb och värk, han blir lika som han vore spitelsk. Och Qvinnan blir då icke hafvande, emedan hennes blod är oren. Om detta händer, får äfven barnet et ganska elakt utslag, och blir likson föräldrarna. Utslag eller klåda, är ingen ting mindre än farlig, och är uti Orienten mera allmän, än i Christenheten. Men det som för den ena är et läkemedel emot denna plåga, blir för den andra en smitta. Svafvel uti bad både tager bort och gifver denna klåda; och som alla nyttja det förra, så äro få, som icke då och då blifva angripne af den senare. *Fr. 11.* Spitelskan är nu för tiden mycket sällsynt i Orienten. När någon märkes hafva den, sker genast anstalt om hans flyttning til Damascus, emedan den där är mindre smittosam än på något annat ställe. Orsaken därtil är kan hända luften och vatnet. I denna Stad är et Hospital upbygt för de spitelske, jemte dem som äro oboteligen angripne af den Veneriska sjukdomen. Den spitelske lemnas nu et ojäfaktigt bevis på hans sjukdom, tillika med et recommendations-bref til vederbörande uti nämnde Stad om hans intagande uti detta Sjukhus. De gifva honom en äsna, binda vid en af hennes sidor en stol, på hvilken han sätter sig, och för-

förse honom med alt hvad han behöfver på resan. Karlen, som öfverrald emot stor betalning, samlad genom sammanskott, går med denne olycklige långt bakefter, ropar til alla som komma dem til mötes: nalkens icke den ridande, han är spitelsk; hvar och en går då et långt stycke ur vägen. När de komma til Stadsporten i Damascus, lemnas därom underrättelse. Ingen finnes sedan på gatorna, som leda til Hospitalet, där han intages, får sit rum, och måste mält sköta sig sjelf. Åsnan drifves sedan i öknen, där hon dräpes och alt hennes tilbehör brännes. Den spitelske lefver så i sällskap med dem som hafva samma eller en dylik sjukdom, ingen vågar gå in til dem, utan den ene tjänar den andre så godt han kan, almosor läggas ner vid et galler, inom hvilket de äro inneslutne såsom vildjur, och om dem hålles stark vakt, at dem icke må öpnas tilfälle at komma ut. Denna sjukdom är den förskräckeligaste och oboteligaste af alla. På 1750 åratalet blefvo twå spitelske från berget Kesrevan och en ifrån en By icke långt från Alepo förde til Damascus. Min Maronit har sedt desse tre uti Hospitalet därstädes tillika med fyra andra gamla, som han mente kommit dit från Persien. Twå ibland dem voro Christna, de öfriga Musulmaner. Allenast åtankan af desse gjorde, at han våmdes, hvar gång jag begärte af honom beskrifning på deras sjukdom. Jag får berätta så mycket han kunnat säga mig. Af den spitelske falla först alla hans hår, sedan blir hans färg alt mer och mer blekgul, ej mycket olik månens, ehuru mycket blekare, och nästan omskifrande såsom hans fläckar, på hans kropp äro inga sår, likvål rinner ut genom hans porer en hvitaktig materia, såsom ur en böld, eller han svettas ouphörligen var; han förtäres ju långre ju mer, hans ben uplösas, hans kött upfrätes innan

för

for huden och flyter bort genom den uti et vederstyggeligt drypande åmne; hans naglar, tånder, öron, lemmar, den ena efter den andra faller bort, luktar förskråckeligen, och blir såsom en död hvilken legat tio dagar i jorden. Gud låte ingen dödlig se detta elånde! Hårvid afbröt min Maronit sin berättelse hårom första gången han skulle gifva mig del dåraf, började kråkas, och ville sedermera aldrig höra talas om detta åmne. De spitelske lefva långre eller kortare, alt som deras kroppars sammansåttning år starkare eller svagare. De som hafva en fin kropp, dö inom en liten tid; men de som hafva en grof kropp, kunna lefva flera år. Eljest år deras lif en daglig död. De ropa hvart ögnablick efter döden, och sucka altid fram: ahh, ahh! De plågas af en ståndig förtviflan. Och dåruti består i synnerhet deras sjukdom, emedan de åta och dricka, och kånna liten eller ingen smårta. När deras kött år förtårdt, slockna de ut såsom en lampa utan olja. Inom Hospitalet år deras graf, och begrafvas de dår af sina kamrater. Spitelskan år årftelig, från slågte til slågte. Orsakerna til henne åro två, sade min Maronit. Den ena Guds vrede öfver synden. Den andra en mans umgånge med en qvinna straxt efter hennes barnsång, samt åfven ibland under hennes reningstid, då både fadern och barnet blifva spitelska. Dårföre år det under straff förbudet, at umgås på det viset med en qvinna inom 20 dagar före och efter hennes barnsång, 7 dagar efter hennes månadssjukdom, samt straxt efter hon blifvit hafvande. Om någon gör detta och det blir bekant, anklagas han hos Domaren, och landförvises så vål man som qvinna, och råknas den senare mera brottslig ån den förra, emedan hon icke gifvit honom tilkånna sit tilstånd. Såsom kårlek år spitelskans orsak, så blir han ock

oup-

oupHörligen hennes verkan. Hvilken qvinna hälst de spitelske se, brinna de af det största begår til henne, och blir detta ännu större altid af brist på tilfälle at utöfva det. Barnet födes med spitelska, och blir vid mognare år lika bögdt til kärlek. Min Maronit sade, at han aldrig sedt någon qvinna spitelsk, ej heller hört talas därom. Men Hr Kongl. Secret. Hejdenstam har berättat mig, at han en gång uti Scutari sedt et fruntimer svart såsom et kol. Sedan han gifvit henne almosor, hörde han med stor förskräckelse omtalas, at denna var spitelsk. Men torde hända, at hennes sjukdom var af annan beskaffenhet. Min Maronit har aldrig sett någon spitelsk af denna färg, aldraminst en qvinna. *Fr. 14.* Korn och hvete sås icke ihop. Såsom hästar måst födas af säd, skulle denna blanning skada dem. Den svåller och utvidgar sig. Araberne gifva deras hästar korn, och om det icke fins, en fjerdedel så mycket hvete. Menniskor äta icke kornbröd utom i nödfall, då de äta det så varmt som det tages ur ugnen, och är det icke så ohälsosamt, som det smakar illa. De fattiga och landsboerne äta måst bröd af *Durra* eller Indianskt hvete, detta äfven altid färskt, men tort blir det liksom jord. Uti Hawran et litet land i granskapet med Diarbecker nyttjas til mat et slags Zizani, som liknar det Zizani hvilket brännes, såsom tilförene är berättat, uti Syrien, emedan det är ganska skadeligt och gör den drucken, som til någon större myckenhet äter däraf. De så detta med flit, mala det til mjöl, och baka däraf bröd, som smakar lika som det vore blandat med socker, följaktel. bättre, än det ser ut til, emedan des färg är svart fallande litet uti blått. *Fr. 17.* Araberne bruka oljan af oliver til smörjelse således: så snart et barn är födt, slå de henne uti en panna, och sätta henne på elden. När hon

ko-

kokar, doppa de et kläde uti den, och smörja därmed barnet. Stöta sedan salt fint, strö det öfver hela barnets kropp, som sedan gnides med den omtalte duken. Detta göra de i flera dagar, och lägga altid barnet i solen, hvaraf Arabernas hud blir såsom koppar, och känna de ej mycket hvarken köld eller hetta. Ur detta skälet äro ock Araberne icke underkastade så många sjukdomar, som andre Nationer. Om någon blir sjuk, vet han, at det blir hans död. Denna sedvana lärer man äfven böra tilskrifva Arabernas starka syn, som man skulle tro svag, så vida deras tält äro altid upfylte med rök. Tvärtom se de väl och länge, hafva sällan ögonvärk, och ibland dem äro få blinda. De skratta åt Stadsboerne, som i almänhet ofta plågas af ögonvärk, och i förtid förlora deras syn. De påstå, at detta kommer däraf, at folket i städerne gör hvad naturen fordrar inne i deras hus, då de upfylla des behof altid i öknen: och 2:o at alla sofva inne i huset om vintern, men äfvan på taket merändels utan skjul öfver sig om sommaren, då de ligga mäst altid i fria luften, åtminstone där hon ej är utstängd, hvaraf deras syn ej kan så mycket försvagas i sömnen af månans sken och himmelens klarhet. Uti städerne finnas vissa qvinnor, som med et slags pulfver kalladt Köhöl bota ögonvärk, och förtjena dessa mycket i synnerhet sommartiden. Uti Orienten finnas mycket blinda; Desse gå omkring och tigga uti stora hopar såsom en Caravan, hållande i händerna på hvarandra, eller och är den ene fastbunden vid den andra, 20 à 40 i raden. Man får se dem dels i städer och byar, dels på vägar. De hafva en anförare, som kallas *Schejh el ömjan*, som äfven är blind, och går i spetsen för dem, och sjunger: *jag utgjuter min bön til Gud och hans utvalde Prophet, jag drager er, j blinde, efter mig: Gud gifve eder de blin-*

das lön. Hvad de famlat om dagen, dela de fins emellan om aftonen, då de fkiljas åt, och hvar och en går hem til nåfta morgonen, når de på nytt förena fig. At återkomma tilbaka til vår olive-olja. De bruka henne för barn uti hela Orienten, dock utan falt, fom de allenaft lågga uti för hudlöshet emellan benen. De lågga imedlertid ej fina barn i folen, få fom Araberne. Både Mån och Qvinnor i deffe Lånder taga bort håren på deras kroppar, dels med rakknif, dels med et flags pulver kalladt *Dawa fchaat*, fom ftrös under armgroparna och på andra ftållen dår hår finnas, dels ock med et lim kokadt af *Dibs*, fom de ftryka på håren, och då de fenare torkat fig faft med det förra, rycka de bort dem. Detta fifta bruka allenaft Fruntimren. En ftor del har ock den plågfeden, at uti bad rena fig med olja blandad med falt. Bad år ganfka nödvåndigt för båda könen. Detta hindrar icke litet Veneriſka fjukdomens framgång uti Orienten. *Fr. 18.* När det heter, at vatnet år ibland bittert ibland fött i Orienten, måfte det förftås få, at då det i floder och dammar af torkan minfkas, eger det förra, men når det i dem af regn ökas, eger det fenare rum. Når man i det landet gråfver en brunn, ftiger up på de flåfta ftållen faltaktigt vatten. Dårföre den fom vil hafva fött vatten, måfte om vintern famla det i Cifterner för fina behof dåraf om fommaren. När man nåmner det ordet *bitter* i de Öfterlåndfka fpråken, förftås det icke blott om falt, utan och om alt det, fom har någon ftickande och oangenåm fmak. *Fr. 23.* Uti Orienten bruka de om fommaren en kylande dryck af torkade vindrufvor och perfikor uplöfte uti vatten af *Dibs*, fom fåljes uti glas och kallas *Chôfchaff fcherik*, fom vil ingen ting annat fåga, ån en kylande dryck för folhettan fkul. Denne år mycket upfri-

fkan-

ſkande och ſtårkande. *Fr.* 24. Om vintern kommer ibland i Syrien från norr et våder kalladt *Semum*, ſom gör at huden ſpricker både på menniſkor och kreatur. De ſenare ſöka då vatten. Om de finna det, förblifva de uti det, til deſs detta våder går förbi, men finna de det icke, hånder det ibland, at de dö. De förra hålla ſig då inne uti huſen, och löpa egenteligen ingen annan fara, ån den, at deras hud blifver ſåſom man ſkulle hafva piſkat den med ris. Sållan dör någon af det. Detta våder år icke mycket ſtarkt, men tungt och kalt, och påſtår ej långe. Det år icke detſamma med det dödande Semum uti Arabiſka öknarna, ſom målar luften röd dår det går fram. En ſtund förr ån detta kommer, gråfva kamelerne ned ſina hufvuden i jorden ſå mycket de kunna, en låra för menniſkor, at då böra de åfven rådda ſit lif i tid. *Fr.* 25. Uti Orienten ſlås eld på ſamma ſått ſom uti Europa, nåml. med flinta, eldſtal och ſnöſke. Men dår finnes et trå kalladt *Snowbar*, de taga barken af det, och inuti år en ſlags ved eller mårg, hvaraf brånnes tjåra. Denne ved brinner ſåſom olja, brukas i ſtållet för ſvafvel at uptånda elden och kallas *Merh* eller *öfer* eller *cherak*. *Fr.* 26. Uti Egypten finnes et ſlags Manna likt honung, ſom vid ſolens upgång hopſamlas af löfven på et viſſt ſlags tråd, eljeſt förſvinner det. Detta alſtras midt i April, år de öfriga månaderna ganſka litet. Det laxerar lindrigt, och år ganſka godt för hoſta och bröſtvårk. Det år ock mycket måttande, och dåraf göres preſenter. Detta finnes åfven i de Arabiſka öknarne. Araberne ſamla det i krukor, och dels bruka de det ſjelfve til dryck utblandadt med vatten, dels ſålja de det til Munkarne i Kloſtret på Sinai berg, ſom ſkånka bort det uti doſor til deras vålgerningsmån. När det blir gammalt, förvandlas det uti pulver eller mjöl,

och dåruti våxa matkar. Når det i Bibelen heter, at ſkogar flöto af honung, må det icke böra förſtås om detta manna, ſom efter min Maronits förſåkran på ſomliga ſtållen dryper af trån ſå ymnigt, at det ligger på jorden ſåſom en flytande honung? *Fr. 29.* Uti Orienten finnas många ſlags rökelſer, ſom alla komma från Egypten, och kallas 1:o *Kynack*, des fårg röd. 2:o *Höſa elban*, des fårg hvit. 3:o *Gjawri*, des fårg röd, den båſta och dyrbaraſte af alla. 4:o *Majaat*, des fårg brun, ſom Muſulmanerne bruka för de döda, och utblanda det med en ganſka vålluktande ſåpa. 5:o *Merki*, des fårg röd, Muſulmanerne bruka detta i deras Moſkeer, och de Chriſtna, i ſynnerhet Grekerne i deras kyrkor. 6:o *a'ud Kakulli* eller *aloe; Muſulmanerne* bruka detta i deras tobakspipor. 7:o *Döſer*, des fårg hvit. 8:o *Nedd*, detta göres af alla de nåmnde ſlagen, de ſtöta dem fina, lågga dem uti en ſtenkruka, ſlå dårpå roſenvatten, och koka det ſagta på elden; de brånna ſedan af torra vinqviſtar kol, ſom de ſtöta ſönder ſmå, och når rökelſen kokat 2 à 3 timar, taga de den af elden, lågga deſſe kolen uti krukan, arbeta det vål tilhopa at det blir ſåſom en deg, och göra dåraf ſmå runda ſtånger, ſom de torka uti luften, och når de vilja röka med dem, antånda de dem på ena åndan, men ſlåcka ſtraxt ut dem, då de dårefter röka en lång ſtund och upfylla rummet med den angenåmaſte lukt. En ſådan ſtång koſtar 2 piaſter. De förnåma bruka denna rökelſe uti deras rum, och deras fruntimer göra dårmed deras klåder vålluktande. Araberne i öknarna bruka icke rökelſe af de nåmnde ſlagen, utan af andra t. e. af Meſk, *muſcus*, öter, *lemon-ſpiritus*, gumi Arab. m. m. Rökelſen ſamlas i Egypten under trån, och om de vilja uptaga den förra ren och få den båttre betald, måſte de ſtenlågga omkring de ſe-

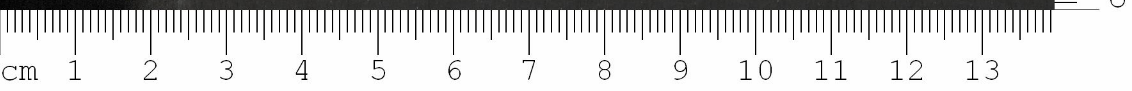
na-

nare. Gumi dryper af trån såsom honung, och då det legat litet på jorden, hårdnar det såsom en sten och upplockas i korgar eller säckar. *Fr. 30.* Gråshoppornas namn äro flera. 1:o *Bejad, nyss komne ur ägget,* desse göra ännu så länge ingen skada, utan ligga i jorden ungefär 10 dagar; somliga dö, men större delen blifver vid lif. 2:o *Sahaf, krypande,* detta namn få de förra når de börja krypa hit och dit och äta alt hvad som fins på jorden, finna de ej något dö de: desse äro skadligare än de stora, emedan de ej kunna flyga och med käppar af rör skråmas på flygten. När desse få vingar och börja hoppa litet, kallas de 3:o *Tajah, hoppande:* desse klifva up i trån, och upäta deras löf och bark. Desse heta och 4:o *Kabut, omfattande,* emedan de draga sig up både på menniskor och kreatur, komma i ögon, öron, mun m. m. och äro ganska ledsamme. När de blifva fullväxte, kallas de 5:o *Tajar, flygande,* desse öfverswämma jorden såsom en flod, förtära hennes gröda, gräfva hol i den, och lemna där sina ägg, som efter 40 dagar utkläckas. Både når de komma och fara bort, hafva de sina hufvudmän större än alla de andra. Dit desse flyga följa alla efter. Gråshopporna hafva sex fötter, de främre korta kallas *jeddejn,* de efterste längre än et finger heta *rigjlejn.* De hoppa icke på de förra utan på de senare. De nämnde orden brukas af Araberne om alla fyrfotade skapade ting, så väl insecter som djur, och förändra icke deras betydelse. Gråshoppornas ben bestå af tre delar: 1:o *Mysasel,* från foten til knäet. 2:o *Keraa,* sjelfva knäet. 3:o *Kets,* axeln, eller den öfversta delen af benet, som är sammanfogad med kroppen.

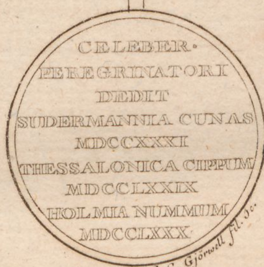

CAMontanje

C. E. Gjörwell fil. sc.

RESA

TIL

Frankrike, Italien, Sweitz, Tyskland, Holland, England, Turkiet, och *Grekland:*

Beskrifven af och efter

JAC. JON. BJÖRNSTÅHL,

Österl. och Grek. Språkens Professor i Lund, Ledamot af Kongl. Vet. Sålsk. i Upsala och Kongl. Antiquitets-Societ. i London, samt Correspond. af Kongl. Vitterh. Acad. i Paris, m. m.

Efter Des Död utgifven

AF

CARL CHRISTOF. GJÖRWELL,

Kongl. Bibliothecarie.

SJETTE DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckt hos AND. JAC. NORDSTRÖM, 1784.

FÖRETAL.

Ånteligen år jag så lycklig, och får öfverlåmna Sjette eller *Siste* Delen af framl. Hr Professor BJÖRNSTÅHLS *Resa* i det Svenska Almännas hånder. Den innehåller de lofvade Brefven af Hr Kyrkoherden BLOMBERG, om hvilka jag blott, samt utan minsta befarad motsägelse från Almånhetens sida, får säga, at de åro för få; dock, hvad jag sjelf erhållit, har jag meddelat. Men Almänheten behagade ock föra sig til minnes, huru mycket vi hafve at tacka den flitige och vittre Mannen, för de så sakrike Sammandragerne utur Sal. Hr Björnståhls egne Journaler, hvilka finnas inryckte i *Fjerde* och *Femte* Delarne af detta Verk, så at nästan Hälften af detsamma flutit utur Hr Kyrkoherden Blombergs Penna.

Registret til alla Sex Delarne, denna så nyttiga Sak i större Böcker, hälst af varieradt Innehåll, är fullständigt och med mycken skicklighet upsatt af Hr *Matth.* FLODERUS, Studerande i Upsala, och som tidigt börjat trampa den grundeligare Lår-

doms-vågen med et hopp, ſom jag önſkar må vinna ſin fulla höjd. De Ynglingar, ſom med full hug, och utan alſköns afhållande betraktelſe, upoffra ſig åt Studierne, deſſe ådelſinnade Ynglingar kunna icke nog beprìſas af alla dem, ſom hyſa varma kånſlor åfven för Framtiden.

Til någon Prydnad för denne ſiſte Del af Reſan har åter ifrån Konſtens ſida *min Son*, Eleve i Kgl. Målare och Bildthuggare-Academien, velat dymedelſt bidraga, at han förfärdigat det Kopparſtick, ſom ſtår framföre denſamme, och föreſtåller den *Minnes-penning* öfver vår aldrig nog ſaknade Medborgare, ſom finnes beſkrifven i Företalet til Tredje Delen af detta hans Verk.

Hvad nu den af det Almånna upburne *Prenumerationen* af *Fyra* Riksdaler beträffar, ſå kan af Kungörelſen til ſlutet af denne ſiſte Del intagas, at den af mig *til fullo* blifvit godtgjord. Under loppet af denne Sjette Dels utgifvande hafva några få erlagt ſenare Hälften af denſamma; men ſåſom de öfrige nu förmodligen, ſedan Verket år fullbordadt, låra complettera ſina Suiter af denna Reſa, ſå ſtår det icke allenaſt för dem fritt at göra det ånnu under Prenumerations-vilkoret, utan ſkola ock de Köpare, ſom nu taga hela Verket på en gång, erhålla det likaledes emot 4 R:dr, til deſs *Lefvernes-beſkrifningen* öfver Hr Prof. Björnſtåhl utkom-

kommit, som blifver en särskild Skrift, i likställighet med de *öfriga* Minnen, som af *Upfostrings-Sällskapet* utgifvas, och då utdelas til alle vare sig Prenumeranter eller Köpare utan vidare Betalning; samt komma äfven *alla deras* Namn at tryckas vid slutet af Minnet, til vedermäle från Underteknads sida af Tacksamhet för det lämnade Understödet. Hvarje Prenumerant eller Köpare får härå, vid Titelbladets och Registrets uttagande til denneDel, särskild Subscriptions-Sedel på Minnet *). Denna Minnesskrift författas af en Sal. Hr Björnståhls Landsman, Hr Mag. *Olof* Espling, som, då han äger den vidsträckta Lärdom, och den nitfulla Verksamhet, samt den lifliga Föresats, at både in-och utomlands vidga sin och andras Uplysning, således i flere afseenden liknar den Bild, som han, på min begäran, benåget åtagit sig at framställa inför det Svenska Almänna. Beledsagadt med Sal. Hr Björnståhls Testamente, Donationer och flera hithörande dels Handlingar, dels Ämnen, blifver ock detta Minne vidlyftigare, än at det väl passade för at inryckas uti sjelfve denne siste Del, utan utgifves nu, som sagt är, särskildt, så at hvar och en kan binda det antingen efter denne Sjette Delen af Resan, eller ock ihop med de öfrige Minnes-skrifterne. När nu detta Minne blif-

*) Sedan kosta Resa och Minne samfält *Fem* R:dr.

blifver ifrån Trycket fårdigt, ſkal ſådant ock uti Tidningarne genaſt blifva tilkånna gifvet

Benågne Låſare! Kaſta ógat på Företalen til alla Sex Delarne, lås äfven ſjelfva Arbetet, och dóm ſedan om Verket förtjenar dit Biſall eller dit Tadel, om Utgifvaren nedlagt en vålfórtjent eller otjenlig móda; om han upfylt mer eller mindre ſin ſkyldighet. Tillåt äfven den Önſkan: Måtte aldrig annan Utgifvare ſakna ſin Författare midt i loppet på ſå årefull, ſå nyttig Ban! Måtte aldrig hans Patriotiſme ſåtta honom i den ſkyldighet, at fórlågga qvarlefvorna af en Man, ſom, efter vår inſkrånkthet at dóma, bordt vida långre reſa och ſkrifva, ſamt ſedan ån långre lefva och låra! Dock vår Björnſtåhls Stoft hvilar nu i fjerran Land, ſamladt til en *Haſſelquiſts* och en *Forſkåls*, ſamt helt nyl. ókat med en *Sturtzenbechers* *): hvad vele vi ſåga? Vi lågge håldre handen på Munnen, det tårfulla Ögat ſkådar dock dervid til Hójden, ty Hjertat lider - - medan den af Kånnedoms åtrå endaſt uplifvade och drifne Lärde icke deſtomindre be-

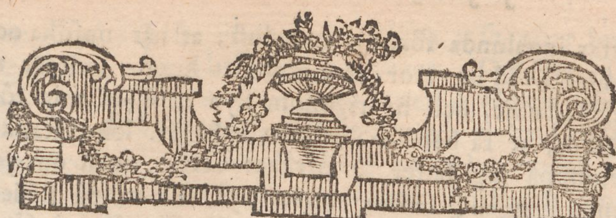
*) Hr *Adolf Fred.* STURTZENBECHER, Kgl. Svenſk Legations-Prådikant i Conſtantinopel, och ſom i Aug. ſiſtl. dog i *Livadia*, Stad i Grekeland och icke långt ifrån det fordna Athen belågen. Denne ockſå både vittre och vårdige Vandringsman afled, likaſom Sal. Hr Björnſtåhl, i bórjan af en vidlóftig tilårnad Reſa igenom och ifrån Grekeland inåt Orienten. Se *Upfoſtr. Sålſk. Tidningar* fór innevar. År N:o 21, ſ. 166 N:o 94, ſ. 745 fólj.

besöker desse för Svenska Snillet så vådlige Orter. Så ädle Mån föra fast mera med sig i ståndigt Minne af sine Landsmån, en *Henric Benzelius*, en *Eneman*, en *Otter*, en *Kalm*, en *Thunberg*, en *Sparrman* - - de tånka ibland så många Utlånningar, i synnerhet på en *Kåmpfer*, en *Niebuhr*, en *Sonnerat*, hvilka alle lyckeligen, och med Lårdoms Skatter belastade, återkommit - - de retas til afundsvård om ej Tåflan, dock Efterföljd, då de veta, at just nu kastar sig en af Frankrikes förnåmste och lårdaste Herrar, Hr *d'Ansse de Villoison* *), uti alla de åfventyr, som förestå en Resande i Österlånderne, samt går dem til mötes just i det Landet, som hyser hans Våns, vår Björnståhls Aska. Lefve hans Namn i en helgad åminnelse! Stockholm, d. 15 Dec. 1784.

C. C. GJÖRWELL.

*) Uti de flera Bref, hvarmed denne vittre Herre behagat hedra mig, kallar han Sal. Hr Björnståhl gemenligen för: *mon cher Ami*, *mon Maître*; och var det under Hr Björnståhls vistande i Paris, som Hr de Villoison, liksom uppmanad af vår Resandes Girighet efter Kunskaper, åfven fattade det ädelmodiga Beslut, at upoffra sin Tid och sina Medel til Vetenskapernas tjenst. Det gör han ock på et aldeles beundransvårdt sått, så hema i sit Fådernesland, som under de redan fullåndade Resor i Italien, Tyskland och Sweitz, samt nu under den i Turkiet.

INNEHÅLLET AF SJETTE DELEN.

FÖRSTA BREFVET.

Til Hr Kgl. Bibliothec. C. C. GJÖRWELL; dat. *Pera* vid Constantinopel, d. 17 Dec. 1776 *).

Min Herre.

Utur et Bref, som är så långväga och förmodligen det första, hvarmed M. H. blifvit besökt ifrån Turkiska Hufvudstaden, lärer M. H. visst vänta sig många och artiga underrättelser om et Land, som i alla afseenden är så olikt de öfrige Staterne i Europa, at man icke har så orätt, om man kallar Turkarne för Europeernas Antipoder. Hos mig fat-

*) Härmedelst får jag nu det så länge efterlängtade nöjet, at til det Svenska Allmänna äfven börja Utdelningen af *Sjette* och Sista Delen af denna Resa. Den kommer at hufvudsakligen innehålla en Följd af Bref rörande Turkiet, författade af Hr CARL PET. BLOMBERG, Kyrkoherde vid Fransyska Lutherska Kyrkan i Stockholm; af hvars vittra och förut så väl kända Penna Läsaren således har at vänta Efterrättelser *ifrån* och *om* et Land, hvilka, i anseende til de Allmänna Sakernes nuvarande Läge i Europa och Turkiets vådliga Ställning i anseende til dem, ofelbart tilvinna sig en dubbel Uppmärksamhet.

UTGIFVAREN.

fattas ingalunda föresats och lust, at här upsöka och samla, hvad jag tror på något sätt kunna bidraga til M. H. nöje, och hvarigenom nya tilfällen mig förskaffas, at få behålla mit rum i M. H. kära åtanka, hvaruppå jag sätter så mycket värde, men om jag denna gången, såsom aldeles nykommen på stället, icke har mycket nytt at säga, så får det ej förekomma särdeles undersamt; äfven som M. H. för det tilkommande ej får göra sig någon räkning på sådana Bref, som M. H. är van at emottaga af en *Björnståhls* hand, och uti hvilka de mäst interessanta saker med en den vackraste och muntraste penna blifva utförde; in parenthesi får jag hälsa M. H. ifrån denne Lärdoms-Hjelten; ty så kan denne sällsynte Mannen med alt skäl kallas, emedan han icke skonar sig sjelf eller sin möda, icke våjer några faror och hinder, icke afskräckes af svårigheter, då det kommer an uppå at tilfridsställa sin omåtteliga lärgirighet, at se och inhämta något nytt; äfven får jag hugna med den fägnande underrättelsen, som helt visst blir det bästa i hela detta Bref, ja bättre än tio bref ifrån mig, at Hr Björnståhl innan kort, tör hända, med nästa postdag öpnar sit Turkiska Post-Contoir, och regalerar M. H. med Bref; en Nyårsgåfva, som nödvändigt måste blifva högst välkommen. — Men under det jag skrifver om denne Mannen märker jag icke at min parenthese blir nog lång, ehuru jag väl vet, at den aldrig kan blifva för lång i M. H:s ögon, då den angår en Björnståhl; jag får i det stället göra Företalet desto kortare om min oskickelighet at föra en roande penna, hvilket rätteligen hade bordt blifva ganska vidlyftigt. Jag tillägger ej annat än det löftet, hvaruppå M. H. också tryggt kan draga växel, at mina Bref skola komma at innehålla mera sanning än grannlåt, och

min

min förnämligaste omsorg skal blifva at se efter hvad jag säger, men icke huru jag säger. Om jag således icke bråskar med at lemna del af sådana efterrättelser, som egenteligen kunna röra detta Landet, samt Sederne och Lefnadssättet härstädes, innan jag hunnit blifva litet husvarm ibland Turkarne, och innan jag fått göra mig, så vida görligt är, förvissad om sannfärdigheten af hvad jag ärnar skrifva om, så lärer M. H. vara god och anse detta skälet til min förmodeliga senfärdighet, såsom et riktigt och giltigt skäl. Därest jag blott efter några veckors vistande på Turkisk botten, företog mig at skrifva anmärkningar om landet, och ville kalla dessa i hast, antingen på en löslig sägen eller på några flygtiga ögnakast byggde berättelser för påliteliga eller fullständiga, så skulle jag i det närmaste råka likna den Studenten, som jag i sommars träffade i Frankrike (jag vil icke nämna hvad för Landsman han var) och som nyligen var återkommen ifrån Italien. Han hade uppehållit sig i Rom ungefär tre veckors tid, men berättade mig likvål, at han vore sinnad innan kort utgifva en utförlig Beskrifning så väl öfver denna Stadens antiquiteter och öfrige märkvärdigheter, som angående regerings-och lefnadssättet; altsammans skulle ändå på köpet hämtas ex visis et auditis på stället. Hvad tycker M. H. om en så prodigieust snabb Forsknings-ande? Jag för min del tykte, at blott den lilla, knapt synliga, Republiquen Lucca hade fordrat lika så lång tid för at beses och beskrifvas, som denne Mannen gaf åt sjelfva Rom. Herr Professor Björnståhl, som redan vistats här ungefär i sex månader, har ju ännu icke vågat sig på at beskrifva Turkarne för M. H.; och så mycket kan jag berätta i förväg, at det första Brefvet som kommer ifrån honom handlar om idel

ſvårigheter, hvilka möta en främling, då han vil gifva ſig på djupet med kännedomen af detta Landets ſpråk och ſeder. Ja, ſjelfva landets egna barn och infödingar, ſom hafva den berömliga omtankan, at de vilja göra Turkiet något mera kändt af det öfriga Europa, måſte inſtämma i ſamma klagoviſa, ehuru de hafva ſå många ginvägar at gå, och ſå många för en utlänning oåtkommeliga källor at hämta kunſkaper utur. Jag vil nu endaſt nämna den förſte Tolken vid härvande Kongl. Svenſka Beſkickningen Hr *Muradgea*, ſom i flere års tid ſamlat til en Tableau de l'Empire Ottoman, utom et ſtörre verk, ſom han ock länge arbetat uppå, och ſom innefattar hela Turkiſka Hiſtorien; men han klagar jämmerligen öfver de mångfaldiga hinder, ſom vid hvarje ſteg, ſnart ſagt, möta honom; och han är likvål en Man, ſom äger både et lyckligt ſnille och tuſende relationer med vederbörande, ſom ingen annan kan hafva, ſamt talar därjämte både Turkiſkan, Arabiſkan, Armenianſkan och Grekiſkan, alla ſåſom modersmål. Det blir för mig en ovärderlig förmån at få tilgång ſå väl til denne vittre Mannens ſom Herr Björnſtåhls rike kunſkaps-Magaziner, och däraf ſkal jag ej underlåta at begagna mig. Om min hitreſa ifrån Marſeille har jag ej något annat ſärdeles at berätta, än at den blef emot förmodan både långſam och beſvärlig, ehuru den företogs juſt i den årstiden, då det vanligen plägar gå fortaſt och beqvämligaſt med Seglationen til Conſtantinopel, eller då Sunnanvädret gemenligen blåſer i Archipelagen. Jag gick om bord på et Franſyſkt Skepp i Marſeille vid början af ſiſtledne September månad, men vi ſtretade ſå länge med häftiga ſtormar och motväder, at vi ej hunno fram til hamnen i Conſtantinopel förrän den 22 Novem-

ber.

ber. Sjöresan dessa bägge orter emellan anses eljest nästan, såsom en lustresa, och fullåndas makligen innom 2 à 3 veckors tid; man har äfven exempel på så lycklig segling häremillan, at den gått för sig innom 8 dagar, så at Sjö-Capitainen den ena Söndagen bivistat Gudstjensten eller afhört Messan i Marseille och den näst påföljande Söndagen i Franska Ambassadeurens Capell här i Pera. M. H. torde väl anse alt detta för obetydliga små omständigheter, föga värde at fylla så mycket rum på papperet, och då beder jag om förlåtelse för min onödiga och obehageliga vidlyftighet; men det är så fatt med en resande, i synnerhet med en Sjöman, (och så torde jag väl få äran at kalla mig i anledning af denna färd) han förtäljer äfven gerna små saker; och det kan ju dessutom vara roligt för M. H. at sitta i sin kammare och præcist veta, huru lång tid som erfordras til sådana sjö-courser. Men ännu får M. H. icke tröttna vid mig såsom Sjöman: jag skal dock snart återtaga min förra skeppelse, och sedan ej mera besvära med några slags berättelser ifrån Neptuni oftast oroliga rike. Jag kan ej annat än med rördaste hjerta och erkänsla vörda och prisa Försynens nådiga skickelse, som så fogade det för mig, at jag icke, såsom jag hade ärnat, kom at följa med et annat fartyg, som afseglade ifrån Marseille åtta dagar förut och som i stark storm förgicks emellan klipporne vid *Tenedos*, nästan gent emot det forna Troja icke långt ifrån Dardanellerne. Hr Envoyén *Celsing* och mine öfrige härvarande Landsmän föreställte sig ej annat, än at jag skulle vara ibland dessa olyckelige Argonauterne, och togo nästan för afgjordt, at min plats här redan vore vacant, just då jag kom och fick den oskattbara glädjen at af dem blifva omfamnad. Men slapp

jag lyckligen undan med lifvet, så fick jag likvål tilfålle at på nårmafte håll lära mig hvad ftormar och fjö-faror har at betyda, hvarom jag tilförene ifrån ftranden, ifrån den trygga hamnen, gjort mig blott ofullkomliga föreftållningar. Och ifrån denna tiden har jag åfven lårt mig, at med mera agtning anfe den tiltagsne Sjömannen, fom underkaftar fig ftundelig möda och lifsvåda, på det han måtte förfe ofs, fina på fafta landet i en maklig hvila boende bröder, med tilråckeliga förråd af beqvåmlighets och vålluftß-åmnen. Förlåt mig, at jag uprepar denna reflexion, fom et månnifko-ömt hjerta ej kan annat ån göra; den år vål icke ny, men altför ofta år den föraktad eller förgåten. Ingen gifves få hårdhjertad, at han icke med vördnad anfer den gråhåriga med bleffurer eller tapperhets decorationer utfirade Krigsmannen, hvarföre fkulle icke då den hurtige och af fina många fjö-expeditioner i förtid föråldrade Sjömannen åga en fjelffkrifven råttighet til vår agtning och vårt medlidande, och hvarföre fkulle vi icke med upmårkfamhet åhöra honom, då han talar om fina många mörka ftunder och brydfamma åfventyr?

Den Franfke Sjö-Capitainen, med hvilken jag gjorde denna refa, hade i mer ån 30 års tid fört Skepp emellan Marfeille och Conftantinopel, men tilftod at han icke kunde påminna fig någon få långfam och fvår refa fom denna gången. Under de fifta dagarne i October Månad måfte vi in i fjelfva Archipelagen uthårda den oblidafte våderlek med ftåndig fnö och köld, få at Januarius midt i Norrfjön ej kan vara mera rufkig och fnögifvande. Jag fick fåledes ej njuta det nöjet fom jag gjort mig råkning på i Archipelagen, at fe naturen i fin hårlighet och at befanna de förtjufande befkrifningar, fom de gamle

Poë-

Poëterne gifvit ofs på de i denna fkårgården öfver alt kringftrödde öar; utan i ftället måfte jag utftå en den våldfammafte ftorm. Vårt fkepp, fom låg för ankar gent emot ön *Tenedos* icke långt ifrån Dardanellerne, blef af det ftarka vädret lösflitet ifrån fit ankartåg, och vi blefvo utdrefne til fjös i et trångt farvatten, där vi fågo idel klippor och fandbankar rundt omkring ofs. Detta fkedde bittida om morgonen eller juft i gryningen, då man hade få mycken dager, at en hvit tråd kunde fkiljas ifrån en fvart; och detta var vår lycka, ty om denna vädrets våldfamhet öfvergått ofs några få minuter tidigare, hade vi vifferligen varit förlorade. Capitainen hade nog at göra för at ftyra fkeppet fram emellan fandreflarne och vifte icke, ehuruväl bekant han var med detta farvattnet, åt hvad kant han borde vända fig; men efter et par timmars kringdrifning hittade vi lyckeligen uppå en hamn eller egenteligare en redd under Afiatifka Landet där vädret ej få väl kunde komma åt ofs och vi fingo rådrum at flåfa litet efter våra fatiguer. Hela det när intil liggande landet var aldeles betäckt med fnö, få at det ljufva Afien, Sommarens Fädernesland, liknade helt och hållet et Lappland; och Turkarne, fom kommo om bord til ofs, fedan ftormen faktat fig, berättade at några och trettio ftörre Turkifka båtar natten förut blifvit et offer för vädret och vågorne. Men fedan jag få länge pröfvat M. H:s tålamod med en nog detaillerad befkrifning på mina oangenäma fjö-äfventyr, bör jag väl fluta mit bref med något fom mera kan intereffera M. H. Emellan det at ftormarne grafferade, och då det fortfarande motvädret lemnade ofs tilräcklig ledighet, at föka upp hvarjehanda ämnen at fördrifva tiden med, underrättade jag mig af min Franfke Capitain, fom ägde både lectu-

lecture och erfarenhet; angående den Fransyske Levantiske handelns öden och ställning. Ungefärliga innehållet af de efterrättelser han gifvit mig och som jag under oaktat mit korta vistande härstädes haft tilfälle at dels rätta, dels öka, får jag nu äran at meddela. Genuesarne och Venetianerne voro de förste Europeiske handlande här ute i Levanten. De handlade och eröfrade tillika. Men slutligen förlorade de både handel och eröfringar på en gång. Franska Nationen var efter dem den första, som företog sig at drifva en stadgad handel på Levanten; och redan i Konung Frans I tid träffades vänskapsförbund med Ottomaniska Porten. Men handeln gjorde likvål ej stora framsteg, ty den nationelle idogheten befann sig på den tiden inom en altför trång rörelsekrets. Jag vil nu ej vidlyftigt omröra, huru Engelsmännerne sedan togo lofven af Fransoserne för någon tid; men då deras Levantiska handel nog hastigt ändade sin Epoque, vakna den Franske å nyo utur sin dvala. Den upplyste Finance-Ministern *Colbert* var den, som gaf honom nytt lif. Han föresate sig at 1:o skaffa Riket tilräckeligt förråd på klädesverkstäder, och öfvertalte Kon. Ludvig XIV, at af egna medel biståndja et så nyttigt verk; millioner utflöto ur skattkammaren; Klädes-Fabriker upkommo i alla kanter af Riket; alla sattes i täflan; och således skaffades et så tilräckligt klädesquantum, at den Franske Köpmannen utan svårighet kunde concurrera med Engelsmannen. Därjämte anskaffades 2:do rå-ämnen til arbetets fortsätjande; Franske Köpmän sändes til Spanien at upråtta Handelshus på tjenliga ställen för at bemästra sig den Spanska ullhandeln, och de vissaste författningar togos, at de ej kunde stegra ullpriserne. Och 3:o emot dessa i Frankrike verkstälde

de författningar svarade de, som vidtogos i Levanten. Skickelige Män utsändes, at lära känna Turkarnes smak, hvad klädet til färg och andra egenskaper angår, samt at inhämta Engelska och Holländska handelns läge, hvilke principer de hade följt m. m. 4:to Marquis de Nointel afsändes såsom Ambassadeur til Porten för at upråtta et Handels-förbund. 5:to Et tilräckeligt antal unge Köpmän afsändes til Levanten at upråtta Handelshus i de fläste hamnarne, och Franske Nybyggen utbreddes öfver hela Levanten. Sedermera gjordes äfven den författningen, at de Franske i Constantinopel établerade Handlande efter vissa års vistande därstädes, borde återflytta til Fäderneslandet och det blef dem förbudit at gifta sig med Landets Fruntimmer, ehuru man nu så mycket ser igenom fingren härmed och afviker ifrån denna stränga lagen; så at de fläste i Constantinopel boende Franske Köpmän äro gifte, fastån den discretion i akttages, at deras Fruar kallas Mamseller. 6:to Consuler tilsattes. Och följden af dessa visa steg blef: de rikaste utskeppningar af Franska kläden och andra varor ifrån *Marseille*, som valdes til egenteliga och förnämsta Handels-sätet. Än mera: man var ock sorgfälligt angelägen, at efter hand anlägga väl assorterade Magaziner i de förnämsta Turkiske Echellerne eller handelsplatserne, som hafva et för rörelsen förmonligt läge. Det kan väl icke nekas, at månge hinder och motsäjelser mötte Ministern, hälst ifrån den kanten, därifrån de aldraminst hade bordt förmodas, nemligen ifrån sjelfve Köpmännerne i Marseille. Men när får väl en stor Man företaga sig något som är nyttigt, utan at hinder läggas honom i vägen? Dock det är just sådant, som gör honom stor, at han har styrka nog til at bryta sig igenom alla contradictioner och at gå oştörd fram til

sit mål: almånt båsta. Således öfvervann och vederlade han fullkomligen alle upkastade hinder och genfåjelser; och Levantiske handeln hade inom kort tid den förträffeligaste verkan på hela Rikets vålmåga. Man kunde snart råkna ånda intil 200 Franska Handelshus i Levanten; och Sjöfarten steg dårjåmte til den högd, at de år voro, då den sysselsatte i blotta Levantiska farvattnen ånda til 8 à 9000 Man. Uti detta förmonliga låge befann sig Franska Levantiska Handeln ånda til år 1737, då nya författningar vidtogos, men som voro aldeles stridige emot de Colbertske. Man föregaf, at Franska Klådens öfverflöd i Levanten kom priset så at falla, at Handeln hotades med undergång, om ej vissa författningar dåremot togos. Dessa författningar vidtogos; men hurudan blef följden? Jo, Handelns nåstan totala undergång och fall. Inskrånkte förfåljningar i Levanten åstadkommo inskrånkte tilverkningar i Frankrike. Tydeligaste beviset håraf år: at ifrån 1737 til 1755 gingo 2000 Klådesarbetare ur Riket til England, Holland och Preussen. Och vid denna tiden kommo Engelsmånnen å nyo i bråder. Men småningom hafva misstagen åter blifvit råttade, så at nu tyckes Fransmånnen ibland alla på Levanten Handlande Nationer ofelbart drifva den starkaste och måst båtande Handeln. Den hårvarande Franske Ambassadeuren, Hr *De St Priest*, som år en rådig Herre, underlåter icke eller at hafva et vakande öga på alt som kan bidraga til des tilvåxt. De Franske Handelshusen åro ibland alla de talrikaste. Hår torde M. H. tillåta mig, fastån jag icke år Handelsman, at insåtta en reflexion, som jag lånt af en ganska klok Man, neml. at en Stat håmtar otrolig nytta af egna upråttade Handelshus i fråmmande lånder. Lefvande

exem-

exempel gifva häruti det klaraste ljus. Ingen stad i verlden tros erfara så stora Handels-Revolutioner, som Marseille. I år kan den vara på brädden af sin undergång, och åt året vara lika handlande, lika mägtig, som den förut var. Främmande hafva ansett detta för en gåta; som dock ganska lätt är uplöst på följande sätt: När någon allmän Credit-olycka öfvergått Marseille, återkomma Frantsmän ifrån Cadix, som riktat sig med den Spanske Handeln; andre ifrån de Americanske Colonierne; andre ifrån Levanten och andre ifrån Afrikanske kusten. Alla medbringa deras vundna Capitaler, och det som mera är, deras vidsträckta insigter. Straxt återkommer också penningeloppet; Crediten andas å nyo. Handeln återtar sin förra gång; en ny epoque öpnas, och Marseille i år död, är åt året, som en Phenix den der upstiger ur sin egen aska. — Näst Fransmännen lära Venetianerne nu för tiden vara de som idka mästa Handeln på Constantinopel; åtminstone har man sagt mig, at deras Fartyg visa sig flitigt och til nästan så stor mängd, som de Franske, här i hamnen. Den angenäma blå och gula flaggan, M. H. ser lätt at jag menar den Svenska, fägnar icke ögat så ofta härstädes. Vi hafve icke eller nu för tiden något Svenskt Handelshus här å orten, sedan Hr *Asmund Palm*, som var först établerad i Smirna och sedan här, återflyttade til Fäderneslandet. Om något Svenskt Handelsskepp hit anländer, plägar det gemenligen vara addresseradt til et härvarande godt Holländskt hus. Kan jag framdeles något tillägga i detta ämnet, eller ock om något af hvad jag redan skrifvit, skulle behöfva rättelse, så hoppas jag det M. H. ger sig tid til at genomögna mina Anmärkningar. Lätteligen kan jag förutse, at Lärda Tidningar härifrån

Landet nåppeligen eller åtminstone ej ofta, kunna vankas. Jag måste således hålla mig vid hvad som finnes, och vara angelågen, at dåribland vålja det, som ej kan vara aldeles ovårdigt Min Herres upmårksamhet. Om icke detta mit bref redan hade vuxit så mycket under pennan, at det nåstan liknar en afhandling, så kunde jag vål ån på en stund (ty post-timan år icke ånnu inne) plåga M. H:s tålamod, och anföra några af de observationer jag hittils hunnit göra under den lilla tiden jag lefvat ibland Turkarne. Men det torde vara båst, at jag både låter bli at trötta M. H. långre och at fylla papperet med omdömen, som torde förtjena at kallas förhastade i anseende til mit korta vistande på stållet. Jag får då endast tillågga tusende öma hålsningar ifrån vår gemensame Vån Hr Björnståhl, som icke hinner med at skrifva förrån på nya året. Vi hafve dageligen varit tilsammans in på sena natten, och ömsom språkat om Fåderneslandet, ömsom om Turkiet. Hr Björnståhl, som sjelf år så lårgirig, ser ock gerna at andre skola låra sig något, och vil ånteligen at jag skal begynna på at låra Turkiskan. Til den åndan har han åfven fört til mig sin Turkiske Språkmåstare eller Khodgea, en gammal vördig Man, vid namn Ismael Efendy, som har et aldeles Patriarkaliskt utseende och som åfven i strångaste måtto i akttager sin Religions föreskrifter, utan at tillåta sig någon af de friheter, som så många andre Turkar nog förstå at taga sig. Annars år denne Hedersgubben aldeles icke intolerant, oaktat all den ifver han visar i sina Religionspligters upfyllande; men denna fördragsamheten kommer vål til en stor del deraf, at han i så många års tid umgåts med Frankerne och informerat dem i Turkiskan. Gubben har dock icke på all denna tiden

hun-

hunnit lära sig någon enda hvarken Fransysk, eller annan Europeisk Glosa, hvilket förmodligen hänleder sig ifrån det förakt Turkarne hysa för våra språk, påfund och seder, och som svårligen, äfven hos de tolerantaste ibland dem står at utrotas. Han talar endast Turkiskan och Arabiskan, men har i det stället likasom hans öfrige Landsmän, en otrolig lätthet at göra sig begriplig igenom tecken. Men det är nu hög tid at sluta detta vidlyftiga Bref och at recommendera mig i M. H:s ynnestfulla åtanka &c.

ANDRA BREFVET.

Til Hr Kongl. Biblioth. *Gjörwell*,

dat. *Pera* d. 3 Maj 1778.

Min Herre,

Då jag nu på så ganska lång tid ej skrifvit M. H. til om annat än enskilte ärender, har M. H. fullkomligaste anledning at påminna mig om ordhållighet at hvad jag lofvade straxt efter min ankomst til detta stället uti mit första Bref. Men tänk! om det så händer, at de ämnen jag vidrörer ej altid blifva så roande, eller ock at jag icke förstår mig på at hitta up det rätta sättet, hvaruppå de artigast och til nöjes kunde framställas, huru illa blir M. H. icke då belåten med sin Turkiske Correspondent? Jag för min del har dock åtminstone den tröften at mina löften upfyllas, och M. H. kan trösta sig därmed, at han ännu äger en ypperligare Correspondent i Stambul än jag, samt at M. H. har full rättighet at af mine Bref göra hvad bruk som hälst behagas. Här kunde jag genast komma framryckande med et Capitel, som sannerligen icke är af et roande innehåll; jag menar angående den förfärliga

Påſten, ſom nu begynner å nyo med alfvare utbreda ſig i Staden, ſedan den några år bortåt, eller alt ſedan under ſiſta Ryſka Kriget, varit ſå aldeles oſynlig, at man gjorde ſig den glada föreſtällningen, det ſjelfva päſt-fröet hade he'lt och hållet blifvit dödadt och utrotadt. Men nu får man beklageligen röna vederſpelet; och de ſom äro mera hemaſtadde på orten än jag ſamt af erfarenhet lärt ſig känna denne elaka gäſtens hushållningsſätt, föreſpå at han denna gången ofelbart blir juſt mordiſk. Vi öfverlemne oſs åt Herrans hand och Förſyn; och tro oſs åtminſtone i vår bekymmerfulla belägenhet få njuta den hugſvalelſen, at af våre hemavarande och i lugnet ſittande landsmän blifva beklagade; ja, kan hända begråtne ſåſom döde. Men jag må nu afbryta denna ſorgeliga Artikeln. Några ſtrödde underrättelſer rörande det Chriſtna Kyrko-väſendet och Eccleſiaſtik-verket härſtädes torde blifva välkomnare för M. H. Det är ock aldeles i ſin ordning at en Evangeliſk Präſtman fäſter ſig vid detta ämnet. Et förbehåll måſte dock förut göras. Vänta icke någon ordentlig eller ſyſtematiſk Kyrko-Krönika, utan ſom ſagt är, blott några anteckningar, grundade på de uplysningar, ſom blifvit mig gifne och på de förfrågningar jag gjort. Hr Björnſtåhl är jag i ſynnerhet mycken tack ſkyldig; ty han har dels meddelat, dels ſkaffat mig åtſkillige pålitlige underrättelſer i denna vägen. Och det ſkal vara mig rätt fägneſamt, om Hr Profeſſor *Büttner* i Göttingen, ſom anmodat Hr Björnſtåhl at gifva ſig något ljus i förevarande ämne, kan finna ſig betjent med hvad jag nu har äran til M. H. inſända och hvaraf han vid tilfälle torde få del. — At Grekiſka Kyrkan i Conſtantinopel, ſom har en Patriarch ſåſom des Andeliga öfverhufvud, utgör ſtörſta antalet ibland de där-

dårvarande Christne, det kan sättas utom all tvifvel. Dårnäst kommer den Armenianska, hvars lemmar åro Jacobiter i anseende til låran, och hafva åfven hårstädes sin Patriarch, ehuru denne icke år Kyrkans råtta Chef, ty den förnåmste eller egentlige Patriarchen residerar i Itschmeazin i Armenien. Desse tvänne slags Christne åro Portens undersåtare och skattdragare, betala alla år Mantalspenningar eller Koppskatt, men anse hvarandra eljest som kättare, och förstås det af sig sjelft, at de icke kunna betjena sig af samma Kyrkor; utan de hafva dem på sina sårskilta ställen i staden. Grekerne hafva många Kyrkor i Fenar, eller i det qvarteret dår de måste och förnåmste Grekerne åro boende samt hvarest de hafva Patriarchal-Såtet eller boställer och Patriarchal-Kyrkan. Armenianerne dåremot hafva allenast 4 Kyrkor, nemligen 2 i sjelfva Constantinopel, 1 i Scutari på Asiatiska sidan och 1 i Galata. Den sistnåmnde tilhörde Grekerne förut, men då Armenianernes antal ansenligen öktes i Galata, fingo Grekerne lof at dår cedera en Kyrka åt dem; den år dock både ganska bofällig och mörk. Så vål Armenianerne som Grekerne hafva sin fullkomliga frihet vid utöfningen af deras Gudstjenst; ty regeringen hårstädes år vål den tolerantaste i verlden; dock få inga klockor brukas. Äfven når Kyrkor förfalla, år .ndom icke så lätt at få bygga up dem igen, hvilket sker mer af cabaler och af begår at få mutor af vederbörande ån af fanatisme och intolerance. På de så kallade *Isles des Princes* eller Prins-Öarne et stycke utan för Staden uti Mare del Marmora brukas dock klockor uti de Grekiske Kyrkorne. Denna frihet skal ock vara Grekerne tillåten på flere Öar uti Archipelagen. Således njuta dessa Kyrkor större råttigheter ån sjelfva Stor- eller Patriarchal Kyrkan uti *Fenar*,

nar, dår de icke få nyttja någon annan utvåg at gifva tilkånna tiden til Gudstjensten, ån at en karl går omkring och bultar med en kåpp på husen. Nåst efter dessa åro de Romersk-Catholske; de hafva inga Kyrkor i sjelfva Constantinopel, utan endast i Galata och Pera; de hòra til vissa munk-orden; och desse Christne åro fórnåmligast Franker eller Européer och således icke Portens undersåtare, och betala ingen Koppskatt til Porten, utan stå under Franske Konungens eller Kejsarens beskydd. Desse anse både Armenianerne och Grekerne fór kåttare, ehuru de nója sig med at kalla de sednare allenast Schismatici. De Catholskes antal har blifvit ansenligen fórókt med nya anhångare, som åro så kallade omvånde Armenianer, hvilka torde hånda åro nu nåstan lika så manstarke, som de andre Armenianerne hårstådes. Man har fórsåkrat mig at de Catholske Armenianernes antal går nu til emellan 30 à 40000. Detta har upvåkt strånga fórfóljelser i hela detta Seculo hårstådes, som kommer icke af Turkarne utan af Armenianerne sjelfve; icke så mycket af Fanatisme, som af inkomsternes fórminskande fór Prästerne, emedan så månge gingo ifrån dem. De inbillade Porten eller Regeringen, at alle desse ny-omvånde Armenianer gjorde sig til Franker, och betalte således ingen skatt; hvilket dock år falskt, ty de betala likafullt deras karatsch. Porten (som utomdes icke håller af at några des undersåtare skola erkånna et andeligt Ófverhufvud i Rom, ty Turkarne confundera gemenligen den andlige och verldslige magten, och efter de sjelfve åro vane vid en Turkisk hierarchie, anse de et sådant ófverhufvud fór detsamma som Ófverhet) tykte i sig sjeft icke mycket om denna nya och mer och mer tiltagande omvåndelsen, och nu tillika uphitsad af de så kallade kåt-

kätterſke Armenianerne, vidtogos de ſträngaſte författningar emot de omvände Armenianerne; de blefvo utan miſskunſamhet plågade och pinte; men hopen ökтes likafullt; och nu för tiden har förföljelſen börjat på nytt, ty den Armenianſke Patriarchen ſkal hafva gifvit penningar åt Stor-Viziren, för at utverka ſtränga ordres til at förfölja. Deſſe Chriſtnas inbördes hat tjenar ſåledes ej til något annat än at utmärgla hvarandra och rikta Turkarne, ſom nyttja deſſa oenigheter til en indrägtig penninge-not för ſig. Deſſe omvände Armenianerne hafva dock inga ſärſkilda Kyrkor, utan öfva ſin Gudstjenſt i de omnämnde Catholſka Kyrkorne; hvareſt äfven predikan hålles för dem på Turkiſka af Munkar, ſom ſkrifva detta ſpråket med Latinſke bokſtäfver, och känna aldeles icke de Turkiſke. De hafva eljeſt äfven Armenianſk-Catholſke Biſkopar, ſom nämnas af Påfven och ſtå under den här reſiderande Catholſke Ärke-Biſkopen. Eljeſt har Påfven i Rom gifvit lof åt de omvände Armenianerne, at bruka deras Sacramenter hos de kätterſke Armenianernes Präſter för at tilfridsſtälla dem i afſeende på deras inkomſter: ſåſom Döpelſe, Giftermål, och annat, ſom ſkulle likafullt anſes för lagligt, ehuru förrättadt af kätterſke Präſter, dock Bickten och Nattvarden undantagne, ſom borde ſke af Catholſke Präſter; och man igenkänner i detta undantag lätteligen Roms politique, ſom icke tillåtit at et ſå betydande arcanum, ſom Confesſion är, ſkulle dragas ifrån des jurisdiction, at jag ſå må ſäga; och Nattvarden utdelas, ſom bekant är, annorlunda af Armenianerne än af Catholikerne. — Jag påminner mig at Hr Profeſſor *Büttner* ibland annat äfven frågar efter hvad friheter de Chaldeiſke Chriſtne och de Unirte Greker här åtnjuta; och detta ger mig anledning at nämna,

det Chaldeiſke Chriſtne icke finnas hår i Conſtantinopel til något betydligt antal; men når Maroniter komma hit, gå de i de Catholſke Kyrkorne; Och med de ſå kallade Unirte Greker förhåller det ſig på ſamma ſått; de åro hår ganſka få; men når några Catholſke Greker komma hit ifrån Öarne i Archipelagen, dår de hafva Kyrkor och fri Gudstjenſt, gå de uti de omtalte Catholſke Kyrkorne, ſom höra Frankerne til, ty andre Catholſke Kyrkor finnas hår icke. Men nu torde det vara tid uppå, at ſkrifva något om Grekiſka Kyrkan och des nuvarande låge. Denna Kyrkan har, ſom bekant år, en Patriarch til ſin Chef, och denne förnåmſte Prælaten våljes förſt af de Grekiſke Årke-Biſkoparne, förenade til en Synodus eller til et Concilium; Han våljes efter måſta röſterne; och ingen annan år eligible eller Patriarch-måſſig, ån den ſom beklåder de högſte eccleſiaſtique åmbeten, ſåſom Patriarcherne af Jeruſalem, Antiochien och Alexandrien, Metropoliterne, Årke-Biſkoparne och Biſkoparne. Jag bör erinra, at Metropolit, år en grad hos Grekerne, ſom anſes för mer ån Årke-Biſkop. Med detſamma får jag åfven anmårka, at de förnåme Grekerne, ſåſom Prinſar och andre komma ock ſtundom til Synoden, men icke vid Patriarch-valen, ehuru de ofelbart vid dylika tilfållen kunna mycket influera, utan de infinna ſig ej oftare i Synoden, ån når de af Patriarchen blifva kallade för något ſtort årende ſkull; och då heter det icke Synodus, utan Syneleoſis; de få då ſåga ſit videtur. Sedan Prælaterne kommit öfverens vid valet, ſkicka de til Stor-Viziren och beråtta, at folket vil hafva en ny Patriarch, och at de icke åro nögde med den de hafva: ty det år at mårka, at icke flere ån två Patriarcher blifvit döde på Patriarch-Stolen eller Thronen (ſå kallas hår detta

ta åmbete), ſedan Conſtantinopel vardt intaget af Turkarne; nåmligen: *Callimackus*, ſom dödde år 1703, och *Gabriel*, ſom blef död 1708. Alle de andre hafva blifvit affatte och döde i landsflygtighet. Uti deſſa tåta ombyten hafva vål icke Turkarne ſå mycken del, ehuru de dårvid, ſom ſtraxt ſkal ſågas, altid finna ſin goda råkning, utan Grekerne ſjelfve åro dårtil ſkulden, ty deras oroliga ſinne och myckna åregirighet drifver dem at taga detta, både för deras Kyrka och Caſſa, föga förmånliga ſteg. Man ſöker at ſtörta den redan upſatte, för at ſåtta ſig ſjelf, någon anhörig eller någon god vån i hans ſtålle. Deſſe affåttningar ſke ſåledes vanligt vis genom Caballer, rånker och mutor, ty Patriarchal-vårdigheten gifves åt den måſt-bjudande; och deſſe intriguerne kunna ej annat ån mycket ſkada Grekernes ſak hos Turkarne, ſom altid hafva den Politiquen at underhålla oenigheten ibland dem, för at få pråſſa pengar af begge partierne; Porten mutas dårföre af den ſökande Patriarchen, ſom lånar pengar, för at ſedan ſkafva ſin hjord inpå benen. Om det år ſant, ſom *Grelot* ſåger i ſin Reſebeſkrifning, at de Grekiſke Preſterne och Förſamlingarne blifva ålagde at ſammanſkjuta til den nye Patriarchens ſkulders betalning och at, i fall de neka dårtil, ſå hemſökas de med påkſlångar och våldſamma executioner, och i ſådant fall år åtkomſten til Accord-ſumman för candidaterne tåmmeligen vig; men för ſanfårdigheten af denna beråttelſe vill jag icke gå i borgen, och Grekerne ſjelfve åro nog ſå ſluge at de ej tilſtå det, om man efterfrågar ſammanhanget håraf. Det kan dock vål vara möjligt, at någon gång ſå har hånt; alt ſådant bevifar denna fattiga Kyrkans jåmmerliga ſågervall, och under det vi beklage den olyckliga belågenhet, hvaruti denna Kyrkan ſig befinner, må vi viſſt tacka Gud

för de förmoner vi åtnjute framför dem, och at hos ofs icke finnes någon Stor-Vizir eller annan mägtig Aga, fom igenom få olagliga medel kan verka. Porten famtycker fåledes at gifva Patriarch ftafven åt den fom offrat måft åt vederbörande, och fedan vore det väl ganfka underligt, om det fkulle flå honom felt, at få de måfta röfterne af Årke-Bifkoparne och de öfrige Affefforerne i Synoden; ty desfe erhålla gemenligen ifrån Stor-Viziren påminnelfe om at välja den eller den, det vil fäga, den fom har budit honom de måfta Sequinerne; och denne Herrens fkäl, äro fom M. H. lätt kan tänka, altid vigtige och eftertryckelige. Stundom plågar det ock båra få til, at den gamle Patriarchen bjuder öfver den i fråga varande Candidaten, och då blir han äfven gerna qvarfittande i fin Stol eller på fin Thron, at jag må tala med Grekerne. — Nu för tiden lefva 4 à 5 ftycken affatte, eller Ex-Patriarcher, af hvilka jag mycket väl känner en, fom likafullt kallas *Hans Helighet*. Hans namn är *Caradgea*, och bor han nu i fit lugn ute på de få kallade *Isles des Princes* eller Prins-öarne, belägne et ftycke ifrån Conftantinopel. Jag har haft tilfälle at där befőka honom några gånger och haft långa famtal med honom. Han talar fkäligen väl Italienfka och är curieux at underrätta fig om tilftåndet i våra länder och i fynnerhet om våra Kyrko-bruk, hvilka han i fanning få litet, ja, ännu mindre förut känt, än någon Klockare eller Kyrkovaktare vid en Lands-Förfamling i Sverige känner Catholfka eller Grekifka Kyrkans lithurgie. Han beklagade mycket at åtkomften til kunfkaper här är få ganfka tilftångd för den, fom har luft at lära något, och däraf, fade han, kommer det at de fläfte lägga fig på lat-fidan. Han hade ock vifferligen fkäl til denna klagan. Han frågade

gade mig ock i synnerhet mycket om Assessor *Svedenborg* och des Skrifter, som han hade hört omtalas af en annan Grek, hvilken hos Ryske hårvarande Envoyén Hr *Stachieff* fått se vår Svedenborgs Arbeten. Åtskillige andre lärde Greker hafva äfven yttrat sin innerliga längtan efter at blifva ägare af detta Verket, och är jag viss däruppå, at i sådant fall skulle det ej mycket länge dröja, innan man finge se vår Svedenborgs Skrifter eller åtminstone et utdrag däraf klädt i den vulgaira Grekiska drägten. Jag kunde väl ännu berätta M. H. en eller annan anecdote i denna vägen, men därigenom skulle jag ledas för långt bort ifrån min sak eller Grekiske Patriarchen och Kyrkan. En annan Ex-Patriarch skal som det säges, nu uppehålla sig i Ryssland, des namn är *Seraphino*. När Patriarchen skal affättas, sänder Stor-Vizirn, efter vederbörlig communication med Sultan, en af Portens betjenter, såsom t. ex. en Tscauschlar Emini eller någon annan, som förkunnar den gamle Patriarchen hans exile, hvilken ock omedelbarligen följer på et sådant *Sic volo; Sic jubeo*. Därefter reser den ny-korade Patriarchen, beledsagad af alla Ärke-Biskoparne til häst, til Porten d. ä. til Stor-Viziren; där får han audience i samma salen, där Utländske Ministrar vanligen få sin audience hos Stor-Viziren, dock får icke Patriarchen sitta som Ambassadeurer, Ministrar och Chargés d'affaires på en Tabouret, utan blir stående. Stor-Viziren förklarar då honom, at Sultan förordnat honom til Patriarch och däruppå låter han äfven beklåda honom med en vacker Caftan, så väl som alle Ärke-Biskoparne, som äro i hans följe. Han serveras äfven med Caffé. Därefter rida de alle tilbaka til Patriarchens Residence, och så gå de in i Storkyrkan; därest förböner göras,

hvarefter Patriarchen beledsagas af två Årke-Biskopar, som hålla honom under armarne (enligit det här brukliga sättet at leda förnäma personer) på Thronen, som är en slags Catheder altid stående i Kyrkan, och då gå först alle Årke-Biskoparne och sedan alt folket som är i Kyrkan fram och kyssa hans hand såsom til en hyllning; och så är hela installations-högtidligheten förbi. När han sitter på Thronen lemnas honom Patriarch-stafven af Årke-Biskopen af Heraclea, som altid har den rättigheten, dåraf at Constantinopel fordom stått under Heraclea. Eljest är nu i anseende til rangen Årke-Biskopen af Cæsarea i Cilicien den förste näst Patriarchen. Sedan ofvannämnde Ceremonie är förbi, så skickar Stor-Viziren til honom *Berat* eller fullmagten, och så är han lagligen installerad både ecclesiastice och civiliter. *Grelot*, i sin Resebeskrifning som jag redan förut nämnt, anförer några flera omständigheter vid denna sollenniteten, såsom t. ex. at Vizirens Secreterare åtföljer den nye Patriarchen til Kyrkodörren, som vid des ankomst är tilstängd, och uppläser där inför den samlade menigheten Sultans utfärdade fullmagt, hvaruppå Kyrkodörren blir öpnad, och samme Secreterare beledsagar den nye Prelaten til sin Thron m. m. Någon dylik invigning har väl icke i min tid tildragit sig, så at jag ej positift kan säga, at Hr Grelot begått misstag, men det vet jag åtminstone, at de underrättelser jag samlat och nu haft det nöjet at meddela M. H. komma ifrån trovärdiga personer och sådana, som bäst böra känna den brukeliga etiquetten. Eljest har oftanämnde Grelot i den anförde och nu mera tämligen sällsynte Resebeskrifningen, varit ganska omständelig i det som rörer Grekiska Kyrkans Ceremonier och Oeconomie, ehuru man utan svårighet märker, at han

han skrifvit såsom Catholik. Men jag har ännu något osagt angående den Grekiske Helige Fadrens magt och anseende. Patriarchen har stor magt nog, icke allenast i andelig måtto, at kunna excommunicera; hvilket straff brukas mycket hos Grekerne, och det af hvarje Präst, dock til åtskillnad af större och mindre bann: utan han kan ock i lekamlig eller verldslig måtto låta utdela prygel, i synnerhet *falanka* under fötterne, efter landsens sätt; samt låta sätta den brottslige på galererne, hvilket senare dock altid bör ske genom communication med den verldslige armen. — Den Constantinopolitanske Patriarchen står i den förbindelse med de öfrige Grekiske Patriarcher, at han anses såsom primus inter pares, eller ungefär såsom vår Årke-Biskop i anseende til de öfrige Biskoparne. Rang-ordningen emellan Patriarcherne är eljest denna. 1:o Patriarchen af Constantinopel, 2:o af Alexandrien, 3:o af Antiochien, 4:o af Jerusalem, och fordom var den Ryske Patriarchen den 5:te. Patriarchen af Jerusalem residerar mäst ständigt här, dock är det icke en regel; han bör bo, och bor stundom i Jerusalem därest han eljest har en Vicarius; ty han sjelf är skyldig at resa omkring och söka allmosor för Jerusalem. Nu för tiden äro äfven Patriarcherne af Antiochien och Alexandrien här vistande; och man säger, at affigten med deras härvaro är ingen annan, än at briguera vid Porten och at planera åt sig för framtiden, ty Gubben *Sophronios*, som nu sitter på Patriarch-Stolen, är en väl bedagad Man och gör förmodligen snar vacance. Jag kan icke nu draga mig til minnes några flera omständigheter rörande de Grekiske Prelaterne, som skulle kunna förtjena at sättas på papperet. Men kan hända roar det M. H. at känna, huruvida det kan vara någon skiljaktighet, emellan

Ryssarne och den härvarande Grekiska Kyrkan. Ryssland har ingen ting förändrat uti sjelfva dogmerne af den Grekiska Kyrkan, utan allenast i discipline eller ceremonierne; af hvilka jag blott vil nämna et: Grekerne härstädes falla aldrig på knä vid deras Gudstjenst mer än en gång om året allenast, som sker Pingestdagen; men Ryssarne kruka det vanligen hela Fastelagen, men det göra icke Grekerne m. m. Eljest tror den härvarande Grekiska Kyrkan sig altid om, at kunna excommunicera hvar och en heterodox lärare af des Religion, ehvar han ock må finnas, och at en sådan excommunication bör respecteras äfven i Ryssland; ehuru den casus knapt lärer kunna existera; och den lärer väl ej annorlunda anses, än som en excommunication ifrån Rom, sänd til de Protestantiske Länderne. Dock begärte Ryska Kyrkan lof af Patriarchen i Constantinopel at få äta fisk i faste-tiderne, emedan ingen ting fanns där at äta: detta blef dem äfven tillåtet. Slutligen får jag tillägga, at Armenianske Patriarchen härstädes väljes och tillsättes såsom den Grekiske: dock ömsas den ej så ofta, emedan Armenianerne äro mer enige sins emellan än Grekerne. Härtil kommer äfven, at de fläste ibland Armenianerne äro Handelsmän, som förnämligast söka at samla capitaler och sätta mindre värde på titlar och lysande befordringar; man hörer således aldrig omtalas Armenianske Prinsar eller Furstar, ty här fins ingen Armeniansk noblesse, men väl många penning-digre bjässar, och sådane män som hafva betydande del i de Turkiske Finance-ärenderne. Grekerne däremot äro i allmänhet fattigare, men därjemte midt i fattigdomen högmodige. Det äro någre få höga ämbeten, til hvilke denna nationen har en exclusive rättighet, såsom til regeringen öfver Moldau och Wallachiet, at blifva Por-

tens

tens Tolk; häraf växer högmodet, och en talrik afkomma af dylike Prinsar och förnäme Åmbetsmän brösta sig öfver sin adeliga härkomst och sina anor med tiggarestafven i handen. De anse det altför mycket under sin höghet, at igenom handel och andra dylika lofliga näringsfång söka sin utkomst, men måste likväl ofta hålla til godo, at af den sämste Turk blifva på det förakteligaste tracterade. Jag har endast velat anföra detta för at visa, huru det är högmods-andan, som drifver Grekerne til så många intriguer i befordringsvägen, och det är äfven den som regerar dem vid förefallande ledigheter på Patriarch-stolen. Patriarcken och den som med honom är beslägtad, kan väl ej annat, som M. H. lätt föreställer sig, än räknas ibland de ofvannämnde högdjuren. Redan tilförene har jag nämnt, at den Armenianske Patriarchen härstädes på visst sätt dependerar af Patriarchen i Itschmiazin i Armenien, hvilken anses för Chef af hela den Armenianska Kyrkan, som har Jacobiternes lära, hvilken uti flere artiklar, man räknar ända til 13, skiljes ifrån den Romersk-Catholske; hvaribland den förnämsta är at de tro *allenast en natur i Christo* nämligen den Gudomlige. De tro ock med Grekerne, at den Helige Ande utgår af Fadren allena, men icke af Sonen. De hafva ock en Patriarch i Jerusalem; således inalles 3 Partiarcher. Flera underrättelser har jag icke för det närvarande at meddela M. H. om den egenteliga Österländska Kyrkan härstädes, och jag vil önska at jag icke redan med desse blifvit för tröttsam; men jag har varit så omständelig, efter jag trodt at detta vore något nytt för M. H.; åtminstone tänker jag, at dessa omständigheter kunna blifva roande för mine Herrar Åmbetsbröder, om M. H. skulle gifva del däraf åt någon af dem. Då torde det icke

eller vara utur vägen, at, innan jag lämnar Grekiska Kyrkan, nämna några ord om det i Grekernas Kyrko-Historia så namnkunniga Berget *Athos* eller *Monte Santo*, där de hafva sina mästa och ansenligaste Kloster, och där de, som destinera sig til Präste-ståndet, i synnerhet kunna få någon slags undervisning. Berget *Athos* eller Monte Santo, ligger ungefär 20 Svenska mil ifrån Dardanellerne och består af en hel sträcka höga berg, alla med skog bevåxta, utom högsta spetsen af Berget Athos eller Athonos, som ligger ytterst i syd-ost af denna bergsrad och til hvars öfversta spets är 3 timmars besvärlig klättring. Men mödan, som man använder för at komma dit upp, skal ersättas igenom den öfvermåttan angenäma utsigten, som sträcker sig öfver de andre bergen och åtskilliga vackra öar i Archipelagen. Landet häromkring skal ock vara härligt och väl odladt. Där finnes en stor mängd af näcktergalar, aromatiske växter, goda vattu-källor, m. m. Vägarne äro urholkade i bergen och betäckte af lagerträn, som formera berceauer. I detta behageliga hemvistet njuta de Grekiske Andelige et önskeligt lugn och blifva ej oroade af Turkarne, utan styras i det hufvudsakeligaste af sin egen andeliga regering eller af Synoden, som har domsrättighet och hvars ledamöter bo i staden eller byn *Karis*. Af dem öpnas alla bref som komma ifrån Patriarchen m. m. Här residerar väl ockå en Turkisk Styresman eller Aga, som tilsättes af Bostandgi Baschi, med 1500 Piasters årlig lön, men han nödgas vara mera foglig och eftergifven än de Turkiske Ämbetsmännen vanligen pläga vara; ty han kan afsättas, om Prästerne icke äro nögde med honom. I årlig skatt betala desse andelige invånare på Monte Santo til Sultan 24000 Piaster och til Bostandgi Baschi 12000. De stora Klostren äro

30 til antalet, och de hafva tilhandlat sig sina privilegier af Amurath I. Klostrens föreståndare våljas i Synodens nårvaro; och alla klostren, som åro kringspridde i landet, hafva sina egna hus i *Karis*, dår Prästerne logera då de komma in til staden. Prästernas och Munkarnas antal skal stiga til emellan 5 à 6000. De större klostren hysa ånda til 300 personer; men i de mindre går antalet ej högre ån til 50. Dessutom råknar man hår en ansenlig mångd af Eremitager, som ligga kringspridda hår och dår i skogsbackarne och bergsskrefvorne. Uti hvar och en dylik Eremitage bo ifrån 3 til 6 personer; desse Anachoreter sysslosåtta sig, emellan sina andagtsöfningar, med at förfårdiga allehanda arbeten, såsom knifvar, skedar af horn, o. m. d. hvilka såljas på marknaden, som hålles i *Karis*, alla lördagar. Eremiterne, åfven som Munkarne, få aldrig åta kött, utan snåckor, fisk, legumer, ågg, dock ej i fastan, oliver, olja, men i fastan få de icke åta olja som år pråssad af oliver *). De få aldrig nyttja spegel; ty de anse bruket dåraf såsom altför verldsligt och såsom anledning til högfård. Skågget eller håret klippes aldrig. På hela Monte Santo finnes ingen enda qvinna; det tillåtes icke eller för någon at få komma dit. Ja, strångheten i detta målet drifves så långt, at de icke en gång hafva någon hona af de andra djuren, undantagandes dufvor; och ordlaken hvarföre de tålas lårer förmodeligen komma af

*) Om de Christnas fastor i Orienten kan följande i almänhet märkas: *Catholikerne* äta ägg och mjölk, men ej något köttmat; icke en gång hönskött. *Grekerne* äta Caviar; senorne af stockfisk ifrån Donau-strömen; men ej fisk. De äta oljan af Sesamus, som kallas *Samoladbo*, men ej oljan af oliver; de äta ock snäckor. *Armenianerne* äta oliver, men ej oljan däraf; de äta ock *Samoladbo*; men ej snäckor.

af deras andeliga betydelse. Härmed vil jag nu sluta denne artikel om Österländska Kyrkan, ehuru den väl kunde ännu blifva mycket omständeligare; men jag får icke belasta papperet med uprepande af hvad så många andre redan skrifvit i detta ämne. Jag har förnämligast sökt välja sådana omständigheter, som förr antingen aldeles icke blifvit vidrörde, eller åtminstone icke med den utförlighet *). — De Romersk-Catholske hafva utom Klostren härstädes inga andra offenteliga kyrkor. Häruppe i Pera äro följande Orden établerade och hafva sina egna kloster: 1:o De så kallade *Patres Trinitarii*, som äfven kallas *Peres de la Redemtion*, hafva gent emot det Romersk-Kejserliga Hôtelet et litet vackert kloster. De äro de sista af alla härvarande Catholske Andelige, som satt sig ned i Pera år 1721 och äro hitkomne utur de Österriska Arf-länderne. Deras klädedrägt är aldeles hvit, med et på bröstet påsydt kors af röd och blå färg. Jämte det, at desse Patres hos Romersk-Kejserlige Ministren eller Internuntien böra bestrida Gudstjensten och alla öfrige Präst-förrättningar, är det deras hufvud-sysla och hela egentliga ändamålet af deras Ordens-instiktelse, at utlösa Christna slafvar, som antingen igenom krig eller andra tilfälligheter råkat at falla i Turkisk träldom. Kostnaderne, som härtil årgå, tagas dels af de almosor, som i Christenheten insamlas, dels ock af de Capitaler, som medelst åtskillige Testamentariska dispositioner til detta ändamålet blifvit gifne. Dessutom böra äfven desse Andelige, enligt deras Ordens-reglors föreskrift, til

*) Utom flere, som skrifvit om Grekiska och Armenianska Kyrkan, såsom *Ricaut*, *Porter*, *Grelot* &c. förtjenar i synnerhet at nämnas och läsas hvad den ibland oss så väl kände Hr Doctor *Lüdeke* tilhopa samlat och anfört i des *Beschreibung des Türkischen Reiches* sid. 137 o. f. Nya uplagan.

til denna utöfningen använda tredjedelen af alla deras inkomster. Enligt bokstafveliga lydelsen af deras Statuter äro de förbundne, at icke allenast fri-köpa alla fångar, som äro af Tyska nationen, utan åtskilnad på religionen, och så snart de äro hemma ifrån någon sådan ort, där allmoseinsamling blifvit tillåten; utan det åligger dem äfven at besörja om fri återresa för sådana fri-köpta Christne til deras hemort. Ansenliga Penninge-summor hafva visserligen, särdeles för flere år sedan, til denna utlösning gått ifrån Christenheten til Turkiet, och hvem skulle väl icke aldrahälst vilja förnöja sig med den angenäma föreställningen, at de til det egenteliga ändamålet blifvit använde? Om någon hemlig artikel i Ordens-staturerne är bifogad, hvarigenom desse Patres åläggas, at hos Protestantiske fångar proponera den Catholske Religionens antagande, kan jag icke så noga veta; men nog säges at det så har händt. Denna Redemtions-orden stiftades i Frankrike och Spanien år 1211 under Påfven Innocentius III; Kejser Leopold den Store införde densamma i de Österrikiske Staterne, och under Kejser Carl VI utbreddes den i Ottomanniska Riket, ty han lät inrätta et Ordenshus i Belgrad i Servien, samt desutom det ofvannämnde här i Pera. Det förra förföll aldeles, då Belgrad sednast kom i Turkarnes händer, men det sednare vid magt hålles ännu, i kraft af Belgrader-freden. Här bo beständigt 4 stycken Andelige, hvilka, som redan sagt är, stå under Romerskt Kejserligt beskydd; men, om krig emellan det Kejserliga och Turkiska Hofvet upkommer, försvaras de af Frankrike. Jag har med nöje umgåts med en och annan af dessa Patres, och har hos dem funnit både vackra insigter, behagligt umgånges-sätt och mera foglighet än de Catholske Andelige i almänhet här plå-

ga yttra. Jämte dessa hafva äfven les Peres de St. Antoine eller les Peres Conventuels af Franciscaner-Orden och les Peres de St. Marie eller les Recolets af samma orden, hvart sit kloster i Pera. De förre stå under Franskt beskydd och de sednare under Romersk Kejserlig protection; men i krigstider protegeras de af Holland. 4:o Capucinerne, som förrätta Gudstjensten uti Franske Ambassadeurens hus. Desutom hafva äfven de så kallade Peres de la Terre Sainte, som eljest kallas Observantiner och följa Franciscaner-Ordens reglor, et Hospitium här i Pera; men icke någon kyrka. Detta Hospitium tjenar allenast til boställe för de commissionairer, som af dessa Munkar hitsändas ifrån Jerusalem för at bevaka deras angelägenheter. De stå under Franske Ambassadeurens beskydd, likasom alt hvad som i almänhet rörer Catholikernes rättigheter och förmoner i heliga Landet af denne Minister vårdas och skyddas; för dessa affairer har han ock enkom en Tolk, som kallas Drogueman de la Terre Sainte, men som egentligen lönas af de åsvannämde Munkarnas cassa. Uti Förstaden Galata hafva de Catholske Frankerne trenne kloster, allesammans protegerade af Frankrike, nemligen Capucinerne, Dominicanerne och Jesuiterne, som ännu bo qvar i deras kloster, under namn af Ex-Jesuiter; men inkomsterne förvaltas af en verldslig Oeconomus, som af Franska Ambassadeuren blifvit tilsatt. De hafva äfven i sit kloster ägt et tämmeligen talrikt Bibliothek; men detta har nu blifvit så vårdslösat, at de mäste och bäste böckerne blifvit skingrade; vid böckers utlån har hvarken bokens titel eller låntagarens namn blifvit anteknadt; och följden har blifvit den, at hyllorne nu mäst stå tome och at man icke sällan på gatorne träffar Judar, som mångla ut detta Bibliothekets forna

na

na förråd. Se, så illa har man hushållat med denna bokſamling, och den hade nåppeligen haft et vårre öde, om den fallit i ſjelfva Turkarnes händer. Jag hade så når glömt nåmna, at en Catholſk Årke-Biſkop åfven beſtåndigt reſiderar hårſtådes, ſom har inſeende öfver det ſom rörer Catholſka Kyrkans ſkick och ordning. Han nåmnes til detta åmbete af Påfven och år til börden vanligtvis Italienare; men den ſom nu blifvit utnåmnd til detta Apoſtoliſka och Patriarkaliſka Vicariat, och ſom med det förſta hitväntas, år hemma ifrån Raguſa. Inkomſterne, ſom åtfölja detta åmbete, åro ganſka måttelige, men hedren och anſeendet delar han lika med andra Catholſka Årke-Biſkoppar. Han tituleras för Monſeigneur och brukar den vanliga violetta Prålat-drågten; då han gör viſite hos någon af de Europeiſke Miniſtrarne, ringes vid hans ankomſt och bortgång uti en liten klocka, hvilken etiquette eljeſt iakttages endaſt för Herrar Ambaſſadeurer och Envoyéer; åfven de Proteſtantiſke Miniſtrarne viſa honom denne attention. M. H. vet förut, at de Chriſtne i allmånhet, faſtån eccleſia i flera affeenden kan kallas preſſa, hår hos Turkarne åtnjuta åtſkillige förmoner och friheter, af hvilka åtſkilliga åro af den beſkaffenhet, at man i ſjelfva Chriſtenheten lårer finna få lånder, dår differenta Religioners partier få fritt och nåſtan offenteligen få följa ſin kyrkas föreſkrifter och bruk. Detta år en ſanning; men ſå måſte man ock vål tillika nåmna en annan ſanning, ſom gemenligen blifvit antingen förtegad eller icke obſerverad af dem, ſom ſå högligen rolat den Turkiſka tolerancen och önſkat at ſamma tolerance-principier öfver hela Chriſtenheten måtte följas. Då man företager ſig at nårmare granſka denna ſå mycket åberopade fördragſamheten hos Turkarne i Religions-ſaker, kan man

utan svårighet finna at den blir helt och hållet en chimère, då den skal bevisa hvad åtskillige därmed vilja bevisa; och man skal snart blifva varse det blodiga inquisitions-svärdet bredvid den fredliga tolerance-fanan. Oaktadt de förmåner, som åt flere Religions-förvanter blifvit förunnade, har dock den rådande Mahometanska läran på eftertryckligaste sätt blifvit kringgärdad. Ingen Christen må väga sig, at vare sig muntligen eller skriftligen anföra några bevis emot denna läran eller några tvifvelsmål om dess sanning; än mindre dristar han sig at råda eller öfvertala någon Mahometan til den Christna lärans antagande och bekännelse; skulle någon vilja göra et dylikt försök, måste han antingen betala det med sit lifs förlust, eller ock utan invändning gå öfver til Mahometanska läran; däremot har hvar och en Muhammeds anhängare fullkomlig frihet at efter behag lasta och försmåda Evangelii dyra sanningar, och det anses för en åliggande Religions-skyldighet, ja, et förtjenande verk, at förmå en Christen til at blifva Mahometan. De äro således ganska inconsequente i sina raisonementer, som af Turkarnes exempel vilja bevisa tolerancen; nej, så länge vi hafve tilgång på andra och bättre argumenter för en anständig och christelig samvets- och religions-frihet, så låtom oss hålla oss vid dem och bedja Gud bevara hvar Christen Stat för Turkiska Tolerance-principer. Då man fäster upmärksamhet på hvad som nu blifvit anfördt, lärer man lätt kunna besvara den frågan: Hvarföre Mahometismen i Turkiet kunnat äga bestånd och förblifva den rådande läran, oaktadt den tolerance, som i så vidsträckt måtto blifvit lemnad åt alla slags Religions förvanter? Catholikernes talrika missionairer, som annars äro så nitiske proselytmakare

makare våga sig dårföre aldrig ihop med Turkarne, utan vånda sig i det stället åt en annan kant. De stackars Grekerne och Armenianerne åro beständigt oroade af de Romersk-Catholske Munkarnes conversions-anda, och inga tilfällen förlummas, inga utvågar förbigås, utan alt försökes för at draga desse Kyrkors medlemmar til sig. Håraf hafva många oredor upkommit och de oroligheter som nu åro innom den Armenianska Kyrkan leda sit ursprung ur denna källa. Ibland andra medel, som användas för at öka ziffertalet på Romersk-Catholska Lårans bekännare, år åfven det at vid giftermål, då den ena af Contrahenterne år Catholik men den andra af annan Religions bekännelse, måste den ledare förbinda sig at också antaga Romersk-Catholska låran, eller åtminstone måste det aftal göras, at barnen i denna låran skola upfödas, och så framt något af dessa vilkoren ej antages, lemnas ingen dispense til et dylikt ägtenskap. Men M. H. lårer ej kunna annat ån tröttna vid min altför omständeliga detail; til min ursåkt har jag ej annat at anföra, ån efter mit bref skulle blifva et slags fragment af ortens Kyrko-Historia, så borde ju dylika stridigheter dår också få et rum. Nu återstår til slut at nämna med några ord huru det förhåller sig med Protestanterne hår på stället. De åro ibland alla de minst talrike. Catholske giftermål och andra tilfålligheter hafva mycket bidragit til deras förminskande. Utom den Gudstjenst som hålles i Engelske Ambassadeurens Capell på Engelska, år åfven en ordentlig och rymlig Reformert Kyrka uti Holländska Hôtellet, dår det predikas på Fransyska alla helgdagar, undantagandes i pålttider och om sommaren, då Ministrarne och en stor del af Frankerne pläga vistas ute på landet. Nuvarande Holländska Ambassade-Predikanten och Pastoren vid Fransyska Refor-

merta Församlingen är Hr *Ribe*, ifrån Lausanne; Han lönas af Holländska Levantiska Compagniet och är en ganska respectable man, som förtjenar och verkeligen äger almän kärlek och agtning. Han har varit här snart i 20 års tid, och lärer förmodligen här tilbringa sin återstående lifstid. Utom de som höra til Holländska Ambassaden, hålla 30 à 40, dels här uppe i Pera, dels nedre i Galata, boende Familler, sig til denna Reformerta Kyrkan. Gudstjensten förrättas altid på Fransyska språket. Slutligen får jag vid denna artikel tillägga, at igenom Holländska Levantiska Compagniets försorg och frikostighet är vid denna Kyrkan et utvaldt och talrikt Bibliotheque, bestående, utom årskilliga Theologiska, mäst af böcker i Historien och Belles Lettres, hvaribland äro flera betydande verk, såsom l'Histoire Universelle, l'Histoire Generale des Voyages m. fl. Detta bokförråd står under Pastors inseende och vård, samt ökas årligen efter den requisition han gör. Icke allenast Församlingens Ledamöter, utan ock andre här vistande Franker, få fritt och benäget tilträde til denna boksamling. Det vore otacksamt, at icke med beröm ihogkomma och omtala en så ståtlig inrättning, som på denna orten äger et dubbelt värde, där böcker i almänhet och än mera goda böcker, äro sällsynta, ty fåfängt söker en bokälskare här efter Boktryckerier eller Boklådor. I hvad för en obehaglig belägenhet skulle man då icke vara stadd, och hvad för et sysslolöst, följakteligen ganska tungt och ängsligt lif, skulle man icke nödgas tilbringa, hälst under de långa pesttiderne, då snart sagt all communication är uphäfven, och all societets-lefnad afbrytes, om man ej ägde en så förmånlig ressource, som den nyss omnämnde Bibliotheks-inrättningen är? Jag har spart til sist det som rörer vår egen eller

den

den Evangeliſka Kyrkan. Det år Kongl. Maj:t af Sverge, hvars ōma omſorg och hulda omvårdnad, i den vigtiga och våſentliga delen ſom rōrer Gudstjenſten, åfven ſtråckt ſig til de på denna orten viſtande Svenſkar, men icke allenaſt til dem utan tillika til våra hårvarande Tros-fōrvanter, ſå at alla de ſom åro af den Augsburgiſka bekånnelſen icke mera ån andre Religions-fōrvanter, ſakna tilfålle til deras Religions-ōfning. Uti Kongl. Svenſka Legations-Capellet prådikas alla helgdagar på Tyſka, undantagande om ſommarn och i påſttider, och den Svenſke Legations-Prådikanten betjenar desutom alla hårvarande Lutheraner uti alla de mål, ſom ankomma på hans åmbete. Då Svenſke ſkepp hit anlånda, fōrſummas aldrig at fōr beſåttningen hålla Svenſk Gudstjenſt. De plåga ock vanligen begå Herrans heliga Nattvard, innan de hårifrån afreſa. Kyrko-handboken hafve vi hår eljeſt på fyra ſpråk, nemligen på Svenſka, Tyſka, Franſyſka och Italienſka; de tvånne ſednare ſpråken måſte man ej ſållan betjena ſig af vid ſjuk-beſōk och vid flere tilfållen i åmbetet. Jag nåmner detta endaſt fōr at viſa huru omtånkſam man i denna vågen varit och huru ſorgfålligt man ſōkt vidtaga alla anſtalter, ſom kunna tjena til våra Tros-fōrvanters beqvåmlighet. Håraf fōljer åfven angelågenheten fōr en Turkiſk Legations-Prådikant, at jåmte Tyſkan åga någorlunda fårdighet i de tvånne ſiſtnåmnde ſpråken, om han eljeſt ſkal kunna ſkōta ſit åmbete med nytta. Om M. H. hår ſaknar beſkrifningen ōfver Svenſka Kyrkan eller Capellet, ſå får jag åran tilfredsſtålla M. H. med den underråttelſen, at Hr Bjōrnſtåhl fōrbehållit ſig at meddela denſamma, och då får jag visſtt icke fōrebråelſe, utan ſnarare tack af M. H. fōr det jag

icke vidrört denna omständigheten *). I det stället torde M. H. tillåta mig at få lemna en förtekning på dem, som varit mine företrädare härstädes alt ifrån missionens inrättning. Hr Magist. Magnus Troilius var den förste Svenske Legations-Prädikanten och Evangeliske Läraren här å orten (kanske jag likvål först hade bordt nämna Hr Prof. Eneman, som var här i Kon. Carl XII:s tid under titel af Svensk Legations-Prädikant, och om hvilken lärde man M. H. sjelf behagat gifva oss åtskilliga interessanta efterrättelser). Hr Troilius hitkom om vären 1737, och reste efter få års förlopp tilbakas til Sverge, samt blef efter hemkomsten Probst och Kyrkoherde i Husby i Dalarne. Hans efterträdare, den ännu lefvande Kyrkoherden vid St. Claræ Församling i Stockholm, Hr Doctor Peter Nensén, ankom hit emot slutet af år 1748, och var Lärare härstädes til 1755, då han återfor til fäderneslandet för at emottaga Kyrkoherde-sysslan vid Fransyska Lutherska Kyrkan i Stockholm, hvartil han redan någon tid förut af Kongl. Maj:t i nåder blifvit utnämnd. Enligt den antekning, som står i Kyrkoboken, bestod Församlingens ledamöter, då Hr Nensén hitkom, af 24 personer. Denne vördade Läraren ihugkommes ännu af många med en välförtjent högaktning. Han företog sig äfven under denna tiden en resa til Smirna, som då ännu icke ägde någon Evangelisk Lärare, för at betjena våra därvarande Tros-förvanter. Han återreste därifrån efter några månaders viftande på stället, älskad och saknad af alla som lärt känna honom. Efter honom förordnades Hr Magist. Martin Höckert til Turkisk Legations-

*) Detta har ock Hr Björnståhl fullgjort, och med sin vanliga behagliga penna lemnat en sann och prydlig berättelse om Sv. Legations-Capellet i Constantinopel.

Legations-Prådikant, fom anlånde til Conftantinopel 1757; kort efter hans hitkomft blef det nya Svenfka Capellet aldeles fårdigt, och han höll den förfta prådikan dåruti på Franfyfka för en talrik famling af åhörare, 4:de Söndagen i Adventet, nyfsnåmde år. Det blef Hr Höckerts lott at ftadna qvar på denna mindre angenåma orten i hela 16 åren, tils döden ånteligen förloffade honom hårifrån år 1773. Han var i de fednare åren af fin lefnad mycket fjuklig, få at han icke få ofta förmådde beförja om den offentliga Gudstjenften, fom han gerna hade önfkat; var eljeft en nitifk och exemplarifk Man. En vacker latinfk Infcription, inriftad på den öfver hans ftoft lagde grafftenen, bidrager at förvara hans minne för efterkommande. Jag torde få nåmna fåfom något fållfamt och anecdotiqut, at denna Infcriptionen öfver en Lutherfk Pråft blifvit författad af en lård Catholik, fom entråget utbad fig at få betyga emot fin döde vån och des förtjenfter fin uprigtiga agtning medelft denna minnesfkrift. Den afledne Hr Höckert fuccederades af Hr Martin *Lutteman*, fom afrefte fjuk ifrån fåderneslandet och hitkom vid flutet af år 1774, men fick ej långre lifstid hårftådes ån några månader. Han hvilar vid fin företrådares fida. — För at vara få fullftåndig fom möjeligt år uti det fom rörer vår lilla Evangelifka Förfamling hårftådes, vil jag åfven meddela utdrag utur Kyrkoboken angående vårt Tabell-verk, alt ifrån Förfamlingens förfta inråttning. I Hr Troilii tid hafva, enligt hvad fom finnes anteknadt, et par blifvit vigde och 3 barn döpte. I Doct. Nenféns tid 3 par vigde, 2 perfoner döde, 8 barn döpte, dels af vår, dels af Reformerta Förfamlingen. (Då Paftors-fyflan vid Reformerta Förfamlingen år vacant, betjenas de Reformerte af den Svenfke Lega-

tions-Prädikanten; likasom den Reformerte Prästen, då ingen Svensk Legations-Präst är på stället, går vår Kyrkas medlemmar tilhanda med vigsel, dop eller beledsagande til grafven; jag kan icke säga jordfästning, ty den brukas icke af dem, ej eller läses någon bön vid grafven). Af Hr Höckert hafva 20 barn blifvit döpte dels af vår, dels af Reformerta Församlingen och 3 par vigde, enligt annotationerne, dock synes troligt, at flere vigsler på så många år blifvit förrättade; de dödas antal är ej anteknadt. I Hr Luttemans tid, 1 person död *). Månne jag nu efteråt bör bedja M. H. om ursägt för den friheten jag tagit mig at anföra dessa minutier? Nej, jag vil häldre risquera at förmoda det M. H. anser dem för uplysande och interessanta nog i sit slag. Här kunde det icke eller vara utur sin ordning, at med et ord nämna, om den föresats vi här å orten vistande Svenskar fattat, at äfven vid vår Kyrka samla et litet bokförråd, som här på stället så väl kommer til pass och om den början, som nyligen af oss blifvit gjord til en så både nöjsam och nyttig inrättning; men jag törs ännu icke tala högt om denna saken, kan likväl icke afhålla mig ifrån at hviska M. H. i örat härom, ty jag vet huru mycket M. H. fägnar sig åt alla sådana föresatser, som gå ut på Litteraturens befordran; och jag kan, utan at det i minsta måtto smakar af smicker, tryggt bekänna, at M. H. med sit exempel och sit varma samlings-nit varit just densamme, som upeldat många sina landsmän både inom och utom fäderneslandet, at dels främja, dels göra samlingar i lärdoms-vägen. Et Bibliothek här inom

*) Under min ämbets-tid i Constantinopel, blefvo 3 par vigde, 4 barn födde och 9 personer döde, hvaribland voro 2:ne Svenskar.

inom Svenska Hôtellet, som kunde blifva både et Nationelt och et Kyrko-Bibliothek, skulle med tiden kunna lända til mångfaldigt och vidsträckt gagn. Men jag måste nu afbryta detta ämne; mit bref år redan för vidlöftigt. Innan jag slutar det bör jag likvål tillägga en artikel, hörande til Evangeliska Kyrko-Historien i Turkiet. M. H. har sig förmodligen bekant, at utom Lutherska Kyrkan här i Constantinopel och i Smirna, existerar äfven en i Bucharest i Wallachiet. Hr Doct. Lüdeke nämner den med et par ord i sin Beschreibung des Türckischen Reiches. Det är igenom den välgörande Hr Envoyén Celsings ädla nit och öma omvårdnad, som denna Församlingen blifvit satt i stånd och uphulpen. Hr Envoyén har icke allenast utverkat Furstens i Wallachiet tillstånd för de Evangeliske, at i Bucharest få bygga en Kyrka och njuta fri Religions-öfning, utan har äfven lika ädelmodigt sjelf behagat gå i förskott til denna Kyrkans byggnad, och til Prästens underhåld af egna medel gifvit et Capital, hvaraf han upbär interesset. Ifrån denna Kyrkans Föreståndare kom ock den efterrättelsen i October månad 1777, det med byggnaden så vida vore avancerat, at Kyrkan med dess torn redan var täckt, och at blott inredningen och Prästhus-byggnaden återstode. En Ungersk Baron *Zay* har äfven testamenterat til denna Kyrkans förmån och til Lärarens underhåll et Capital af 1000 Piaster. Bemälte Baron har äfven anslagit en lika summa och desutom all sin qvarlåtenskap vid sin död, hvaraf årliga interesset bör användas til hjelp för fattiga af vår Lära, som vistas antingen här i Constantinopel eller annorstädes i Turkiet. Nyssnämnde Baron Zay var en af de Ungerske Malcontenterne, som inkommo i Turkiet med Prins Ragotsky, och som af Porten fingo be-

skydd

ſkydd och underſtöd. Porten utdelar ännu årligen eller rättare månatligen en Penſion åt de ännu qvarlefvande af deſſa Ungerſka Flyktingar. Man har ſagt mig, at i förſtone utdelades ända til 500 Piaſter om dagen; de fläſte af deſſa Ungrare äro nu med döden afgångne. Prins Ragotſky dog i Rodoſto; likaſå Baron Zay. - - - Men detta må vara nog Kyrko-Hiſtoria för denna gången. M. H. torde längeſedan hafva ledſnat vid mig. Det kan ſåledes ej annat än blifva et nöje för M. H. at ſe mig ſluta. Likaſom för mig ej något ſtörre nöje gifves, än at beſtändigt och med ſtörſta högaktning vara

M. H.

Ödmjuke trogne Tjenare
C. P. Blomberg.

TREDJE BREFVET.

Til Hr Kongl. Biblioth. *Gjörwell*,

dat. *Pera* d. 3 Oct. 1778.

M. H.

I dag får jag äntel. njuta det ſå länge efterlängtade nöjet, at börja mit bref med den underrättelſen, at den förfärliga päſt ſmittan, ſom ſå lång tid och ſå grufveligen huſerat ibland oſs, begynner någorlunda ſakta ſig. Gud låte oſs ſnart få aldeles afbryta detta oangenäma converſations - och correſpondance - ämnet! M. H., ſom nu flere månader bortåt nödgats höra våra klago-viſor lärer viſſerligen af hjertat inſtämma i vår önſkan. Tillåt mig likväl, at ännu för denna gången beſvära M. H:s upmärkſamhet med denna artikeln. Sjömannen talar vanligen om de ſtormar han utſtått och Soldaten om krigets faror, och päſten bör viſſt komma at

ſtå

ſtå i bredd både med Orcaner och dödande kanonkulor. Jag har nu på et tämmeligen nära håll och nog lifligt ſått fått vara åſkådare, huru det går til i päſt-tider. Då jag nu med litet mera ſinnes-lugn kan tänka tilbaka på det ſom hänt och på hvad jag obſerverat, torde jag få taga mig den friheten, at inſända några anmärkningar ſå väl öfver Frankernes ſom Turkarnes förhållande vid dylika tilfällen. Redan Nyårstiden började päſten viſa ſig i Conſtantinopel, men här i Pera ſtretade man, ſom M. H. vet af hvad Hr Prof. Björnſtåhl härom ſkrifvit, länge emot detta ryckter, för at icke blifva ſtörd i ſina Carnevals-nöjen, och några af våra dans-ſjuka Fruntimmer och Ungherrar blefvo mägta onådige på den ſom vågade tala om denna buſen, eller tro at någon mera förſigtighet ej kunde vara utur vägen. Päſten fick ſåledes lof at under hela Carnevalen danſa ikring masquerad under det mindre revoltanta namnet af röt- eller fläck-feber; men ſå ſnart faſtan var inne, började man genaſt tala ur en annan ton, päſten fick då heta päſt och man böd til at gömma ſig undan faran ſå godt man förmådde. Anſtalterne, ſom emot detta onda vidtagas, äro hufvudſakligen följande: Så ſnart det blir conſtateradt, at päſtſmittan går i ſtaden, men i ſynnerhet ſedan en eller annan päſt-accident blifvit ſpord i Förſtäderne Galata eller Pera, låta de främmande Miniſtrarne tilſluta deras hôteller med dubbel barrière och de öfrige här boende Frankiſke Famillerne följa äfven deras exempel och tilſtänga ſina hus. Miniſter-huſen äro alleſammans ſå belägne, at de icke hafva communication med något annat hus, utan hvart och et omgifves af ſin egen gårdstomt; det Svenſka hôtellet har af alla den förmånligaſte belägenheten, ty det ligger juſt i fonden af en trägård uppå en högd,

 där-

dårifrån man har en den vackraste utsigt man vil önska sig; just midt framför fönstren ser man stora vida sjön och inloppet til hamnen i Constantinopel, åt den ena sidan blir man varse Seraillens trägårdar och några här och där emellan träden framskymtande byggnader, som utgöra en del af detta Kejserliga palatset, samt St. Sophie, åtskillige andre vackra Mosquéer och en betydande del af Staden; åt den andra sidan har man tvårt öfver sjön prospect af Staden Scutari och den täcka Asiatiska Kusten; man slipper således aldeles at se den mörka och trånga Pera-gatan, och alla de påst-lik, som dagligen båras förbi porten. Portvaktaren, som har sin boning straxt innanför gatu-porten och som i påst tider, så vida möjligt är, skiljes ifrån alt umgånge med den öfriga betjeningen, emottager alla bref, papper och varor som skola in i huset och låter dem undergå en noga rening igenom rökning med ladanum, halm och åtskilliga andra saker som hafva en stark och vidrig lukt; matvaror, som ej tåla elden, kastas i vatten; klädes-persedlar, hångas, sedan de förut blifvit väl och flere gånger rökte för mera säkerhet skull, någon tid ute i fria luften, innan de af någon inom huset få vidröras eller emottagas. Skulle någon vara så oförsigtig och komma vid det, som ej undergått denna luttringen, så måste densamme, utan anseende til personen, hålla til godo at uthärda en slags quarantaine i sin kammare, tils man får se om hans oförsigtighet medfört några äfventyrliga följder. Ingen främmande och obekant person tillåtes at komma in i huset. Betjeningen får icke eller, så länge påst-smittan påstår, lof at slippa utom knutarne. Alla matvaror och öfriga behofver blifva ock i påst-tider tre à fyra dubbelt dyrare än eljest, ty hvar Minister har vid dylika tilfällen en in-

inköpare, som förser huset med alt hvad som dagligen behöfves, och denne mannen förstår nog at göra sig betald för den risque han löper, at vid sine uphandlingar ådraga sig påst smittan. Inköparen kommer aldrig inom huset, utan aflemnar sina varor uppe vid porten och emottager där betalningen. Herrar Droguemaner äro dock måst at beklaga, ty de få ej lof at våja faran, utan måste midt under brinnande påst, då affairerne så fordra, färdas öfver til Porten eller Cancelliet och de böra då altid vara klädde uti deras Droguemans-drägt; en klädebonad, som är nog susceptible at taga åt, sig smittan. Vid återkomsten undergå de flere beröckningar och ömsa genast kläder ifrån topp til tå: den förra klädningen uthänges ocksa straxt i fria luften, at vädras några dagar i fall någon myasma skulle hafva fastnat därvid. Jag nämnde nyss, at betjenterne hållas under noga bevakning, så at de ej få komma ut; men detta förbudet sträcker sig ocksa endast til dem, ty de äro vanligtvis mindre eftertänksame och hafva desutom många relationer med den delen af landets folk, som aldrig fråga efter at taga sig til vara för smittan; men vi kunna då och då företaga os en promenade utomgårds, eller göra visite i något annat Frankiskt hus, där en lika accuratesse blir i akttagen. Dock måste man vara noga sorgfällig, at man ej kommer vid någon människa på gatan. Det är både brydsamt och ser löjligt ut, at göra hundrade krokar i en trång gata för hvar människa man råkar och för hvilken man bär nästan sådan farhuga, som för en kanon-kula. Första omsorgen, så snart man åter kommer hem, är at låta röka sig och at ömsa kläder. Så mycket möjligt är, bör man altid söka at vara vid et muntert och gladt humeur; men det är visst en svår sak uti detta besvärliga landet,

 i syn-

i synnerhet för Svenskar, som gerna äro fallne för hemsjukan. Jag har nu anfört de förnämsta försigtighets-mått, som vidtagas af de Franker, hvilka nödgas här uppehålla sig, och när man således efterkommit hvad både Religionen och Förnuftet dicterar, har man åtminstone ej något at förebrå sig; om Turkarne ville låta lära sig at blifva lika så varsame, och om de ej voro så intagne af sina fatalistiska principer, skulle, med Guds hjelp, denna svåra landsplågan snart blifva et okändt ondt i detta landet; men när den Musulman, som faller på det rådet at nyttja preservativer eller söker, om han kan, at våja undan smittan, anses af menigheten för en Giaour, en otrogen och kättare, huru blir det då någonsin möjligt, at qväfva eller at utöda päst-fröet? Åtskilliga Turkar, som umgås med oss Franker och som blifvit vane vid oss, hafva likväl den höfligheten, at de i denna omständigheten och för vår skull rätta sig efter våra så kallade fördomar. De tillåta at man röker dem, innan man släpper dem in på gården, de gå ur vägen för oss på gatan, o. s. v. Jag vil för ro skull anföra et exempel. I förleden Julii månad nödgades jag för en ämbets angelägenhet, som ej tålde upskof, resa in til staden ifrån Tharapia, just då pästen grasserade som starkast. Jag hade knapt hunnit sätta foten ur båten på land, förrån man kom mig til mötes med trenne päst-lik, men Janitscharen, som följde mig, förde mig genast assides ur vägen, til des den så ganska respectabla processen hunnit skrida förbi; han var äfven så eftertänksam och höflig, at han ställde sig sjelf så til, at jag ej måtte få processen i ögnasigte. De Frankiske Köpmännen underlåta icke, churu pästen är i landet, at bevaka sina handels-affairer med vissa försigtighets-mått, som de i akt-

taga.

taga. De infinna sig nästan dagligen på sina Contoir eller i sina Magaziner, och affluta sina handels angelägenheter genom sina Sensaler eller Mäklare, som äro Judar til Nationen, och som af vinningslystnad sätta sig så öfver all farhåga för päst-smittan, så at de snart sagt våja ingen ting; med dessa commissionairer talar Köpmannen på något afstånd och har därjämte altid midt på golfvet i sit Magazin eller Contoir et stort fyrfat med kol-eld, hvaruppå ständigt kastas allahanda starkt och vidrigt luktande saker; om någon Frank råkar ut för päst-smittan, kan han också för god betalning blifva skött och betjent af de penning-girige Judarne, som gemenl. bäst förstå sig på, huru man bör umgås med en sådan Patient. En af de förnämste nedre i Galata boende Fransyska Köpmänner blef i sommars, just under den häftigaste päst-tiden, angripen af denna formidabla sjukdomen, men kom sig likvål omsider före igen, ehuru han hade sju päst-bölder, förnämligast igenom Judarnes biträde, som soignerade honom, då ingen annan människa vågade at fråga efter honom; men curen kostade vackra summor. Ungefär vid samma tid blef också den nyss hit ankomne Romersk-Catholske Ärche-Biskopen, Monsignor *Pugliesi*, död i pästen. Gubben hade tre dagar före sin död spisat middag hos Engelske Ambassadeuren i sällskap med flere af Corps diplomatique; förmodligen hade han då redan pästen i faggorne, ty han klagade sig ondt under måltiden. M. H. kan ej föreställa sig hvad häpenhet underrättelsen om detta dödsfall förordsakade hos alla dem, som hade haft den lyckan eller rättare den olyckan at spisa i sällskap med Monsignor Pugliesi. Man tror, at han ådragit sig päst-smittan igenom den oförsigtiga complaisancen at admittera til handkyssning en myckenhet folk,

hörande til hans församling af sämre hopen, som aldrig taga sig til vara för smittan. Sjelfva Stor-Viziren sjuknade äfven i påsten, men kom likvål dårifrån med lifvet. Smittan utbredde sig ock inom flera förnåma Turkiska hus, ja den skal hafva gjort starka ravager i sjelfva Stor-Herrens Serail och Harem. De Turkiske Magnaterne våga icke, såsom jag redan förut sagt, för pöbeln, som då anser dem för ogudaktige och fritånkare, ej eller förstå de sig på at nyttja några preservativer emot detta onda. Jag bör anföra en håndelse, som tildrog sig i sommars, ty den caracteriserar Nationen båttre ån alla abstracta reflexioner. En betjent sjuknade i påsten hos en af de förnåmare Turkiska Åmbetsmånnen; Husbonden, som verkeligen fruktade för smittan, tog genast det partiet, at flytta ur sit hus i staden til sin landtgård, belågen uppe vid Canalen, som går til Svarta Hafvet; men då betjeningen frågade honom, huru man skulle göra med den sjuke, blef svaret: Vi måste väl föra honom med oss. Se, så bra raisonnerar et klokt Turk-hufvud. Tråffar den olyckan en Europeisk Minister eller annan Frank, at han får påsten inom sit hus, så år ingen annan utvåg, ån at huságaren och hela den öfriga famillen, som ånnu år frisk, måste hufvudstupa flytta ut ur huset, likasom elden vore i knutarne, dock med den mårkeliga åtskilnad, at då man vid en eldsvåda söker berga så mycket man kan af meubler och husgeråd, så nödgas man lemna alt i sticket för påst-elden, och ej komma vid något som kan vara susceptibelt af smittan, så framt man ej med fullkomligaste trygghet vet, at det icke af någon har blifvit vidrört. Til den åndan måste man altid hafva en coffert eller kista med nödigt linne och gångklåder i beredskap, som står affides och tillåst, och denna garde-

garderoben år alt hvad man tager med ſig, då man flyttar ur huſet. Det år dårfőre hőgſt angelåget och lyckligt at hafva en landtgård, dit man kan retirera ſig; hånder accidenten på landet, ſå flyttar man til ſit hus i ſtaden. Men de, ſom icke hafva tilgångar til dylika ombyten af boningsrum, åro i en beſvårlig belågenhet, ty ingen vil gerna herbergera ſådana flyktingar, och det koſtar många goda ord och dryg betalning innan de kunna főrmå någon til det barmhertighets-verket at låna dem hus. Dår man då inflyttar måſte man uthårda en lång quarantaine, afſkild ifrån alt ſålſkap, tils man får ſe om några flere anſtőter af påſt viſa ſig; och det kan vål hånda underſtundom, at man nődgas flytta flera gånger af och an. Jag må ej tala om, hvad ſkada ågaren til et ſådant af påſt anſtucket hus lider til ſina meubler och husgeråds-ſaker; ty de måſte, innan han med ſåkerhet åter kan flytta in i ſina rum, dels upbrånnas, dels blifva de vid reningen ſå bortſkåmde, at de ej mera kunna nyttjas; mycket blir ock af främmande och otroget folk, ſom låta leja ſig til huſets rening, undanſtulet. Detta år en på alla andra ſtållen aldeles okånd koſtnad, men de hår viſtande Herrar Miniſtrar och őfrige Franker få lof at altid vara beredde dåruppå. Herr Envoyén Celſing fick főr några år ſedan, då påſten bortryckte 2:ne perſoner inom Svenſka hôtellet, kånnas vid detta ſvåra och koſtſamma őde. Hvad ſom redan blifvit anfőrt, torde vara tilråckeligt nog i et ſå obehagligt åmne, men főrlåt mig om jag ånnu bifogar några tillåggningar, ty påſten och Turkiſka Fruntimren plåga vara de åmnen, man gemenligen főrſt frågar efter i Chriſtenheten af reſande ſom beſőkt eller ſom viſtas i Turkiet, och då jag ſå litet år i ſtånd at gifva några roande uplysningar och under-

råt-

rättelser om de sednare eller Turkinnorne, kan jag däremot skrifva så mycket utförligare öfver det förra ämnet. Symptomerne af denna förfärliga sjukdomen förhålla sig icke altid och hos alla pest-patienter på lika sätt, men i allmänhet och vanligast begynnes med hufvudvärk och upkastning och däruppå följer en häftig feber med yrsel. I våra orter anses hufvudvärk för något så obetydligt, at man knapt hålles för sjuk, då man klagar sig öfver ondt i hufvudet; men här har det i päst-tider helt annat at betyda, och om man någon gång känner til denna plågan, vågar man knapt nämna det, af fruktan at genast blifva affärdad til päst-hospitalet. Åderlåtning räknas vid päst-accidenter för högst otjenlig och vådlig; den anses för det vigtigaste och kraftigaste medel at snart befordra den sjuke til sista hvilan; Emetica, gifne straxt i början af sjukdomen, plåga stundom visa god verkan, åtminstone skada de ej; men det bästa och vanligaste medlet är, at låta Naturen sjelf få operera. De väsentligaste och ofelbaraste kännemärken at patienten har pästen, äro en eller flera bölder, hvilka visa sig bakom öronen, under armarne, på halsen och bröstet samt på alla de kroppens delar, som äro mäst glandulösa; komma äfven en eller flera så kallade carbunklar härtil, så är det så mycket värre och då blir ej gerna något hopp mera öfrigt om den sjukes vederfående; hos somliga slå päst-bölderne icke ut förr än de redan äro döde. Här finnes en och annan, som förvärfvat sig en så noga erfarenhet i denna sjukdomens kännedom; at de genast kunna säga, så snart de få se hurudan päst-bölden är hos den sjuke, om han skal komma sig eller dö; i synnerhet har här för några år sedan varit en Catholsk Abbé, som i hög mätto innehade denna kunskapen, och hans utsagor

hőllos főr nåſtan oſviklige. Mannen hade ſjelf flera reſor gått igenom ſjukdomen. Det åger aldeles ingen grund, at påſten genaſt dődar i ſamma ógnablick man får ſmittan, utan patienten blir åtminſtone en eller par dagar vid lif och gemenligen år den tredje dies fatalis; ſant år vål det, at man har ſett månge ſom ſtupat på gatorne, men de hafva då főrut varit angrepne af ſjukdomen, ehuru de ej vågat ſåga det főr någon af fruktan at man då ſkulle ſky deras ſållſkap, och hvad Turkarne i ſynnerhet vidkommer, ſå åro de, ſåſom redan blifvit ſagt, aldeles ſorglőſe och bry ſig ej vidare om påſten ån om en annan opaſslighet; ſå långe krafterne råcka, ſkőta de ſina ſyſſlor och affairer Det går altid ganſka långt ut innan de, ſom vederfås af påſten, hinna til ſin fulkomliga hållſa igen, och dårjåmte måſte den aldraſtrångaſte diæt iakttagas, ty eljeſt har man et dődande recidive at befrukta; under hela 60 dagars tid måſte man & medice & modice (och hår får jag med ſkål tillågga) & miſere vivere; man får ej ſmaka annat ån ris kokadt i vatten til både frukoſt, til middag och til aftonvard; den vanliga drycken år vatten med litet citron-ſaft uti; de ſiſta dagarne af curen tillåtes ånteligen at főrtåra en liten portion af någon ganſka låttſmålt kjőtt-rått. Detta torde nu vara tilråckligt och kanſke őfverflődigt ſkrifvit om et ſå oangenåmt åmne. Jag får endaſt til ſlut nåmna, at Hr Abbé Seſtini varit en ganſka flitig obſervator őfver ſjukdomen och har dårom főrfattat en omſtåndelig afhandling, den han årnar utgifva af trycket *); han upgifver tillika åtſkilliga ordſaker, ſom han tror vara bidragande til den

 Tur-

*) Denna Hr Seſtinis Afhandling har ock blifvit tryckt i Florents, ehuru trycknings-orten på titulbladet főregifves vara Yverdon. Bokens titul år: *Della Peſte di Con.*

Turkiſka påſten, ſamt föreſlår medel til des förekommande; ibland annat projecterar han det man borde nyttja kläder af vaxduk, för at vara mindre ſuſceptible af ſmittan; men efter min tanka ſkulle vara ännu bättre om det ginge an, at bruka kläder af Ryſsläder, för des ſtarka och vidriga lukt ſkull; Hr Envoyén Stachieff nyttjar den utvägen, at lägga några Ryſka juſter i ſina rum och anſer dem för et ſlags preſervative emot den leda påſten. Den nådige Guden förſkone Chriſtenheten i almänhet och vårt k. Fädernesland i ſynnerhet ifrån detta faſeliga och förödande onda! Och med denna hjerteliga önſkan ſlutar jag detta bref och inneſlutar mig i M. H. vänſkap och åtanka.

FJERDE BREFVET.

Til Hr Kongl. Biblioth. *Gjörwell*,

Pera d. 3 Dec. 1778.

Min Herre.

Den ſvåra landsplågan påſten, ſom var ämnet för mit ſednaſte bref til M. Hr., har nu Gudi lof! ſå afſtadnat, at vi kunne våga på at ſätta foten utom hemknutarne. För några dagar ſedan foro vi öfver til Conſtantinopel och voro åſkådare af en ſtor Turkiſk Sollennité. Sultan gifte bort ſin Brorsdotter, eller nuvarande Kron-Prinſen Selims Syſter, med en förnäm Turkiſk Ämbetsman, och hennes uttåg utur Seraillen, eller hemfärd til ſin Man, gick för ſig med mycken prägt. Ifrån en Köpmansbod, ſom Hr Envoyén Celſing hade hyrt, kunde vi beqvämligen be-

ſtantinopoli del MDCCLXXVIII, oſſervazioni ſulla medeſima e riflesſioni del' Autore.

betragta hela den förnäma brudskaran. Suiten var ganska talrik och processionen varade ungefär i 2 timars tid. De förnämste Hof- och Åmbetsmän, så andelige, som militaire och civile, voro med i tåg-ordningen, allesammans til häst, likasom vid våra bond-bröllop, klädde i deras Ceremonie-drägt, häst-monderingarne mycket granne. *Ulema* eller de lagkloke och andelige, hade likväl ganska simpla blå klädes échabraquer, ofelbart för at utmärka deras alfvarsamhet och ödmjukhet. Det var eljest artigt at igenkänna hvar Åmbetsman på skylten, jag menar på hufvudbonaden, ty här kan man se på Turbanten hvad fullmagt karlen har. Utan på hufvudet står således tecknadt, huru mycket kunskap och vett inuti hufvudet lagligen bör finnas; men det säger sig sjelft, at man ej härvid får vara lättrogen. Nuvarande Stor-Viziren t. e. kan hvarken läsa eller skrifva, men mösian och magten han har visar likväl, at han är Rikets högste Åmbetsman. Det ordspråket tyckes vara här en aldeles godkänd regel: När man får et ämbete, så får man ock förstånd. Hos *Ulema* eller de Lagklokas corps fordras dock nödvändigt vissa kundskaper, hvarom jag torde få nämna några ord rättnu. Jag kommer nu tilbakas til det förnäma bilägret. Vigslen hade redan blifvit förrättad af *Mufti*, innan Prinsessan for ifrån Seraillen, uti Kejsarens närvaro. Hon kom åkande til slut uti en vagn, som var på det sorgfälligaste tiltäpt. Hon kunde se alla, men ej ses af någon. Efter henne följde hennes Fruntimmer, eller Hof-Fröknar, om jag får bruka Europeisk styl, och Slafvinnor i äfven sådana tilstängda korgar, och hela trouppen slöts af en mängd svarta Eunuquer, hiskeliga figurer til häst. Brudgummen afbidade hemma i sit hus Brudens ankomst, och det säges, at han

ej får lof at ſe henne ſörrän hon ſjelf behagar kalla honom til ſig. Det är en ſärdeles beſvärlig nåd at få en ſå förnäm huſtru, ty hon ſkal altid agera *Liſa Husbonde*, et välde, ſom Turkarne eljeſt ej gerna vilja förſtå ſig uppå. Mannen måſte ſtiga i ſäng hos henne vid fötterne, och får ej taga flera huſtrur utom hennes ſamtycke. Dagen förut hemfördes med ſtor ſtåt preſenterne, ſå väl dem hon fått af ſin Farbror, Kejſaren, ſom af ſin Man, hvilken är Nidſchandgi-Baſchi eller Sigill-Bevarare, och har genom ſin Bror Selikdar-Agan, ſom ſtår i mycken Hof-gunſt, kommit ſå långt fram, ehuru han börjat med at vara Baltadgi eller vedbärare vid Seraillen. Huru denna högtförnäma Bruden ſåg ut eller huru hon var ſmyckad, kan jag ej gifva beſked om, men eljeſt plägar en Turkiſk Brud på ſin bröllopsdag vara förgyld öfver hela anſigtet; gullblommor äro ritade öfver hela phyſionomien, undantagande ögonlocken och ögonbrynen, ſom äro ſvartmålade. Näſan lemnas i ſin naturliga ſtällning; men eljeſt äro kindbenen, hakan, pannan, där hon ej är täckt af det nedkammade håret, ja, ända til öronen utſirade med gullblommor i en viſs ſymmetrie. På pannan emellan ögonbrynen målas en gyllene ſol, eller måna, eller ſtjerna. Äfven äro händerne inuti teknade med dylika gull-blommor. Naglarne och finger-ändarne äro rödfärgade, enligt allmänna bruket hos de Orientaliſke Fruntimren, ty de färga vanligen finger-ändarne ända til förſta finger-leden, med en mörkröd färg; hvilket väl icke ſer ſynnerligen behagligt ut, men enligt någras föregiſvande, ſkal detta räknas hos dem ſåſom en religions-act, hvilken för flickor och qvinnor är likaſå angelägen, ſom omſkärelſen för mankönet. Andre åter igen ſäga, at det icke är befalt i Lagen, utan endaſt ſker för

för prydnad skull, hvilket ocksâ låter troligare, hålst de Armenianske Fruntimren, som likvâl äro Christna, åfven iakttaga detta mode. Denna fårgen sitter qvar i hela fjorton dagars tid, åfven då de tvåtta sig, men sluteligen blir den mörkare, och då förnyas den. De fårga ock tåerne eller snarare halfva foten och hålen, så at det ser nåstan ut, som hade de skor, når de äro hemma, då de vanligen gå barfötte. Dock skal detta bruk ej vara så allmänt, som fingrens fårgning. Gamla gummor stryka åfven af denna fårg på håret, för at förvandla de grå i röda, och at således se yngre ut. De Turkiska Fruntimren bo uti afskilda kamrar i huset, och deras bonings ställe kallas *Harem;* fönstren hafva galler och jalousier. På våggen år en glugg eller lucka, på Turkiska kallas den *Dolab* *); igenom denna öpning insändes til dem hvad de behöfva. Man kallar dem åfven igenom denna öpning, då man vil tala med dem, ty om t. e. Sonen år gift, så år hans Hustru i samma Harem med Svärmodren om dagen. Sonen kan gå dit in, ty han får se sin Mor och sin Hustru, men Fadren får ej se sin Son-hustru; han måste ropa sin Hustru igenom den nyssnåmnde luckan, eller ock om han går in, så bortvånder Son-hustrun ansigtet. Likaså: om 2:ne bröder äro gifte, får ej den ena se den andras hustru. Man tar det för en allmån regel: at en Turkinna ej bör ses af andra ån af sin Far, sin Man och sina Söner. Armenianska qvinnorne lefva nåstan på lika sått som de Turkiske, med den skilnad, at de ej anse det såsom en synd at blifva sedde af en mansperson, utan allenast såsom et fel emot bruket och modet, som kan skada deras goda namn och ryckte. Desutom kunna de når-

 maste

*) Den liknar et kloster-hjul eller den så kallade *Rota* i de Catholske Klostren.

måste slägtingarne göra besök hos de Armenianske Fruntimren, som ej tillåtes hos Turkarne. En Armenian, såsom Christen, kan ej eller hafva flera än en hustru. Således består en Armenians Harem af hans hustru, döttrar och pigor. Deras ogifta Fruntimmer lefva ganska indragit, somliga visa sig ej en gång för sin svåger. En Armenian handterar sin hustru nästan som en slafvinna; hon är förbunden, at passa up på honom, koka maten, får ej äta vid bordet med honom, så framt han icke ger henne tillstånd därtil o. s. v. Hon är likasom piga, men icke matmor i huset, tils hon födt det första barnet, sedan får hon mera frihet, men dock aldrig så som våra Fruntimmer i Europa. Detta torde vara nog om detta ämnet; jag märker, at jag blifvit vidlyftigare än jag i förstone ärnade, men jag har med detsamma fått tilfälle at gifva någon idée om de Turkiska sederne och at skrifva något för våra Svenska Fruntimmer, i fall M. H. låter någon af dem få se detta. Nu til et helt annat och ifrån det föregående vida afskildt ämne. Jag nämnde i början af mit bref *Ulema* eller de Lagkloke, och får nu tillägga följande om denna Corps, som i jämförelse med alla öfriga Turkiska Ambetsmän ofelbart hafva de största insigterne. De äro, som andelige, som domare och som de enda boksynte i riket, hos allmänheten i så stort anseende, äga desutom så stora rikedomar, samt äro så enige i sina fri- och rättigheters bevakande, at både Kejsaren sjelf och Rikets högre Ämbetsmän äro angelägne om, at tilvinna sig deras vänskap. De äro i almänhet så mägtige, at de satt sig i al möjlig säkerhet för envälder. Sultans myndighet är mycket mera inskränkt öfver dem, än öfver hans öfrige undersåtare. Han ärfver aldrig efter en Lagklok, såsom han eljest vanligtvis gör efter sina Lands-

höf-

höfdingar i orterne och öfrige betydande Åmbetsmän. Han kan aldrig dömma en medlem af Ulema-Corpsen ifrån lifvet, utan at först secularisera honom, hvilket nemligen sker sålunda: at han gör honom til Pascha, Bejlerbej o. s. v., då han sedermera anses såsom *Kul* eller Sultans Slaf, med den han kan göra hvad honom behagar. Likvål fordras härtil, at en sådan är hatad och öfvergifven af helaStåndet, ty om detsamma vägrar sit samtycke, vågar Sultan näppeligen taga et så våldsamt steg. Landtförvisningen är de Lagklokas vanliga straff, som likvål är ganska lindrigt, och består allenast däruti: at de befallas hålla sig innom sina hus eller på sina landtgods. Det anses för en stor onåd, om de skickas längre bort. Råkar Mufti i ogunst, förvises han gemenligen til något Lust-hus vid Canalen, hvarutur han ej får gå ut, och än mindre komma til Constantinopel förr än det så händer, at han blir Mufti på nytt. För grofva brott stötes hans hufvud i en mortel, efter härvarande sägen, hvarpå dock gifves hvarken lag eller exempel. — Ulema, som alle äro lagmän, domare och Alcorans uttolkare, samt hafva *Mufti* til sin Chef, kunna således anses för Turkiska Adeln, om icke för mera; ty ehuruvål sjelfva åmbetena ej äro ärftelige, så är dock det vedertagit, at dessa personers söner gemenligen gå in i detta Ståndet och succedera således i alla de stora rättigheter, som detta Ståndet åtfölja. De förskrifva sina privilegier ifrån Alkoran, hvilket vil säga detsamma, som ifrån Gud sjelf; och således är deras anseende så vål grundadt som Sultans eget. Desse äro beständige innehafvare af lagarne och religionen, och det händer ofta, at de göra envisa motstånd mot Kejsarens beslut; de hafva gemenl. folket på sin sida. Mufti kan aldrig tagas af något annat Stånd än af detta;

Sultan

Sultan sjelf måste rådfråga sig med honom i svåra omständigheter, som förekomma i Staten, det må vara i frid eller krig, och uti alla Criminel-mål. Mufti håller en alfvarsam förmaning til Kejsaren vid dess hyllning, såsom ock årl. vid Kurban-Bejram i alla de förnämsta Åmbetsmännens närvaro. — Den innom Ulema-Ståndet vedertagne seden at i ordning gå igenom alla grader, ifrån den minsta til den största, inskränker än mera Sultans myndighet. Vid befordringar rättar man sig ej efter åldren i tjensten, utan efter den syslan man innehar eller tilförene innehaft. När man går ifrån en sysla, förlorar man hvarken rangen eller rättigheterne, och en afsatt Mufti är äfven så vördad, som den tjenstgörande. Detta sträcker sig ej til något af de Civile eller Militaire-Stånden, icke en gång sjelfva Stor-Viziren behåller det ringaste qvar af sin förra agtning eller anseende, ifrån samma ögonblick han afsättes ifrån sit åmbete; han faller ifrån högsta åra på en gång til yttersta skam och vanära, och blir et mål för allas åtlöje och föragt. Så prägtigt han tågar til Seraillen, då han emottager detta stora åmbetet, så nesligt affärdas han därifrån igen, när han spelat ut sin rôle — Alla domare-syslor gifvas allenast på et år, efter hvars förlopp man releveras af en annan, och våntar, med pension, på sin tour igen. Alla öfrige, vare sig civile- eller militaire-beställningar, sätter Sultan til efter godtycko. Alla Åmbetsmån, Stor-Viziren ej undantagen, äro Sultans slafvar, som årligen nödgas förnya sina fullmagter, 3:dje dagen i Bejrams högtiden, och betala då en viss summa til Kejsaren sjelf, til Viziren &c., sedan de förut vid syslans tilträdande betalt den vanliga köpeschillingen. — När en Domare-sysla är ledig, ger Mufti det tilkänna och Sultan utnämner då den som

år i tour. Ordningen år följande: Man blir först *Müllazim*, lårling eller Student, och efter 7 års förlopp *Muderris* eller Profeſſor. Af deſſa ſednare åro 12 Claſſer, hvilka alla man bör genomvandra och ſtadna 2 år i hvardera; når man hunnit til den ſiſta, kallas man *Süleimanie-Müderriſi*, ſom år ypperſta ſlaget af Profeſſors-vårdigheten. Sedan blir man *Mollah*, Domare i Galata, Aleppo, Smirna, Lariſſa och Salonique, ſom åro de ſtörſta Domſagorna, och alla lika förnåma. Hårvid bör mårkas, at efter Reglementerne, ſom dock ej noga iakttagas, kan en Mollah ej långre ån et år innehafva ſin ſyſla, efter hvars förlopp han bör vånta 4, innan han får en ſtörre Mollalik eller Dom-ſaga, då han förut bör examineras af Mufti. Sålunda befordras ofvannåmnde *Mollahs* til Domſagorne i Damas, Bruſſa, Cairo, Adrianopel, och 4 år dåruppå til Mecca och Medina; ſedan blifva de *Stambul-Effendiſi*, dårefter *Hekim-Baſchi* eller förſte Archiatern, ſå *Kaziaſkier* af Natolien, eller Aſien, dåruppå af Rumelien eller Europa, och omſider, omſider, omſider, *Scheik-ül Islàm*, de Rått-trognas Hufvud eller Mufti. — Angående Turkarnes råttegång vil jag blott anmårka, at Råttegångsſåttet med brottſliga år hos dem detſamma, ſom hos Judarne på Frålſarens tid. Man obſerverar ungefår ſamma formaliteter. Då man ſer en *Mollah* eller *Cadi* dömma, ſkulle man tånka, at man ſtode inför Pilati domſtol. *Mufti* ſvarar emot Caiphas. *Müſſelim* emot Höfvitsmannen för krigsknektarne *Molla* emot Pilatus. — *Emirer* åro et annat ſlags priviligierade perſoner, ſå kallas hvar och en af dem, ſom åro Mahomets ſlågtingar. De båra gröna Turbanter, hvilken fårg år Turkarnes heliga fårg. Dylika Turbanter få ockſå de bruka, ſom gjort pelegrimsfård till de heliga orter. Denna huf-

vudbonad år dock så allmån, at man dagligen ser på gatorne åsne-drisvare, tiggare &c., som båra honom. Det säges vara lifs-straff, at öfverfalla och slå en sådan grön-mössa; men man har hittat på den methoden, at taga af honom Turbanten förut innan man kommer vid honom, då man aldeles icke risquerar något. För kort tid sedan tildrog sig likvål en förtretlig håndelse. På et Franskt Fartyg, som nyl. hitkom ifrån Marseille, sattes efter vanligheten, vid dess ankomst i hamnen, en vakthafvande Besökare. Denne har, som det berättas, funnits död i sjön utmed skeppet, illa sargad. Mannen var Emir. Sättet huru han omkommit år obekant; troligt år det, som Skepps-besättningen ock intygar, at han, af starka drycker öfverlastad, stupat öfver bord i sjön. (Då en Turk tar förmycket til lifs, om han ock eljest vore den fogeligaste månniska, blir han aldeles oregerlig och kan ej styra sig, dårföre har ock Mahomet ganska visligen förbudit vindrickande.) Saken må hafva förelupit huru den vil, så år emedlertid affairen rått förtretlig, ty fullkomligt ljus kan ej vinnas, hålst som Turkisk domstol ej åtnöjer sig med Frankers eller Christnas vittnesmål allena. Penningen blir enda medlet at nedlågga saken med. Den dödes slågt fordrar 3000 Piastrer. Och lårer man vål få lof at förnöja dem, om större olågenheter skola undvikas. Turkarne åro håmndgirige och långsinte; hvilket tyckes vara något caracteristiskt hos alla södra Nationer, åfven de Europeiske; men med penningar uträttas dock alt; ty alla åro fale, ånda intil den yppersta åmbetsmannen, och det år en angelågen exercice, då man hår skal vara åmbetsman, at låra sig til at öpna handen. Dyrheten år eljest nu hår å orten ganska stor, och penningebristen lika sådan. Alla klaga enhålligt, at tiderne

nu

nu i otrolig måtto försämrat sig emot förr. De Franker, som kunna, retirera sig därföre til Christenheten, och de som äro qvar önska ingen ting högre, än at snart få följa dem efter. Silfvermyntet är ganska eländigt, hvarigenom man förlorar ansenligt på alla penninge-remisser. Piastren är slagen til 40 Paras, men har i invärtes värde ej mer än 22 och innehåller mera marcassit än silfver. I forna dagar var det en afgjord sak, at 1000 Piastrer vägde 20 Ockor eller circa 60 ℔ i godt silfver; nu väga de ej mer än 16 i det ynkeliga. Den stränge Viziren *Gin Ali Pascha*, under Kejsar Ahmed, myntade godt silfver; hans små Para äro af bara rena silfret, men nu för tiden ganska rare. När man finner af de gamla så kallade *Isolotter* eller 30 Parastycken, får man för dem 10 Para mera än de äro slagne til, eller en Piaster. Vissa Handelsmän reste omkring och upköpte dem på landet, såsom i Bulgarien &c. där både Turkar, Gräker och Bulgarer hade conserverat många Isolotter, ty de hafva det bruket, at hänga penningar på halsen och omkring hufvudet såsom prydnader. De betalte några Para mer för dem, och sedan fingo de här i Constantinopel en Piaster stycket. Guldmyntet däremot var sämre än det nu är, men också är detta bättre Guldmyntet nästan aldeles försvunnet. Pascharne i orterne och andre Ämbetsmän hafva igenom sina Commissionairer låtit handla up det, och sedan hafva de gräfvit ned sina skatter, i hopp at begagna sig däraf, i fall de blifva afsatte; ty eljest händer det rätt ofta, at Sultan får lust til at ärfva sina rika Tromän medan de ännu lefva. Flere artiklar rymmas icke nu på papperet; och det vore desutom en indiscretion at längre besvåra M. H. ögon och trötta Dess tålamod. Jag lemnar M. H. således i ro och under uprig-

 tigaste

tigaste tilönskan af beständig hälsa och fortfarande munterhet, framhärdar

M. H.

Ödmjuke trogne Tjenare
C. P. BLOMBERG.

BIHANG.

FÖRSTA BERÄTTELSEN, om framl. Professor *Jac. Jon.* BJÖRNSTÅHLS *Död* i Salonichi d. 12 Jul. 1779, sammandragen utur åtskillige ifrån dåvarande Kgl. Svenske Legations-Prädikanten i Constantinopel, Hr *Carl Pet.* BLOMBERG, insände Bref til *Utgifvaren* af denna Resa *).

Med en den råtmätigaste, en den ömaste Sorg, måste Undertecknad härmedelst kungöra Dödsfallet af en Man, som i flera afseenden var och blir *Oersättelig*, jag menar af Hr Professor *Jacob Jonas* BJÖRNSTÅHL. Hans Förtjenster, hans Resor må icke denna gången omröras; men jag är det Svenska Allmänna en kort Berättelse skyldig, om hans Resa til Grekeland och Aflidande därstädes, til des en utförligare kan meddelas. För hvad jag nu kan anföra, har

*) Den meddelas här i et blott Eftertryck utur: *Stockholms Lärda Tidningar*, för År 1779, N:o 70; och med hvilken Berättelse ock denne *Sjette* eller sista Delen af Sal. Hr Björnståhls Resa slutas; dock kommer at til densamma ännu fogas: 1) Hr Prof. *Björnståhls Lefverneslopp*; och 2) et fullständigt *Register* öfver alla 6 Delarne af denna Resa: begge upsatte af skickelige Händer, och hvilka utgifvas på en gång jämte Titulbladet och Företalet, hvarmedelst ock Underteknad til fullo afbördat sig sin skuld, så väl emot en afliden Lärd Vän, som emot en Högaktad Svensk Allmänhet. Stockholm, d. 30 Jul. 1784.
GJÖRWELL.

har jag förnämligast at tacka Kongl. Sv. Legations-Prädikanten i Constantinopel, den vittre, den dygdige Hr *Carl Pet.* BLOMBERG, som härom insändt Efterrättelser uti Bref, hvarmed Underteknad af denne sin Vän blifvit tid efter annan hedrad. Jag vil gå i ordning. I Jan. 1779 begaf Hr Björnståhl sig ifrån Constantinopel, medan han väntade på sin Följeslagare under den förest. Resan inåt Orienten, Theol. Adjuncten i Upsala *) Hr *Matth.* NORBERG, sjöledes til *Grekeland*; och, efter en ganska svår Sjöresa, ankom han d. 3 Febr. til *Volo* i Thessalien, årnandes sig därifrån först Norr ut til de rygtbare Grekiske Klostren på Berget Athos och sedan i återvägen til Athen, som ligger Söder om Volo. Här i Volo fördröjde han, för den svåra och där i Landet så ovanliga vinterns skul, til i Martio, och är det *sista Bref*, jag ifrån denne Lärde, nu för al tid saknade, Handen erhållit, dat. Volo d. 1 Mart. 1779; det är ganska märkvärdigt, och skal i Bref-Samlingen på sit ställe införas. Nu taga Hr Blombergs Efterrättelser vid. I Brefvet dat. Pera d. 4 Maj förmåles, huruledes Hr Björnståhl omkring d. 17 Mart. lämnat Svenska Skeppet Samuel samt sine därpå varande Landsmän i Volo, och begifvit sig på vägen til de Grekiske Klostren, hvarom han ock sjelf inberättat til Kongl. Svenska Legationen i Constantinopel. "Sedan den tiden, heter det i Brefvet, sakne vi ifrån och om honom alla Underrättelser. I et Bref ifrån Skeps-Capit. Hr Pet. *Morén*, med hvilken han, som bekant är, härifrån afreste, och som är dat. d. 19 Apr. i Salonichi, lämnas mig inga andra Efterrättelser än dessa få orden: d. 17 Mart. tog Prof. Björnståhl, som var hos mig om bord i 54 dagar, afsked af mig med grå-

 tande

*) Nu L. L. O. O. & Gr. Professor i Lund.

tande tårar, och begaf sig på resan til Klostren. Gud vet, om någon af oss får se honom mera; ty Landet, dit han skulle resa, är fullt med Röfvare, och här hörs han intet utaf." De vid den tiden til fullt utbrott komne oroligheter i Thessalien, Macedonien och flere tilgrånsande Grekiske Landskaper, förorsakade af de uproriske Albaneserne, försatte alle i största bekymmer för Hr Björnståhls Person, och det så mycket mera, som han i flere månader ej hördes utaf. Brefvet ifrån Hr Blomberg af d. 4 Jun. förmälte ej om annat än Osäkerhet och Fruktan; och i Brefvet af d. 17 Jun. heter det: "Vi sakne ännu beklageligen alla slags Efterrättelser om Hr Björnståhl och hans Tilstånd. Vi hoppas och vi frukte alt. Vi göre oss dagelig råkning på antingen hans Bref eller hans Återkomst; men dageligen förgåfves. Stålningen omkring Salonichi är ännu mycket vådelig. Af Hr Kgl. Secret. von Heidenstam *) äro dock de eftertryckeligaste anstalter vidtagne, för at få med vifshet veta, huru det med vår lärde Grekelands-farare må vara beskaffat. Sjelfva Grekiska Kyrkans Öfver-hufvud är ålitad, at, medelst et alfvarligt Herda-bref, til hela sit Klerkeri där å orten, ålägga dem, at ofördröjel. och i alla Kloster efterforska denne så angelägne Man. Til et lika förfarande hafva äfven Consulerne i Volo och Salonichi blifvit anbefalte. Efterlysningen sker således in amplissima Forma; och på Utslaget vänte vi med ej mindre otålighet, än jag hos M. H. lättel. föreställer mig. Inom nästa Post **) torde förmodel.

*) Som då varande Kgl. Svensk Chargé d'Affaires vid Ottom. Porten efter Extr. Envoyéns Hr *Ulr.* Celsings Afresa, som lämnade Constantinopel d. 7 Maj 1779, för at besöka Fäderneslandet.

**) D. å. efter 14 Dagar; ty Posten afgår och kommer til Turkiska Hufvudstaden hvar 14 dag.

model. någon ſlags Kunſkap erhållas. Gud ſtyre alt til det båſta, och låte mig då få åga den glådjen, at blifva en god Budbårare! Men tånk! om Tidningen ej blir efter önſkan; huru ſkal jag då kunna förmå den til M. H. frambåra? Jag törs ej tånka ditåt. Jag oroas, ſå ofta jag tånker på vår Våns altför omåtteliga, ej ſållan altför oförſiktiga åtrå at låra, at fråga, at ſe alt. Intil ſiſta ſtunden predikade jag med al hjertats ifver för honom öfver de orden: *Skona dig ſjelf.* Hindrad af Sjuklighet, kunde jag ej njuta det nöjet at följa honom til Skeppet; men ſkickade honom juſt i ſiſta ögnablicket ånnu en liten Förmaning, både i obunden och bunden Skrift, angående den ſå högſtnödiga Återhållſamhets-dygden, åfven i Kunſkaps-vågen. Åtſkillige af M. H:s Bref til honom, jåmte Böckerne ifrån Hr Hof Rådet och Rid. Michaëlis, åro, ſom jag förr lårer hafva nåmnt, afſånde på Salonichi, under dårvarande Svenſke Conſuls Adreſſe." I Brefvet af d. 3 Jul. förmåles om Hr *Norbergs* lyckel. Ankomſt några dagar förut ifrån Venedig til Conſtantinopel, och at han under vågen haft tilfålle at landſtiga i Salonichi, dock utan at dår få ringaſte kunſkap om Hr Björnſtåhl; och al den underråttelſe, ſom man i Conſtantinopel om honom då ågde, var, at en Turkiſk Köpman, 40 dagar före d. 3 Julii, varit i hans ſållſkap på et Spisqvarter i Tricala, en ort i Theſſalien och i granſkapet med de fören. Grekiſke Kloſtren. Men huruvida han då beſökt deſſe Kloſtren eller icke, var obekant, ty al direct underråttelſe om eller ifrån honom ſjelf ſaknades, alt til des Tidning inlopp om den Sjukdom, eller råttare Farſot, han iråkade, och ſedan om hans Död i Salonichi. Hårom vil jag införa ſjelfva det *Sorge-Brefvet*, ſom Hr Blomberg til Underteknad afſåtit, dat. Pera d. 3 Aug. ſiſtledne, ſå lydande:

"Då

"Då jag senast, eller d. 3 Jul. hade den fägnaden gifva M. H. del af de, ehuru ovissa, dock någorlunda tilfredsställande Efterrättelser, vi igenom en Turkisk Köpman inhämtat om vår vårde Landsman Hr Björnståhl, förmodades visst icke, at jag i mit nästa Bref skulle nödgas meddela så bedröfveliga Tidningar, som M. H. nu beklageligen får. Altid har jag räknat det för et af mina största nöjen, at härifran påhälsa M. H. med Bref; med gladt hjerta har jag ock ej sällan nyttjat den frihet M. H. mig gifvit; men nu - - måste jag för första gången känna, huru mycket det kostar på mig at skrifva; likaså föreställer jag mig M. H. oro vid detta Brefs igenomläsande. I stället för en Glädje- får M. H. i dag en svår Sorge-post. Något senare, än M. H:s i Constantinopel vistande Landsmän, men lika så ömt och hjerteligen som de, sörjer och saknar M. H. visserligen en ypperlig och i alla afseenden förtjent Svensk Man, M. H:s 12:årige, vittre och angenäme Correspondent och trofaste Vän, den fordom så nitiske, så outtröttelige Lärdoms-Forskaren, L. L. O. O. & Gr. Professoren vid Kgl. Academien i Lund, nu til sista sälla Hvilan bortgångne Hr JACOB JONAS BJÖRNSTÅHL, som under Bifärden til Grekeland gjordt den stora dyra Färden in i Evigheten. Hans Hvilo-dag inföll i *Salonichi*, efter några dagars Sjukdom i *Rödsoten*, den 12 *sistl. Julii.* Då slocknade, kort efter Solens upgång emellan kl. 4 och 5 om morgonen, detta Lärdoms-Ljuset, som så klart, men beklagel. altför kort tid, brunnit, til Fäderneslanders och hela lärda Verldens nytta och fägnad. Huru svårt det för mig varit, at til M. H. frambära detta Olycks-budet, lärer M. H. lätt förstå. Flere resor har jag nedlagt och återtagit pennan, innan jag med darrande hand och tårefulla ögon mägtat sätta på

papperet underrättelsen om vår så älskade, som med rätta saknade Björnståhls Död. Kongl. Maj:ts härvarande Chargé d'Affaires, Hr von Heidenstam, erhöll denna swåra Sorge-Tidningen d. 21 Jul. medelst en Exprès ifrån Sv. Consulen i Salonichi Hr Délon, i hvars Hus vår så namnkunnige Lands- och Vandringsman aflidit; och har Hr Kgl. Secret. von Heidenstam, syssellatt med flere Bref til Regeringen och Cancelliet, anmodat mig, at hos M. H. uträtta det bedröfliga Ärendet och underrätta M. H. om denna swåra Förlust, som vi gemensamt, och enligt Försynens skickelse, måste vidkännas. En lika så grundad som beklaglig Sanning är det i alla afseenden: at Döden nu bortryckt ifrån Konungen en nitisk, trogen och nyttig Undersåte och Tjenare, ifrån Fäderneslandet en redlig Medborgare, ifrån Ungdomen en mogen och ömsint Ledare, en aldeles ingalunda efterlåten eller maklig Lärare, ifrån de Lärdas Samfund en uplyst och arbetsam Medlem, och ifrån M. H. samt de öfrige sal. Prof. Björnståhls i flere Länder kringspridde Vänner och Bekante en trofast, en i botn ärlig och tjenstagtig Vän. Men at utförl. framlägga en sällsynt Björnståhls Caractere, må blifva en skickligare Hands göromål. Jag kan ej mera än förvara des moraliska Bild i mit Hjerta och i mit Minne; åt de Lärde lemnas, at uttrycka Saknaden öfver denne deras rare Medbroder, medelst vittra Minnes-Tal och Skrifter. Jag sörjer en Björnståhl i tysthet; Hjertats Språk är det våltaligaste, och därföre behöfver jag endast nämna de orden: Min *Vän* Björnståhl är icke mera til; ifrån M. H. tycker jag mig höra samma Klagan - - - Men M. H. åskar ofelbart en närmare och omständeligare underrättelse om denna beklagliga Händelse: med få ord vil jag då i detta oangenäma ämne upfylla M. H. åstundan.

Alt ſedan början af ſiſtl. Martii månad hade man här inga Tidningar om Hr Profeſſoren, ſom väkte mycken oro i anſeende til Stålningens vådelighet inom Grekeland, tils man i ſlutet af Jun. månad hant, efter många ſåfånga förfrågningar öfver alt, upſpana en Turkiſk Reſande, ſom gaf någon ſlags Tidning om honom, enligt hvad jag genaſt til M. H. inberättade. I början af Julio fingo vi viſs, men obehaglig, kunſkap om des Sjukdom i Litocori, en By vid foten af Berget Olympus och flere mil ifrån Salonichi belägen, och at vår hederlige och ömſinte Svenſke Capitaine *Lagerſtröm*, ſom låg och väntade på ſin Laſt i Salonichi, reſt med någre man af ſin Skeps-beſätning til Stället, där vår ſjuke Vän låg, för at flytta honom til Staden, och juſt då vi hoppades, antingen at här åter få omfamna vår lärde Grekelands-farare, eller åtminſtone at få fägna oſs öfver des återſtälda Hälſa, kom det förfärliga åſkeſlaget, jag vil ſäga, Underrättelſen om hans Död. Ack! om han i tid hunnit fram til någon ort, där han haft tilgång til Läkare och Läkemedel; ſå hade vi ofelbart ännu i denna ſtund ägt honom i behåll; men i 8 à 9 dygn hade han legat utan Läkares tilſyn, utan behörig ſkötſel i ofvannämnde By. Ordentligare och utförligare Berättelſe hvarken kan eller hinner jag med denna Poſt til M. H. aflemna. Nog af, detta lärer bedröfva M. H. lika ſå mycket ſom oſs. Et Tröſte-ord bör jag likväl tillägga: Vår Sal. Vän feck af Förſynen den Nåd, at dö ſtilla och roligt på ſin Sotelång, då här var en almän fruktan, at barbariſke Albaneſer och Stråtröfvare längeſedan och våldſaml. ſkulle hafva afhändt honom lifvet. Än mera: han inſomnade, ehuru långt afſides i Grekeland, dock ſå tilſägandes näſtan imellan armarne på dem, han under hela lefnaden ſå ömt,

så patriotiskt älskat. Han dog, icke ibland Barbarer, icke ibland Främlingar, utan ibland Landsmän; ty et Svenskt Skep låg, som nämnt är, i Hamnen, och Hr Capit. Lagerström hade om honom sorgfälligaste vård in i sista stunden, då denne trogne Tjenaren, efter det fulbordade Loppet, gick at emottaga Lönen i sin Herres Glädje. Han har dödt, som han lefvat, med varmt hjerta för sin Frälsare, för Religionen och Dygden, för Konung, Fädernesland och Vänner: är icke detta en salig, en skön Död? Det är således endast vi, icke vår bortgångne Vän, som lidit förlust. Trösta sig sjelf och andra med desse orden. - - Så gömmas nu vår älskade, vår margkunnige Björnståhls Ben i sjelfva Grekeland: detta forna Vetenskapernas och Lärdomens Högsäte; i de Bokliga Konsternes rätta Moder-jord. Des Stoft blandas med de gamle Visdoms-Fädernes, som han så högt aktade, hvilkas Skrifter han så flitigt läste, så grundligen kände: Lärjungen hvilar nu vid sine Mästares sida. Vishets-Gudinnorna, som längstsedan flyktat och flyttat ifrån det i vår tid så ohyggliga Grekeland, lära ej försumma at, tilminstone på en stund, hasta til denna sin Älsklings Grift, för at begråta des Död; åtminstone må des qvarlefvande Medbröder i Lärdomen, dem han riktat och förnöjt med sina Kunskaper och under sina Resor, ej förgäta at resa honom en värdig Minnesvård, under det a deras tårar rinna öfvar hans altför snara mistning. Des, en Björnståhls Minne, bör äfven på Marmoren läsas och förvaras; upmana fördenskul de Vittre i Landet, at författa en kort och sinrik Inscription, för at sätta på vår aflomnade Väns Griftesten. Skulle vi vara så otacksame, och ej äfven i detta målet sörja för bevarandet af en Mans Minne, som sent återfås? Tårarne flyta; handen blir matt; hjertat är

 oroligt;

oroligt; och hufvudet förvirradt; kort sagt: M. H. ser lätt, at detta i hast är skrifvet af en sörjande Vån, af den, som med M. H. gråter en saknad Björnståhl. Gud uppehålle och bevare M. H. önskar in i döden - -"

Hvad mit Hjerta lidit öfver detta så svåra Dödsfallet, och ännu lider, står icke med Ord eller Skrift at uttrycka; och at hvar råtsint Lärd delar Sorgen öfver en förlust, som icke träffat Sverige ensamt, utan hela Europa, hvars Lärde samfält haft et uppmärksamt öga på vår - - - ack! nu mera icke Resande, icke Forskande, icke Upplysande Björnståhl, därom tviflas så mycket mindre, som hans *Bref* om sina Resor blifvit allestådes läste med största begärlighet, och Våntan på de rikaste Upptäkter i Orienten genom Honom varit så almän, som välgrundad. Afskyvärde Orient! må mig under denne min förste sorg förunnas at utropa, som inom kort tid, inom blott 30 år, skördat *Trenne Svenske Offer*, Offer af Digraste Värde, jag menar: en HASSELQUIST, en FORSKÅL, och nu slutligen en BJÖRNSTÅHL. Vid dessa Namnen, vid denna sista Förlusten faller mig Pennan utur handen, Ögonen fyllas af Tårar, Hjertats Känslor öfverväldiga mig - - En annan gång mera om - -

GJÖRWELL.

Vidare heter det i et Bref ifrån förenämnde Kgl. Legations-Prädikant, dat. *Pera*, d. 17 Aug. 1779 *): "Mit senaste Bref härifrån af d. 3 hujus, hvilket jag dock ej utan innerlig oro åberopar mig, i anseende til des högst oangenäma innehåll, är förmodel. för detta i M. H:s händer. M. H. känner och sörger således med oss Förlusten af en kär Vån, af

*) Se Stockholms Lärda Tidningar, för 1779, N:o 77.

af en lärd Man, hvars Like länge lärer förgäfves sökas. Mit eget hjerta säger mig, huru det måtte stå til i M. H:s. Min Böjelse och mit Stånd bjuda mig väl, at trösta M. H.; men jag känner, at det är lättare at gråta med M. H., än at aftorka tårarne. Här må det således heta: *Det altid Vällust blir, at gråta få en Vän.* Af Religionen och Tiden böre vi endast vänta vår enda hugsvalelse. Det Gudomliga Magt-språket: *Salige äro de, som i Herranom dö, de hvila sig af alt sit arbete;* ack! hvilket hälsosamt Läkemedel för et af bedröfvelse sjukt hjerta, m. m." Sedan meddelar Hr B. et Utdrag af Hr Capit. *Lagerströms* Bref til honom, rörande vår afl. Väns sista Dagar, så lydande: "D. 6 Jul. for jag om aftonen ifrån Salonichi, tillika med en Medicus i Barque, och andra dags eftermiddagen fant jag Hr Professoren i Litocori uti mycket sjukligt tilstånd af en stark Feber, så at han åtskilligt talte i yra; enär jag hälsade, frågades: hvadan det kom höra en Landsman här tala? hvarpå berättade mig vara anländ, at om möjligt vore besörja Hr Professorens Resa til Salonichi; svarte med glädje-tårar, at Gud skickat mig at hjelpa honom härifrån, och frågade om mit Namn; hade ingen Dräng, allenast en Janitschar han antagit i Volo. D. 8 om morgonen anstaltade om en Bår med Kläder på, och 8 Man, som til skiftes buro Hr Professoren, emedan Orten var belägen 2 timars Resa ifrån Stranden; fick honom så lyckligen uti Barquen; under vägen med få ord nämnde han: Om Gud hjelper til Hälsan, vil resa til Monte-santo och sedan til Athen. Kl. half 7 om afton kom härstädes, då Stadsporten var tilsluten; fick utanföre en kammare öfver natten. D. 9 om morgonen bars Hr Prof. i vår Consuls Hus; då han syntes nögd, och efterfrågade sina Bref, som förut

af Consuln blifvit återsände til Constantinopel; sedan föll i sömn, som måst continuerade. D. 10 brukades föga Medicamenter. D. 11 taltes alsintet. D. 12 om morgonen kl. 5, genom en salig Död, slutades des Lifstid och mödosamma Vandring. Samma afton begrofs öster om Staden nära en Ångelsk Consuls Graf. I Lik-processen voro Svenske, Ångelske och Danske Consulerne; de öfrige skickade sina Drogmån och Janitscharer; voro ock några Greker, hvilka njuta Svensk Protection. Af vår Lära var hår icke någon Pråst at jordfåsta Liket. I den fasta Förtröstan, at Guds Ord år lika kraftigt, af hvilken det utsåges, åtog jag mig den Förråtningen. Detta år nu i enfaldighet beråttat om Slutet af den vidtberömde Hr Prof. Björnståhls Vandel. De få ord, han talte, voro en åstundan at komma til Fådernes-landet, samt om des mödosamma Resa, och at han tråffat vål med en bra Janitschar, den Hr Prof. hade i sinnet at befordra."

Slutligen får tilläggas den Efterråttelse om Sal. Prof. Björnståhls sista Resa och Död, som hans tilåmnade Följeslagare, nu mera L. L. O. O. & Gr. Professoren i Lund, Hr *Matth.* Norberg, meddelte Utgifvaren uti Bref, dat. *Tharapia*, d. 15 Sept. 1779, så lydande *): "Jag får nu lemna M. H. en kort Underråttelse om Sal. Hr Prof. Björnståhls Resa i Grekeland, sådan som jag hört den af hans Janitschar. På vågen från Volo til Tirnava kom han i sållskap med en Polsk Låkare. Denne, i tråta med en Dräng, lossade af en Pistol på senare stållet; hvars Herre skickade genast til dem femton beväpnade. Ibland dem några Janitscharens Vånner. Genom deras bemedlande och egna förböner utverkade han

våra

*) Se Stockholms Lärda Tidningar, för 1779, N:o 87.

våra Resandes Befrielse. Under alt detta öpnade Hr Björnståhl litet dören, och anteknade i sin Bok hela förloppet. Härifrån kommo de til Sarka. På resan därifrån til Trikala, eller, som Janitscharen uttalar det, Tirhala, mötte de många Arnautiska Stråtröfvare. Innan de kommo i sigte af dem, satte Janitscharen sina kläder på Hr Professoren, och klädde sig uti hans. Läkaren hade intet at byta om med. Arnauterne ville taga dem til Fångar. Janitscharens vänskap äfven med några af dessa visade, at hos Röfvare finnes ock ibland Ädelmod. Komne til Trikala, hade de mycket besvär at få Rum; blefvo änteligen emottagne af en Turk (Turkarne tillåta eljest ingen Christen komma in i sina Hus); 2000 Arnauter hade där med våld bemästrat sig alla Värdshus. Efter Arnauternes aftog härifrån på nionde dygnet, vågade Hr Professoren företaga Resan til de kringliggande Klostren. Jag vet icke om Läkaren var nu med i följe. Jag glömde fråga Janitscharen därom, som i förgår reste härifrån med Kgl. Secret. Heidenstam til Constantinopel. När jag nästa gång får tala med honom, skal jag göra mig underrättad så väl om detta, som alla andra Hr Professorens äfventyr under des sista Resa. Det första Klostret, Hr Professoren besökte, var omgifvet af en djup Graf med en Bro öfver, som med Jern-kedjor fälles ner om morgonen, och drages up om aftonen. I de öfriga blef han updragen med Rep af 35, 30, 25 eller 20 famnars längd. I desse Kloster vistades han 45 dagar, och arbetade hela dagen igenom på MSS. Munkarne omfamnade honom med mycken höflighet. Hvar morgon drack han så väl här, som under hela Resan, 2 Oka kalt Vatn (1 Oka gör 3 Svenska Skålpund), åt så en Oka färsk Ost utan Bröd, och drack därpå mjölk: badade sig middagstiden uti

kalt

kalt vatn. Når Janitscharen afstyrkte honom dårifrån med den utlåtelsen: "Gör icke så, detta Climatet förbjuder et sådant Lefnads-sätt, Du ådrager Dig en dödelig Feber, och sedan kommer det på min hals;" feck han det svaret: "Se Du på ditt, bry dig icke om mitt, jag låser i Böcker, at Kallbad år mig nyttigt. Janitscharen invånde: om Du sjuknar, så bryr jag mig ock icke om Dig, Du år sjelf orsaken til Dit öde." Hårifrån kommo de förft til Dyskom, och sedan til Porta, det förra et Kloster, det senare en By, dår Hr Professoren i en Kyrka låste på långt håll genom glas en Inscription. Janitscharen, på frågan om innehållet, feck det svaret, at det angår honom som bygt detta Tempel. I denna By besåg han ock en Qvarn, på hvilken pråssas Olja af Sesamus, hvilken brukas mycket i Orienten, i synnerhet af Judarna. Vid återkomsten hårifrån til Trikala beråttades, at i en gammal förstörd Kyrka, tre timars våg dårifrån, funnos Stenar med Inscriptioner. Professoren gick dit, och såg dem så krossade i bitar, at han icke kunde få någon reda på deras Öfverskrifter. En Inscription, 2000 år gammal, på en Sten i en Kyrka emellan Trikala och Jing-ishir, har ingen utom Hr Professoren, efter Janitscharens intygan, kunnat låsa. På et fält et stycke hårifrån beråttades vara under jorden en Sten med en Öfverskrift. Professoren, beledsagad dit af 20 Personer med Gråf-skyflar och Skoflar i hånderna, fant dår, efter mycket arbete, ingen ting. Hårifrån reste Hr Professoren til en By, vid namn Hagilar, och afskref dår flera Inscriptioner på Stenar, som han til en stor del tråffade på en Turkisk Begrafnings-plats. Hårifrån anlånde han til Ambulcka. Ifrån en annan By i granskapet, kallad Deïrmen-deresi (Mölnare dalen), hade några Jågare

gått

gått ut på jagt. När desse jagade en Råf, flydde han in uti en Kula, utan at de visste det. När Jägarne hörde Hunden skålla, sade de: låt oss gå och se hvad det är. De kommo dit, och märkte at Hunden var inne uti Kulan. Hans Ägare befalte sin Slaf gå in och draga ut honom. Slafven såg där Hunden icke, utan mötte i stället två Sulurro. Ingen kan säga mig här, hvad slags Djur detta är: efter Janitscharens beskrifning är det väl så stort som en Oxe, med höga Horn. Slafven såg ock där många Topus af Guld. Topus är et slags Krigsklubba, som jag ännu icke sedt; den brukas af Turkarne til häst, men i synnerhet af Araberne. Hans förskräckelse för de förra hindrade honom, at taga ut med sig flera än en af de senare. Hans Herre tiltalte honom: hvi tog du icke två? gå in ännu en gång. Slafven svarade: Om du än ville gifva mig denna Topus, går jag icke mera in. Hans Herre blef ond, bant et rep kring hans ben, och dref honom med våld in uti Kulan. De väntade länge på honom; men han kom icke ut. De drogo på repet, Foten följde med det ut, men han sjelf blef inne. Härpå sade Jägarne sins emellan: låt oss täppa igen öpningen til Kulan, at Domaren ej må få kunskap härom, och vi straffas; och lade Ägaren det til: jag vil säga, at min Slaf har rymt, jag har sökt honom öfveralt, men utan at finna honom. Efter erhållen underrättelse härom, frågade Hr Professorens Janitschar Folket i Ambulcka, om i granskapet fans någon sådan Kula. De svarade: nära härintil är en Kula, men där bor sjelfva Satan; hvilken, som går in där, blifver i ögnablicket förvirrad til sina sinnen. Janitscharen sade: visa oss Kulan, vi betala 5 Piaster. Professoren blef förargad, och sade: du har pengar nog, betala du 5 Piaster, jag gifver

icke mer än 1 Piaster. Nära vid Kulan bodde en Mölnare. Janitscharen frågade honom: hvad är detta för en Kula? Han svarade: inuti den äro två Susurro; vi se dem altid midnatstiden komma hit til Qvarnen för at dricka vatten, och vånda de sedan om tilbaka. Professoren ville nu gå dit, men icke betala 5 Piaster. Janitscharen sade: låt oss gå in om natten. Men Professoren ansåg det för farligt. Härifrån kom han til en gammal Fästning vid Sjön Karla. Folkets försäkran, at där finnas Inscriptioner, var falsk. Sedan han på vägen härifrån sedt flera smärre Byar, kom han til Ambilikia, där han uppehölt sig i otta dagar. När han frågade efter Biskopens Bror därstädes, som gjorde honom mycket godt, hvar Biskopen sjelf vore, svarade han: han är i Litocoro. När Professoren yttrat sit uplåt at resa dit, lämnade han honom et Recommendations-Bref til sin Bror, men bad honom likvål förut copiera alla befinteliga Inscriptioner häromkring, det ock Professoren gjorde. På vägen härifrån feck han den Underrättelsen uti Baba, där han besåg en ganska vacker Teke eller Turkiskt Kloster, at uti denna Byens Derevend (jag vil straxt säga hvad detta ordet betyder) var en gammal Inscription. Professoren läste där, at en Grekisk Kejsare, hvilkens Namn Janitscharen glömt bort, bygt detta Hus. Derevend kallas et Hus, upbygt emellan två Byar eller Städer, där en Karl underhålles, som bör altid vara ganska upmärksam på Stråtröfvare: där denna visar sig för den Resande utom huset, kan han säkert resa til nästa By eller Stad; men håller han sig inne, bör den Resande vånda om dit, hvarifrån han kommer: sådana finnas äfven här i Landet. När Professoren kom til Platimani, tog han utaf sin Kalpak, en hög Mössa i form af en Cylinder, och

på

på en ganſka het ſommardag badade ſit hufvud i kalt vatten. Hårőfver råkade han åter i ordvåxling med ſin Janitſchar. Dagen efter hans ankomſt til Litocoro, dår Biſkopen viſade honom en ſållſynt tilgifvenhet, blef han angripen af en ſvår Feber, ſedan han dagen fǒrut klagat ǒfver kyla i hela kroppen. Biſkopen bad honom dricka varm tun Soppa. Han ſvarade: jag dricker kalt vatten. Biſkopen fǒreſtålte honom åfventyret vid en ſådan cur. Profeſſoren blir ſticken. Biſkopen far ſin våg. Profesſoren befalte ſå ſin Janitſchar, då enſam vid hans ſida, at gifva ſig kalt vatten. Smakande på det, tykte han icke heller om det. Han var redan ſå ſjuk, at han hade våmjelſe vid det, ſom altid varit hans ſtǒrſta vålluſt. Janitſcharen frågade: om du dǒr, huru ſkal jag båra mig åt med dina Saker? En Svenſk Conſul år i Theſſalonica; bǒr icke jag ſkrifva til honom, at han om dem fogar vederbǒrlig anſtalt? Hårpå ſvarade han: ſkrif icke, ingen dår kånner mig; om jag dǒr, ſå fǒr du min qvarlåtenſkap til Conſtantinopel. Janitſcharen ſkref imedlertid et Bref i hemlighet til Theſſalonica. Håruppå kommo til Litocoro Cap. Lagerſtrǒm med några des Matroſer, ſamt en Medicus och några andra Karlar, utſkickade från Vice-Conſuln Hr Delon. Når deſſe viſade ſig fǒr Profeſſoren, frågade han dem: hvilka åro Ni, och hvarifrån komma Ni? De ſade: ifrån Theſſalonica, och hafve vi en Låkare med oſs, och hafva vi blifvit efterſkrifne. Han ſade: jag åſtundar ingen Låkare, och har jag icke ſkrifvit något Bref; hvem har ſkrifvit? De ſvarade: eder Janitſchar. Profeſſoren, intagen ſå vål af Janitſcharens ǒmhet fǒr ſig, ſom dåraf, at ſe ſina Landsmån omkring ſig, kånde en obeſkrifvelig glådje. Denna dagen hade han en ganſka ſtark Diarrhée.

Docto-

Doctoren gaf honom in. Morgonen dărpo buro de honom i Båten, och lade honom om aftonen neder i Consulens Hus, i samma săng, som jag dăr legat uti, och dăr han dog på tredje dygnet. Han talte under den tiden få ord, och tog emot năstan inga Medicamenter. Under sin sjukdom yppade han många gånger för Janitscharen sin åstundan, at efter återvunnen hålsa resa til Berget Athos, Athen, Thermopolis, Morea m. m. Med nămnde Janitschar ville jag resa öfver hela verlden. Och om icke Pesten är nu i Constantinopel, såsom det pratas, vil jag med honom dăr gå omkring i vinter, för at lăra kănna Folkets Seder och Tånkesătt. Han talar Turkiskan så redigt, at jag tåmligen vål begriper honom. Under Ramazan kommer min Språkmåstare icke hit. Vi årna med det första flytta in til Constantinopel."

REGISTER.

A.

Ar-

B.

D.

E.

G.

H.

Hei-

I.

Ignar-

K.

Lut-

Pr.

Mi-

Mu-

N.

O.

O.

P.

Price,

S.

T.

Trik-

)()()()(

X.

Y.

Z.

Ö.

KUNGÖRELSE.

Denne Del åtföljer et Kopparstick, föreställande den öfver Hr Prof. Björnståhl slagne *Minnes-penningen*, som finnes beskrifven i Företalet til Tredje Delen, men som bör bindas framföre Titelbladet af denne; äfven som *Registret* til hela Verket, eller öfver alle sex Delarne, til slutet af denne Del.

Hvad jag vid Femte Delens Utgifvande hos det Resp. Almänna var skyldig af den *senare* upburne Prenumerationen, var - - - - 21 sk. sp. hvilken Återstod blir til fullo godtgjord således:

Sjette Delens Text af 5 ark, à 1 sk. 4 r. -	6 sk. 8 r.
Titelblad och Företal til samma Del af ½ ark — —	8 —
Registret til hela Verket af 3½ ark, och med fint Tryck, à 2 sk. — — — —	7 — —
Kopparsticket, som föreställer Minnes-penningen, beräknas blott til — — —	8 — —
Summa	22 sk. 4 r.

Såmedelst har jag upfylt min Skyldighet hos det Resp. Almänna, som benäget understödt detta svåra Förlag; men på det icke något ifrån min sida må återstå, hörande til den lärda Minnesvården af Sal. Hr Björnståhl, så behagade Läsaren uti Företalet efterslå hvad där förmäles om den *egenteliga eller särskilda* Minnes-skriften öfver en Medborgare, som gjort sig til Nationens Tacksamhet så berättigad, genom et Lif, som han helt och hållet til Des Tjenst, uti Uplysnings-vägen, upoffrat.

GJÖRWELL.

